کۆماری عێراق
وەزارەتی رۆشنبیری و راگەیاندن
دەزگای رۆشنبیری و بلاوکردنەوەی کوردی
زنجیرەی ژمارە (١٣٨)

دیوانی ویسالی

جمال محمد محمد امین

کۆماری عیراق
وزارەتی رۆشنبیری‌و راگەیاندن
دەزگای رۆشنبیری‌و بڵاوکردنەوەی کوردی
زنجیرەی ژمارە (١٣٨)

دیوانی ویساڵی

جمال محمد محمد امین

مطبعة دار الجاحظ للطباعة والنشر - بغداد

شیفای ئەو دەردو ئازارە ، بە ماچی لێوی ئامینە

شاعیر هەر لە دوایێنی ئەم شیعرەی پێشوودا ، کە ئەمیشی هەر بۆ (ئامینە) ناوێک وتووە ، بە پێنجخشتەکیەکی تاکی ئەڵێت :ـ

نەماوە حاڵەتی ژینم ، لە دەس چوو ڕۆحی شیرینم
ڕەفیقان بێنە سەر مەیتم هەتا ماوم بکەن شینم
دەسا ئامینە خۆی بانگ کەن ، بخوێنێ جارێ یاسینم
مەلا مەمشۆرە ، کفنم بۆ مەکەو مەخوێنە تەلقینم
وەکو پەروانە سووتاوم ، شەهیدی عەشقی ئامینم

غەزەل

- ٢٩ -(١)

شاهیدم ئەمڕۆ لە باغا غونچەیەکی سەرچڵە
مەنشەئی عەشقی دەروونو مەرکەزی فیکری دڵە
بولبولی دڵ گەر نەبێ سەرمەست بە عەطری میشکو خەت
یەحتەمیل لەم باغە نەڕوا ، ڕۆینی ناقابیلە
خزمەتی مزگەوتو حوجرەو خانەقاکەی بۆچی‌یە
ڕەندی عاشق هەر لە مەیخانە مورادی حاصڵە
سونبولو ڕێحانەو میناى لەلا مەطلەب نی‌یە
کۆششی بولبول لە شەودا بەینێکە هەر بۆ گوڵە
بێ ڕیا ئێستە (ویصالی) عاشقێکی موخلیصە
گەر گوڵێکی پێ نەدەن لەو باغە کاری موشکیلە

....

(١) لە کاتی خۆیدا ویصالی کە گرفتاری دەردی عەشـــق ئەبێتو هـــەر ئەوەش بووە هۆی ئەوەی گوندی بێتووش بەجێ بهێڵێ ، ئەم پاچـــە شیعرە ئەنووسێ بۆ یەکێ لە پیاوە بەدەسەڵاتەکانی ئەوێ‌ی بەجـــێ ئەهێڵێتو بەم شیعرەش ئەو پیاوە لە مەبەستەکـــەی تێ‌ئەگـــاو یارمەتی‌یەکی باشی ئەدا ·

له سەرەتای ئەم شیعرە کە لە کوردیو فارسی تێکەڵاوە ، مامۆستا نووسیویەتیو ئەڵێت :ـ [ئیمتیزاجی کەلامی مەلا شێخ محەممەدی قەرەداغیە لەگەڵ خواجە حافظی شیرازی خوا لە هەردووکیان ببێت ڕازی] .

ئەگەر خورشیدی ڕووی دەرخا لەسەر خۆی لابدا تارا(1)
ئەبن مەخفی مەهو ئەختەر لە شەوقی طەلعەتی زارا(2)
بەبێ گوڵ نامەوێ چبکەم لە گابەرواو سپیدارا (3)
فیدای چاوی ئەکەم مولکی (جەمو ئەسکەندەرو دارا)(4)
[اگر آن ترك شیرازی بدست آرد دل‌ما را](5)
ئەگەر شەو بێتو بمشێلێ لەسەر دۆشەک جیهان ئارا

....

(1) خورشید :ـ ڕۆژ ، کینایەتە بۆ جوانی ڕووی خۆشەویستەکەی .
تارا :ـ ئەو پارچە قوماشەیە ئەدرێ بەسەر ڕووی بووکدا لە کاتی گواستنەوەیدا .
(2) مەخفی :ـ ونبوون ، دیارنەمان .
مەه :ـ مانگ .
ئەختەر :ـ ئەستێرە .
(3) گابەروا و سپیدارا :ـ ناوی دوو گوندن لە ناوچەی شارباژێر .
(4) ئەوانەی ناو کەوانەکە ناوی سێ پاشای کۆنی ناودارن .
(5) ئەگەر ئەو مەعشووقەی شیرازیە دڵی من بە دەست بێنێ .

بخال هندوش بخشم سمرقند بخارا را(٦)

سیاحەتی گاهی خوبان وەکو جەننەت لە دنیادا

کنار آب رکناباد گل گشت مصلی را(٧)

خودا چبکەم لە زولف‌و خاڵ‌و چاوی کاڵ‌و لێوی ئاڵ

چنان بردند صبر از دل کە ترکان کانی یغمارا(٨)

جەماڵی ئەو دلارایە ، جەلایی « صبغة الله »یە

بآب رنگ خال‌وخط چ حاجت رویی زیبارا(٩)

مەکەن لۆمەم لە عەشقی یار ، دڵ‌و شەرم‌و حەیام ڕۆیی

کە عشق از پردەی عصمت بیرون آرد زلیخارا(١٠)

وەها مەجهولە گەنجی ڕووت لە چینی ئەژدەهای زولفت

کە کس نکشودو نگشاید بحکمت این معمارا(١١)

---

(٦) واتە :ـ بەخاڵی ڕەشی ئەبەخشم شاری سەمەرقەندو بوخارا ٠

(٧) واتە :ـ قەراغی ئاوی ڕوکناباد کە ناوچەیەکە لە شیراز ، جێی گەڕان‌و سەیرانە ٠

(٨) واتە :ـ وەها ئارامیان لە دڵی من برد ، وەکو تورکەکانی زەمانی کۆن کە خەزێنەو گەنجی ئێرانیان بە تاڵان برد ٠

(٩) واتە :ـ بە دەرمان خۆجوان کردن ، چ پێویستی‌یەکی هەیە دەم‌و چاوێ کە خۆی جوان بێ ٠

(١٠) واتە :ـ کە عەشق وایە مەعشووقەی زۆر پاکی وەک زۆلەیخا لە ژێر پەردە دێنێتە دەرەوە ٠

(١١) واتە :ـ کە هیچ کەس لە دونیادا چارەسەری ئەم موعەممای عەشقەی نەکردووە ٠

قسەی ناصح لە گوێ مەگرن قبوولی کەن هەموو هەر وەک
جوانان سعاتمند پند پیری دانا را(١٢)

لە زاری تۆ ئەگەر ببیەم جنێویش هەر لەلام خۆشە
جواب تلخ می‌زیبد لب لعل شکر خارا(١٣)

ئەوەندە جوان‌و شیرینە (ویصالی) بەندی ئەشعارت
کە بر نظم تو أفشاند فلک عقد ثریارا(١٤)

جنێو ٧ ٦

---

(١٢) واتە :ـ ئەو جوانانەی بەختەوەرن ئامۆژگای پیری زانایان وەرگرت ٠

(١٣) واتە :ـ لێوی کە وەک شەکر وابێ ئەبێ هەر وەڵامی تاڵ بداتەوە ٠

(١٤) واتە :ـ وەختێ ئاسمان چاوی بە شیعرو هۆنراوەی تۆ بکـەوێ ،
ملوانکەیەک لە ئەستێرەکانی خۆی ئەکا بە شاباشی هۆنراوەکەت ٠

کوردی

- ٣١ -

براگەل مژدەبێ لێتان لەلاتان
ئەوا ڕۆیی ڕەفیقی بێ هەواتان
بە کوڵ بگرین لەدوا ئەو یارە تەحقیق
نی‌یە وەکۆ ئەو لە دنیا جانفیداتان
کە گوڵشەن خاڵیە ئیمڕۆ لە غونچە
ئەبێ چبکا هوزاری بێ نەواتان
بە بولبول گەرم ئەبێ بازاری غونچە
لەلا ئەو هەر گوڵە خاری جەفاتان
ئیتر هەر ئێوەبن با ئێمە دەرچین
بەبێ ئێمە نەبێ نەقص‌و نیماتان

★ شاعیر ئەم شیعرەی لەو کاتەدا وتووە کە هاوڕێکانی لای مامۆستاکەی نهێنی خۆشەویستی‌و عەشقی ئەخەنە ڕوو ، مامۆستاکەی لێی زویر ئەبێ ، ناچار بێتووش بەجێ ئەهێڵێت‌و ئەم پارچە شیعرەش بۆ فەقێکانی هاوڕێی بەجێ ئەهێڵێ ، شاعیر ئەم پارچە شیعرەی لەسەر هەمان کێش‌و سەرواى شیعرەکەی مستەفا بەگی کوردی داناوە کە ئەڵێت :-

ڕەفیقان من ئەوا ڕۆییم لەلاتان
لە مەظلوومان بەلاَ چۆڵ بێ ولاَتان

(دیوانی کوردی ، ل٣٣ ، چاپی سیدیان)

به فەوتی ئێمە یا خوا ئێوە دووربن
لە دەردو غەم لەژێر سایەی هوماتان(١)
عەزیزم ماچی لێوت دەفعی دەردە
لە عاشق قەط مەکەن مەنعی دەواتان
بە ناحەق حەق نی یە ڕوو وەردەگێڕن
بە ناحەق مەمکوژن ئێوەو خوداتان
(ویصالی) لێرە دەرکەن با نەمێنێ
ئەگونجێ بەو ببێ دەفعی بەلاتان(٢)

---

(١) فەوت :ـ نەمان ، لەناوچوون .
سایە :ـ سێبەر .
هوما :ـ ئەلێن بالندەیەکە گۆشت ناخوات و قنیات بە ئێسقان ئەکا ، وا باوە بەسەر سەری هەر ئادەمیزادێکەوە بنیشێتەوە ئەبێت بە پاشا .

(٢) بە ڕاستی شیعرەی ویصالی یەکێکە لە شیعرە بەرزو بە سۆزەکانی کە لەسەر کێش و سەروای شیعرەکەی مستەفا بەگی کوردییە ، بەلام ئەم ، واتە ویصالی بەرگێکی تری کردووە بە بەریا ، بە وشەسازی و وردەکاریەکی جوان هەستی خۆی دەربڕیوە ، ئەوەی شایستەی باسە ئەوەیە ئەم شیعرە لە شیعرە سەرەتاییەکانیەتی کەچی لە شیعرە بەرزەکانێتی ، ئەمەش بەلگەی زیرەکی و شارەزایی دەرئەخا ..

- ٣٢ -

حەبیبا کاغەزی تۆ پەیغامی یاری هێنا
بۆ عاشقانی مەجلیس قیصەی دلداری هێنا(١)

لە سایەی حەمدی باری مەکتووبی یاری غاری
بۆ عەندەلیبی مسکین مژدەی بەهاری هێنا

دنیا هەموو بەجارێ پڕ بوو لە شەوق‌و شادی
نامەی ڕەفیقی جانی دەفعی خوماری هێنا

ئەم نامە خۆش بەیانە وەکو نەسیمی صوبحی
بۆ کەبکەهایی حەپسی بۆیی گوڵزاری هێنا(٢)

یەکبارە مەستی مەی بووین لە خۆشی کاغەزی تۆ
بۆ بەزمی ئێمە ئیمشەو نافەی تەتاری هێنا

بەزمێکی خوسرەوانە بگرین بەکەیف وشادی
شیرین شەراب‌و موطریب مزمارو تاری هێنا

موطریب بیڵێ هەوایێ مەیخانە سازە ئیمشەو
ساقی بۆ بەزمی ئێمە بادەی گوڵناری هێنا

ساقی پەدە شەرابێ . موطریب لێدە ڕوبابێ
دڵا بێنە کەبابێ ، مەستوورە ناری هێنا

ئەی دڵ وەکو سولەیمان شایی بکە لە خۆشیان
هودهود لە شاری سیا نامەی نیگاری هێنا

ڕۆژی ویصالە ئیمڕۆ شەوی هیجران بەسەر چوو

---

(١) قیصەی :ـ چیرۆکی .
(٢) کەبکەهایی حەپسی :ـ کەوی حەپس کراو .

بۆ ئەم مەقامە یارم ماهی ڕوخساری هێنا

دەمێکە دڵ نەخۆشە لە دووری ڕووی حەبیبان
بە ماچی لێوی ڕەعنا شیفای بیماری هێنا(۳)

زەمانی عەیش و نۆشە ، چەمەن سەیرانی خۆشە
یارم بە نازو عیشوە ، گوڵی بێ خاری هێنا(٤)

(ویصالی) مژدە ئەمشەو ، لە بەختی چاکی پاکت
سەیری کە زوڵفی لادا ، دولبەر عوزاری هێنا

لە (۱۸ جەمادی یەکەمی ۱۳٦۲ك)دا وتراوە

---

(۳) ڕەعنا :ــ بەرز ، باڵابەرز ٠
بیمار :ــ نەخۆش ٠
(٤) بێخار :ــ بێدڕك ٠

ئەی یار هەتا کەی لە فیراقت بە شەبو ڕۆژ
بگریەو بنالم بە دلی خەستەیی پڕ سۆز
ڕەحمێ کە بە من ئاخر ئەوا وەقتی فیراقە
وەعدەی کەرەمت داوە ، بەهارو شەوی نەورۆز
هاتەل مەبە تۆ ، بۆ زەرەروو نەقصی وجوودم
مەنعم مەکە با بێمە ڕەهی گەردو گڵو تۆز
هەرچەندە خەرامانی لە صەحنی چەمەن ئەمنیش
خورشیدی دیارم بە صیفەت هەمدەمی بەهرۆز
بەس بمکوژە بەو خەنجەری عاشق کوژی چاوت
بەس بمکە بە نیشانەیی موژگانی جگەردۆز
ئیمرۆکە کە تۆی شاهو بکە مەیلو نیگاهێ
بۆ بەندەیی مسکین کە هەتە طالیعی فەیرووز
ئەو چاوە کە وەک نێرگسی شەهلایە بە مەستی
شێواوە بە خەو یاخو بە نازت بووە ئالۆز
ئەو جەژنە کە دەیکەی لە بۆ عوششاقی جیهانی
مایەی کەرەمو مەرحەمەتە لێت ببێ پیرۆز
ئەمڕیوە بە مانەندی دەمت ئەی گوڵی ڕەعنا
ڕەحمێ بکە بەم عەبدی زەلیل ، ...... ڕۆژ
گوێ بگری چلۆن دەگری (محەممەد) لە فیراقت
تەئثیری هەیە وەقتی سەحەر نالەیی جانسۆز

چۆن دەستم کرد بە کۆکردنەوەی ئەم دیوانە ؟

لە پشووی سەری ساڵی ۱۹۷۳دا بوو کاتێک گەڕامەوە بۆ چوارتا ، عەودالّ بووم بە دوای ئەو شاعیرو ئەدیبە نەناسراوانەی کە لەم ناوچەیەدا هەبوونو هیچیان دەربارە نەزانراوە ، یەکێک لەم شاعیرانە مامۆستای خوالێخۆش بوو شێخ محەممەدی قەرەداغی بوو کە نازناوی شیعریی (ویصالی)یەو خاوەنی دیوانێکی گەورەو نایابە لە کوردیو فارسیو کەمێکیشی عەرەبی ‥ پاش ئەوەی چوومە لایو یەکترمان ناسی ، توانیم ڕازی بکەمو دەستنووسەکانی لێ وەربگرم بە هیوای ئەوەی بە چاپیان بگەیەنم ‥

ئەو کاتە من چوومە خزمەتی ، نەخۆشی سەر جێگار بوو ، لە ماڵی مەلا عەبدوللای کوڕی بوو لە گەڕەکی تووی مەلیک لە سولەیمانی ، بە هۆی نەخۆشی (زەغطەوە) هاتبووە ئەوێ ، وەختێ کەوتمە گفتوگۆ نەی ئەتوانێ وەک پێویست هەموو ئاواتەکانم بێنێتە دی ، بە تایبەتی لە وەڵام دانەوەی پرسیارەکانم ، بەڵێ دەردی پیرییو نەخۆشی تەنگی پێ هەڵچنیبوو ، بای ئەجەل بەرۆکی گرتبوو تا غونچەی ژیانی هەڵوەرێنێو لەم جیهانە فانییەی جودا بکاتەوە ، بەڵێ هەر پاش ئەو چاوپێ کەوتنە مەرگ بوو بە میوانی ، کە لە داهاتوودا لێی ئەدوێم ‥ بەڵێ ، لەسەر جێگا ڕاکشابوو ، بێ تواناو بێ تاقەت بوو ، پەکی کەوتبوو ، بە گران قسەی بۆ ئەکرا ، پاش ئەوەی لە مەرامەکەم گەیشت کە بۆچی چوومەتە خزمەتی ، زۆری لە خۆی کردوو وتی : ـ [ڕۆڵە من ئەمرمو نامێنم ، بەڵام ئەشعارەکانمو ناوم هەر ئەمێنێ ، ئومێد ئەکەم بە دڵسۆزییەوە بە چاپیان بگەیەنی ، بەڵام ئەوەی ئەمەوێ پێت بڵێم ئەوەیە کە شیعرەکانم وەکو خۆی ، بێ زیادو کەمو دەسکاری بڵاو بکەرەوە] ، منیش پەیمانی ڕاستیو وەفاداریم دایێ کە مەرامو ئاواتی ئەوو هەموو ئەدەب دۆستو هەموو کوردێکی دڵسۆز بهێنمە دی ، وە پاش هەوڵو کۆششێکی زۆر توانیم ئەم دیوانە بەمشێوەیە بخەمە بەردەستی خوێنەوارانی ئازیزی گەلەکەم ، کە هیوادارام جێی خۆی لە دڵیاندا بکاتەوە ‥

جا پێش ئەوەی باسی پایەو پلەی شاعیرێتیو لایەنە جیاجیاکانی ئەم شاعیرە بکەم ، پێویستە دەربارەی ژیانو ڕەگەزی بدوێم ٠ ئەمە لە لایەک . لە لایەکی ترەوە خۆم بە بەختیار ئەزانم کە هەر کەمو کووڕیو ناتەواوییەک

- ٣٤ -

بێ عەطری گوڵت بولبولی دێوانە بڵێ چی !

بێ شەمعی ڕوخت کۆششی پەروانە بڵێ چی !

بێ زینەتی شمشادی قەدو قامەتی بەرزت

جیلوەیی حوسنو لەنجەیی جانانە بڵێ چی !

بێ شوعلەیی خورشیدی خەطو گەردنی صافت

فانۆسو چرایی شاهانە بڵێ چی !

تا چاوی خومارت سەبەبی ڕاحەتی دڵ بێت

ئاوازی نەیو نایی ، لە مەیخانە بڵێ چی !

بێ کۆششی سەیری حەرەمی کەعبەیی حوسنت

دەروێشو هەموو ساکنی بتخانە بڵێ چی !

بۆ ماچی دەمی تۆیە دڵی عاشقی مسکین

وا خەستەو و غەمگینو پەرێشانە ، بڵێ چی !

لەو فەصڵەوە دوورە لە گوڵستانی ویصاڵت

دڵ ماتو مەلوول کەوتووە ، بێ جانە بڵێ چی(١) !

بێ جامی ویصاڵی تۆ ، زەمانێکە (ویصاڵی)

مەجنوونو سەراسیمەوو عوریانە بڵێ چی(٢) !

---

(١) واتە لەو کاتەوە کە دڵ دوورە لە دیدەنیو چاوپێکەوتنی تۆوە ، بێ تاقەتو نارەحەتەو گیانی تێدا نەماوە ، کەواتە دەوای دەردی دڵم چاوپێکەوتنتو دیدەنی تۆیە .

(٢) جامی :ـ کورتەی وشەی (جامە)یە ، واتە کراس .

عوریان :ـ ڕووتو بێبەرگ .

واتە :ـ بێ کراسو بەرگی گەیشتن بە تۆ ، ماوەیەکی زۆرە ویسالی شێتو داماوە وەکو شێت بە بێبەرگو بە جلی دڕاوەوە ئەسووڕێتەوە ، گوناحی چییە ؟ .

غزل ابت

ئەی موعەططەرسازی جەمرەی بێنی‌بو قەصری دەماغ

بۆ کوڵی زارت نزارە ئەم هوزارەی دەولەباغ(٢)

ذەڕڕەیە گەر تابی ڕووی ئافتابت دەرکەوێ

ذەڕڕەئاسا دڵ لەجێ ڕەخشان ئەبێ وەک شەوچراغ

بۆ نیگاهێ ناکەیە ئەم سینەیی سووتاوەمە

---

(١) جارێکیان ویصالی ڕێی ئەکەوێتە ماڵە ئاغایەک لەگەڵ چەند هاوڕێیەکیا ، تووشی فەقێیەک ئەبێت ، زۆر بە سەرو سیما ئەبێت بەڵام خوێندەواری لاواز بووە ، وەختێ ئەچنە دیوەخان ، ئەچنە دیوەخانی (تایبەتی‌یەوە) ، بە شێخ محمدی ویصالی ئەڵێت :ــ جێگەت ئەوێ نی‌یە ئەی سەرووی بەرزو جوان ، لە ناوەراست هەستەو بەرەوژوور دابنیشە ، لەسەر ئەمە ئەیانکەن بە دوو بەشەوە ، کابرای فەقێ بەر دیوەخانی تایبەتی‌و ئەوانی تر بەر دیوەخانی ئاسایی ئەکەون ..

کاتێ پرسیاری لێ‌ئەکەن لە بارەی هەندێ مەسەلەوە ڕەنگی تێک ئەچێت‌و ئەڵێت ڕاوەستن تا دەرەوە ئەچم ، خاوەن دیوەخان پیاوێک دوا بە دوای ئەو ئەنێرێتە دەرەوە تەماشا ئەکات لە ویصالی ئەپرسێت ، پاشان هەموویان دێنەوە دیوەخانی تایبەتی‌و کابرا ئەڵێ شێخ محمد وەڵامی ئەم پرسیارانە چی‌یە ؟ ویصالیش وەڵامیان ئەداتەوەو کابرا خەجاڵەت ئەبێت ، ویصالیش ئەم شیعرە دائەنێت ..

(٢) هوزار :ــ بولبول .

دەولەباغ :ــ ناوی‌جێگەیەکە .

چون لە دووری تۆیە ڕەش بوو میثلی لالە پڕ لە داغ
ئاتەشی میهرت لە کوورەی هەر دەروونێکا ببێ
نامێنێ ئارامو صەبرو ڕاحەتی قەلبو فەراغ
قوڕ بەسەر دانا کە ئەمڕۆ هەر بەشی جەورو هەمە
خۆشی بۆ نادانە دائیم وا لەنێو قەصرو وطاغ
هەر وەکو بینای وجوودی ئەهلی دڵ چەرخێ کە بوو
هەر لە سەر تا پا تەماشا چا بە غەم کردی سواغ
باغو بوستان بوو لە ئەووەڵ جێگەیی ئەجدادی من
دوور لە حەق بێ هەرچی ئێمەی خستە جێی (بوومو) (کولاغ)(۳)
گەرچی عاقڵ نی (ویصالی) یەحتەمیل بێبەش نەبی
چونکە وا مەعلومە ئێستە بووی بە یاری کوندو زاغ

---

(۳) بووم :ـ کوندەبەبوو .
کولاغ :ـ بالندەیەکە

من کە مەحجوورم لە یاران بوومەتە نەخچیری سێ
عەشق یەک ، مەعشووقە دوو ، هەم شاهبازی پیر سێ
جەرگی منیان زەخمدارو پارە پارە کردووە
خاڵی یەک ، چاوشانی دوو ، موژگانی هەم چون تیر سێ
سینەکەم قوربان کە چابوو چاکی چاکیان کرد بە سێ
خەططی یەک ، خەددەینی دوو ، دوو ئەبرۆیی شمشێر سێ
قەلبو جانو تەن بە جارێ هەر سێ ئاوێزانی سێین
گێسوو یەک ، ئەگریجە دوو ، زولفەینی چون زنجیر سێ
غەیری سێ ئەمنی نەکردووە مەستو مەخموورو حەزین
ساقی یەک ، هەم جامی مەی دوو ، نالەهایی زیر سێ
وەردی من تەعریفی سێیە شەب چو بولبول تا سەحەر
گوڵ یەکێ ، هەم گولستان دوو ، شاهیدی دلگیر سێ
گەوهەرێکی دورجی زاری قیمەتی سێ کیشوەرە
چین یەک و شامات دوو ، هەم کوورەیی ئیزمیر سێ[1]
دوو لەبلی یارە بێشک ڕەغبەتی داوە بە سێ
لەعلی یەک ، یاقووتی دوو ، هەم مەعدەنی ئەکسیر سێ
یار ئەگەر مەیلی نییە باعیث بە سێ چیزە یەقین
حوسنی ئەو یەک ، قوبحی من دوو ، واضیعی تەزویر سێ

---

(١) کیشوەر :ـ وڵات ٠
ئەزمیر :ـ لە کۆندا وڵاتی ئیزمیری کوردەواری بووە ، ئێستاش لە
تورکیا ناوچەی ئیزمیر هەیە ٠

غەزەلی شاکار وعالی

کردیان یەک دەفعە سێ شت غارەتی بازاڕی دل
گەردنی یەک ، غەبغەبەی دوو ، چەشمەیی پڕ شیر سێ
بۆ حضوری بەزمی یاران مانعی من سێ شتە
ضوعف یەک ، طەعنەی ڕەقیب دوو ، نوقطەیی تەقصیر سێ
تاجی شەئنو میهری حورمەت دورجی عیصمەتیان شکان
یەک غەریبی ، دوو فەقیری ، پەنجەیی تەقدیر سێ
جەوهەرم لەکن بە سێ شت صەد شوکر دەرکەوتووە
عیلم یەک ، نەقشی عەمەل دوو ، قووەیی تەحریر سێ
ئەی دلا ئەهلی خیرەد سێ هەمدەمی دائیم هەیە
غەم یەکو ئاهی دەروون دوو ، نالەیی شەبگیر سێ
ئەی (ویصالی) هەمدەمت سێ بێ لە سێ غافل مەبە
خوا یەکو مەحبووبی دوو هەم پەندهایی پیر سێ

- ٣٧ -

ئەوا ڕەنگ زەردی جانانو حەزینم

بە دائیم چاو بەگریانو حەزینم

قەدیم من بولبولی باغی وەطەن بووم

ئەوێستا حەپسی ئالانو قەرینم

وەکو پەروانە بۆ شەمعی جەماڵت

حەریقی چەرخی دەورانو حەزینم

لە دووری یوسفی ڕوخساری تۆیە

وەکو یەعقووبی کەنعانو حەزینم

لە شەوقی قامەتی لەیلە کە دائیم

لە دووری وەصلی تۆیە ئەی حەبیبم

کە مەحجوورم لە خوێشانو حەزینم

شەبەب ماررووتی چاوی تۆ بوو قوربان

منی هارووت لە زیندانو حەزینم(١)

بەبێ دەرمانی لوقمانی وەصڵت

ذەلیلی زەخمی هیجرانو حەزینم

لە هیجری نووری تۆ ئەی شەمسی عالەم

بە میثلی ماهی نوقصانو حەزینم

ئاوابێ تاجی لوطفی دەولەتی تۆ

گەدایی گشت گەدایانو حەزینم

---

(١) ماروتو هارووت :ــ ناوی دوو فریشتە بوون خوا غەزەبی لێ گرتن ، دەڵێن خرانە بیرێکەوە لە بابل ٠

له شه‌وقی وه‌صلی دانه‌ی خالی ڕووته
ئه‌سیری داوی هیجران‌و حه‌زینم
له‌گه‌ڵ ئیکمالی عه‌شقی تۆیه قوربان
خه‌میده پشت‌و نوقصان‌و حه‌زینم
وه‌کو (به‌هرامم) بۆ ڕوویی گوڵه‌ندام
ذه‌لیلی ده‌رک‌و ئه‌یوان‌و حه‌زینم
له بۆ مه‌جمووعی زولف‌و په‌رچه‌می تۆ
ئه‌وا من دڵ په‌رێشان‌و حه‌زینم
به بێ ئه‌نفاسی عیسایی ده‌می تۆ
ئه‌من مردوویی بێ جان‌و حه‌زینم
له‌به‌ر گریانی هیجری نووحی وه‌صڵت
غه‌ریقی ئاوی طۆفان‌و حه‌زینم
به چۆگانی به‌ڵای دووریی وه‌کو گۆ
ذه‌لیلی صه‌حنی مه‌یدان‌و حه‌زینم
له‌بت چه‌شمه‌ی حه‌یاته وه‌ك سکه‌نه‌ر
منم ته‌شنه به لێوان‌و حه‌زینم
به ڕه‌سمی دۆستی‌ی ڕه‌حمێ بفه‌رموو
به من دائیم ، به ئه‌فغان‌و حه‌زینم
به فاقه‌ی قه‌طعی مه‌یل‌و حوبی تۆ
منی بێچاره عوریان‌و حه‌زینم
له قافی هیجره‌تا که‌ی بوو ویصالی
منی عه‌نقا به حیرمان‌و حه‌زینم
به فیرده‌وسی جه‌ماڵت ئه‌ی حه‌بیبا
منم سووتاوی هیجران‌و حه‌زینم

له دووری نووری شوعله بەخشت
ئەوا کوێری دوو چاوانو حەزینم
له بۆ عەکسی ڕوخو سەرووی باڵات
میثالی شێخی صەنعانو حەزینم
له بۆ نەفعی شەبابی عومری تۆیە
که پیرو عومر نوقصانو حەزینم
به ڕەمزی غونچەی باغی سینەت
وەکو بولبول غەزەلخوانو حەزینم
به ئومێدی وەفا تەرکی دڵو دین
مەکه ، وەك من پەشیمانو حەزینم
سەبەب ظولماتی کوفری زولفه قوربان
که فانی نووری ئیمانو حەزینم
له بۆ پەروانەی وەصلی جەمالت
به میثلی شەمع بە سۆزانو حەزینم
دەزووی صەبرم به میقراضی غەمی تۆ
بڕاوە گەر به گریانو حەزینم
دڵم گەرمە بە ناری ئاوی عەشقت
به دائیم ئەشکبارانو حەزینم
مەکەن مەنعم لە گریانو لە ئەفغان
که شێتی دەستی پەریانو حەزینم
له پێشدا جامیعی عیلمو عەمەل بووم
ئەوێستا مەستو نادانو حەزینم
به ناری مەجمەری عەشقی حەبیبە

که دل بیمارو بوریانو حەزینم
خودا ڕەحمێ بە حاڵم کە منی ڕوو
سیا ، غەرقی گوناهانو حەزینم
بە زستانێ فیراقی قەددی تۆیە
لە کوێستان ڕوو بە گەرمیانو حەزینم
بە وەصڵی ڕەحمەتو لوطفی زەروورەت
وجوودی من بە گریانو حەزینم
بە لوطفی خۆت بکە مەحووی گوناهم
کە من داعی بە غوفرانو حەزینم
خوداوەندا بە عەفووم شاد بفەرموو
ئەگەر بێ عەقڵو نادانو حەزینم
بە ڕەحمی خۆت نەجاتم دە خودایە
کە تەفرەخواری شەیطانو حەزینم
خودایا نووحی عەفووم بۆ بنێرە
کە غەرقی بەحری عصیانو حەزینم
ویصالی بۆ ویصالی ڕەحمەتی تۆ
بە دائیم دەم بە قورئانو حەزینم
منم عاشق بە ڕەعنایی قەدی تۆ
منم دائیم بە گۆچانو حەزینم
بە تیغی غەمزەتو هەم سەهمی موژگان
شەهیدی تیرەبارانو حەزینم

لەم زەمانە هەر کەسێ هات‌و وتی من ناطیقم

هەرزەگۆ هەرگیز بە خۆی نالێ حیماری ناهیقم

بۆ بمێنم ئەبلە لافی عەقڵ‌و دانش لێ ئەدا

هەرزە طەبعی بێ دیانەت ، دێ دەڵێ من عاشقم

بۆچی نەمرم جاهیلی موطڵەق دەکا دەعوا کە من

جامیعی عیلم‌و ڕسوومم بۆ هەموو شت لایقم

موددەعی شەرمی نی‌یە ئیظهاری ئیخلاصی دەکا

دێت دەڵێ وەللاهی لەگەڵ تۆ یاری جانی‌و صادیقم

بۆ بژیم دونیاپەرست ، بێ خەبەر هەر دێ دەڵێ

چونکە عاقڵمەند فەرزانم بە دائیم فائیقم

هەردەمە جانتا بە شانێ دێت دەڵێ لە کوێ نەخۆش

چونکە بۆ دەردی هەموو عیللەت طەبیبی حاذیقم

یاخودا وابێ کە نادان دێ دەڵێ بۆ خۆم دێم

بێ حیساب‌و کەشمەکەش بۆ قەصری جەننەت حاضرم

وەك بە کوردیم پێ وتی ، ئاداب‌و نامووس‌و کەرەم

هەر نەفامێ دێت دەڵێ بۆ [عادة الله] خاریقم

تو خودا نەفعی چی‌یە دونیا کە دینی پێ دەدەن

ئەی (محمد) من بە بوونی ڕەحمەتی حەق واثیقم

کە لەم دیوانەدا یەدی ئەکرێ ، یان لێکدانەوەی واتای وشەیەک یان زاراوەیەک کە بە هەڵە بۆی چووبم ، بە شانازیو سنگی فراوانەوە ، سوپاسی ئەو ڕۆشنبیرە ئەکەم کە مەلۆی ئاکاداریی‌و شارەزایی ئەخاتە سەر شارای ئەم دیوانە ·· چونکە مەبەستی سەرەکیم لەم کارە خزمەت کردنی زمان‌و ئەدەبی کوردی‌یە ···

ویصالی کێیە ؟

شاعیری ناوداری ئەم باسە ناوی محەممەدە کوڕی شێخ ئەحمەدی شێخ ئەهای شێخ عەزیزی شێخ عومەری شێخ عەبدول لەتیفی مەردۆخی‌یە ، لە شێخەکانی قەرەداغە ، لە گوندی [تەکیە]ی قەرداغ لە پارێزگای سولەیمانی لە بەرواری ٢٢-٣-١٩٠٢ زایینی هاتۆتە دنیاوە ، بەڵام بە داخەوە هەر لەو مانگەدا تیایا چاوی بە دنیا هەڵهێنا ، دایکی کۆچی دوایی ئەکات ، لە پاش ساڵێک باوکی ژنێکی تر ئەهێنێت ، وردە وردە ژیانی کەوتە ناخۆشی‌یەوە ، هەر وەک وتراوە : ـ [کە دایکت بوو بە باجی لای باوکت بێ ڕەواجی] ، لە تەمەنی شەش ساڵی‌دا باوکیشی کۆچی دوایی ئەکات ، بەم جۆرە ژیانی لێ تاڵ بوو ، خانەوێران‌و ئاوارە بوو ، ئەمجا چووە لای ئامۆزاکانی ، بوو بە شوان تا تەمەنی ئەگاتە دەساڵی ،·· هەر لەو ماوەیەدا ، ڕۆژێک لە ڕۆژە جوان‌و دڵڕفێنەکانی بەهار ، خەریکی بەخێوکردنی مەڕو بزنەکانی ئەبێت ، ئەیان بات بۆ قۆپیە ، [قۆپی دێیەکی زۆر خۆشە ، پڕ میوەیە ، ئاووهەوایەکی سازگاری هەیە ، دڵڕفێنە ···] ، لە یەکێ لە سەرچاوە خۆشەکانی کە ئەڵێی سەرچاوەی ئاوی حەیاتە یا کەوسەرە ، ڕۆژی سێ شەممە ئەبێت ، تاقمێک فەقێ‌و مەلا لە قەرەداغەوە دێن بۆ دیدەنی شێخ بابە عەلی بۆ تەکیە لەوێوە ئەچن بۆ سەیران بۆ قۆپی ،وەختێ ویصالی چاوی بەم کۆمەڵە ڕێک‌و پێک‌و جوانە ئەکەوێت لەو پەری شەوق‌و زەوق‌دا ئەبن ، زۆر دڵگران‌و دڵتەنگ ئەبێت ، تەنانەت نەختێکیش بۆ حاڵی ناتەواوی خۆی ئەگری ، لەبەر خۆیەوە ڕازی دڵی دەرئەبڕێ‌و ئەڵێت : [منیش ئەگەر باوک‌و دایکم بمایە ، منیان ئەکرد بە فەقێ وەکو ئەمانە] ، ئەوانیش بانگی ئەکەنە لای خۆیان ، مەڕەکەی ئەباتە بن دارێک‌و ئەمۆڵێن(١) ، بەخێر هاتنی مەلاو فەقێکان

---

(١) ئەمۆڵێن : ـ واتە مۆڵ ئەخۆن ، لەبن سێبەرێکدا کۆ ئەکرێنەوە ·

هەر دەمە دونیا بە نەوعێ دێتە پێشێ ، گەھ وەکوو

بووکی صاحێب نازە گەھ عەییارە وەک خەسوو

شاھبازی طالعت وەقتێ لەسەر سەر دادەنێ

بۆ نەدامەت گەھ لەنێو مالت دەخا صەد کوندەبوو

بەعضە جارێکت دەداتێ ئیقتیداری بێ شومار

گەھ ڕەذیلت وا دەکا ، موحتاج دەبی بۆ بەندی ڕوو

پڕ گولی دەکا جارێک لە نێو باغی وەطەن

گەھ دەکا دەستت لە خارستانی غوربەت پڕ دڕوو(٤)

گەھ بە تاجی شاھی‌یو دەولەت سەرئەفرازت دەکا

گەھ لە نێو خاکی گەدایی‌و نەگبەتا دەتخا بە فوو

ظاھیری دەستووری عەدلەو باطینی غەدداری‌یە

باوەڕت بێ کەس لە دەستی مەکری دونیا دەرنەچوو

هەر کەسێ یەک دەفعە تێفکری لە پێداوی جیھان

هەر ئەلێ تا سەر لە نێو گۆماوی غەمدا پێوە بوو

گەر بە تەئییدی فەلەک طالع نەبی کۆشش چی‌یە

بێ جەسارەت بەختی خۆت گەر پێ ببەخشێ ، بێ بنوو

من کە ڕۆژو شەو شکایەتمە لە دۆستانی زەمان

دەم بە دەم مەحکەمترە زنجیری غەم وەک زوو کە بوو

مەطلەبم وا بوو کە دڵ ضایع نەکەم ، نەیدەم بە کەس

---

(١) خارستان :ـ خاکێ دڕکی زۆری هەبێ .

دڕوو :ـ بێشەو دڕکاوی .

ئەو دەمەی ڕۆیی عەزیزم ، ئیختیارم پێ نەبوو
جێنشین بوو موددەیێ ئەندۆهی هیجرانو فیراق
ۆەقتی وەصلی شادمانی ڕەهرەوی بوو هاتووچوو[۲]
چاوەکەم با من نەمێنم لەم زەمانەی بێوەفا
هەرچی تێفکریم سەعاتێ دڵ لە غەم خاڵی نەبوو
فکری دیەنیم بوو کەچی دەردی فیراقم کەوتە سەر
ئەی محمد هەر غەمێکم بوو ئەوێستا بوو بە دوو[۳]

---

(۲) ئەندۆه :ـ بە ئەندووهیش ئەخوێنرێتەوە ، واتە : غەمو پەژارە ٠
(۳) وشەی (دیەنیم) ئەبێت وەکو (دێنیم) بخوێنرێتەوە ئەگینا بەیتەکـە لەنگ ئەکا ، واتە دیەنیو چاو پێکەوتن ٠
محمد :ـ مەبەست لە ناوی شاعیر خۆیەتی ٠

غزل الابيت

-٤٠-

مەیخانە
دیوانە

صەد شوکر ئیمشەو کە ڕەیحان ساقیی مەیخانەیە
هەر کەس ئەیبینێ بە نازی چاوی ئەو دێوانەیە
سەیری باڵای بەرزو جوانی میثلی سەروو عەرعەرە
قومری ئاسا ، لەنجە شیرین ، بولعەجەب جانانەیە
بولبولی دڵ ئینتیظاری عەطری غونچەی دەمیەتی
خاصە هەر ڕەیحانە بۆنی وەک گوڵی ڕەیحانەیە
نەک بە تەنها هەر منی خستۆتە داوی پەرچەمی
صەد هەزارانی وەکو من وێڵی ئەو کێوانەیە
تا بڵێی شیرینە ڕەیحان خاڵو زولفو پەرچەمی
زولفی داوی عاشقانە خاڵی کولمی دانەیە(١)
هەر کەسێ پابەندی عەشقی ڕوویی بوو مەنعی مەکەن
عالەمی دونیا سەراپا مەستی ئەو چاوانەیە
شیلان بە سەریا گەر بە ڕیز دێنێتە خوار
عالەمێ ئەمرێنێ فەورەن بەو سەرو لەرزانەیە
لازمە ئێستە بۆ گەردن ئاهو باجی بۆ بەرن
هەر لەبەر جوانی سەروپێچی کە پڕ گەردانەیە
سینەکەی باغی بەهەشتە پڕ لە نارنجو بەهێ

---

(١) واتە :ـ هەتا لە زولفو پەرچەمو خاڵی سەر گۆناو ڕوومەتی وردبیتەوە هەر شیرینترە ، نابینی زولفی وەکو تاڵی داو وایەو خاڵی سەر گۆناشی وەکو ئەو (دانە) وایە کە ڕاوچی لای داوەکەوە دای ئەنێ و ڕاوی باڵندەی پێ ئەکا ..

پێی کە صافە وەک بلوورە لائیقی پاوانەیە(۲)
عالەمێ بێ ڕۆح ئەکا وەختێ کە خۆی ون ئەکا
دیارە ڕۆژی تیا نەبێ دونیا وەکو وێرانەیە
قەط مەکەن لۆمەی (ویصالی) خزمەتی ڕەیحان ئەکا
وا لە دەوری شەمعی کولمی قەلبی وەک پەروانەیە(۳)

---

(۲) نارنجو بەهێ :ـ مەبەست سنگو مەمکی یارە ٠
(۳) پەروانە :ـ پەپوولەی عاشق بە گڕو ڕووناکی ٠

بەشی نیشتیمان پەروەری

ـ ٤٠ ـ

ئەی براکەی کورد ڕووبکە ئیتتیفاق

بۆ عاقڵ نابی ، لادە لە نیفاق

تاکەی ئەکێشی باری بێگانە

هەتاکەی مردی بە دەردی مەراق

دەرکە لە دڵت حەسەدو کینە

یەک بن بە ڕۆحو بە ماڵو ئینفاق

گەر موتتەحید بن لە وەقتی غروب

یومکین پێشکەون بۆ وەقتی ئیشراق

دەستی یەک بگرن براو قەومو خوێش

خودا قادرە ، ناصرەو ڕەززاق

بۆ ڕزقی عالەم خوا خۆی کەفیلە

[ولا تقتلوا خشية املاق](1)

کەوابوو یەکتر مەکوژن بۆ طەماع

جەهد کەن لە بۆ شیریی ئەخلاق

---

(1) ئیشارەتە بۆ ئایەتی [ولا تقتلوا أولادكم خشية املاق نحن نرزقكم واياهم] ·

واتە :ـ ڕۆڵەکانتان مەکوژن لە ترسی بێڕۆزیی ، ئێمە ڕۆزی ئێوەو ئەوانیش ئەدەین ·

تا سەری طەماع نەبڕی کاکی کورد
زەحمەت پێشکەوی تا (یوم الفراق)
ئەی گەلانی کورد هۆشتان بە خۆبێ
زۆر کەس بە خوێنتان تینووەو موشتاق
وەک دۆشاوو ماست تێکی هەڵ مەدەن
نەوەک موحتاج بن بە کووچەی سوقاق
بە ماری زەمان یەکتر مەگەزن
تا نەکەن مەیلی تریاقی عێراق[٢]
برا تێک مەدەن خاکی کوردستان
خۆ دوو چار مەکەن بە دەردی وەناق[٣]
ئەگەر پێویستی لە بۆ پێشکەوتن
لادە لە نیفاق ڕوو بکە لە ویفاق
خزمی خۆت بگرە بێگانە لاخە
خۆت زەحمەت مەدە بە (مالایطاق)
ویصالی ئەی گەل زۆر بێ تەرەفە
دائیم طالیبە لە بۆ ئیتتیفاق
نە ئەم لایی‌یە ، نە ئەو لایی‌یە
لەسەر ئاینی مصطفایی ساق
گەر لە گوێ بگرن پەندی (ویصالی)
موفیدە ، موفید ، تا ڕۆژی میثاق
لە سالی (١٩١٩ز/١٣٣٩ك) وتراوە

---

(٢) ترياق :ـ دەڵێن ئەم مادەیە بۆ ماران گازان چاکە ٠
(٣) وەناق :ـ نەخۆشی‌یەکە تووشی بنیادەم ئەبێت ٠

ئەم شیعرەی خوارەوە باسی باروو چۆنیەتیو خاکو دانیشتوانی کوردستان ئەکا ، ئەوەی لێرەدا پێویستە بیخەمە بەرچاو ئەوەیە کە ئەم شیعرەی پێش سالآنی ١٩٥٠ی زاینی داناوە ، دیارە ویصالی بە تەواوی چۆتە ناخو دەروونی کۆمەلگای کوردەواری یەوە ،

بە تەواوی مەسەلەی ژیانی کوردی هەلسەنگاندووە ، وێنەیەکی واقیعیو ڕاستەقینەی بە کامێرای شیعری ڕەنگاو ڕەنگ گرتووە ، با بە وردی لێی وردبینەوە کە ئەلێت :ـ

سەیری وەضعی ڕۆزگارو دەوری چەرخی ڕووسیا
عاقلی خستە جەفاوە ، ئەبلەشی گێرا بە شا
چی بلێم پشتی شکاندم باری دەست کورتی ئەمان
هەرچی دەستی بۆ ئەبەم ، نایێ بە دەسمۆ ئەی برا
من لە هەورازی مەطالیب چۆن ئەتوانم سەرکەوم
وا ضەعیفو خەستەخاطر ناتەوانو بێ نەوا(١)
بۆ مەرامو مەقصەدی ئێمە هەولی پێشکەوتن ئەدەین
لیك مانیع صەددی فەقرە بەس کەنین حاجەتڕەوا
ئێستە کەودەن بووەتە ٠٠٠٠٠ موستەعید بووەتە فەنەر(٢)
دەست نەڕۆیین بووەتە باعیث ٠٠٠٠٠ کەوا بووەتە گەدا(٣)

---

(١) خەستە : (١) ماندوو (٢) نەخۆش ، مەبەستی شاعیر واتای دووەمە ٠
(٢) ئەم وشەیە بە کاری وتن نایەت ٠
(٣) ئەم وشە نەنووسراوەش بۆ وتن ناشێت ٠

چونکە دنیا بێ بەقایە لێی نەدی هیچ کەس بەقا

شێتە هەر کەس پێی ببەستێ پشتو پاڵی پێوەدا

ئیستیدامی عەیشی دنیا وەختێ بۆ تۆ دەست ئەدا

ئیتتیحادت گەر ببێت دائیم لەگەڵ ئەهلی وەفا

کامەرانی بۆ تۆ نابێ کاکی ٠٠٠٠٠ شێتو وێت(٤)

ڕووتو قووتو بێ کڵاو دەرچی لە ئەمڕی مام مەلا

تۆ کە پیاوی ڕوو لە زانین کە بە مەقصەد هەر ئەگەی

گەر بزانی زانین ئاخر مەقصەدت حاصڵ ئەکا

گەر نەزانی دائەمێنی عاقیبەت هەر وەک فلان

لیک زانین باری عەیشی دینو دنیات ڕاست ئەکا

ئاسیای ئێمە کە کورتە باعیسی بێ عیلمی‌یە

ئەوروپایی چونکە فەننین بوونە فەوقی ئاسیا(٥)

تۆ ئەگەر یەک ڕەنگ پەرست بێ هەڵبژێرە ڕەنگی یەک ڕەنگ

چونکە یەک ڕەنگ مەرتەبەی وا گەیوەتە ئەوجی سەما

تا ئەتوانی ئیختیاری دوو ڕەنگی هەرگیز مەکە

هەرچی دوو ڕەنگە هەمیشە سووکو ڕیسواو نارەوا

ئیتتیفاقو ئیتتیحاد بۆ کورد نی‌یە غەیری نیفاق

چون نیانە ئەو دوانە دائیمە کەوتوونە دوا

دەستی ئێمە کورتو خورماش وا بە داری زەردەوە

مەنزڵیش دووروو درێژە کاکە شەل بوو هەردوو پا

وەک ٠٠٠٠٠ وایە ٠٠٠٠٠ لەبەر بێ عیلمی خۆی

---

(٤) ئەم وشەیەش بۆ وتن ناشێ ٠

(٥) ئاسیا :ـ ئاش ٠ ئاسیای دووەم واتە کیشوەری ئاسیا

ئەکات ، مامۆستا شێخ بابە عەلی ئەیبینێ ، بانگی ئەکاتــە لای خۆیــیو ئەفەرموێت : ــ [حەمە گیان ، وەرە بۆچی ناخوێنی بۆ خۆت وەکو ئــەم فەقێیانە وابیت ؟] ئەڵێت : مامەم نایەڵێتو ڕێم نادات ، ئەمجا حاڵی خـۆی بۆ شێخ بابە عەلیو مامۆستا شێخ مستەفای قەرەداغی باس ئەکا ، کـە نـە باوکی هەیەو نە دایک ، مامۆستا شێخ مستەفا ئەفەرموێت : شێخ بابە عەلـی بۆ ئەو خێرە ناکەیت لە مامەکانی بسێنەو پێی بخوێنە،شێوەی وا دیارە زیرەکو ژیربێت ، ئەفەرموێت مامەکانی نایەڵن ، شێخ ئەفەرموێت حەوالەی لای منـی بکە ، هەقت نەبێ ، پێی ئەڵێت :ــ حەمە ئەچیت بۆ لای شێخ مستەفا بـــۆ قەرەداغ بخوێنی ؟ ئەڵێت بەڵێ ، شێخ بابە عەلی ئەفەرموێت بەیانی خـۆت بدزەرەوە ، کەس نەزانێ بۆ کوێ چوویت وەرە لەگەڵ شێخ مستەفا بچۆ بـــۆ قەرەداغ ، مامە شێخ مستەفاش هەر خزمی خۆتە ، ئەو لە مامەکانت باشترە ، ویصالی ئەڵێت : زۆر حەز لە خوێندن ئەکەم ، ئەگەر وازم لـێبێنن ، هـــەر لەو کاتەدا ئەیلاواندەوەو لەبەر خۆیەوە بە دەم گریانەوە ئەی وت : ــ

ئاخو داخ منیش هەر وەکو ئەمان
فێر ببوومایە حەدیثو قورئان

بەڵام بڵێم چی داخی گرانم
نەباوکم ماوە نە براکانم

نە باوکو دایک ، نە خوشکو برا
هیچ کەسم نییە ، خوێندم فێرکا

ئەی قوڕ بەسەرم چەندە بەد بەختم
بۆچی نەتکوشتم کەوا بەد بەختم

هەی داد زەمانە چیت کرد لەگەڵما
بێ باوکو دایکت کردم لە دنیا

وەکو شێتەکان لەم خێڵ بۆ ئەو خێڵ
هەر بخولێمەوە کەوێڵــەو کەوێــڵ

بەسەر گەردانــی هــــەر بمێنمــەوە
لەســـەر کۆســاران بســــوورێمەوە

خوافێرم کـەی کتێــبو قــورئــان
بمکەی بــە فەقــێ وەک ئەمان جوان

هەرکەسێ لەولاوە هات سواری ئەبێ‌و باری ئەکا(٦)
کورد ئەگەر دەست کورتی بێلێت هیچی بێ جەوهەر نی‌یە
وا لەبەر ڕووت‌و ڕەجاڵی بوونە پوولی نارەوا
لەم زەمانە عیلم‌و صەنعەت واسیطەی پێشکەوتنن
بێ بەشین لەو دوانە بووینە لاتی ئەم کێوو چیا
باغی کورد تازە نەمامە ، ئەکبەر ئاودێری ئەوێ
باغ کە ئاودێری نەبێت نەشئەو نوما لە کوێ ئەکا!
کورد لە ئەووەڵ بەختی کەچ بوو هەر کەچی بۆ هاتە پێش
بولبولەو ناگا بە گوڵ ، هەر چەند ئەخوێنێ‌و هەوڵ ئەدا
کێوەکانی خاکی کوردستان کەوا گرتوویە تەم
ئاهی مەظلوومە کەوا تاریکی کرد ئەرض‌و سەما(٧)
خاکی کوردستانی ئێمە ئێستە بێ‌ناز کەوتووە
چونکە بێ صاحێب بوو ئەصلا ڕەنجی کورد گشت چووبە با
خاکی کوردستانی ئێمە ئەمسەرەو سەر خەزنەیە
نەفعەکەی بۆ غەیرە کوردیش وا لەبەش ساقیت کرا
هەلکراوی ظوڵم‌و جەورە کێوو هەردی کوردەکان
چونکە کورد بێ ..... بوو ناچار وتی قیری سیا(٨)
ئێستە خوێنیشم بڕێژن مەوطینی خۆم هەر ئەوێ

(٦) ئەم وشانە بۆ وتن ناشێن .
(٧) سەما :ـ ئاسمان .
(٨) ئەم وشە نەنووسراوە بۆ وتن ناشێ .
قیری سیا :ـ قیری ڕەش .

دەستی لێ هەڵناگرم یەعنی هەتا ڕۆژی قیا(٩)
خاتیمەی بێنە (ویصالی) ئیشی خوایە بۆیە خەڵق
گشت بوو بە لۆرت‌و کوردیش پاکی ماڵەو ماڵ ئەکا(١٠)
ئەم قەصیدەی تۆیە هەر کەس بیستی‌و جوان تێی گەیشت
گەر بە هیممەت بێ (ویصالی) مەرتەبەت عالی ئەکا
لیك لای شەخصێ کە ئەصلا عەقڵ‌و ئیدراکی نەبێت
وا ئەزانێ گوێزی بۆ ئەژمێری هەروا لێ ئەکا(١١)

---

(٩) قیا :ـ کورتەی (قیامەتە) ، واتە ڕۆژی قیامەت ٠

(١٠) خاتیمە :ـ کۆتایی ٠

(١١) پەندێکی کوردەواری‌یە ئەڵێت : وا ئەزانێ گوێزی بۆ ئەژمێری واتـــە هیچ تێ ناگا ٠

\- ٤٣ -

ئەی فەلەك بۆچی لە مەوطین وا منت ئاوارە کرد؟
بۆ منت لەم غوربەتە بێ هەمدەمو بێ چارە کرد ؟(١)
بۆ لە دۆستو یارو ئەحباب وا منت دوور خستەوە
بۆ منت مەحرووم لە خۆشی وەصلی ئەو دڵدارە کرد ؟
بولبولی باغی وەطەن بووم ، هەمدەمی نەسرینو گوڵ
بۆ منت دووچاری نێشو ئەذیەتی ئەم خارە کرد(٢)
من لە قەصری نیشتمانا بەزمی شیرینم هەبوو
بۆ منت لەو بەزمە خۆشەی صوبحو هەم ئێوارە کرد ؟
من لە گوڵزاری ئیرەمدا ، قومریەک بووم خۆش نەوا
بۆ منت ڕسوایی نەفسی خائینو ئەممـارە کرد ؟(٣)
ئەی فەلەك عاشق لە ژێر باری غەما پشتی شکا
هەر بەوەش ڕاضی نەبوو ، تا جەرگەکەیشت پارە کرد(٤)

---

(١) هەمدەم :ـ هاودەم ، هاوڕێ .
(٢) نێش :ـ پێوەدان .
خار :ـ دڕک .
(٣) ئیرەم :ـ باغی بەهەشت .
خۆش نەوا :ـ دەنگ خۆش .
نەفسی ئەممارە :ـ نەفسی خراپ .
(٤) پارە کرد :ـ پارچە پارچە کرد . لەت لەت کرد .

دڵ لە ترسی ماری زولفی هۆشی گەنجی ڕووی نەبوو
هەر لە بۆ ئەو گەنجە خۆی ئەوقایی ئەو ڕەشمارە کرد ؟(٥)

دڵ بە ئومێد بوو بژی بۆ خۆی لەوێدا تا ئەبەد
تۆ بە حیلە ئەو فەقیرەت دەربەدەر ئەو شارە کرد ؟

وەختێ ئەمنی دی بە عەوری زولفی ڕووی پۆشی لە من
ئەی ڕەقیب خوا بتگرێ گەر وەک منت لەو یارە کرد ؟(٦)

ئەی فەلەک ڕۆحت هەڵاواسی بە تاتای پەرچەمی
جورمی چی بوو ئەو فەقیرەت بەندی ئەو سێدارە کرد ؟(٧)

ئەی ڕەقیب هاتی وەکو ئیبلیس ویصالیت دەرپەڕان
بۆ بەبێ جورمو گونەه لەو لەذذەتەت ئاوارە کرد ؟(٨)

---

(٥) ماری زولفی :ـ زولفی ڕەشی وەک ڕەشمار ۰
گەنج :ـ لێرەدا مەبەست لە ڕووی جوانی دلدارەکەیەتی کــە نرخو پایەتی ۰
(٦) ڕەقیب :ـ دوژمنی عاشقو مەعشووق ۰
(٧) جورم :ـ تاوان ۰
(٨) ئیبلیس :ـ شەیتانە پێش ئەوەی خوا لەعنەتی لێ بکا ، واتە لەو کاتەدا کە سەرپێچی لە فەرمانی خوا نەکردبوو ، وەختێ فەرمانی خــوای شکاند بە شەیتان ناونرا ۰

بەشی ئایینی و پاڕانەوە

لێرەوە ئەچینە بابەتێکی ترەوە . ئەویش بریتی‌یە لە شیعرە ئایینی‌یەکانی ، کە زۆربەیان بریتین لە پارانەوە لە قاپی پەروەردگارا ، هەروەها ستایشی سەروەری کائینات ، حەزرەتی (محمد المصطفی) ، بێ‌گومان هەندێ لەم شیعرانەش بە هۆی چەند ڕووداوو موناسەبەتەوە دانراون . وەک داوای چاک بوونەوە لە نەخۆشی ، یاخود بە هۆی باران نەبارین‌و داوای باران بارین ، وە گەلێکی تر ، مامۆستا ویصالی سەرکەوتوانە لەم مەیدانەدا ئەسپی خۆی تاو داوە ، ئەمەش شتێکی سەیر نی‌یەو جێ‌ی سەرسوڕمان نی‌یە . چونکە ویصالی خۆی پەروەردەی مزگەوت‌و حوجرەی فەقێکان بووە ، سەرچاوەی ڕۆشنبیریی ئایینی پیرۆزی ئیسلام بووە ، وە لەناو کۆمەڵگای ئیسلام‌و کوردەواری‌دا ژیاوە ، وە مەلایەکی چاکیش بووە ، ما بە وردی لە شیعرە ئایینی‌یەکانی‌وردبینەوە بزانین ئەڵێت چی ؟ . . بزانین لەم مەیدانەدا گەیشتۆتە چ پلەو پایەیەک‌و تا چ ئەندازەیەک مەبەستی پێکاوە . ئەوەی لێرەش‌دا بە پێویستی ئەزانم بیخەمە بەرچاو ئەوەیە کە ویصالی بە شێوەی پەخشان مەولوودنامەیەکی داناوەو ناو بەناو بە پارچە شیعرێکی عەرەبی ڕازاندوویەتی‌یەوە . شێوەی پەخشانەکە بە چەند زمانێکی تێکەڵ لە کوردی‌و عەرەبی‌و فارسی‌یە ، وە لەسەر هەمان شێوەو دەستووری مەولوودنامەکە شێخ حوسەینی قازی‌یە . . .

١ چامه‌ی ١٢ بیت

غەریقی بەحری عصیانم ، أغثني یا رسول الله
حەریقی ناری نسیانم ، أغثني یا رسول الله(١)
لە میوەی نەخلی بوستانت عەجەب مەستوورو مەهجوورم
هوزار ئاسا بە ئەفغانم ، أغثني یا رسول الله(٢)
ئەگەر مەللاحی ئەلطافت نەنێری بۆ منی عاصی
سەراپا غەرقی طۆفانم ، أغثني یا رسول الله(٣)
ئەوا بەفری کێوی ئەعضامی هەموو داکرت
بە حەق موحتاجی بارانم ، أغثني یا رسول الله
مەتاعی دڵ ، قەناعەت بوو ، چەتەی نەفس‌و طەمەع بردیان
ئەوا نابووت‌و عوریانم ، أغثني یا رسول الله(٤)

---

(١) غەریق :ـ نوقم بوو .
عصیان :ـ سەرپێچی فەرمانی خودا .
أغثني :ـ فریام کەوە ، بە هاورامەوە بێ .
حەریق :ـ سووتاو .
ناری نسیان :ـ مەبەستی ئاگرێکە کە مرۆڤ ئەسووتێنی کاتێ خوای لە بیربچێتەوە .
(٢) هوزار :ـ بولبول .
ئاسا :ـ وەکو .
ئەفغان :ـ داد و هاوار .
(٣) مەللاح :ـ بەلەمەوان‌و مەلەوان .
(٤) عوریان :ـ ڕووت‌و داڕنراو لە چاکەو تاعەت ، واتای تریشی هەیە بۆ ئێرە دەس نادات .

لە ڕووسووردی عیبادەت بووم‌و ڕووزەردو خەجاڵەت مام
ذەلیلی بـاری هیجرانـم . أغثني یا رسول الله
لە کێوی غەفڵەت‌و ڕێگەی نەدامەت وا بە ڕسوایی
ئەسیری نەفس‌و شەیطانم ، أغثني یا رسول الله
بە سەنگی حەسرەتی میحنەت ، بە گورزی زەحمەتی فیرقەت
شکستە فەرق‌و غەلْطانم ، أغثني یا رسول الله(٥)
لە دەوری کەعبەی قوربت منی بێ دڵ بە ناکامی
وەکو وامانـدە حـەیرانم ، أغثني یا رسول الله
ئەگەر چی من کە ڕووزەردم ، ئومێدم هەر هەیە چونکە
سەگی دەرگاهی یەزدانم ، أغثني یا رسول الله
بە یادی مەیکەدەی حوسنت منی سەرگەشتە ڕۆژوشەو
موقیمی بەیتی ئەحزانم ، أغثني یا رســول الله
لە نێو مزگەوتی طاعەت‌دا ، لە بۆ دڵ شەمعی ئیخلاصێ
نی‌یە ، چبکەم ، پەرێشانم ، أغثني یا رسول الله
لە کووچەی ذیللەتا کەوتووم‌و بەرگی ذیللەتم پۆشی
نەما قووەی تەن‌و جـانم ، أغثنـي یا رسول الله
(ویصالیش) هەر وەکو یاران ، لە دووی ئەصحاب‌و ئالی تۆ
لە دوور ئوفتادەو حەیرانم ، أغثني یا رسول الله
لە ٤/٣/١٩٢٤زدا وتراوە

---

(٥) سەنگ :ــ بەرد .
فەرق :ــ ناوچەوان .

لە بەختی منیٚ ئـەوە زۆر دوورە
مەگەر هـەر خـوا ، کـە ڕەحمی زۆرە

پاش ئەوە بۆ ڕۆژی دوایی خۆی ئەدزێتەوە ئەچێت بۆ تەکیە بۆ خزمەت شێخ بابە عەلی ، پێی ئەفەرموێت : ـ حەمە گیان مـن ئەتوانـم بە خێوت بکەم وە پێشت بخوێنم ، لە کوڕەکانی خۆمت جیـا ناکەمەوە ، بەلام مامەکانت نایەلن وە ئەگەر بچیت بۆ قەرەداغیش هەر ئەتبەنەوە بەلام کاغـەزت بـۆ ئەنووسم بۆ لای شێخ عومەری قەرەداغی کە لە سولەیمانییە لە خانەقـای مەولانا خالیدی نەقشبەندییە خزمەتی چاکت ئەکات وە شێخ مارفیش هـەر لەوێیە لە مزگەوتی تەکیەیە وە هەردووکیان بۆ تۆ لـە باوکت باشترن چونکی نزیکترین خزمنو هەردووکیشیان دەسەلاتیان هەیە ، مەعلووم ئەبیت بە شت ، بەلام هەرچی من پێت ئەلێم وا بکە وە لەوێش شێخ عومەر یان شێخ مارف چیان پێ وتی وا بکە ، فروفێلو درۆو دەلەسە نەکەیت ، چونکە ئەوان هەموو شتێک ئەزانن ، بۆ خۆت بخوێنە ، وە نامەیەکی بۆ ئەنووسێ ئەمەش نامەیەکە : ـ

بو حضوری مەرحەمەت ظهوور جەنابی شێخ عومەر (زیده مجده العالي) اولا سلام بلا ختام بعرض عالي میرسانم پس از ابلاغي سلام و احترام اکر شما احوال ما بپرسید حمدا لله حال ما خوب است ، عزیزا حامل ورقه شێخ محمد نام پسر شیخ احمد شیخ طه است از نسلو سلسلەی خودمان باشد و یتیم است بر ماو بر شما واجب است که حد الامکان سعیو کوشش تمـام بـرای نکاه داشتن او بکار آید بلکه ضایع نشود و بخواندن مشغـول باشد لـذا حواله ئان جناب عالي کردم بلکه از لطف خداوندو همت ئان جنـاب عالـي بهرەمند باشد ، زیادە عرضی ندارم ،

مخلص

بابا علي إمام و مدرس و خطیب تکیه

کورتەی نامەکەش پاش سلاوی بێ کۆتایی بۆ ئێوەی خاوەن پایە پاش سلاو و ڕێزم ، ئەگەر ئێوە هەوالی ئێمە ئەپرسن سوپاس بۆ خوا ئێمە باشین ، خۆشەویستم هەلگری ئەم نووسراوە شێخ محەممەدی کوڕی شێخ ئەحمەدی تەها لە ڕەگەزو بنەمالەی خۆمانەو بێباوکەو دایکە لەسەر ئێمـەو ئێـوە

\- ٤٥ -

لە سالی ١٩٤٣دا . لە مانگی یەکی ئەو سالەدا ، ویصالی گیـرۆدەی نەخۆشیەک ئەبێت ، ئەم قەسیدەیەی داناوە کە داوای چـاک بوونـەوە ئەکات ، قەسیدەکەی لە ١٩٤٣/١/١ی زایینیدا وتووە .....

بە شوعلەی جەبهەیی ئادەم ، بە نووری سەییدی عالەم
بە حالی عەبدی موحتاجم ، نزوولی ڕەحمەتت ارحم(١)
ئەگەر ڕەحمێ نەکەی یاڕەب بە غایەت دڵ پەرێشانین
هەموو هەر چاوەڕێی سروەی نەسیمی ڕەحمەتین هەردەم(٢)
بیارێنە بە سەرمانا لە هەوری ڕەحمەتت ڕەحمەت
بە حەققی ئالو ئەولادو صەحابەی سەییدی ئەکرەم(٣)
دەروونو دڵ برینداریـن ، بە تیری میحنەتی دەوران
لە بۆ چاک بوونەوەی هەردوو ئەبێ هەر خوا بدا مەرهەم(٤)
بە بێ بارانی داماوین ، بە جورمی پۆر گیراوین
لە بەندی میحنەتا ماوین ، خودا ڕەحمێ نەکا چبکەم
ئومێدم وایە برژێنێ خودا ڕەحمەت بە ڕەحمی خۆی
بە سەرمانا ، لە دڵمانا ، نەمێنێ هیچ غەمو ماتەم

....

(١) جەبهە :ـ ناوچەوان .

(٢) هەردەم :ـ هەمووکات .

(٣) سەییدی ئەکرەم :ـ گەورەی ڕێزلێ گیراوان کە محمد درودی خوای لەسەر بێ .

(٤) میحنەت :ـ مەینەتی .

بحووری ڕەحمەتی ڕەحمان عەمیقو پانو بێ سامان
چلۆن مەحرووم ئەبین ؟ . نابین . لە ڕەحمی خوا وەکو بەلعەم
خودا چی موقەددەر کرد . بەڵێ هەروا ئەبێ یاران
بە تەدبیری عەبد تەقدیر موغەییەر نابێ زۆر کەم
وەلی پارانەوە شەرطە لە قاپی حەق وەکو ئادەم
کە شایەد بتوێنێ ڕەحمەت لەگەڵمان خالقی عالەم
خەجالەتبازو ڕووزەردین . بە قەسوەت دڵ وەکو بەردین
بە غایەت سستو نامەردین . بە ڕەحمی خۆت خوا ارحم
مەگەر هەر قوڕ بەسەردا کەین . لە قاپی حەق بە ڕوو زەردی
لە جورمی تێمەیە دنیا . بووە تاریک بە تۆزو غەم(٥)
بە بێ توێشووی عەمەل چیبکەین ئەبێ یاڕەب لە مەحشەردا
چلۆن ڕوومان ببێ ڕووکەینە قاپی حەضرەتی خاتەم(٦)
وەکو من ڕووەشو موجریم لە دنیا نابینی هیچ کەس
مەگەر ڕەحیم بکا ڕەحمێ وە ئیللا جێگەمە حەوتەم

....

(٥) شاعیر لێرەدا ئیشارەتی بۆ دیاردەیەک کردووە ئەویش ئەوەیە کە هەتاکو بنیادەم سەرپێچی لە فەرمانەکانی خوا بکات . زیاتر مرۆڤ تووشی ئازارو ئەشکەنجەو ناخۆشی ئەبێت . ئەم قسەیەشس زۆر ڕاستەو لە جێی خۆیایەتی . تەنانەت تاکو ئەم سەردەمەش گەلێ کارەساتو ڕووداوی ئەوتۆ ئەبینین کە بە ڕاستی جێی سەرسووڕمانە بۆ بنیادەمو سرووشت . ئەگەر چی بەلای خواوە زۆر ئاسانو سادەیە . ئەمەش ئەگەڕێتەوە بۆ کارە ناهەموارەکانی بەندەگان بەرامبەر بەروەردگاری جیهان ..

(٦) توێشوو :ـ ئەو خواردنەیە مرۆڤ لەگەڵ خۆیا ئەیبات بۆ سەفەر .

جودا بۆ مەحرەمی داناوە (جنة المأوی)
ئەمین بن نیعمەت خودا ئایدا بە نامەحرەم
(ویصالی) خاتیمەی بێنە بەیانی ذیللەتی ئەحوال
نەتیجە خالق ئەیزانێ . فصل أنت لا تعلم(٧)

....

(٧) خاتیمە :ـ کۆتایی .

ئەگەر عەبدی حەیی ذولجەلالی
مەژی نادانو هەرزەو لانوبالی[١]
بە ئەمری شەرعی پاکی مصطەفایە
ئەگەر پێویستی بۆ نەجمەی عالی[٢]
سەحەرخێز بە لە بۆ طاعەتی مەولا
بەجێ بێنە ئومووری لایەزالی
چلۆن تەصدیق ئەبێ عەبدایەتی تۆ
کە بۆ دنیا هەمیشە پڕ مەلالی
لە قابی حەضرەتی باریو ڕەسوولا
ئەوەندە ڕووڕەش هەم بێ کەمالی
مەگەر تا ماوی بگریو لە قوڕ سەر نێی
بە مەخجوولی شەو و ڕۆژ هەر بنالی
عیلاجی خۆت نەکەی ئیمڕۆ بە تۆبە
نەجاتت زەحمەتە ئاخر ویصالی
تەماشاکە سەگی ئەصحابی کەهفی
حەقیقەت سەگ بوو چۆن خێر بوو مەئالی[٣]

---

(١) حەیی ذولجەلال :ـ خوا ·
ناداں :ـ نەزان ·

(٢) نەجمەی عالی :ـ ئەستێرەی بەرز ·

(٣) ئەصحابی کەهف :ـ ئەو صەحابانەی خاوەنی چیرۆکی ئەشکەوتن ·

لەدنیاو قیامەت ئاشکرایە

صبەدیٚ وەک تۆ گەلێ خۆزنەم بە حالی

فلا تغضب علي يا الهـي

ولا تسـألني الا بالنـوال

فلا تطردنـي مِن أبواب جـودك

ولا تنهرنـي عـند ارتحالـي

ترحم بـي فأنـي مسـتحق

برحمكت بعـد موتي شر حالي

شەهیری خاص‌و عامە تۆ کە ئیمرۆ

لە فیسق‌و ڕووڕەشی‌دا بـێ میثالـی

وەلی [لا تقنطوا من رحمَة الله]

ئەکا مەسروور دلی مسکین‌و والی(٤)

دلت زۆر خۆش بێ بەم ئەشعارە تازە

هەموو وەک گەوهەرو دوڕو لوئالی(٥)

(ویصالی) قەط مەبە مەئیوسی ڕەحمەت

لەلا خۆت تۆش سەگی ئەصحاب‌و ئالی

....

(٤) ئیشارەتە بەوەی خوا لە قورئانا مژدەی ئەوەی داوە کە بنیادەم نابێ لـە بەزەیی‌و لێ‌بوردنی خوا نائومێد بێت ·

(٥) وشەی گەوهەر بە گوهەر دەخوێنرێتەوە ئەگینا نیوە بەیتە لەنگ دەبێت ·

ئەم پاچە قەسیدەیە کە تێکەڵاوە لە کوردی‌و عەرەبی لەسەر هەوای شیعرە (موالي یا موالی)ی قەیسی عامری وتراوە . لە ڕاستی‌دا ئەم شیعرە زیاتر لە غەزەلیاتەوە نزیکە . بەڵام بەو هۆیەوە کە لە کاتی (مەولوودا) ئەخوێنرێتەوە . لەم بەشەدا جێگەمان بۆ کردەوە ..

وخداه وعيناه ومالي	نوال في لوال في نوال
ورفعته وزينته وعشقي	كمال في كمال في كمال
ورآفته و صحبته و عمري	زوال في زوال في زوال
خودا کەی بێت ببینم لەناکاو	قەدی سەروی جوانی نەونیهالی
ئەگەر بێ زوو بەزوو باڵای نەبینم	ئەگەر نەمرێ ئەبێ چبکا ویصالی
توخوا لۆمەم مەکەن با هەر بسووتێم	وەکو پەروانە بۆ نووری جەمالی

مامۆستا ویصالی لە شیعری ستایشو پیاهەڵداندا دەستێکی باڵای هەبووە ، لام ڕووە گەلێ شیعری هەیە کە لە بەشی هەمەجۆری ئەم دیوانەدا بەدی ئەکرێن ، لێرەدا قەسیدەیەکی دوو درێژی هەیە کە ستایشی « بیارە »ی شەریف ئەکات ، بێ گومان ئەم کارەی شاعیر ، ماندەرێکەو پاڵ پێوەنەرێکی دەروونی لە ئارادا بووە کە ستایشی بیارەی کردووە ، وە نەبێ جوانی سرووشتو دیمەنی دڵڕفێنی ئەو شوێنە دەورێکی بووبێت لەم مەیدانەدا . بەڵکو ئەوەی زیاتر هانی داوە ستایشی بیارە بکات ئەوەیە کە ئەم شوێنە ناوبانگێکی تایبەتی هەیە ، وە بەو هۆیەوە کە مەڵبەندی زانایانو خوێندەوارانو ڕابەرانی تەریقەتی نەقشبەندی بووە ، کە ئەوانیش دەوری سەرەکیو گەورەیان بینیوە لە بڵاوکردنەوەی خوێندەواریو زانیاریو خزمەتکردنی [بەدەنیو ڕۆحی] ، شاعیرانو زانایان لە هەموو لایەکی کوردستانەوە . بەڵکو جیهانەوە ، ڕوویان تێ کردووە ، بۆ ئەوەی هەرکەسە بەشی خۆی لە [زانستو تەصەووف] بەرکەوێ ، بێ گومان ئەمەش ئەگەڕێتەوە بۆ ئەو هۆیەی کە بیارە جێ نشینگەی بوزرگەوارانی تەریقەتی نەقشبەندی بووە . هەر لە شێخی سیراجەددینی یەکەمەوە واتە شێخ عوثمانی تەوێڵە . شێخ بەهائوددین ، شێخ عومەری بیارە (ضیاءالدین) ، شێخ نەجمەدین ، شێخ عەلاددینو زاتی ناودار شێخ عوثمانی کوڕی شێخ عەلادین کە تا ئێستا لە ژیاندایەو خزمەتی موسڵمانان ئەکات ... شاگردانی ئەم پیری دڵ مونیرە وەکو : شەکیب ، ئەحمەدی قازی ، وەلە کۆندا مەولەویو صەیدی هەورامی ، و چەندان شاعیری تر بەڵگەی ڕاستی قسەکانم ، ویصالیش وەك خاوەن هەستێك ، وەك ڕاستگۆیەك . هەستی خۆی بەرامبەر ئەم مەڵبەندە جوانە هەورامان دەربڕیوەو ئەڵێت :ـ

خودا تۆی حافظی شاری بیاره
بکە ڕوو دەفعی بەدکاری بیارە
لە چاوی پیس‌و بوغض‌و حەقدی حاسد
ببە دائیم نیگەهداری بیارە(۱)
موکەسسەر بوو قەلای تەزویرو بەدگۆ
بە طۆپی لوطفی سالاری بیارە
کەمەریان بەست عمومەن جەمعی مونکیر
لەبەر دەرگاهی سەرداری بیارە(۲)
خەلایق میثلی بولبول شێت‌و شەیدان
بە بۆیی وەردی گولزاری بیارە
ئەفەوتێ تابی ضەوئو ماهو خورشید
موقابیل شەمسی ئەنواری بیارە
بوبون مەجنوون سەراسەر ئەهلی دنیا
بە عەشقی طەلعەتی یاری بیارە
ڕبوودەکەرد دڵی فەرهادی عالەم
قصەی ژینی دلداری بیارە(۳)
کەلامی نەقشی قەلبە بۆیە عالەم
بوون دائیم بە سەییاری بیارە(٤)
هەڵی کەندووە لە دڵ نەقشی طەریقەت

....

(۱) نیگەهدار :ـ پارێزە ٠

(۲) مونکیر :ـ ئەوانەی ئینکاری تەریقەت ئەکەن ، واتە بیروباوەڕیان بە تەریقەت نی‌یە یان کزە ٠

(۳) ڕەبوودەکرد :ـ فڕانی ٠

(٤) سەییار :ـ ئیشارەتە بە سوورانەوەی خەلـک بـە دەوری پیرانـی تەریقەتی نەقشبەندی‌دا ٠

موحەققەق شای جیهانداری بیارە
ڕەوا بوو مەقصەدی ئەهلی جیهانی
لە سایەی قوطبی ئەسراری بیارە
لە مەیخانەی حەقیقەت بادەنۆشن
ئەوانەی بوون بە زوواری بیارە
بە جەیشی طاعەتو طوبی ڕیاضەت
بەهەشتی گرت ، عەلەمداری بیارە
وەکو جەننەت وەهایە باغو دەوری
هەموو تەسنیمە ئەنهاری بیارە
هەموو یەک دەفعە داعی شێخی عالەم
بۆ وەصلی پیرو دلداری بیارە
[ضیاءالدینە]، ئێستە قوطبی ئەوتاد
وەکو ڕۆژە لە ئەقطاری بیارە(٥)
لە پاش ئەو شاهی نەجمەدین بوو سالیک
لە ڕێی دین بوو بە ئەبصاری بیارە(٦)
[علاءالدین] ، سوپەهسالاری دینە
حەقیقەت بوو بە کیباری بیارە(٧)
موعەنبەر بوو سەراسەر خاکی دنیا
بە عەطر میشکی ئەزهاری بیارە
(ویصالی) تۆیش وەکو جوملەی مریدان
ببە شاغل بە ئەذکاری بیارە

---

(٥) ضیاءالدین :ـ شێخ عومەری بیارە ٠

(٦) نەجمەدین :ـ شێخ نەجمەدینی بیارە ٠

(٧) عەلائودین :ـ شێخ عەلادینی کوڕی شێخ عومەر ، باوکی حەزرەتی شێخ عوسمانە کە ئێستا لە ژیان دایە خوا تەمەنی درێژ بکات ٠

شاهکار غزلی عالی ابیت

هەروەک چۆن لە ستایشی بیارەدا پیرۆزیی‌و گەورەیی دەرخستووە ، هەر بە هەمان شێوەش ستایشی « تەوێڵە » ئەکات کە ئەمیش مەڵبەندێکی تری گەورەی زانستو خوێندن‌و تەصەووف بووە لە کوردستانی عێراق ، ئەوەتا بەم جۆرە باسی تەوێڵە ئەکات‌و ئەڵێت :ـ

سەیری کە عەجەب مەنبەعی ئیحسانە طەوێڵە
ئیمرۆکە کە پایتەختی سولەیمانە طەوێڵە
وەک بورجی سەما ، مەطلەعی ئەنواری ئیلاهە
جێی ماهی « بەها »و شارقی « عوثمانە » طەوێڵە(١)
مەجنون‌و سەراسیمەیە هەرکەس بە ئومێدێ
بۆ دین‌و جیهان مەلجەئی ئیحسانە طەوێڵە
ناحەق نی‌یە عالەم وەکو پەروانە دەسووتێن
بۆ ئەهلی دڵان شەمعی شەبستانە طەوێڵە
بە حەقیقەت عەلی‌یە قائیمی ئیرشادی طەریقەت
صەد شوکر کە جێی شاهی مریدانە طەوێڵە
مەحفووظە یەقین خاکی لە بەدکارو حەسوودان
ئێستاکە کەوا مەنظەری سوبحانە طەوێڵە
وەک نووحە لە بۆ بەحری شەریعەتی شەهی مەولا
ئەلحەق لە ئەزەل مەنزلی شاهانە طەوێڵە
بەسبیەتی (ویصالی) مەکە تەعریفی خیصالی
مەعلومە کەوا ڕەوضەیی جانانە طەوێڵە

(١) ماهی بەها :ـ شێخی بەهائوددین .
عوثمان :ـ شێخی سیراجەددینی یەکەم .

پێویستە کە بە پێی توانا هەوڵ بدەین‌و کارێک بکەین سەرگەردان نەبێت ، وە بە خوێندنەوە خەریک بێت ، بۆیە ناردمە لای ئێوە بەڵکو بە لوتفی خواو هیممەتی ئێوەوە بەهرەوەر ببێت ، ئیتر قسەی ترم نی‌یە لە خزمەتتانا ٠

موخلیســـتان

بابە عەلی پێشنوێژو خوتبە خۆین‌و مامۆستای

تەکیە ٠٠

پاشان ویصالی نامەکە وەرئەگرێ‌و دێت بۆ سولەیمانی ، لە تەمەنــی دە ساڵی‌دا لە خزمەت مامۆستا شێخ عومەری قەرەداغی‌دا دەست ئەکات بــە خوێندن ، ماوەی پێنج ساڵ لە خزمەت مامۆستا شێخ عومەرو مامۆستا شێخ مارف‌دا ئەمێنێتەوە هەتا دەست ئەکا بە (جامی)، ئەمجا لەسەر خواست‌و فەرمانی مامۆستا عومەر ئەچێت بۆ (هەرزنی) کە گوندێکە لە ئالانی ئێران لــە سەر سنووری پشدەر ، وە ماوەی‌سێ ســـاڵ لە نارچەی ئالانــی باپیر ئاغــا ئەمێنێتەوە ، لە تەمەنی هەژدە ساڵی‌دا ئەچێتە خزمەت مامۆستا مەلا صاڵحی خوارەمیر کە هەر لە هەمان ناوچەدا ئەبێت‌و دوو ساڵیش لای ئەو ئەخوێنێ ، پلەی خوێندنی لەو کاتەدا گەیشتبووە ٠ (مختصر) ، وە توانــــای وابــوو (شرح العقائد) بخوێنێ ، وە ئەو ماوەیە زیرەکی‌و بلیمەتی لەناو هەمـــوو هاورێکانیا وەدەرکەوت ، لە تەمەنی بیست ساڵی‌دا ئەچێت بۆ (بێتووش) ، وەماوەی ساڵێکیش لە خزمەت مەلا عەبدوڵلادا ئەمێنێتەوە ، وە لای مامۆستا ناوبراو (فەناری) خوێندووە ، لە تەمەنی بیست‌و دوو ساڵی‌دا کەوتە داوی عەشقەوە ، بەڵێ کەوتە داوی عەشقی نازدارێکەوە ، وە بەم بەیتەی خوارەوە دەست ئەکات بە باسی خۆشەویستەکەی : ــ

برۆ طاق‌و مەمک جووت ، وەک تاژی کەوتوومە دووت
قامیشــەڵانــی جیســـم بە بەرقی حوسنی تۆ ســـووت

بەڵام هاورێ ناڵەبارو بەخیل‌و چاوچنۆکەوە تووشی نارەحەتی‌و دەردی سەری بووە ، ئەو هاورێیانەی کە خەڵــکی ناوچەکە بوون ، مادەیان لەو بەرەو

دیانەت باری کرد ڕۆیی مەگەر پاشبارەکەی ماوە
بە دینارو درەم عالەم هەموو ئایینی گۆڕاوە
بە ڕاستی نابینێ ڕێگەی هیدایەت چاوی کەس چونکە
قەناعەت بووەتە خاشاکو طەماعیش عەینی لافاوە
مقەڕڕی ئەصلیەی ئێمە لە ئەووەڵ باغی جەننەت بوو
کەچی بۆ حیرصی یەك دانە هەموو کەوتینە دونیاوە
وەکو لاولاو ئالآوین ، لە دونیا تازە بەر نابین
نەجاتی زەحمەتە هەر کەس کە ئیمڕۆ کەوتە ئەم داوە
ئەمن ترسم هەیە یاران لە هەردوو لاوە بێبەش بین
لە گێژاوی طەمەع سەیری کە عالەم زۆری خنکاوە
لە گێژاوی طەماعا نەفسو شەیطان هەر وەکو صەییاد
خەریکی جەڕڕی ئیمانن کە ئیمڕۆ دین لە تەنکاوە
دەسا خالیق موعینمان بێ نەبێ غالب بە سەرمانا
کە دین وا لە هەلاکەتدا میثالی کەشتی سەر ئاوە
چ عالم بێ ، چ سەییدە بێ ، هەموو گیرۆدەیی نەفسین
ئیتر بەرزنجی‌یە ئایە وە یا ساداتی باراوە(١)
خودا ئیمان سەلامەت کا ، ئەژین ناژین بە دەربەس نیم
کە ئەم‌لاشمان نەبێ چاکە نەبین مەحرووم لە ئەو لاوە
بەڵێ زۆر کەس مودەڕیس بوون خەریکی کەسبی دینی بوون

---

(١) باراو :ــ گوندێکە سەر بە ناحیەی بەرزنجە لە سلێمانی ، زۆربەیان لە ڕەگەزی سەییدن .

لەگەڵ گوێچکەی دیناریان دی عەمامە کەوتە ئەو لاوە
کوتم ئێوە مودەڕیس بوون بەجارێ بۆچی لاتان دا
گوتی بۆ دەفعی مایەحتاج لە ئێمە بەس بکە قاوە
گرانە باری ئیحتیاجی بۆمان هەڵناگیرێ چبکەین
تەماشاکە لە موحتاجی گەلێ کەس چاوی نووساوە
لەپێشا گشت بە نانی جۆ هەموو پووکمان بریندار بوو
ئەوا ئێستا گەیشتووینە قبووڵیو گۆشتو پاقلاوە

[ئیدارەی مەلا ئێستا لە لادێ](١)

ئەڵێن چونکە نەیان داینێ ئیدارە ، میللەتی لادێ
قبووڵمان کرد مەعاش گوتمان هەموو قەیناکا قەوماوە
حکوومەت حەوت دینارو نیو هەموو مانگێ سەری میعاد
بەبێ مننەت ئەمان داتێ ، هەزار جار ماڵی بێ ئاوە
ئەگەر خوا وای نەکردایە ئەبووین قەرزاری چوارتایی
صەدی وەك تۆ لەژێر قەرزا تەماشا پشتی چۆماوە
بحمدالله نەجاتمان بوو لە بۆڵەی میللەتی لادێ
ئەوی ئێستا مەلا ئەیخوا لە لادێ عەینی ژەهراوە
بەراتی ئەشرەفی لادێ کە ساڵی دوانزە پەنجایی
ئەمە ساڵێکێو سێ مانگە کە ئێستا دوانی هەر ماوە
مەلای بێ کەسبو کار ئاوا ئیدارەی چۆن ئەبێ تەئمین
ئەگەر بێتو قبووڵی کا ، مەلا شێتو خلافاوە
مەگەر هەر ذەڕڕەیە غیرەت لە دڵیا قەط نەبێ مەوجوود
وە ئیللا بار ئەکا ئەڕوا کە ئەرضی خوایی نەبڕاوە
مەلا گەرهەر قبووڵی کا نەتیجە خوا قبووڵ ناکا
جێێ تر ئەدا ڕزقی خۆ خوا ماڵی نەسووتاوە

(١) جاران مەلا لە گوندێکا مەلایەتی ئەکرد ، لە پێشدا لەگەڵ دانیشتوانی ئاواییەکەدا ڕێئەکەوت کە ئەو ساڵە بە چەندەو چۆن مەلایەتیان بۆ بکات ، بەڵام ئەمە ئێستاکە کەمتر باوی ماوە چونکە دائیرەی ئەوقاف دایان ئەمەزرێنێو مووچەیان بۆ ئەبڕێتەوە ، هەندێ گوندیش هەر لەسەر نەریتی جاران ئەڕۆن بەرێوە لە ڕاگرتنی مەلادا بۆ مزگەوتەکانیان ٠

بێکاری شاعیرو ئازایی ئەمثال

ویصالی تۆ لە گەماوی ئەمین بە تازە نایگەیتێ
ئیتر بێسوودە تێکۆشین خەیالاتت هەموو خاوە
ڕەفیقان چونکە ئازا بوون هەموو دیاری خۆیان ڕێکخست
بە تویشووی چاکەوە ڕۆیین ، بە دیاری چاکو ڕازاوە
دەمێکە گەیوونە مەنزڵ لە غوصصەی ڕێگە ڕاهی بوون
لە جەننەت وا بە دڵشادی ئەکەن سەیرانی سەرچاوە
کەسێ گەر ڕێیی لەبەر بێ ، لازمە بۆ ڕێو لە بۆ مەولاش
کە تویشووی خۆی بەرێو بڕوا بەلای فەرمانی مەولاوە
ویصالی قوڕبەسەر چبکا ؟ ، بێتوێشوو ، بە بێ دیاری
بە ڕووتو قووتو مەحجوولی ئەوا حەیرانو داماوە
مەگەر بێ خاوسو سەرقوتین بچێ بۆ خذمەتی جەددی
لەوێ هەر خاک بەسەردا کا بە مەحجووبی هەتا ماوە
ویصالی وێڵو سەرگەردان ، بە بێ هەمدەم ئەکا ئەفغان
ڕەفیق ڕۆیین بە ڕووسووری ئەویش ڕوورەش بەجێ ماوە

لە (٢٨/شەوالی ١٣٧٥ك) وتراوە

- ٥١ -

خوا خۆی ئەزانێت پەنام هەر ئەوە

هەمیشە ڕجاو تکام لای ئەوە

چونکە سەگێکی بێ حەیاو دڕم

دایم لە قاپی خوا هەڵ ئەنوڕم

ئەبێ وەختی نەزع ئاگادارم بێ

لە شەڕی شەیطان تا ڕزگارم بێ

ئومێدم وایە خودا یارم بێ

ئەحمەدی موختار تکا کارم بێ

هەرچەند لە زومرەی شەرمەسارانم

یەکەم ڕووڕەشی عەصرو زەمانم

ئەبێ ئەو خودا بە لوطفو کەرەم

بۆ ئەم بەندەیەی ڕووسیاو ماتەم

هەر وەک بارانی بەهاری ئەمساڵ

ڕەحمەت بڕێژێ خودای ذولجەلال

بەو ڕەحمەتەی خۆی خوای صاحێب کەرەم

لەبەر خاطری سەییدی عالەم

نامەی عەمەلمان پەخش کاتەوە

کردەوەی پیسمان ڕەش بکاتەوە

تا بەشدار ببین لە ڕەحمەتی حەق

لە دوا هەزارو سێ صەدو چل شەق

سا بە هەر جۆرێ بێت لە ڕۆژی مەحشەر

بچین بۆ خدمەت ذاتی پێغەمبەر

هەرچەند دانەری ئەم کتێبانە

یەکجار ڕووسیاو کوێرو نوقصانە

چون ڕەحمەتی حەق بێ نیهایەتە

بۆ چاکەو خراپ هەر کیفایەتە

موئمین‌و موسلیم ، موجریم‌و ئەثیم

ئومێدەوارن بە خودای کەریم

گەر بیان بەخشێ‌و عەفوویان بکا

بە جەنناتی خۆی شادیان بکا

هەرچەند (ویصالیش) ڕووڕەشەو ئەثیم

ئەوا هاتۆتە دەرگاکەی کەریم

وەک سەگ کەوتووە لەو ئاستانە

هەر بە ئومێدی عەفوو غوفرانە

چون ڕەحمەتی ئەو دوری بێ سامان

حەددی بۆ نی‌یە وا بیا پایان

لە لا تەزولی ڕەحمەتی مەنناٌ

پاکو پیسی لا ئەبێتە یەکسان

وەک بەحری موحیط ڕەحمەتی خودا

تا لێ‌ی صەرف کەی کەم نابێ ئەصلاّ

جورم‌و گوناهی من‌و ئینس‌و جین

ڕەحمەتی خودا وەک بەحری بێ بن

گەر لوطفی ببێت خودا فریادڕەس

پاکی قوت ئەدا هەر بە یەک نەفەس

خوا خۆی دەزانێ من چەند ڕووسیام

ئەبێ غەیری خۆی کێ بدا پەنام

غەیری ئەو خودا کە من ڕووی تێ کەم

تەمەننای عەفوو غوفرانی لێ کەم

من بە جورمی خۆم ئیمتیراف ئەکەم

کە لێم لەبوورێ ئیستیناف ئەکەم

ویصالی بڕۆ و ڕۆژەیا شەوە

لەو ئاستانە وەک سەگ بکەوە

تا بەحری ڕەحمی وەک کوورەی حەدداد

جۆش دا گوناهمان گشت ئەدا بە باد

گەر دەریشم کا لەم ئاستانە

بۆ خۆی صاحێبی ڕەحمو ئیحسانە

تازە لەم دەرە ئاگوێزمەوە

پەنای ئەووەڵو ئاخرم ئەوە

لەنەفامیدا ڕیشت سپی کرد

بۆ ڕووسپێتی کارێکیت نەکرد

تازە هەر مەگەر بڵێی حەمەدم

سەگە خوێرییەکەی قاپی ئەحمەدم

شایەد خوا لەبەر خاطری ئەحمەد

نەتخاتە سەقەر . نەبەدول ئەبەد

ڕەحمت پێ بکا بت بەخشێت بە ئەو

ڕۆژی ڕووناکت لێ نەکا بە شەو

قەط غافڵ مەبە لە ذکرو فکری

هەتا لەدنیا دەرئەچیو ئەمری

ویصالی ئەمجا بگەرێرەوە

لە بۆ حاڵی خۆت بپارێرەوە

ویصالی بۆیە دائیم هەر ئەڵێ
وەک پوورە گوڵێ بۆنە رۆر بڵێ

خوا بە ڕەحمی خۆی ئازادی بکا
بە جەننائی خۆی دلشادی بکا

صەرفی نەظەر کا لە گشت گوناهی
نەیهێڵێتەوە بە ڕووسیاهی

تەئریخی هەزارو سێ صەدو هەشتا
(ویصالی) خەتمی کیتابی هێنا

لەگەڵ ئێوەمە ئەی برادەران

ئەبلیغنان ئەکەم بە کوردی زوبان

گوێ بگرن بە دڵ لەم نەصیحەتە

چون بۆ دەردی دڵ دەوای صیحەتە

بە قسەی لەهولەعب دین مەدەن بەرباد

ڕەنجتان مەکەن بە ڕەنجی فەرهاد

دائیم طالیب بن لە بۆ عیبادەت

تا دەستان کەوێت دوڕی سەعادەت

دائیم بتانبێت ترسی قیامەت

تاکو ئیمانتان بەرن سەلامەت

قەط غافل مەبن لە طاعەتی حەق

ڕێی ناحەق مەگرن وەك پیاوی ئەحمەق

ئەحمەقە هەر کەس بۆ دنیای دەنی

لە طاعەتی حەق ئەبێ موستەغنی

هەتا ئەتوانن لە خوا پەرستی

سەعی زۆر بکەن قەط مەکەن سستی

(٢) (هەرکەس بۆ خوا بێ . خودا بۆ ئەوە

فریای نەکەوێت ڕۆژە یا شەوە

(١) (دیارە مەعلومە کەسی بێ کەسان

خوایە بە نەصصی ئایاتی قورئان)

هەرکەس لە دنیا عەبدی خودایە

بێشک لە مەحشەر صاحیب جەزایە

بیبا گە سەریەست . مەستو دڵگوشا

زۆر زۆر موحتەرەم لە خذمەت مەولا

حسابی ئەکەن بە ڕوویەکی خۆش

بە لوطفو ڕەحمەت ڕووی وەکو گوڵ گەش

مەخمووروو مەستی ئەلطافی سوبحان

بێ غەمو حەسرەت لە صەحنی مەیدان

لە لای جەنابی ئەحمەدی موختار

مەخمووری جامی ڕەحمەتی غەففار

تەماشای ئەکەن بە چاوی ڕەحمەت

نابینێ ئەردو حەفاوو زەحمەت

دوا مخاسەبە ئەو شەخصە پاکە

بە لوطفی خوداو ئەعمالی چاکە

بێ باکو دڵخۆش بێ خەوفو خەطەر

زەحمەت ناکێشێ لە صەحرای مەحشەر

ئەیخەنە صەففی (أصحاب اليمين)

بەبێ دەردی سەر دەم بە پێکەنین

مەئموور بە ئەمری ذاتی سوبحانی

ئەیبەن بۆ بەهەشت بە شادمانی

وەختێ داخڵ بوو بەجێو مەقامی

لەذذەت ئەبینێو عەیشو مەدامی[1]

ئەمجا بە لوطفی حەیی لا یەنام

بەجێ دێ هەموو مەقصوودو مەرام

....

(١) مەدامی :ــ بەردەوامی .

زوورتر بوو بەڵام هیچیان لە (جامی) حوێنێک یا (استعارە) زیاتریان لا نەبوو ، لەگەڵ ئەوەشا کە مادەیان (تەهذیبو گولنبەوی بورهانو جمع الجوامــعو تەشریح) بوو .. ویصالی لەو کاتەدا لە گەرمەی خوێندندا بــووە ، بــەڵام هاوڕێکانی بە ڕازو نیازیان ئەزانی ، لای مامۆستا مەلا عەبدوللا نامــە خراپیان کرد ، وە لە لایــەکی تریشەوە چونکە مەعشوقەکەی (دڵدارەکەی) خزمــی نزیکی مامۆستا بوو ، لێی زویر بوو ، وە ئیزنی دا بڕوا ، وە بــە نــاچاری و دڵشکاوی‌یەوە ئەوێی بەجێ‌هێشت ، وە ئەم چەند بەیتەی بۆ هاوڕێکانــی نووسیو بۆی بەجێ هێشتن کە تیایا ئەڵێت : —

براگەل مژدەبێ لێتان ، لە لاتــان

ئــەوا ڕۆیی ڕەفیقــی بێ هەواتان

بە کوڵ بگرین لە دوای ئەو یارە تەحقیق

نی‌یە وەک ئەو لە دنیا جان فیداتان

کە گوڵشەن خاڵیە ئیمرۆ لە غونچە

ئەبێ چبکا هوزاری بێ نەواتان ؟

بە بولبول گەرم ئەبێ بازاڕی غونچە

لە لا ئەو هەر گوڵە خاری جەفاتان

ئیتر هەر ئێوەبن با ئێمە دەرچین

بە ئێمە با نەبێ نەقصو نماتان

بە فەوتی ئێمە یاخوا ئێوە دووربن

لە دەردوغەم لەژێر سایەی هوماتان

عەزیزم ماچی لێوی دەفعی دەردە

لە عاشق قەط مەکەن مەنعی دەواتان

بە ناحەق نی‌یە ڕوو وەردەگێرن

بە ناحەق مەکوژن ئێوەو خوداتان

(ویصالی) لێرە دەرکەن با نەمێنێ

ئەگونجێ بەو ببێ دەفعی بەڵاتان

والەمێ ڕوو وەمەگرن

ئومێدم وایە خالقی ئەکبەر
ئێمەیش ئەجات دا لە تەنگانەی قەبر
وەختێ یە ئەمری فەردی لایەزال
ئەکیرو مونکیر کە دێن بۆ سوئال
کە لێیان پرسین کێتان خودایە
بە بێ ترس و لەرز ئەڵێین « الله »یە
کە سوئالیان کرد کێ بوو پێغەمبەر
وەحی بۆ هێنا جبریلی ڕەهبەر
بە عەونی خودای جیهان ئافەرین
جوابیان ئەدەین بە لەفظی شیرین
ئەڵێین ذاتێ بوو ناوی (محمد)
لە خوارووی لە ژوور (محمودو احمد)
طاها مولەققەب ، قورەیشی نەسەب
صاحێبی حەیاو عیصمەت و ئەدەب
سەییدو ئەشرەف ، ئەمجەدو ئەنجەب
شیرین خەصائیل ، مەعالی حەسەب
هادیی و مەهدی ، بەشیرو نەذیر
مەحبووبی ذاتی خودایی قەدیر
صاحێبی حیلم و قادرو تەمکین
خاصە ڕەحمەت بوو لە بۆ عالەمین
ئومێدم وایە نەبیی ئەوواب
حاضر بێ وەختی سوئال و جەواب
کە ئەو حاضر بێت بە ئیزنی وەهاب
لەسەر هیممەتی ئەو عالی جەناب

بێ خەوفو خەطەر . حوسنو ئەدەب
جوابیان ئەدەین . بە صدقو صەواب
گەر لە صیححەتا شەیطانی لەعین
سەلبی ئیمانمان نەکا بە یەقین
بۆ خۆم ئەبمە ضامنی ئیمان
هیچی ون نابێ لە چاکەو ئیحسان
چونکە بێ هۆشین بە لەزعی ڕەوان
هیچی بۆ ناکرێ ئەو دەمە شەیطان
مەترسن لە سەلب وەختی غەرغەرە
چونکە ئەو دەمە مورشید حاضرە
مورشیدی ئێمەش فەخری عالەمە
ڕۆحمان فیدای کەین هێشتا هەر کەمە
گەر خودا نەیبێ مەیل بۆ عەذاب
زوبان ساز ئەکا بۆ وەختی جەواب
یا ڕەب بۆ خاطری نەبی‌یو ئەصحاب
بە سەهلی بکەی لەگەڵمان حساب
ون نەکەی لێمان ڕێگەی هیدایەت
ڕێی ئەعضا مەدە بکەن شکایەت
یارەب بە جاهی صاحێبی ئایەت
بتبێ لەگەڵمان لوطفو عینایەت
فریامان کەوی دەمی نەزعی ڕۆح
بۆمان گوشا کە دەرگاهی فتوح
لەبەر صاحێبی ..... ڕایەت
پێمان عەطا کە فەهمو درایەت(*)

★ ئەم وشەیەم بۆ ساغ نەبووەوە .

عەزیزانی دین ، دڵتان گوشا بێ
ئومێدی زلتان بە (مصطفی) بێ
قەط مەبن مەئیوس لە ڕەحمەتی حەق
ئەگەر بشمان بێ تێ‌هەڵدانو شەق
چونکە ئوممەتی فەخری عالەمین
بە نەحصی ئایەت خەیرول ئوممەتین
بە موژدەی [کنتم خیر أمة]
دائیم دڵخوشی بۆیی ڕەحمەتین
هەتا ئەتوانن حیمایەتی دین
بکەن بە بێ شک جیهان ئافەرین
دەیهێنێتە جۆش بحووری ڕەحمەت
نەجاتمان ئەدا لە جێگەی ضەیقەت
حسابمان ئەکەن بێ ڕەنجو تەعەب
لەبەر حورمەتی سەیدولعەرەب
من ئومێد ئەکەم لە ڕۆژی جەزا
لە ڕەحمەتی خوا نەبین تەوەللا
لەبەر خاطری فەخروول ئەنبیا
داخڵمان بکەن بە دارولبەقا
فەقەط ویصالی زیاتر لە عالەم
تۆ لە ئەفکاری ببە خاطرجەم
چونکە ڕووسیاو خەجالەتباری
بەباری عصیان زۆر شەرمەساری
لائقە کە هەر ماتو مەلوولی
ڕووڕەشی قاپی خوداو ڕەسوولی

مەعلووم ڕووت نی‌یە تۆ لە ڕۆژی دین
بچیە حضووری فەخرول مورسەلین
چونکە سەگی دز لە عالەم دوورە
لە ئاوەدانی ئەکثەر مەهجوورە
گەر دەری کردی شاهی دنیاو دین
بیە بە تازی صەحبو تابعین
بەلکە هەر لەبەر صەحابەی کیرام .
صەرفی نەظەر کات سەیدول ئەنام
بفەرموێ بلێن با بێتە حضوور
ثاني الكلب أصحاب مغفور
طاهیر بە ڕجا ئەو سەگەی مەهجوور
خودا عەفوی کرد لە جورمو قصوور
با بێ‌بەش نەبێ لە ڕەحمەتی حەق
ببەن بۆ بەهەشت ، بیدەنە بەر شەق[1]
ئومێدم وایە خەللاقی ئەکبەر
عەذابی نەدا بە ناری سەقەر
تکات لێ ئەکەم ئەی نەفسی خەسیس
لەبەر خاطری حەضرەتی ڕەئیس
نەفامی بەسە لە بیدعەت لادە
بێ سودە بەهرە عومرت بە ربادە

---

(١) نازانم شاعیر بۆچی وشەی شەقی بۆ ئەمە بەکارهێناوە ، چونکە کەسێ کە ببەن بۆ بەهەشت بەڕێزەوە ئەیبەنە ئەوێ ، نەک بە شەق ، مـن نەمتوانی بەیتەکە لابەرمو وەک خۆی هێشتمەوە .

قەط لەگەڵ فاسق مەبە بە ئەنیس

خۆت بپارێزە لە ئەفکاری پیس(٢)

بە تۆبە ئەبێ ئیصلاحی کارت

بە غەیری تۆبە هیچ ناکا چارت

بڕژێنە بە چاو ئەشکی نەدامەت

تا بە ڕوو سووری ڕۆژی قیامەت(٣)

---

(٢) ئەنیس :ـ هاوڕێ ٠

(٣) ئەشکی نەدامەت :ـ فرمێسکی پەشیمانی ٠

- قەصیدەی باران -

ئەم قەصیدەیەی خوارەوە بریتییە لە پارانەوە لە قاپی پەروەردگــار بۆ ئەوەی بارانیان بۆ بباێنێ ، لەو ساڵــەدا بێبارانــی ئەنگێ بــە خەڵــکی ناوچەکە هەڵ ئەچنێ ، شاعیر ئەم شیعرەی بەو بۆنەیەوە داناوە کە ســێ بەیتی یەکەمی عەرەبییە ...

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله منشیء الخلق والاسرار
ثم الصلاة على حبيبه المختار
حەمدو ئەنا بۆ خوائێ کە [رب العالمين]ە
[منه الصلاة على شفيع المذنبين]٠
[بفضلكه يا رب صل على المختار
و آله الاطهار والصحب أجمعين]ە
یا ڕەب بۆ خاطری شاهی مەکەو مەدینە
بفەرمو یا میکائیل بارانێ ببارێنە
بارانێ بە ڕەحمەت بێ ، بێ ڕەنجو موشەققەت بێ
بەسەر خاکی عالەما بە لوطفی خۆت برژێنە
هەمو خاکی ئاسووتی ، بە ڕەحمەتی لاهووتی
بە زومرودو یاقووتی ، سەوزو سوور بنەخشێنە

چامە چامە چامە چامە ٣١

ئێمە شوومو بەدکارین ، هەموو خەجاڵەت بارین
لە ڕووی تۆ شەرمەسارین ، تۆ ڕەحمی خۆت بنوێنە
بە ناو هەموو ئیسلامین ، قەومێکی ناتەمامین
دەمێکە حەپسی دامین ، لە ضەیقەت دەرمان بێنە
مەخلووقێکی ضەعیفین ، فێری گەنمی ظەریفین
بە نانی جۆ کەسیفین ، بە چاکە بن لاوێنە
مەعلوومە کەس نامێنێ ، هەموو عالەم ئەمرێنێ
بە ڕەحمەتی خۆت یا ڕەبێ بە قاتیمان مەمرێنە
غەریبو دڵمەحزوونین ، هەموو شێتو مەجنوونین
لە قاپی تۆ مەحجووبین ، چاوی لوطفت هەڵبێنە
ماڵخوراو و مەعذوورین ، ئیمساڵ هەموو مەغدوورین
بە ئافاتو مەئموورین ، یا ڕەب هەقمان بسێنە
فەقیرو گرفتارین ، هەموو دڵ بریندارین
ئەتباعی شای موختارین ، نیهایەتی غەم بێنە
عالەمێکی بێ هۆشین ، مەستی خوابو بێگۆشین
بە شمشێری قەهری خۆت ، یا ڕەب مەمان ترسێنە(١)
موقتەدیروو کارسازی هەم غەنیی‌و بێ نیازی
سا تو ئیمامی ڕازی ئەم چەرخە وەرسوورێنە
ئێمە هەرچەند غەددارین ڕووڕەشو لێو بەبارین
نەخۆشو دەردەدارین ، بێ ئاو مەمان خنکێنە
ئێمە کوردو بێ عارین ، پڕ کینەوو نابارین
یا ڕەب هەرچەند بێزارین ، پەرژینی دین مەشکێنە

(١) خواب :ــ خەو .

کورد خەریکی گڕوگاڵە ، وەک منالە یەك ساڵە

بێ قووەتو کەم باڵە ، مایە پووچو بێ شوێنە

کورد تازە تۆو دەچێنێ ، بەرد لە بۆرە دەردێنێ

لە جۆی نۆکەند ئاودێنێ ، خودا باشی بۆ بێنە

بێچارووو ناعیلاجین بە ڕەحمی تۆ موحتاجین

ئومێدەوارووو ڕاجین ، بێ ئاو مەمان فەوتێنە

ڕەززاقی کائیناتی ، بکە دەفعی ئافاتی

بە پاڵەوانی قاتی یا ڕەب مەمان پروێنە

هەرچەند ئێمە حەیوانین ، بێ عەقلو هەم نادانین

زۆر طالیبی بارانین ، یا ڕەب مەمان ڕەنجێنە

ڕووتو قووتو بێ تووگین ، ناڕەواجو مەهتووکین

لەناو عالەما سووکین ، یا ڕەب دڵمان مەشکێنە

یا خوا باران بباری ، دڵخۆش ببین بە جاری

بە گوڵهایی بەهاری ، سەراسەر بیخەملێنە

وەختێ کە هەرزانی بوو ، دڵ مەیلی سوڵطانی بوو

شوغلی غەزەلخوانی بوو ، یا ڕەب مەمان شێوێنە

تۆ کەریمو ڕەحمانی ، بە ڕەحمەتی ئاسمانی

بە موسمی نیسانی ، نرخی ئەشیا بشکێنە(٢)

هەم ڕەحیمو کارزانی ، بۆ عالەمی ئینسانی

بە بارانی ئاسمانی باغو بوستان بەربێنە

دینی ئیسلام شیرینە ، بە نان دڵی نوورینە

یا ڕەب لەسەر ئەم دینە ، تا هەین بمانژیێنە

عالەم دڵی پر شۆرە ، خودا تۆ ڕەحمت زۆرە

بە ڕەحمەتی عامی خۆت ، زەراعەتمان پێک بێنە

خودا گەر مەیلی بێنێ ، لە ذیللەت دەرمان بێنێ
هەموو ئافات لەمرێنێ ، قادرێکی حەق سێنە
یا ڕەب بەبێ بارانی ، کەوتووینە پەرێشانی
بە عیللەتی گرانی ، یا ڕەب مەمان مرێنە
عالەم هەموو شێواون ، حەیرانو ناتەواون
بە ئایەی [لاتقنطوا] ، ئاوی ڕەحمەت برژێنە(٣)
مەخلووق لەبەر بێ نانی ، کەوتوونە سەرگەردانی
یا ڕەب بەبێ بارانی ، مەزرووعمان مەسووتێنە
(ویصالی) تۆ نادانی ، مەکە فیکری بێ نانی
لەکەویەوە هەرزانی ، خوا [أرحم الراحمین]ە (٤)

---

(٢) موسمی نیسان :ـ بە زۆری باران لە مانگی نیساندا لەبارێ •

(٣) لە پێشەوە باس لەم ئایەتە کراوە •

(٤) أرحم الراحمین :ـ واتە خوا لە هەموو کەس زیاتر بە بەزەییو بە ڕەحمە بۆ بەندەکانی خۆی •

بەشی چوارینەکان

- ٥٤ -

لێرەوە هەندێ چوارین دەست پێ دەکات ، لە ڕاستیدا ئەبوایە ئەمانەمان لە بەشی چوارینەکان بڵاوبکردایەتەوە بەڵام لەبەر ئەوەی ناوەرۆکیان زیاتر لەم بەشەدا جێی ئەبێتەوە بۆیە لە بەشی شیعری ئایینیدا بڵاومان کردنەوە ..

- ١ -

ئەوانەی پیاوی خوا بوون گشت بە ئیمان
بە مەردی گۆی خۆیان دەربرد لە مەیدان
ویصالی تۆ گەر ئەیاری بە عصیان
بەجێماوی ، تازە ئەت ناگەیتە مەردان

- ٢ -

بەڵێ ئێمە شکستەو ناتەواوین
لەژێر باری گوناها پشت شکاوین
ویصالی دوورە ڕێت ناگەیتە مەنزڵ
هەموو بێ خاوس و ڕوت و ڕەت بڵاوین

- ٣ -

ئەگەر عەفوی خودا ئەتکا سەبوکبار(١)
بە زنجیری عقووبەت مل گرفتار

(١) سەبوکبار :- بارسووک .

پاش ئەم ڕووداوە نامەیەکو چەند شیعرێکی نووسیو ناردی بۆ حاجی عەباس ئاغا لە گەرماو ، چونکە لەوەپێش بە هۆی شیعرو ئەدەبیاتەوەو بەهۆی دەنگخۆشیو زیرەکی‌یەوە ، ناوبانگی دەرکردبوو ، وە زۆریان خۆش ئەویست ، وە هەموو پیاوە بە دەسەڵاتەکانی ئەو ناوچەیە لەو سەردەمەدا وەکو عەباس ئاغای سەلیم ئاغا ، ڕەشید ئاغای عەبدوڵلا ، مستەفای مێرگاسە ، عبدوڵلا ئاغای بێژوویی ، هەروەها پیاوە دەست ڕۆیشتووەکانی ئەشکانو مێرگاسە ، ئەمانە ، هەر شتێک مامۆستا ویصالی داوای کردایە ، لە ماوەیەکی زۆر کەمدا جێبەجێ ئەکرد .. بەڵام چونکە بە وەفا بوو وە هەرگیز بە نزمیو کەمو کووڕی کەس نەئەکرد ، لەبەر ئەوە هەر لە دڵی خۆیا بوو کە کەس نەزانێ بۆچی بێتووش بەجێ ئەهێڵێت ، لەگەڵ ئەوەش‌دا حاجی عەباسی دەست ڕۆیشتوو پەیمانی پێ دابوو کە هەتا (ئیجازە) وەرنەگرێ نابێ بڕوات ، وە هەر کاتێکیش ئیجازەی وەرگرت ببێتە مەلای دێی حاجی عەباس .. بە کورتی نامەیەکی شیعری ئەنووسێو بەجێی ئەهێڵێت کە ئەمەش دەقی ئەو نامە شیعری‌یەیە کە ئەڵێت :ـ

شاهیدم ئیمڕۆ لە باغا غونچەیەکی سەرچڵە

مەنشەئی عەشقی دەروونو مەرکەزی فکری دڵە

بولبولی دڵ گەر نەبێ سەرمەست بە عەطری میشکی خەط

یەحتەمیل لەم باغەدا نەڕوا ، ڕۆینی نا قابیلە

خزمەتی مرتەوتو حوجرەو خانەقاکەی بۆچی‌یە

ڕەندی عاشق هەر لە مەیخانە موورادی حاصڵە

سونبل ورێحانەو میناى لەلا مەطلەب نی‌یە

کۆششی بولبول لە شەودا ، پێشکە هەر بۆ گوڵە

بێ‌پڕیا ئێستا (ویصالی) عاشیقێکی موخلیصە

گەر گوڵێکی پێ نەدەی لەم باغە کاری موشکلە

کە بێتووش بەجێ ئەهێڵێت ئەچێتە حزمەت مامۆستا مەلا عەبدوول مەجیدی دوولکانی ، ماوەی ساڵێکیش لەوێ دەوام ئەکات ، لەو کاتەدا ئەگاتە (جمع الجوامع) ، لە تەمەنی بیستوسێ ساڵی‌دا ئەنێرێتە خوازبێنی خۆشەویستەکەی ، زۆر بە تووڕەیی‌یەوە دەستیان نا بە ڕوویەوە ، جاری

ویصاڵی بەر مەدە داوێنی ئەبرار
ئیتر تۆبە بکەو لادە لە ئەشرار(٢)

- ٤ -

ئەگەر مەردی بە بێ دەسمایە ئەی یار
ئەبی ڕیسوا لە بەینی یارو ئەغیار
بە طاعەت مایە پەیداکە ویصالی
بە موحتاجی مەچۆرە شارو بازاڕ

- ٥ -

ئەوی خوێری نەبێو ئازانە بڕوا
لە مەحشەر نابێ قەط مەهتووكو ڕسوا
ئەگەر بێکارە بێ وەك تۆ ویصالی
سەروبن تێی ئەخەن مەئمووری مەولا

- ٦ -

بڕۆ خاكت بەسەر ، هەر قوڕ بەسەر کە
لە فاكو فیكی دنیا خۆت بەدەر کە
ڕەفیقی ئەهلی بیدعەت ئەی ویصالی
هەتا کەی ؟ ، ڕوو لە قاپی پێغەمبەر کە

(٢) ئەبرار :ـ پیاوچاکان ، پیاوانی خوا ٠
ئەشرار :ـ ئەوانەی سەرپێچی لە فەرمانی خوا ئەکەن

\- ٧ -

مەدە عومرت بە ضایع ئەی برادەر
مەبە غافڵ لە یادی حەیی ئەکبەر
بەکارت نایە ماڵو حاڵو دونیا
ویصالی هەوڵ بدە بۆ ماڵی ئەوسەر

\- ٨ -

هەتا کەی جاهیلو بێ عەقڵو خاوی
طوفەیلی صالحان بە تاکو ماوی
ئەگەر بتبێ هەموو دنیا ویصالی
کە مردی مالیکی شەش پەردە جاوی

\- ٩ -

مەبە طالیب بە ئەسبابی مەلاهی
تەجەننوب کە لە گێژاوی مەناهی
مەکە سستی ویصالی شەو لە طاعەت
مەبە مەحرووم لە فەیضی صوبحگاهی

\- ١٠ -

ئەتۆ کەی بووی موطیعی ئەمرو فەرمان
بەچی داوا ئەکەی تەشریفو غوفران
بە ڕێگەی موستەقیما ئەی ویصالی
بڕۆ ، تا خۆش ببێ لێت حەیی مەننان

- ١١ -

مەتاکەی تابعی نەفسی خەسیسی
لەگەڵ مادونو ناکەس هەم جەلیسی
دلی ئرتووی ویصالی زەنگی عصیان
چلۆن لەچیە حضوری خوا بە پیسی ؟

- ١٢ -

لەگەر چی زۆر لەلحەق بەحری ڕەحمەت
بە ئۆچی موذنیبو دڵ پڕ لە قەسوەت
دڵم خۆشە بە ئایات لەی ویصالی
ڕەحم بۆ موذنیبە ، لەمما بە زەحمەت

- ١٣ -

بەسە ناکەی ؟ ، لیتر تەرکی جەفا کە
بە عەهدو شەرطی خۆت ئاخر وەفا کە
سیاسەت پارە ناکا لەی ویصالی
بە ڕاستی ڕوو لە قاپی مصطەفا کە

- ١٤ -

ڕەنگدو ڕووی خۆت بە طاعەت سوورو جوان کە
کە بەلکی ڕووت بێ ڕۆژی قیامەت
لە خزمەت فەخری عالەمدا ویصالی
بە چاکی بێ ئومێدی شفاعەت

- ١٥ -

مەبە لاری لەسەر جادەی شەریعەت
مەبە غافل لە ئادابی طەریقەت
لە بەحری مەعریفەتدا لەی ویصالی
لەگەر غەوواصی بۆ دوڕی حەقیقەت

- ١٦ -

بە شەونوێژو بە ئەورادی سبەینان
بکە جەلبی ڕەضایی حەیی مەننان
مەکە تەلویثی داوێنت ویصالی
لەگەر پێت خۆشە عەیشی باغو ڕیضوان

- ١٧ -

بە گوێرەی ئەمری نەفس و دێوی غەددار
خەریکی ئیشی بەدبیو بیسی کردار
ویصالی بۆشکە لەبینی و لەچێژی
عەزابی سەختو ئێشی شیددەتی نار

- ١٨ -

ھەتا ئەم تۆزە عومرەت ماوە ئێستا
مەبە غافل لە ذکرو فکری مەولا
بەجێ بێنە ئوموری خواو ڕەسوولی
وەکو جەلبە لە ئابی حەق تەعالا

- ١٩ -

کە چونکە خوا غەفوورو هەم ڕەحیمە
لە بۆ عالەم لەطیفـو هەم کەریمە
لە بۆ خاطری « محمد »م ئەی (ویصالی)
ئومێدە لێت ببووریٚ ئەو حەکیمە

پەندی ویصالی

ویصالی لە پاڵ ئەو هەوڵو کۆششەیا کە داویەتــی لــە پێنـــاوی خزمەت‌کردنی کۆمەڵو پێ‌گەیاندنی فەقێو بلاوکردنـەوەی خوێنـەواری‌و زانستی ئایینی‌دا ، لە پاڵ ئەمانەش‌دا ، وەکو مەلایەکو زانایەکــی ئایینــی کەمتەرخەمی نەکردووە لە ئامۆژگاری کردنی خەڵکی‌دا چ بە قسەی ڕۆژانە ، چ لە وتاری ئایینی هەینی‌و جەژنەکان‌دا ، چ بە نامەو نامەکاری ، چ بە شیعری ڕەوانی ، هەموو لایەنێکی ژیانی ئەو دونیای بۆ ڕوون کردوونەتەوە ، دیارە ئەم ئامۆژگاریانەشی ڕۆڵی گەورەی بینیوە لە وەستان دژی گەلــێ کــاری ناهەموارو نادادپەروانە کە مرۆڤ زۆر جار دووچارو گرفتاری ئەبێ بـەڵام زۆر جاریش بە هۆی ئەم جۆرە پەندو ئامۆژگاریە ئایینی‌یانـــە پاش‌گـــەز ئەبێتەوە ، بە پێچەوانەی ئەوەوە ڕوو ئەکاتە کاری شیرین‌و جوان ...

ئەلا ئەی قەومی ناهەمواری نادان
عەتاکەی بێ‌خەبەر وەک وەحشی کێوان
هەموو داماو لە ئەصڵو فەرعی دنیا
خەوی غەفلەت هەمووی کردوون پەرێشان
بە جارێ بۆ طەماع وا تێکۆشاون
ئەڵێن دوورین‌و نامرین بە ئاسان
عومرمان وا چووە حەفتاو هەشتا
کە هێشتا فێر نەبووین ئایاتی قورئان

له بۆ دۆزینەوەی ڕێگەی دیانەت

هەموو بێهۆش‌و کوێرو مەستو حەیران

له کەسبو کاری دنیایین فەریدین

وەلی نازانین چەنده ڕوکنی ئیمان

هەموو خالین بە دین‌و شەرعی ئەنوەر

وەلی حاضر بۆ ئەمری نەفس‌و شەیطان

هەتا زوو زوو لوری بەسەردا کەین درەنگە

له لیتەی ئاسعانەی حەیی مەننان

کە وەختێ چووینه قەبری تەنگ‌و تاریک

بە کاری چی دێ تازە خوێن‌و گریان !

عەذابی قەبرمان ئاوا بێ ئەی گەل

پەنا بە خودا له هەولی حەشرو میزان(۱)

کە حالی بەرزەخت دی وا بە شددەت

پەشیمانی له کاری خۆت پەشیمان(۲)

بەسە ئاگەی ئەگەی عەبدایەتی نەفس

دە یاخوا ئەروەنت بڕوا بە تالآن

بلێین پێم بۆچیتانه مالی دونیا

هەموو بیکەن فیدایی زولف‌و خالآن

بە هەیری تۆبە ناوی چی لەگەڵ خۆت

لەبەی بۆ سجنێکی تاریک‌و وێران

تەماشای حالی یاران کە له پێشا

بە ڕۆژی سووزەوە گشت چوونه دیوان

(۱) هەول :ـ ترس ۰

(۲) بەرزەخ :ـ ماوەی نێوان قەبرو قیامەت ۰

ئەبێ یارەب کە ئێمەی پیس‌و ڕووڕەش

بەبێ فریادڕەس چ بکەین لە مەیدان(۳)

شەل‌و کوێرو ضەعیف‌و بار گرانین

کە دەسگیرمان ئەبێ ئەلطافی ڕەحمان

هەموو ملمان بە زنجیری عفووبەت

لە جومگەی ذیللەتا پەرت‌و پەرێشان

خودا بۆ خاطری ئەو شاهی دینە

عەفوومان کە ، قبوولمان کە ، بە دەربان(٤)

(ویصالی) ڕووڕەشە ڕووی کردە دەرگات

ئەتۆش کەیلی خۆتە ئەی بەحری ئیحسان

---

(۳) فریادڕەس :ــ ئەوەی فریامان ئەکەوێت ·

(٤) دەربان :ــ دەرگاوان ·

ئەی برادەر تۆ کە لەم‌لا ڕووت‌و بێ دەسمایە بی
زوو ئەبینی عاقیبەت لەم‌لاش ئەبی‌و لەولاش ئەبی
تۆ موسلمانی ئەلا خۆت بۆچی خۆت دانا بە جوو
پێم بڵێ بۆچی بەجێ ناهێنی ئەمری خواو نەبی
فائیدەی بوونت لە دنیا پێم بڵێ ئاخر چیە ؟
تۆ کە (بی) بی ، بێ ئەمەر بی ، بۆ ببی ؟ ، یاخوا نەبی
بۆ عیبادەت خەلقی کردین خالقی ئێمە ئەزەل
گەر نەدەی مل بۆ ئیطاعەت تۆ ئاخر ئەبێ چ بی ؟
بۆ جنێو سازە زوبانت شەڕفرۆشی تابەکەی
تۆ کە مائیل بۆ (سەبی) ، هەروەک (سە)بی ، با هەر (سە)بی(١)
عەیبە بەدکاری‌و شەلاتی ، بێ موبالاتی بەسە
تازە تۆ دنیات لە دەس چوو کەی ئەبێ عاقڵ ببی ؟
گەنجی عومرت دا بە ضائیع ڕووت‌و قووت ماویتەوە
لێرە دەرچووی فائیدەی چی ، ئەی دەخیل نادیم ئەبی(٢)
حەق لە بۆ شەیئێ خەلقی کردی بۆیە تۆی دانا بە (شیء)
تۆ کە (لاشیء)ی هەمیشە ، ساخودا هەر لاشە بی
بۆچی وا بێ شەرطو قەولی عەهدی خۆت بۆچی شکاند ؟

---

(١) سەب :ـ جنێو .
سە :ـ کورتەی سەگە .
(٢) نادیم :ـ ئەو کەسەی پەشیمان ئەبێتەوە .

تۆ کە خاوەن (ڕا) نەبی ، ڕاڕابی ، با هەر ڕابە بی
خۆت لەلایێ دڵ موقیم کە بۆچی ئەملاو لا ئەکەی ؟
هیچ تەمات بەولا نەبێ تا طالیبی ئەملا نەبی
ئەی ویصالی بەسیە ئیتر دیاری‌یە پەیدا بکە
قابیل‌و شایستە بێ ، ئەملا هەتا لەولا نەبی

* * *

- دوو چوارین -

- ١ -

بڕۆ شێخێکی کامیل بکرە ئەی پیر
لە بۆ دنیاو قیامەت بێتە دەسگیر
ئەگەر پەیدا نەکەی شێخێک (ویصالی)
ملت حاضر بکە بۆ داوی زنجیر

- ٢ -

نەبی لاری لە جادەی ئەولیاکان
نەوەک ون‌بی‌و ببی وێڵی بیابان
ویصالی وەک سەگی ئەصحابی کەهفی
دەخیلە بەرمەدە دامەنی چاکان

دووەم دوو پیاوی ناوداری (دوولکانی) ناردەوە ، وتیان لە ئامۆزایەکـی خۆی مارە کراوە ، هەرچەندە لە ژێرەوە یەکتریان خۆش ئەویست ، بە کوردیو بـە کورتی حاجی هەباس ئاغا بە نەرمی بۆی تێ‌کەوتو پیاوی نارده لای کەس‌و کاری ، بە شێوەیەکی شەرعی نازداریان بۆ هێنا پاش ئەوەی شەست لیـــرە زێریان بۆ دا لە بری دەست لێ‌هەڵگرتنی ئەو پیاوەی کـە لە پێشـدا لـێ‌ی مارە کرابوو ، لە پاش هەفتەیەک شایی بـۆ ئەکـەن‌و ئەبێتـە هاوسـەری ژیانی ...

ویصـالی ، لە کاتێکا ئەچێتە پەردەی زاوایەتی‌یـەوە ، چـوار غـەزەل ئەڵێت ، یەکێکیان بۆ مامۆستاکەی ، ئەوی تر بۆ حاجی هەباس ، یەکێک بـۆ رەشید ئاغا ، یەکێ بۆ دڵدارەکەی ، لەو کاتەدا کە ئەچێتـە لای دڵدارەکـەی ئەم غەزەلەی بۆ ئەخوێنێتەوە کـە ئەمـە سـەرەتاو کۆتایی‌یەکەیەتـی : ـ سەرەتـا :(١)

لەگەڵ عاشق کە صەد جەورو جەفا کەی
هەمووی لوطفە ئەگەر یەک مەرحەبا کەی

کۆتایی :

دەمێکـە ئینتیظـاری وەصـــڵی یاری
محمـد دەردی هیجـرانت هەتـا کەی ؟

لە دوای ئەمە ئەچێت بۆ (باسنێ)و پێنج ساڵیش لەوێ ئەمێنێتەوە ، ئەمجا چۆتە (بارێی گەورە) کە دوو گونـدن ، بـارێ گـەورە ، بـارێی بچووک ، یەکێکیان لە سیوەیلی ئەم بەرە ، ئەوی تر لە سیوەیلی ئەوبـەرە ، پاشان گەڕاوەتەوە بۆ (باسنێ) ، لەوێوە بۆ (سپیدارە) ، کـە لـە ناوچەی (ماوەتە) ، ئەمجا لەوێوە ئەچێتە (سوورەقەڵات) ، پاشان ئەچێتە گونـدی بەردەزەرد ، پاشان چۆتە گوندی (سنجەڵێ) ، (ڕەشەکانی) ، گەڕاوەتەوە (سنکێ) ، بەڵام لە سنجەڵێ تووشی کارەساتێکی دڵتەزێـن بوو ، ئـەو خۆشەویستو هاوسەری ژیانەی کە چەند هەولی بۆ دا ، لە گوندی سنجەڵـێ

---

(١) ئەم غەزەلەی لە ١٩٢٤/٤/٢٥دا وتووە ، لەم دیوانەدا بەرچاو ئەکەوێ

\- ٥٧ -

ئەی نەفسی پیر بووم هەتاکەی مەیلی ئەملاولا بکەم
لازمە ئیتر کە تەرکی ئارەزووی دنیا بکەم
بۆ ویصالی خاڵی لەیلای مەطلەبی دنیاوو دین
هەروەکو مەجنوونی شەیدا شۆرشێ بەرپا بکەم
نەفسو شەیطان وا خەریکن بمخەنە سەر ڕێگەیەك
بۆ طەماعی دەنکە گەنمێ پشت لە باغی خوا بکەم
ئارەزووی نەفسی خەسیس خستوومی‌یە گێژاوی گوناه
ڕەحمی خوا دەسگیر نەبێ ، مەر ئاهو واوەیلا بکەم
من کە دنیا گرتمی‌و قەیدی طەماعی کردمە مل
کەی بە ئومێدم کە تازە ئابڕوو پەیدا بکەم
من بە طاعەتی کەم‌و ، جورم‌و گوناهی زۆرەوە
ڕووم نی‌یە ڕوو لە مەدینەو خاکەکەی بەطحا بکەم
کەی خودا بانگم ئەکەیت بێم بۆ طەوافی بەیتەکەت ؟
تا بە ئاوی زەمزەمت ڕوویی سیاه بەیضا بکەم
زیارەتی (بیت الحرام)و ڕەوضەیی (فخر الانام)
کەی ئەبێ یارەب بە قیسمەت تاکو جان فیدا بکەم ؟
چاوەکەم کوێر بوو لە دووری یەثریب‌و بەطحاو زەمین
کەی بە سوورمەی خاکیان دوو چاوەکەم بینا بکەم ؟
من کەوا عاصیم‌و موجریم ، ڕووڕەشی قاپی ڕەسووڵ
ڕۆژی مەحشەر کەی ئەبێ ڕووم ، شافیعی داوا بکەم
خۆم ئەزانم نەگبەتیمە چونکە وایە بۆیە وا
ماڵی دۆست وێران ئەکەم ، ماڵی عەدو ئاوا ئەکەم

تۆ کە هەر کوێربی هەمیشە ڕوو لە ڕێکەی حەق نەکەی
بو ڕەضابوونی عەدوو ئیشی خۆم ساوا بکەم
جورکەم زۆرە (ویصالی) ، ڕوو لە قاپی کێ بکەم ؟
چاکە هەر ڕووی خۆم لە قاپی خالیقی یەکتا بکەم

زەمانە قەط لەگەڵ ئەولادی ئادەم باوە نابێ
وەکو گورپەی سیاه ئەصلەن بە مەردم ئاشنا نابێ(١)
خودا تاکەی شکا پشتم بە باری میحنەتی دنیا
کەسێ وەک من لە دنیادا زەلیلو بێنەوا نابێ
بڕۆ لای مورشیدی کامیل عیلاجی دەردی عصیانت
بکە ، مەیلی خودا وایە کە عیللەت بێ دەوا نابێ(٢)
مەخۆ تەفرە لە بۆ نەفسو مەبە مەغروور بە ئەم دنیا
درۆیە جیلوەیی دنیا لە بۆ هیچ کەس بەقای نابێ
ئەوی ئەووەڵ خودا داینا ئەبێ مەوجوود بێتو بڕوا
بەڵێ ، بوونو نەبوون هیچیان بەبێ ئەمری خودا نابێ
لە بۆ هەر دەرد دەوایێکە ، لە بۆ پیری دەوا مردن
حەیاتو ژینی دنیایی ، بە خواهانی شوما نابێ(٣)

---

(١) گورپەی سیاه :ـ پشیلەی ڕەش ٠
(٢) واتە :ـ تۆ دەردەداریو گیانت نەخۆشە ، هەستە بچۆ شێخێکی تەواوو بە خوا گەیشتوو بدۆزەرەوە تا دەوای دەردی دڵو نەفسو گیانت بکات ، چونکە کارێکی سرووشتییە خوا وای داناوە کە هەموو دەردێک دەوایەکی هەیەو بێدەوا نابێت ، دەوای تۆش شێخی کامیلو تەواوە ٠
(٣) خواهانی شوما :ـ ئارەزووی ئێوە ، ئەم دوو وشەیە زیاتر فارس بەکاری ئەهێنن ٠

ئەگەر ئیمان سەلامەت بێ قبووڵ کە زەحمەتی دنیا
ویصالی گوڵ لە بۆ بولبول بەبێ خاری جەفا نابێ
ئەگەر مایەت هەبوو ئەکڕی لە بازاڕا مەتاعی چاك
ئەگەر ڕووت بی ، مەڕۆ ، ئەشیا لە هیچ لا بێ بەها نابێ(٤)
بە عیزەت بێ یا بە ذیللەت بێ لە دنیا هەر ئەبێ دەرچین
وەکو ئەیبینی ئەم دنیا ئەمین بە ، هەروەها نابێ
عەزیزم مەنزڵت دوورە ، خەریکی توێشەیی ڕێ بە
هەتا کەی مەستو بێهۆشی سەفەر بێ توێشە چا نابێ(٥)
وەفای بۆ کەس نەبوو دنیا هەتا بۆ تۆی ببێ یارا
کەسێ عاقڵ بێ لەم دنیا بە ئومێدی وەفا نابێ
(ویصالی) قوربەسەر چبکا ؟ ، بەبێ دەسمایە داماوە
مەگەر غەففار بیبەخشێت ، وە ئیللا بێ جەزا نابێ

---

(٤) بەها :ـ نرخ ٠

(٥) توێشە :ـ ئەو خواردنو خواردنەوەیەی بۆ ڕێی سەفەر پێویستە ، لێرەدا مەبەست لە کردەوەی چاکە بۆ سەفەری قیامەت ، واتە مردن ٠

- ٥٩ -

ئەی برادەر گوێت بێ ، بێ گوێ مەبە هەروەک حەجەر
چون لە قورئانی کەریما خوا وەهای داوە خەبەر
خوا بەڵێ کەنزێکی مەخفی بوو لە جەمعی کائینات
جا لە بۆ ناسینو طاعەت خەلقی کرد جینو بەشەر
چاوی داناوە لە بۆ دین گەر لە ڕێ حەق لانەدەیت
ڕاست بڕۆ هیچ لا مەدە ڕێگەی حەقیقەت بگرە بەر
فرسەتە نەقدی حەیاتت بۆ دیانەت صەرف کەی
نەک بخۆیتو هەر بنوویت وەک گا لە دەشتێ یا لە دەر
هەستە وەک مەردان لە مەیدان گۆیی مەردی دەربرە
تۆ وەکو من کوێرو شەل نیت ، خوێری‌و بێ‌عەقڵو کەر
گەر (وجوود) ، (جوود)و سجوودی هەر نەبوو ، با هەر نەبێت
فائیدەی بۆ کەس نی‌یەو نابێ درەختێ بێ ئەمەر(١)
دەستە دەستە باری کرد کاروانو ڕۆیین کەس نەما
تۆ بەجێ‌ماوی درەنگە بۆ لە خەو نابی خەبەر
تا دەست ئەڕوا هەتا ماوی دەخیلە هەوڵێ بدە
تۆ سەفەرچیت توێشنە پەیدا بکە بۆ ڕێی سەفەر
ڕێگەیەکی چۆڵو موحلیک ، مەنزلی دووروو درێژ

---

(١) وجوود :ــ بەدەن ، لەش .
جوود :ــ پیاوەتی‌و چاکە ، بەخشندەیی

باوەڕێ پەیدا بکە بۆ وەختی نەزعو جوابی قەبر
گەر بە ڕووتیو بێ زەوادی بێتو سەر ڕێگا کەوی
وەختی سەختی دائەمێنی وەک هەتیوی بێ پودەر(٢)
بەو هەموو عصیانەوە چۆن ڕووت هەیە بچیە حضوور ؟
بەس خەریکی کاری بەد بە ، لادە هەی خاکت بەسەر
گەر وەکو مزگەر بە طاعەت ژەنگی قەلبت لا نەدەیت
خۆت موهەییا کە لە ئێستاوە لە بۆ ناری سەقەر
گەر گرفتار بوویت بە زنجیری عقووبەت ئەو دەمە
تۆ بە گریەی زۆرو تۆبە تازە نابی بەهرەوەر
ئەی برا مەغرووری تاکەی ؟ ، پیربوویو هیچت نەکرد
تازە غەرقی مەعصیەت بووی ، زۆر مەحالە بێتە دەر
ڕوو لە قاپی خوا کە ئەمجا ڕەحمی خوا بێ غایەتە
بەڵکی خوا لوطفت لەگەڵ کا لێت بکا صەرفی نەظەر
نیمە ئومێدی عەمەل جوز ئایەی [لا تقنطوا]
پێم خۆشە ئەمری خودا ، جێگەم بەهەشت بێ یا سەقەر(٣)

---

(٢) پودەر :ـ باوک ٠

(٣) جوز :ـ جگە ، بێجگە ٠

لا تقنطوا :ـ ئەمە ئیشارەتە بۆ ئایەتی [یا أیها الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ، ان الله یغفر الذنوب جمیعا ٠٠ واتە :ـ ئەی ئەو کەسانەی کە زوڵمتان لە نەفسی خۆتان کرد ، واتە گوناهتان کرد ، لە ڕەحمی خوا نائومێد مەبنو بڵێن خوا لێمان خۆش نابێ ، چونکە خواله هەموو گوناهێ خۆش ئەبێ بە مەرجێ تۆبە بکات ٠٠]

وەک سەگی خوێری ئەوا هاتوومە دەرگاکەی کەریم
ئەو کەریمە ، نابی بێ بەش ، لەو دەرە بم کاتە دەر
گەر هەتا ماوی بە تۆبە دەردی خۆت دەرمان نەکەیت
تۆ بە ڕووو زەردی (ویصالی) چی ئەکەی (یوم الخطر) ؟(٤)

---

(٤) یوم الخطر :ـ ڕۆژی پڕ مەترسی کە ڕۆژی لێپرسینەوەی کردەوەی دونیایی‌یە لە لایەن خوای پەروەردگارەوە .

دنیاو لێکدانەوەی

سەیری کە جیهان مەخزەنی ئەسراری خودایە
ئەم دولبەری نەورەستە کە موشتەق لە صەفایە
جانا وەرە تێ‌فیکرە لە ئەوضاعی جیهانی
ئامالی خەلایق کە هەموو جەورو جەفایە
(عاجز مەبە ئەی یار لە گوفتاری ڕەقیبت
مەعلوومە شەیاطینی عەدوی مەردی خودایە)
بۆیە وەکو سەگ کەوتووە ئەو پیسە لە دەرگا
دامانی ئەمن بگریت‌و هەرچی صولەحایە
خۆت لادە ئەتۆ لەو کەرە نەیەک تووشی زەرەر بی
(تێی هەڵدە لە شەق ئەو سەگە تەعەجلجوزی جەزایە
تەسبیحی لە دەس ناوە وەکو دێوی مەکرباز
ئەورادی هەموو غەیبەتی شێخان‌و مەلایە
نازانێ کەوا غەرقە لە نێو جەهلی مورەککەب
ئەو جاهیلە لای وایە ڕەئیسول عولەمایە
کەللەی وەکو دەستارە بە دەستاری خووەینی
بۆ جیفەیی دنیایی هەموو کاری ڕیایە
بەحتی مەکە ئەو پیسە وەکو گوولی نەجیسە
تا تێوەی ژەنی بۆنی لە بۆ خەلقی خودایە
بەحتی مەکە ئەمجا وەرە نێو باغی لەطافەت

بەعضێ بچنە غونچە لە بۆ ئەهلی وەفایە

پارچەیی غەزەلت بێنە لە دوکانی خەیالت

بۆ قامەتی ئەم نەوگوڵی بوستانی صەفایە

ئەم بیکرە عرووسە کە دەڵێی خۆری جینانە

شایستەیی مەدحە بە مەحەلی شەمسی ضوحایە

مەنعی مەکە دڵ دائیری نێو ظوڵمەتی زوڵفە

پەروانە بەشەو ظاهیرە ، مائیل بە چرایە

وەك (بێژەن)ی بێچارە لە زیندانی غەریبی

دڵ مونتەظیری میهتەری ئەلطافی خودایە(۱)

یارەب رەقیب تووشی بەلا بێ بە عەیانی

فاریغ نەبێ یەك دەم لەغەمو جەورو جەفایە

وەك حەضرەتی مووسا وەرە مەیدانی موباریز

---

(۱) بێژەن :ـ کچەزای رۆستەمە ٠

خەوفت نەبێ ئەو حیلەیە دەفعی بە عەصایە(٢)
گوێ مەگرە (ویصالی) لە قسەی عالەمی نادان
هەرچی ئەڵێ هەر کیذبە لەسەر دامی خەطایە

(٢) ئیشارەتە بۆ ڕووداوی حەزرەتی مووسا پێغەمبەر دروودی خوای لەسەربێ کاتێک فیرعەون هەموو جادووگەرەکانی خۆی کۆکردەوە بۆ ئەوەی بەرامبەر موعجیزەکەی مووسا ڕابوەستن ، ئەوەبوو یەکەم جار جادووگەرەکانی فیرعەونی بێبڕوا عەساکانیان هەڵداو بوون بە کۆمەڵێ مارو ئەژدەها ، حەزرەتی مووسا لەم کارە دڵی کەمێ خەتەرەی پیا هات ، خوای گەورە ، سرووشی بۆ نارد کە هیچ نەترسێو عەساکەی هەڵدا ، وەختێ عەساکەی هەڵدا بوو بە ئەژدەهایەکی زۆر گەورەو هەموو مارو ئەژدەهای جادووگەرەکانی پێچایەوە ، ئەمجا جادووگەرەکان هەموو سوجدەیان بۆ خوای پەروەردگار بردو وتیان بڕوامان هێنا بە خوای مووساو هاروون کە خوای هەموو جیهانە ٠

به کارەساتێک کە لێرەدا پێویست بە باس کردن ناکات‌بەسەر بەرزی‌یـەوە کۆچی دوایی کرد ..

بە پێی نەریتی کۆمەڵایەتی‌و سرووشت‌و ئایینـی پاکـی ئیسـلام ، پاشـی ماوەیەک بوو بە هاوسەری خێزانی نازە ، کە تا کۆتایی ژیان .. تا مەرگ بە یەکجاری شاڵاوی بۆ بردو بە یەکجای چـاوی بۆ دواجار لێک نـاو لـە خۆشەویستانی جیا کردەوەو گیانی پیرۆزی فڕی بۆ ئاشیانەی مەلەکووت ، لە ڕۆژی ٢٩ـ١٠ـ١٩٧٣ زایینی بەرامبەر ٣/١٠/١٣٩٢ک کۆچی دوایـی کردو لە سولەیمانی بەوپەڕی ڕێزەوە تەرمەکەی بە خاک سپێررا .

چۆنیەتی ئامادەکردنی دیوانە ئەم دیوانە بۆچاپ

لە پاش ئەوەی دەستنووسەکانم لێ وەرگرت کە هەر شیعرەی لە پارچە کاغەزێکا یان بەیاضێک‌دا نووسرابوونەوە وە زۆربەشیان بە دەسخەتی شاعیر خۆیەتی کە لە سەرەتای هەر شیعرێکدا نووسراوە « کلام ویصالی » یان « کلام شێخ محمد القرداغی » یاخود لە دامێنەوە نووسراوە « تمت شد از دست فقیر شێخ محمد القرداغی » لە ئەمانە هەمووی بەڵگەی ئـەوەن کـە شیعرەکـان هەموویان هی مامۆستا ویصالین‌و شیعری شاعیرانی تری تێکەڵاو نەبـووە ، وە گومان لەوەدا ناهێڵێ کە هەموو شیعرەکان هی ویصـالین ، وە زۆربـەی شیعرەکان بە خەتی شکستەی فارسی کۆن نووسراونەتەوە ، لەبەر کاغەزی بۆری کۆن ، بە پێی توانا هەموویانم گۆڕیوەتە سـەر ڕێنووسـی کـوردی‌ی ئیمڕۆ ، تەنانەت لە کاتێکدا وشەیەکم بە ڕێنووسی ئـەمڕۆ نووسیوەتـەوە هەمان پیت‌و دەربڕینی شیعرەکانم وەکو خۆی نووسیوەتەوە وەک [لوطف ، طاعەت ، عوذر ، طعنە .. تاد] ، لە هەندێ شیعریش‌دا ئەگەر پێویستـی کردبێت پیتەکەم وەکو کوردی پەتی بەکار هێناوە ، واتە وەک ئەو وشانەی پێ‌یان ئەوترێ [وشەی تەواوە لە زمانی کوردی‌دا وەک قـازی ، سـاحێب .. تاد] ، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی پەیڕەوی بەشی یەکەمم کردووە ، بە وێنـە وشەی (صیفەت یان صەحرا ، هەروەک خۆی هیشتوومنەتەوە) ، کـە لـە کاتێکدا وشەی (صیفەت ، صەحرا) بەم جۆرەش ئەنووسرێن (سـیفەت ، سەحرا) .. بە کورتیەکەی شێوەو ڕێگەیەکم گرتووەتە بەر کە خوێنـەوار بە ئاسانی بیخوێنێتەوە ، چ خوێندەوارە بە ساڵاچووەکان ، چ خوێنـدەوارە لاوەکان ..

بەپێی تواناش بەشی غەزەلیات‌و دڵداری‌و وەتەنی (نیشتمان پەروەری)و

شاعیر ئەم شیعرەی لە ستایشی سـەروەری کائینـات حەزرەتـی محمد المصطفی دروودی خوای لەسەر بێ داناوە ٠

مەرحەبا ئەی سەییدی خەلقی خودا

مەرحەبا ئەی مەهبەطی وەحیی سەما

مەرحەبا ئەی غونچەیی باغی وەفا

مەرحەبا ئەی مەعدەنی صیدقو صەفا

مەحەبا ئەی مەخزەنی کەنزی وجوود

مەرحەبا ئەی نەوهەری صاحێب ضیا

مەرحەبا ئەی [رحمة للعالمین]

مەرحەبا ئەی شافیعی یەومی جەزا

مەرجەبا ئەی شەمسی بورجی مەعریفەت

مەرحەبا ئەی شەمعی جەمعی ئەنبیا

مەرحەبا ئەی مەنبەعی عەینول کەرەم

مەرحەبا ئەی جامیعی عیلمو حەیا

مەرحەبا ئەی بەدری ئەفلاکی جیهان

مەرحەبا ئەی ڕوویی تۆ [شمس الضحی]

مەرحەبا ئەی صاحێبی وەحیو کیتاب

مەرحەبا ئەی شاهی تەختی کیبریا

مەرحەبا ئەی خەددی تۆ [نور الهدی]

مەرحەبا ئەی تاجی فەرقی ئەولیا(١)

---

(١) فەرق :ـ ناوچەوان ٠

مەرحەبا ئەی باعیثی ئیجادی خەڵق
مەرحەبا ئەی ڕافیعی جەوزو جەفا
مەرحەبا ئەی گوڵبەنی بوستانی جان
مەرحەبا ئەی عەندەلیبی خۆش نەوا
مەرحەبا ئەی هودهودی مەیموون خەبەر
مەرحەبا ئەی دەر دوو دونیا (مصطفى)
مەرحەبا ئەی زوبدەیی نەسلی خەلیل
مەرحەبا ئەی نووری قەلبی ئەتقیا
مەرحەبا ئەی کاشفی (شق القمر)
مەرحەبا ئەی خوسرەوی عالەم پەنا
مەرحەبا ئەی شاهیدی کەنعانی دین
مەرحەبا ئەی ڕافیعی کوفرو ڕیا
مەرحەبا ئەی پادشاهی ذی حیشەم
مەرحەبا ئەی فاتحی بابی سەخا
مەرحەبا ئەی یوسفی صاحێب جەماڵ
مەرحەبا ئەی بە هەر دەردی ما دەوا
مەرحەبا ئەی عاریجی هەفت ئاسمان
مەرحەبا ئەی غەوثی عاصیو ڕووسیا
مەرحەبا ئەی شاهی [مازاغ البصر]
مەرحەبا ئەی ناظری ڕوویی خودا
مەرحەبا ئەی صاحێبی تاجو بۆراق
مەرحەبا ئەی نووری ڕوویت والضحی
مەرحەبا ئەی موورشیدی جینو بەشەر
مەرحەبا ئەی موقتەداوو موجتەبا

مەرحەبا سەییدی دنیاوو دین
مەرحەبا ئەی ناصری صاحێب لیوا
مەرحەبا ئەی صاحێبی فەتحو ظەفەر
مەرحەبا ئەی کەوکەبی ڕاهی هودا
مەرحەبا ئەی صاحێبی میعراجی حەق
مەرحەبا ئەی لەعلی تۆ عەینی حەیا
مەرحەبا ئەی شاهی [جنات النعیم]
مەرحەبا ئەی فاتیحی دارولبەقا
مەرحەبا ئەی سەییدی عەرەبو عەجەم
مەرحەبا ئەی ناصیحی شیرین لیقا
مەرحەبا ئەی نووری چەشمی ئینسو جان
مەرحەبا ئەی خوسرەوی صاحێب عەطا
مەرحەبا ئەی نازکی سەوسەن عوذار
مەرحەبا ئەی ئاوێنەی صاحێب جەلا
مەرحەبا ئەی نووری ماه ئەز ڕوویی تۆ
مەرحەبا ئەی مەلجەئی شاهو گەدا(٢)
مەرحەبا چون بەهری تۆ ئەورادی ماست
یەک نەظەر کون دەفعەیێ بەر حالی ما(٣)

(٢) ئەز :ـ لە ٠ واتە :ـ سلاوو مەرحەبات لێ بێت ئەی ئەو کەسەی کە ڕووناکی مانگ لە تۆوەیەوەو پرشنگی ڕووی جوانی تۆیەو مانگیشی ڕۆشنو ڕووناک کردۆتەوە ، وە هەر تۆیشی پەناگای پاشایانو گەدایان :

(٣) چون :ـ لەبەر ئەوە ٠ واتە :ـ لەبەر ئەوەی کە خوێندنی ئێمە هەر بە بالای تۆدایە ، تۆش ڕووی لوتفت بە ئێمە بێ ٠

مەرحەبا ئەی دەر جەوابی ما بگۆ

تا کونی بابی فەرەح بەر ما گوشا(٤)

دەر دەمی نەزعی ڕەوان ئەی نووری حەق

بەهری ئیمانی حەقیر ثان شەهـ گەوا(٥)

خواهەد ئەز تۆ ئین ویصالی یەک ڕجا

گەر کونی مەقبوول ئەز ئو یەک ڕجا(٦)

---

(٤) واتە :ـ ئەی پێغەمبەر لە وەڵامی ئێمەدا بفەرموو . تا دەرگـای باغـی خۆشی لە ئێمە بکەیتەوە ٠

(٥) واتە :ـ لە وەختی ڕۆح کێشانمدا ئەی نووری خوا بۆ ئیمانی منی داماو هەر خۆت شاهیدی ٠

(٦) واتە :ـ ویصالی تەنها داواکاری‌یەکی لە تۆ هەیە ، ئەگـەر تەنها ئـەو ڕجایەی لێ قبووڵ بکەی کە قبووڵ کردنی خۆیەتی ٠

ئەی سەری من بێ بە قوربانی قەدو باڵایی تۆ
بولبولی ڕۆحم هەمیشە ، عاشق‌و شەیدایی تۆ
مەستو مەخمووری ئەبەد بوو ، تازە دنیای بۆچی‌یە
هەر کەسە یەک دەفعە بینی نەرگسی شەهلایی تۆ
هەر وەکو مەجنوون بە دەردی عەشق هەرداو هەرد ئەکەم
پایی هۆشم وا لە قەیدی پەرچەمی لەیلایی تۆ
ئینتیظارم بۆ جەماڵی پڕ کەماڵی دولبەریت
دڵ وەکو پەروانەیە بۆ ئەو سەرو سیمایی تۆ
ڕەونەقی بازاڕی دین بووی ئەی شەهی دنیاو دین
وا هەموو حەیران‌و ماتین بۆ ڕوخی زیبایی تۆ
تەختی شاهان سەرنگوون بوون ، ڕۆژیان لێ‌بوو بە شەو
گەر لە کەعبە هەلکرا هەر ئەو دەمە ئالایی تۆ
تۆی شەفاعەت خواهی عالەم ئەی شەهی والا مەقام
ئەنبیاو ئەولیا ، گشت ناظری دەرگایی تۆ
ئەو ئەڵێ یا ڕەببی نەفسی ، تۆیش ئەفەرمووی « امتي »
چونکە مەولای عالەمی ، عالەم هەموو مەولایی تۆ
تۆ نەبی چبکەین لە مەحشەر بەم هەموو عصیانەوە
هەر هیوادارین بە تۆ لێن‌خۆش ببێت مەولایی تۆ
یا رسول الله دەخیلت بم لە هاوارمان وەرە
ڕۆح‌و جانمان بێ فیدایی خاکی ژێری پایی تۆ
هەر دەلووریننێ [ویصالی] وەک سەگی ون‌بوو لە خێڵ
بانگی کە بۆ خوا کە شایەد بێتەوە دەرگایی تۆ

یا رسول الله ببەخشە ، تۆ گوناهم ، مەمکە دەر
تۆی پەناهی موذنیبانو شافیعی ذەنبی کیبەر
شافیعی رۆژی قیامو دافیعی بۆ گشت ئەلەم
هەر لە سایەی لوطفی تۆ مەغفوور دەبێ ذەنبی بەشەر
غەرقی بەحری مەعصیەت بووم بە دائیم دڵ حەزین
هەر ئەتۆی پشتو پەناهم ڕۆژی پڕ خەوفو خەطەر
هەر ئەتۆی شاهی دوو کەونەینو ڕەئیسی ئەنبیا
تۆی موطاعی ئاسمانو هەم ئەتقیای خەیرول بەشەر
جبرەئیل هاتوو کە فەرمووی هەڵسە ئەمشەو دەعوەتە
ئەی لە فەیضو ئیلتیفاتت هاتە گوفتوگۆ حەجەر
باعیثی حوببی ئەتۆ بوو هەردوو دونیا دانرا
ئەی لە شەمعی ڕوویی تۆ ڕووناك بووە شەمسو قەمەر(١)
مەنبەعی صیدقو عەدالەت ، صاحێبی وەحیو کیتاب
مەعدەنی عیلمو حەیائو صاحێبی فەتحی ظەفەر
هەر ئەتۆی سەرداری عالەم صاحێبی تاجو بۆراق
ڕووسیاهم ، پڕ گوناهم ، مەرحەمەت کە ، یەك نەظەر
ئەی ڕەسوولی فیرقەتەینو صاحێبی تەختو عەلەم

---

(١) ئیشارەتە بە حەدیثێکی قودسی کە خوا فەرموویەتی [لولاك لولاك لما خلقت الافلاك] واتە ئەگەر لەبەر تۆ نەبوایە ئەی محمد ئاسمانەکانو زەویم دروست نە ئەکرد ، کەواتە محمد (د.خ) هۆیە بۆ دروست بوونی دونیا لە لایەن خوداوە .

ڕەئفەتت بێ ئوممەتی تۆم لێرە کەوتووم دەربەدەر
سەییدی بەطحاوو یەثریب ، واسیطەی عیززی زەمین
صاحێبی غیلمانو حوورو ، شاریی شەهدو شەکەر(۲)
ئەی ڕەسوولی ئینسو جینو چەشمەیی جودو سەخاء
وا لە ئەلطافی عەمیمت گشت عالەم بەهرەوەر
واسیطەی مەنسووخی دینی ئەنبیاوو مورسەلین
ئەی بە فەتحی تیغ بوو دینی حەق بوو موستەقەر
صوورەتی مەحرووی تۆو ئایەیی (الم نشرح لک)
موعجیزەی پاکی ئەتۆ بوو هاتە خدمەت تۆ شەجەر
ئەی بە تیغی نەصرەتی تۆ [لاتوعوززا] صەد لەتە
مونبیثی دینی حەقیقەت ، دوشمنی دینی کەفەر
موقتەدایی خاصو عامی ئاسمانو هەم زەمین
واسیطەی‌مەغفووری ذەنبی ئادەمو (أم البشر)
خاکی بەرپێت سورمەیە بۆ چاوی من (یا مصطفی)
یەک نیگاهی ئیلتیفاتت دافیعە بۆ گشت کەدەر
بم بە قوربانی عەلیو عوثمانی [ذی النورین]ی تۆ
خۆم بە قوربانی سەگی دەرگاهی ئەبووبەکرو عومەر
یا محمد(ص) ، خۆ محمد عاشقی ڕووی تۆ بووە
گەر چی ظاهیر دوورە لاکین باطینەن دڵ دەر حەضەر

---

(۲) شەهد :ـ هەنگوین .

ویصالی لەم پارچە شیعرەدا ستایشی گەورەو سەرۆکی هەموو ئەولیاکانی کردووە کە شێخ عەبدولقادری گەیلانی‌یە (قدس سره) ، وا باوە کە ئەم زاتە پیرۆزە لەسەر شانی هەموو ئەولیاکانە وە بەم شێوەیە باسی لێوە کراوە :ــ [القندیل النورانی ، والغوث الصمدانی ، باز الله الاشهب ابی محمد محی‌الدین ، المتصرف فی مماته کالمتصرف فی حیاته ، شیخ الجن والانس ٠٠] ، تەنانەت لەپاش وەفاتیشی ناوو شۆرەتی گەورەترو بەرێزتر بووە ، مەزارگەی پیرۆزی کە لە بەغدایە تا ئێستاش لە هەموو لایەکی دنیاوە بە دلێکی پاک‌و بێ گەردەوە دێنە خزمەتی بۆ زیارەت کردنی ٠٠ ویصالیش وەک ئەو دڵ پاکانە ، بە پارچە شیعرێکی جوان باسی ئەکاو لێی ئەپارێتەوەو ئەڵێت :ــ

منم عەبدی ذەلیلی تۆ ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
لە بۆ عالەم دەلیلی تۆ ، مەدەد یا شاهی گەیلانی(١)
غولامی ئەبروانی تۆم ، فیدای غونچەدەهانی تۆم
شەبانی ئوشترانی تۆم ، مەدەد یا شاهی گەیلانی(٢)
فیدایی خادمانی تۆم ، هەموو دەم پاسەبانی تۆم

---

(١) مەدەد :ــ فریام‌کەوە ٠
(٢) شەبانی :ــ شوانی ٠
ئوشتران :ــ حوشتر ٠

چو کەلبی ئاستانی تۆم ، مەدەد یا شاهی گەیلانی(۲)
تویی ئان یوسفی ثانی ، منم ئین پیری کەنعانی
بۆیە وا بووم بە بریانی ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
ئەبر بۆ تۆ دەنالێنێ ، بە دائیم ئەشک دەڕژێنێ
مەلەک بۆ تۆ دەهاڕێنێ ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
غەریقی بەحری عصیانم ، ئەسیری بەندی هیجرانم
کە چاکی تیغی حیرمانم ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
نیازی قەلبی مەجنوونی ، دەوایی مەردی مەحزوونی
چراغی دەشتی هاموونی ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
غەریبی موڵکی ئالانم ، پەشێوی ماهی تابانم
بەسانی شێخی صەنعانم ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
لە حەسرەت پرتەوی ڕەنگت ، لە بۆ سەروی قەدی شەنگت
کە مردم بۆ صەدای چەنگت ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
نەماوە ڕاحەتی جانم ، بە جۆشە تابی گریانم
حەریقی ضەیقی زیندانم ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
لە حوسنا یوسفی ثانی ، تویی ئەی نووری یەزدانی
تو هەم جانی جانانی ، مەدەد یا شاهی گەیلانی
فیداتم ئەی گوڵی جیلان ، لەبی تۆ چەشمەی حەیوان
دەوا فەرموو دڵی بوریان ، مەدەد یا شاهی گەیلانی

(۳) پاسەیان :ــ پاسەوان ٠
چو :ــ وەکو ٠
کەلب :ــ سەگ ٠
ئاستان :ــ دەرگا ، بەردەرگا ٠

ذەلیلی نەفس‌و شەیطانم ، کە مەحوی ژەنگی عصیانم

وەدەرخە تیغی ئیمانم ، مەدەد یا شاهی گەیلانی

شوعاعی نووری ڕەحمانی ، حەبیبی غەوثی ئینسانی

پەنای جەمعی موریدانی ، مەدەد یا شاهی گەیلانی

ڕەئیسی ئەولیای دونیا ، توی ئەی ساکنی بەغدا

تویی شەمعی شەبی یەلدا ، مەدەد یا شاهی گەیلانی(٤)

عەنادیل بۆ گوڵی ڕووتە ، لەگەڵ گریەو فوغان جووتە

دڵیش بۆت مات‌و مەبهووتە ، مەدەد یا شاهی گەیلانی(٥)

(ویصالی) بۆ ویصالی تۆ . دەکا وەصفی کەماڵی تۆ

چرای دینە جەماڵی تۆ ، مەدەد یا شاهی گەیلانی

---

(٤) تویی :ـ وشەیەکی فارسی‌یە واتە تۆی ٠

شەب :ـ شەو ٠

یەلدا :ـ تاریک ٠

(٥) عەنادیل :ـ کۆی (عندلیب)ی عەرەبی‌یە ، واتە بولبولەکان ٠

بەشی ئایینیو هەمە جۆریشم جیا کردۆتەوە بۆ ئەوەی خوێنەر زیاتر چێژی لێوەرگرێو سیمای تێکەڵو پێکەڵی پێوە دیار نەبێ ، لە هەمان کاتدا ئەگەر وشەیەکم بۆ ساغ نەبوو بێتەوە یان کورابێتەوە یان بۆ نووسینو وتن نەشیابێ ئیشارەتم بۆ کردووە بۆ ئەوەی خوێنە لە دوو دڵی ڕزگاری ببێت ..
ئەوەی پێویستە لێرەدا بیخەمە بەرچاو ئەوەیە کە بۆ ساغ کردنەوەی تەواوی دەستنووسەکان پشتم بە یەک سەرچاوە بەستووە ئەویش دەستخەتەکانی شاعیر خۆیەتی . چونکە مامۆستای خوالێخۆش بوو کاتی خۆی شیعرەکانی بڵاو نەئەکردەوە ، تەنانەت ئەگەر سەلیقەو زانایی خۆی نەبوایە دوور نەبوو ئەو شیعرانەش بکەیشتنایەتە دەستی ئێمەو ئەکەوتنە بن دەزیای لەناوچوونەوە ، ئەمە لە لایەک ، لە لایەکی ترەوە ماوەیەکی زۆرە ئەم دیوانە ئامادەی چاپ کردن کراوە ، واتە لە ساڵی « ١٩٧٦ »ەوە تەواوم کردووە ، بەڵام کەلێ کۆسپو تەگەرە بوونە هۆی دواکەوتنی چاپ کردنی ، ..
لێرەدا بە پێویستی دەزانم سوپاسی دەزگای ڕۆشنبیریو بڵاوکردنەوەی کوردی بکەم کە ئەرکی چاپ کردنیان خستە ئەستۆی خۆیان ، دیارە بەم کارەش خزمەتێکی گەورەی ئەدەبی کوردییان کرد ..

پلەو پایەی شاعیرێتی ویصالی : ــ

ویصالی یەکێکە لەو شاعیرانەی کە لەسەر خوانی ئەدەبیاتی کلاسیکی ژیاوەو هەرگیز نەی توانیوە خۆی لەوان جیا بکاتەوە ، لە هەمان باخچە گوڵی چنیوە کە ئەوان گوڵچنیان لێ کردووە ، هەر لەو سەرچاوەیە ئاوی نۆش کردووە کە نالیو سالمو کوردی نۆشیان کردووە . سەرچاوەی ڕۆشنبیرییو خوێندەوارییی هەر هەمان سەرچاوەیە کە ئەوان پیایا ڕۆیشتوونو پێگەیشتوون ، خاکو سرووشت هەر هەمان خاکو سروشتی ئەوان بووە ، تەنانەت ئەو بارە کۆمەڵایەتییو ئابوورییەی ئەمی تیا ژیاوە هەر هەمان باری ئەوان بووەو گۆڕانکارییەکی ئەوتۆی بەسەرا نەهاتووە ، کەواتە چۆن ڕێڕەوو ڕێچکەی ئەوان بەر ئەدا ؟ ، چۆن ناکەوێتە ژێر کارتێکردنی بەرهەمەکانیانەوە ، چۆن لەسەر خوانی ئەوان نەژیاوە ؟ ئەمەش دیاردەیەکی سرووشتییە بە نیسبەت جیهانی ئەدەبو شیعرەوە ، کەم شاعیر هەیە نەکەوێتە ژێر کارتێکردنی شاعیرانی پێش خۆی . یان هاوچەرخەکەی .
ئەگەر بە وردی لە شیعرەکانی وردبینەوەو بچینە بنجو بناوانیانەوە ئەگەینە ئەو ڕاستییەی کە بڵێین ویصالی یەکێکە لەو شاعیرانەی بە ئاسانی ئەچێتە ڕیزی شاعیرە کلاسیکییەکانەوە ، وە لە شیعر وتندا دانەماوە ، بە

- ٦٥ -

یا رسول الله به قوربانی قەدت بێ جیسمو جان
پرتەوی ڕوخساری پاکت ، شوعلە بەخشایی جیهان
سەروی بوستانی ئیرەم ، خوارە لەگەڵ باڵایی تۆ
ڕیشکی باغی ڕوویی تۆیە ، دەم بە دەم ڕەوضەی جینان
ذەڕڕەیەکی قەدری تۆیە ڕەفعەتی عەرشی عەظیم
بەحرەیابی نووری تۆیە میهری ئەرضو ئاسمان
گەر بە میزانی تەقابول بێتو سەنجیدە بکەی
وەک حەشیشێکە لەگەڵ تۆ قەدری عالەم بێگومان
سەروەرا تۆی باعیثی ئیجادی عالەم (لا جرم)
هەر ئەتۆی مەحبووبی قەلبو ذاتی حەیی لامەکان
قیبلەیی ئومێدی عالەم تاجی فەرقی ئەنبیا
شەهسواری [لیلة الاسری] ئەتۆی فەخری زەمان
مەعدەنی صیدقو صەفا ، ئەی مەنبەعو عەینی وەفا
ڕافیعی جەورو جەفا ، گوڵبەنی بوستانی جان
مەخزەنی عیلمو حەیائو کوهی غوفرانی خودا
صاحێبی صیدقو عەدالەت ڕەهنومایی گومڕەهان
من لە هاموونی ضەڵاڵەت گومڕەهم بورهانی دین
مولتەفیت بە شاهی عالەم پێم نیشاندە ڕێی ئەمان
من موقیمی ئاستانم بۆ گوڵی ئەندامی تۆ
بمەرێ عەطری هیدایەت باعیثی بۆیی گوڵان
من غەریقی چاهی فیسقم تۆی عەزیزی میصری دین

من نەخۆشی دەردی عەشقم تۆی طەبیبی حاڵزان
غیرەتی چۆگانی خۆت بیکە بە تەعویذی ملم
نەک لە ناکاو بیفڕێنێ دوشمنم شاتی ئیمان
گەر ئەتۆ مەیلت ببێ نابم لە جەننەت بێ نصیب
ڕەهنومایم کە بە فەضڵی خۆت بە فیردەوسی جینان
دڵ بریندارە بە تیری حەسرەتو دەردو ئەلەم
کەی دەبێ دەرمانی کەی ئەی دافیعی دەردو غەمان
پادشاهی مولکی دین ، سوڵطانی تەختی کیبریا
مولتەفیت بە بۆ ڕەعییەت وەقتی ذیللەت ئەلئەمان
یا رسول الله دەخیلت بم بۆ وەقتی قەبضی ڕۆح
عەسکەری لوطفت موهەییاکە لە بۆ دەفعی غەمان
یا رسول الله لە دەرگاهت فەقیرێکم ذەلیل
مەمکە بێ بەهرە لە ڕەحمت ، پادشاهی ئینسو جان
یا (نەبی)تۆ خۆت دەزانی دوشمنی شەیطانو نەفس
هەردوو دائیم حاضرن بۆ غارەتی دینو ئیمان
گەر نەبی حاضر بە یەک لەحظە دەکەن تالانی دین
چۆن دەبێ فاریغ ببێ لە منی فەقیری بێ زوبان
یا رسول الله ئەوا کەوتوومە ژێر باری گوناه
دەستگیریم کە، کە هەستم ، دەستگیری موئمینان
بێ لە هاوارم غیوری دین بۆ وەقتی سائیلان
تا بڵێم [الله] یەکێکە ، بێ شەریکو بێ مەکان
ئەو دەمە مردوو بە ڕووتی دێنە مەیدانی حضوور
دەستی من دامانی تۆ ، نەمکەی ذەلیلی طاغیان
هەر ئەتۆی ناظیر لە بۆ ئوممەت لەژێر سایەی خودا

غیرەتت ظاهیر بکە ڕۆحم فیدات بۆ موذنیبان
مەلجەئو مەئوا نی‌یە لەو وەقتەدا غەیری ئەتۆ
مەرحەمەت فەرموو لە بۆ من ئەی شەفیعی عاصیان
گەر مەدەدکاریم نەکەی قوربان لە دیوانی جەزا
بێ وەسیلە دادەمێنم میثلی بزنی بێ شەبان
یا رسول الله (ویصالی) بەندەیەکی ڕووسیا
ڕێی نی‌یە توێشەی قیامەت غەیری گریان‌و فوغان

ئەسیری چەرخی دەورانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
ذەلیلی مولکی بەڵخوانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
ئەگەر چی دەشتەکەی بەڵخوان هەموو باغاتە لەکن من
بە بێ گوڵ ماتو حەیرانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
ستارەی بەختی من جانا یەقین کەوتووەتە تاریکی
کە ئێستا جوغدی بەڵخوانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
ئەوەند داماوو گریاوم ، سەراپا غەرقی خوێناوم
نەماوە نووری چاوانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
پەشێوی عەشقی یارانم ، میثالی شێخی صەنعانم
ڕەفیقی وەحشو طەیرانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
سەحابی پەردەیی هیجران ، لە من پۆشی ڕوخی جانان
بە بێ ڕووی ماهی تابانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
بەدەن وەک قەقنەس لێ‌هاتوو ، خانوویی صەبرەکەم سووتا
ضەروری وەصڵی خووبانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
بەیادی صەرصەری هیجران ، منی میحنەت‌زەدەی هیجرەت
نەما شەمعی شەبستانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
عەجەب مەستوورو بیمارم ، لە بەڵخوانا بەبێ هەمدەم
بە دڵ موحتاجی لوقمانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
عیلاجم زەحمەتە بکرێ ، نەجاتم بێ لە تەنهایی
خودا تۆی دەردی دەرمانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
بە بێ‌کەس لێرە دانیشتووم ، هەتیو ئاسا هەموو وەقتێ

لەبەر دەرگ‌و لە ئەیوانم ،غەریبم سا خودا ڕەحمێک
خودا کوا ڕاحەتی جانم ؟ ، لە بۆ کوێ ڕۆیی نازانم
هەموو دەم زاروو گریانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
بە تەنها من لە بەلخوانا خەریکی شوغڵی جانانم
خۆراکی مێشە ڕشکانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
بەبێ دیداری هەمزەئاغا نەماوە عەیش‌و ئەحواڵم
هەمیشە هەر لە کێوانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
لە چنگی دێوی فیرقەتدا ، لە چنگ شاهێنی میحنەتدا
شکستەو خوارو بوریانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
لەگەڵ دەردو پەرێشانی ، وەکو یەعقووبی کەنعانی
موقیمی کونجی ئەحزانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
لە نێو وادی غەمی دووری ، لەنێو هاموونی مەهجووری
سەراسیمەو پەرێشانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
لە کێوی بێستوونی‌ی غەم ، لەدەس چوو ڕۆحی شیرینم
قەتیلی زالی حیرمانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
ئیلاهی قەریەکەی بەلخوان بە زوودی خۆش‌و ئاواکە
بەبێ هەمدەم بە ئەفغانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
خوداوەندا غەضەب بگری لە ئینگلیزو لە ئیگلیزی
کە هەردوو بوونە شەیطانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک(١)
میثالی نەفس‌و شەیطانن ، کە هەردوو ڕەهزەنی دینن
لە هەردوو هارو عصیانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک(٢)

(١) ئینگلیز :ـ ئەوانەی ئینگلیزن ٠
ئیگلیزی :ـ ئەو کەسانەی داروودەستەی ئینگلیز بوون ٠
(٢) ڕەهزەن :ـ ڕێگر ، جەردە ٠

ئەگەرچی ڕووڕەش‌و عاصیم ، خودا تۆبە پەشیمانم
ئەگەر چی شێت‌و نادانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک
دڵا تۆ تەرکی دونیا کە ، دەمێ یادی [بیارا] کە
ئەوە ئومێدی غوفرانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک(٣)
(ویصالی) مژدە بێ یاران ، نزیکە بێتەوە بەڵخوان
شوکر دڵشادی قورئانم ، غەریبم سا خودا ڕەحمێک

....

(٣) بیارا :ـ بیارە ، لە شوێنی خۆیدا بە درێژی باسم لێوە کردووە ٠

موحەققەق بوو لە عالەمدا وەرن یاران بە مەردانە
شەهی عەبدولکەریم نائیب مەنابی پیری گەیلانە
دڵی عالەم موتەووەر بوو بە دەنگی کۆسی ئیرشادی
ئیلاهی بەر قەراری کەی لە بۆ ئەم گشت مریدانە
(بحمد الله) طەریقەی قادری ئەمڕۆ بە لوطفی ئەو
بووە ئەحیا بە یەک دەفعە موقابیل ڕەسمی جارانە
عەجائیب مورشیدی چاکە ، لە ئەفکاری بەدی پاکە
لە قسەی خەڵقی بێباکە ، غەریقی بەحری عیرفانە
بە خووبی یوسفی ثانی . بە هیممەت قوطبی ڕەببانی
لەلای جەهرو نیهانی وەکو یەک هەر نومایانە
سەخاوەت حاتەمی طائی ، شوجاعەت خالیدی غازی
بە حیکمەت ئیبنو سینایی ، فەصاحەت شوبهی سەحبانە(١)
لە صیدقا میثلی صددیقە ، لە عەدلا ئیبنی خەططابە
لە عیلما شێری کەڕڕارە ، لە حیلما شوبهی عوثمانە
عومومەن پیری ئەم وەقتە لە ئیرشادی پەرێشانن
کە عالەم وا بە یەک دەفعە بوون مەجذووبو دێوانە
کەسێ مەعلوولە ئەمڕۆ کە بچێتە ژێر کەمەندی ئەو
کە لوطفی ئەو لەبۆ دەردی گونەه دەرمانی لوقمانە
بریقەی بەرقی ئیرشادی هەڵی گیرسان سیراجەددین

(١) خالیدی غازی :ـ مەبەستی خالیدی کوڕی وەلیدە ٠
سەحبان :ـ زمان پاراوێکی ناوداری عەرەب بووە ٠

به تەئثیری حەدیثی ئەو هەموو عالەم موسڵمانە

لە دونیا مورشیدی کامیل ئەوە بۆ حەللی هەر موشکیل

ئەوە لوقمانی دەردی دڵ گوڵی فیردەوسی ڕیضوانە

عەصای لوطفی دەکا شەققی یەمی عوصیان لەبۆ خەڵقی

خۆتان ڕاهی کەن ئەی عالەم لە نێو ئەم بەحری نسیانە

چ حاجەت تۆ بەیانی کەی ویصالی فەضڵی ئەو شێخە

دیارە کەشفی ئەو پیرە وەکو خورشیدی تابانە

بەشی پێنج‌خشتەکی

سەلیقەو توانا بووە ، تەنانەت لە ڕووی پەیڕەوی کردنی کێشو سەرواوە ، پەیڕەوی هەمان ، ڕێڕەوی کردووە کە ئەوان لەسەری ڕۆیشتوون ، لە ڕووی ناوەڕۆکو شێوەیشەوە ، نەی توانیوە لە ناوەڕۆکو شێوەی شیعری کۆسیکی دوور بکەوێتەوە ، لە ڕووی ناوەڕۆکەوە شیعری دلداری ، نیشتمانپەروەری ، ئایینی ، پارانەوە ، ستایشو پیاهەڵدان ، باسی دیمەنە جوانەکانی کوردستان ، نامەو نامەکاری ، موناسەبات ، جارجارەش گلەییو داشۆرینو ·· گەلێکی تری داناوە ، لە ڕووی دەربڕینو شێوەیشەوە وشەی بێگانەی زۆر بەکار هێناوە ، بە تایبەتی پەنای بردۆتە بەر وشەی عەرەبیو فارسی ، ئەگەر چی ئەمە لە نرخو پلەو پایەی شاعیرێتی کەم ناکاتەوە ، چونکە وەک لە پێشەوە وتم ویصالی شاعیرێکی کلاسیکییە ، وە هەموو خوێندەوارێکیش ئەزانێ کە کلاسیکی واتای چی ئەبەخشێت ··

دەربارەی پلەو پایەی شاعیرێتی ئەم شاعیرە ، جارێکیان لەگەڵ مامۆستای شارەزاو ناسراو ، مامۆستا مەسعوود محەممەددا ، گفتو گۆمان ئەکرد ، (بێ گومان چاوی بە دیوانەکە کەوتبوو کە ماوەیەک لە کۆڕی زانیاری کوردی بوو) ، وتم مامۆستا چۆن ئەم شاعیرە هەڵئەسەنگێنی وە چۆنی لێ تێ ئەگەیت ؟ لە وەڵامدا وتی : ـ ویصالی یەکێکە لەو شاعیرانەی لەناو لیستەی شاعیرە کلاسیکیەکاندا جێی بۆ کراوەتەوە ، وە پلەی سێیەمی لە ڕووی پلەکانی شاعیرێتییەوە ئەدرێتێ ، واتە لەپاش پلەی یەکەمو دووەمەوە دێت ، ئەمەش ئەوە دەرئەخا کە گومان لەوە ناکرێ کە ویصالی شاعیرێک بووە وەک شاعیرەکانی تر ·· تەنانەت لە هەندێ شیعرا هەنگاوی گەورەی بۆ پێشەوە ناوە ·

مەبەستەکانی ویصالی لە شیعرا چی بووە ؟

ئەگەر گەشتێک بە ژیانو بەرهەمی ئەم شاعیرەدا بکەین ، بە ئاسانی بۆمان دەرئەکەوێ کە سەرچاوەی ئیلهامی شیعری لە چییەوە سەری هەڵداوە ؟ وە چ شتێک پاڵی پێوە ناوە شیعر بلێ ڕاستە شیعر دانان بەهرەیەکی تایبەتییە لە پاڵ سەلیقەو تواناو شارەزاییدا بەڵام ئەمانە بە تەنها نابنە کەرەستەی تەواوی شیعر بەڵکو پێویستی بە چەند پاڵ پێوەنەرێکی تر هەیە لەوانە : ـ ڕووداوو کارەسات ، سۆزی دلداری ، دیمەنی جیاجیای کۆمەڵایەتی ، ژیانی تایبەتیو ژیانی گشتی نەتەوە ، ناتەواوییەکانی کۆمەڵ لە گەلێ ڕووەوە ، بیری ئایینیو خواپەرستی ، ··· وە گەلێکی تر ، لێرەدا

بطنِ شیح چشمہ کی لہ کان

وەکو لە پێشەکی ئەم دیوانەدا لەوە دوام کە ویصالی کەوتۆتە ژێر کارتێکردنی شاعیرە کۆنەکانمانەوە ، بە تایبەتی کوردی ، نالی ، مەحوی ، تایەربەگی جاف ، زێوەر ، وە ئەم دیاردەیە بە ئاشکرا لە شیعرەکانیا دیارە ، تەنانەت لە ڕووی کێش و سەرواو ناوەرۆکیشەوە ئەم کارەش زۆر شتێکی سرووشتیو ئاسایییە ، چونکە ویصالی لەسەر خوانی ئەوان چەشەی شیعریو داهێنانی ئەدەبی پەرەی سەندووەو هاوبەشی خوانەکەیانی کردووە ، بەبێ ئەو خوانە بەژیاوەو ئارامی نەگرتووە ، خۆی بە سەرکەوتوو نەزانیوە ، وە لە جارو خەرمەنی ئەواندا گوڵی چنیوەو خەریکی خاکەڕۆ بووە ، ئەمەش زیاتر ڕەونەقی داوە بە شیعرەکانی ، پلەو پایەیەکی تریان پێ بەخشیوە ، بۆیە شاعیر شیعری گەلێ لەو شاعیرانەی تەخمیس کردووە ، تەنانەت هەندێ لەو شاعیرانەی کە کەم ناسراون و شیعریشیان کەم و پەرت و بڵاوە ، دیسانەوە ویصالی شیعری تەخمیس کردوون کە لە شوێنی خۆیدا ئیشارەتم بۆ کردووە ..

تەخمیسی (ویصالی) لەسەر کەلامی (زێوەر)[١]

ئەی یاری نازەنینم وەی سەرووی گولستانم
ڕەحمێ بکە بە حالم ، تۆی نووری چاوەکانم
شەیدایی زولفی خاوی تورکی برۆو کەمانم
بەسراوی ڕاوی چاوی شوخێکی نەوجەوانم
گیراوی حەلقەداوی صەییادی عاشقانم

چارۆکە سپی دووبادە ، لا لەم تۆرانە لادە
بەس عومری من بە بادە ، بمشێلە حاجی زادە

★ ★ ★

بڕوانە حالی زارم ، ئەی یاری سەیرو گەشتم
بە باری دووری لێوت هەمتایی قەوسە کوشتم

....

(١) زێوەر :ـ ناوی (عەبدوڵڵای کوڕی محەممەدی کوڕی مەلا ڕەسووڵە) ، لە ساڵی١٨٧٥ز لە شاری سولەیمانی هاتۆتە دنیاوەو لە ١٠ـ١١ـ١٩٤٨ هەر لە سولەیمانی کۆچی دوایی کردووەو لە گردی سەیوان بە خاک سپێرراوە ، بۆ یەکەم جار بەشێک لە دیوانەکەی لە لایەن کتێبخانەی کەلاوێژەوە لە ١٩٥٧دا بڵاو کراوەتەوە ، شایەنی باسە بۆ جاری دووەم تەواوی دیوانەکەی لەلایەن ساغکەرەوەی ئەم دیوانەوە ئامادەی چاپ کراوەو مامۆستا محمدی مەلا کەریم بەسەریا ئەچێتەوەو بووە بە پرۆژەیەکی دوو قۆڵی هەردوولا ٠

گاهێ مەکینی مەسجید ، گاهێ لە نێو کەنشتم(٢)
زەلیلی لەیلی بێ مەیل ، مەجنوونی کوهو دەشتم
بێ یارو کاروبارم ، ڕەفیقی وەحشیانم
چارۆکە سپی هەوری لار ، گەردن بەرزی قەد چنار
کولمت بێنە ماچی کەم ، بۆ دەفعی دەردو ئازار

★ ★ ★

نەفرینە لەم گولینەو مانەندی ئاهوویی سل
نالینە کەسبو کارم وەک عەندەلیبی سەرچل
سووتاوە مورغی ڕۆحم بە نازی شەمعی دوو گول
تکا ، شکا بە جارێ ، شەرابو شیشەیی دل
ئەسراری مەخفیاتم ، کەوتۆتە سەر زوبانم
کراس کەتانی چینی ، قابیل بە هەلپەرینی
وەک شەمعی مەجلیس ئارا شیرینو نازەنینی

★ ★ ★

مەنوارە هاوهووی من ، بنوارە سفتو سۆی من
مەنوارە وای‌وۆی من ، بنوارە ڕەسمو خۆی من
بە ماچی لەعلی لێوت ، بمرێنە کفتو کۆی من
مەنوارە جستو جۆی من ، بنوارە گفتو گۆی من
شیرینە قیلو قالم ، مەدداحی دولبەرانم
ئەی شاهیدی دل ئارام ، نەرمۆلەو ناسک ئەندام

---

(٢) کەنشت :ـ کەنیسە ·

بێ شەوقی شەمعی ڕووی تۆ ، یەک لەحظە نیمە ئارام

★ ★ ★

مەشغوولی دەنگی [تارو میزمارو سازو چەنگم](٢)
مەخمووری جامی لێوی موغ بەچەیی فەرەنگم
کوژراوی تیغی ئەبرۆو موژگانی وەک خەدەنگم
من پەستی دەستی شەستی چاو مەستی دیدە شەنگم
موحتاجی باجی ماچی ڕوومەت گوڵی جنیانم

ئەی نەونیهالی چینی ، مانەندی عینی
لە باغی ئارەزوودا وەک شاهی خۆش نشینی
ئەو حۆرە بیکرە تازە ، سوڵطانی تەختی نازە(٣)
تاراجی عەقڵو دینە ، بێ ڕەحمو بێ نیازە(٤)
شاهێنی چاوی تیژی بۆ حەملە شوبهی بازە(٥)
هەمیشە حیلەبازە ، جارجارە دڵنەوازە
گاهێ لەسەر زەمینم ، گاهێ لە ئاسمانم

ئەی لوعبەتی یەمانی ، غوڵامی تۆم ئەزانی
دەستم لەمل کە جارێ ، تۆ یارەکەی خۆمانی

★ ★ ★

---

(٢) وشەێ ناو کەوانەکان ناوی ئامێری مۆسیقان •
(٣) بیکر :ـ کچ ، ئافرەتێ شووی نەکردبێ •
(٤) تاراج :ـ تالآن •
(٥) حەملە :ـ هەڵمەت •
شوبهی :ـ وەکو •

نەخۆش‌و مەستم ئەی یار ، هاتووم لە بۆ زیارەت

کەچ نابێ کەعبە جارێ ، بێژی بە من کەفارەت

دەرمانی دەردی دڵ کە تا کەی جەفاو مەرارەت

دڵ بۆتە (بۆتە) بۆ تۆ ، پڕ نارو پڕ حەرارەت(٦)

فەوتاوە دڵ ئەوێستا خەریکی حیفظی جانم

سەرپۆش کەتانی بانە ، هەرچەند کە چاوت حوانە

لوطفت ببێ کە جارێ ، ئەحوالی من بزانە

....

(٦) بۆتە :ـ بۆتەی یەکەم واتە :ـ بووە بە ، بۆتەی دووەم ئەو کاسەیەی کەرم ئەکرێ‌و ئالتوونی تیا ئەتوێنرێتەوە .

- ٦٩ -

ئەی دولبەری جینانی ، غەمخوارو میهرەبانی
مەحجووبی قامەتی تۆن ، هەموو سەرووی ڕەوانی
فەرهادو خوسرەوت کوشت بە یەک غەمزە نیهانی
چونکە تەصویری کێشای . نەققاشی ئاسمانی
لە حوسنی نەقشی ئەبرۆت ، حەیرانو ماتەمانی

برۆ تاقو مەمک جووت ، شەووڕۆژ کەوتوومە دووت
فیدایی نازی چاوت عێراقو شامو بێرووت

★ ★ ★

ئەی لێو نەباتی میسری ، ددان برنجی صەدری(١)
ئەختەر میثالە چاوت ، بە ڕوو مانەندی بەدری
بۆ جەژنی پۆڕی عوششاق ، هەروەک شەهێنو صەقری
بە ماری تاری زوڵفت ، ڕێی ماچی عاشق ئەگری
ئەختێ عەدالەتت بێ ، بەسیە گەر موسڵمانی

پشتێن شلی سابلاغی ، مەمکت سێوی مەراغی
هەرچەند کە سینە باغی ، بوچ وا لە من بە داغی

دڵ باری کرد بە جاریَ ، لە عەشقی نازداریَ
تازە ئیسراحەت نەما ، بۆ من لە هیچ دیاریَ(٢)

(١) نەباتیمیصری :ـ مادەیەکی ڕەنگ شووشەیە وەک کلۆ شەکری ورد وایە ، بۆ نەخۆشی بەکار ئەهێنرێ .
(٢) دیاریَ :ـ نیشتمانێ ، وڵاتێ .

ئەوەی پێویستە بوترێ ئەوەیە کە یەکەم سەرچاوەی ئیلهامی ویصالی سۆزو هەوای عەشق بوو کاری کردە سەر دەروونی بە جۆشی ، هەر لەو کاتەوە عاشقی نازدارێ بوو نەی توانی بەبێ شیعر دانان بژی ، چونکە بە شیعر دەروونی بەجۆشی دائەمرکاندەوە ، بە شیعر داخوازیەکانی بۆ ئەهاتە دی ، بەڵێ هەرواش بوو هەروەک لە پێشەوەی ئەم دیوانەدا باسم لێوە کردووە ، لە لایەکی ترەوە ئاشنایەتی ویصالی لەگەل بەرهەمی شاعیرانی وەکو [سەعدی ، نیظامی ، ئەنوەری]و موتالا کردنیان ، کارێکی گەورەیان کردە سەر هەستو دەروونی ، لە لایەکی تریشەوە لە پاڵ شاعیرانی بێگانەدا ، ڕۆڵی شاعیرانی سەردەمی بابانیەکان [نالی ، سالم ، کوردی]و دوای ئەوانیش لە ڕۆڵی شاعیرە بێگانەکان کەمتر نەبوو ، تەنانەت گەلێ شیعری هەیە ڕاستەو خۆ لە شیعری ئەوان ئەچێت کە لە شوێنی خۆیدا ئیشارەتم بۆ کردووە ، جگە لەمانەش باری ژیانی تایبەتی شاعیرو ئالۆزیی ژیانی کەرەستەیەکی گەورەو بەنرخ بوون بۆ شیعرەکانی ..

شاعیری ئەم داستانە لە پاڵ دلداریدا ، نەتەوەو خاکەکەی فەرامۆش نەکردووە ، ئامۆژگاری ڕۆلەکانی گەل ئەکات کە هەموویان بە یەک دڵو یەک گیان هەوڵ بدەن بۆ خزمەت کردنی ئەم خاکە پاکە جوانە ، داوایان لێ ئەکات بە دڵو بە گیان بیپارێزن ، نەزانین بفەوتێنن تاکو شارستانیەتی پێشکەوێ ، چونکە بە خوێندن وڵات پێش ئەکەوێ زانستو زانیاری سەرچاوەی پێشکەوتنن ، داوا لە ڕۆلەکانی نەتەوەکەی ئەکا کە دوو دڵیو کینە فرێدەن ، وە لەم ڕووەوە گەلێ دیمەنی سەرنج ڕاکێشەری خستۆتە بەرچاو .. داوایان لێ ئەکات کە یەک بگرن ، دەستی یەکتر بەر نەدەن چونکە داگیرکەر بە نەتەوەی یەکگرتوو ناوێرێ ، داوایان لێ ئەکات کە هەموو لایەک هەوڵ بدەن بۆ خۆش‌گوزەرانی و پێشکەوتنی وڵات و ئاوەدان کردنەوەی ، وە هەموو بە ئازادی بژین . لە پاڵ دلداریو نیشتمانپەروەریدا ، ویصالی گەلێ شیعری ئایینی هەیە ، بە تایبەتی پارانەوە لە قاپی خوای پەروەردگارا بۆ باران بارین ، بۆ لێ‌خۆش بوون ، بۆ بەدیهێنانی مەرامەکانی دینیو دنیایی . ئەمە جگە لەوەی بە شیعری ئایینی ئامۆژگاریەکی زۆری ڕۆلەکانی گەلەکەی کردووە کە هەر ئامۆژگاریەکی نرخو پایەیەکی تایبەتی خۆی هەیە ، هەر لە مەودای شیعری ئایینیدا گەرەکە پەنجە بۆ ئەوە ڕابکێشم کە ویصالی متەسەوویف نەبووە ، واتە ڕێگەی سۆفیگەری نەگرتووەتە بەر . بەڵام بڕوایەکی پتەوی پێیان هەبووە ، وە هەرگیز ئینکاری نەکردوون . تەنانەت لە هەندێ شیعرا ستایشی کردوونو دەستی ڕێزو جوانمەردی خستە

سەریان ، کە ئەمەش ئەوەندەی تر سیمای شاعیریێتی ڕازاوەتر کردووە •

یەکێک لە مەبەستەکانی تری شیعریی نامـــەو نامەکاریـیـــە ، ئـەم دیاردەیە بە ئاشکرا لە لە بەرهەمەکانیا ڕەنگـــی داوەتـــەوە ، چ نامـــەی دۆستایەتیو ئاشنایەتی ، چ نامەی ئامۆژکاری ، چ نامەی داواکاری ، چ نامەی دلداری •• لێرەدا پێویستە شتێک هەیە لە بیخەمە بەرچاو ، هەر چەنـــدە ئەمە شتێکە پەیوەندی ڕاستەوخۆی بە شاعیرەوە هەیە ، وە بەهـۆی بـاری ناتەواوی ئەوسای مەلای گوندەکانەوە هەیە بەلام باس نەکردنیشی جـێی خۆی نییە •• ئەویش ئەوەیە لە ویصالی گەلێ نامەی تەرخان کردووە بـۆ هێنانەدی داواکاریو پێویستیو پەرژەوەندی خۆی ، بە تایبەتی لە چینـــی (ئاغا)کان ، کە بەلای منەوە (ئەگەر چی بۆ ئەو سەردەمە کارێکی ئاسـایی بوو) ، نە ئەبوایە ئەو نرخەی پێ بدانایە ، چونکە چینی دەرەبـەک هەردەم کۆسپێکی گەورە بوون لە ڕێی پێشکەوتنی کۆمەڵو ولاتدا •• بەلام ئەشێ ئەوەی پالی بە شاعیرەوە نابێ ستایشیان بکا ، یان بلێین داواکاریەکانـــی بخاتە بەردەمیان (بێ دەسەلاتی شاعیرو دەسەلاتداریێتی). ئەوان دوو شـت بوون دژ بە یەکتر ، باری ژیانی تاڵو نەشکەنجە ناچاری کردووە بەو کـــارە هەلبسێت ••

ویصالی لەپاڵ ئەم لایەنانـەدا ، گرنگییەکـــی گـــەورەی داوە بـــە پێنجخشتەکی ، واتە تەخمیسی شیعری گەلێ لە شاعیرانی کردووە وەک :ـ تەخمیس کردنی شیعری تایەر بەگی جاف ، شیعری زێوەر ، فانی ، وەفایی ، صـــادق ••• ئەمەشـ ڕەونـەقێـکی تـری داوە بـە شـیعرەکانـــی ، شاعیر لە پاڵ ئەمانەدا گرنگی داوە بە هەندێ ڕووداوی تایبەتی ژیانی خـۆی وەک [بێنەوتی ، گیرانی ویصالی بە دەستی ئینگلیزەکان ، تووتن فرۆشتن ، ناکۆکی نێوان خۆیی و چەند کەسێک ، چوون بۆ سەر دەعـوەت ، باســـی چایی ، کە لێرەدا شایستەیە بیلێم کەم شاعیر بووە وەک ویصالی ئارەزووی لە (چا) بووبێت ، وە لەم ڕووەوە گەلێ شیعری هەیە ، تەنانەت (چا) یـــان (چایی) یەکێکە لەو شتانەی کە بە لای شاعیرەوە زۆر گرنگ بووە ، وەک چۆن ئادەمیزاد بێ هەوا ناژی ، ئا بەو جۆرەشـــ ویصـــالی بـێ (چایـی) نەژیاوە ، وە هەر دانیشتنو مەجلیسێک چایی تیا نەخورابێتەوە ویصـــالی زەوقی لێ وەرنەگرتووەو زۆر جاریش ڕووی تێ نەکردووە •• تەنانـەت زەمی مەجلیسی بێ چایی کردووە یەکێک لەو دیاردە ئاشکرایانەی لە شیعرەکانـــا دەرئەکەون ئەوەیە کە لە زۆر شیعردا ، بە شێوەیەکی ئاسانو پێکەنینـــاوی گەلێ مەبەستی پێکلوە هەروەک لە شیعری [لەشکری بەدمەزەبـــی کێچداو داوای دەرمانی مەلاری لە مەحموود هەژار]دا دیارن ، شاعیر لـە پاڵ شیعری

کوردیدا گەلێک شیعریشی بە زمانی فارسی هەیە ، ئێمە لێرەدا نەمان توانی بڵاویان بکەینەوە ، چونکە ئەوەی زیاتر بە لای هەموانەوە گرنگــە شــیعرە کوردییەکانە کە هەموو کوردزوبانێک لێی تێ ئەگاو بەوپەری ئیشتیاقەوە ئەیخوێننەوە ، جگە لەمانەش چەند شیعرێکی بە عەرەبــی هەیــە کــە لـەم دیوانەدا بەدی ئەکرێن . ئەگەرچی کەمیشن ، بەڵام وامــان بەباشــ زانــی بڵاویان بکەینەوەو نەفەوتێن ..

لە پاڵ ئەمانەشدا هەندێ جار نامەی نووسراوی بە کەسێکا ناردووە بۆ دۆستێکی یان خۆشەویستێکی یان هاوڕێیەکی تیایا بەیانی داواکاریەکانــی کردووە ، گەلێک جار لەو نامانەدا داواکاری کەسیو تایبەتی ڕۆژانەی خۆی تیا نووسیوە وەک ئەو نامانەی کە بۆ (مودیر ناحیەی ماوەتی) ناردووە ، جار جارەش بە نیشانەیەک دوو مەبەســتی پێکــاوە ، وەک ئەو نامەیــەی بــۆ (مەئموور مەرکەزی شیوەکەلی) ناردووە کە هەم پیرۆزباییــەو هــەم داواکاری تایبەتی خۆیەتی ... لە هەندێ نامەشدا [گلەیــیو ستایشــو داواکاری] کۆکردۆتەوە وەک ئەو نامە شیعریەی بۆ خوالێ خۆش بوو شێخ لەتیفی شێخ مەحموودی ناردووە ، لە پاڵ ئەمانەدا نامەی هەمــە چەشــنەی تریشی بۆ ئەملاو ئەولا ناردووە هەندێکیان نامەی دلدارین واتە غەزەلیاتن ..

بە کورتی ویصالی لە هەموو دەرگایەکی شیعری داوەو لــە هەمــوو باغچەیەکی شیعری غونچەیەک یان گوڵێکــی کردۆتــەوە ، دیوانەکــەی ئەلبوومێکی ڕازاوەیە لەو گوڵانە ، وە وەک لە سەرەتاوە ئیشارەتم بۆ کــرد مەبەستەکانو ناوەڕۆکی شیعرەکانی بریتی بوون لە :

١ ـ نیشتمان پەروەری .

٢ ـ غەزەلیاتو دلداری .

٣ ـ ئایینی .

٤ ـ ستایش و پیاهەلدان .

٥ . نامەو نامەکاری .

٦ ـ باسی سرووشتی کوردستان .

٧ ـ پێنج خشتەکی .

٨ ـ شیعری هەمەجۆرو هەمەڕەنگ .

أ ـ باسی ژیانی تایبەتی ڕۆژانەو حەزوو ئارەزووەکانی .

ب ـ ژیانی کۆمەلایەتی‌و باری ئابووری ·

حـ ـ موناسەبات ·

ء ـ پەندوئامۆژگاری ·

هـ ـ پارانەوە ودوعا کردن ·

ئەوەی لێرەدا پێویستە بیخەمە بەرچاو لە بارەی هەڵوێستی شاعیرەوە ئەوەیە کە لە گەلێ شوێن‌دا چاونەترسی‌و ئازایەتی خۆی دەرخستووەو چـــی لە دلیا بووبێت وتوویەتی‌و هیچ سلی نەکردۆتەوە لەوەی کـە ئەو وتەیـــە یان ئەو هەلوێستە تووشی ناخۆشی ئەکات ، لەلایەکی تریشەوە (کە ئەمەیان ئەبێت بوترێ) ئەوەیە کە دوو شتی دژ بە یەکی لە شیعرێکدا یان دوو شیعرا کۆکردۆتەوە کە بەلای منەوە ئەبوایە تەنها یەك لایەنی لەو دوو لایەنە بگرتایە · بە وێنە کاتێك باسی لیژنەی فەحس کردنی تووتن ئەکـــات (ستایشـــیان ئەکات‌و دواییش لۆمەو ذەمیان ئەکات) ، کە ئەمە نە ئەبوایە وابێت و هەموو خوێنەوارێکی هۆشمەند تێ ئەگا مەبەستم لەم قسەیەچی‌یە ···

لە کۆتایی‌دا هیوادارم دیوانەکەی ویصـــالی کەلێنێك لـە کتێبخانـەی کوردی پڕ بکاتەوەو منیش بەم کارە بچکۆلەیەم خزمەتێکی ئەدەبـــی کـــوردی‌و نەتەوەکەم کردبێ ·

جەمال محەممەد محەممەد ئەمین

سلێمانی ١٩٨٥

سوپاس‌نامه

ماوه چاره‌که سه‌ده‌یه‌ك زیاتر بوو ده‌ستنووسه‌كانی خوا لێخۆش‌بوو ، شێخ محه‌ممه‌دی باوكم به بێ‌ناز مابوونه‌وه ، چاوه‌ڕوانـــی مامۆستایه‌كـــی لێهاتووری وه‌ك مامۆستا جه‌مال بووم كه ئاواتی باوكـــم‌و بنه‌ماڵه‌كه‌مـان بێنێته دی‌و دیده‌ی خوێنه‌رانی نه‌ته‌وه‌كه‌مان به شیعره جوان‌و ڕازاوه‌كانـــی پێ گه‌ش بكاته‌وه ودیوانه‌كه‌ش له قورگی نه‌هه‌نگی فه‌وتاندن‌و له‌بیرچوونه‌وه بێنێته ده‌ره‌وه ، مامۆستای به ئه‌مه‌ك‌و دڵسۆز ئه‌و ئه‌ركه گرنگه‌ی خســـته ئه‌ستۆی خۆی‌و پاش هه‌وڵ‌و ته‌قه‌للایه‌كی زۆر ده‌ستنووسه‌كانی باوكمـــی ساغ كرده‌وه ٠٠ به ناوی بنه‌ماڵه‌ی شاعیره‌وه سوپاسی مامۆســـتا جه‌مـال ئه‌كه‌م كه ماوه‌یه‌كی زۆر شه‌ونخوونی كێشاو دیوانه‌كه‌ی ئاماده‌ی چاپ كردو هیوادارم وێنه‌یان زیاد بێ بۆ خزمه‌تی ئه‌ده‌بی كوردیمان ٠

مه‌لا عه‌بدوڵلای كوڕی شێخ محه‌ممه‌دی قه‌ره‌داغـــی

له جیاتی بنه‌ماڵه‌ی شاعیر

بەشی غەزەلیات‌و دڵداری

- ١ -

وەرن یاران تەماشاکەن لە ئەحواڵــی پەرێشــانم
عەجایب زەردوو ڕەنجوورم لە حەسرەت نوڵوری چاوانم
دڵی میحنەت زەدەم ئەمڕۆ بە دەردی عەشقەوە فەوتا
مەگەر تۆ بی بە خێری خۆت ، ببی جانا بە لوقمانم
برینم زۆر بە ناسۆرە ، هەتا ئەمرم دەوای نایە
ئەگەر ڕەحمت هەیە ئەختێ ، بدە خۆراکی دەرمانم
هەتا ماوم لە دنیادا ، ئەمن شەرتە لە عەشقی تۆ
نەبم غافڵ سەعاتێ تۆش ، بکە ڕەحمی بە فوغانم
وەکو یارێکی موشفیق ، بێ بپرسە جارێ حاڵی من
ئەزانی چون کە من بۆ تۆ ، میثالی پیری کەنعانم
ئەبێ جورمی ئەمن چی بێ ، بە دوو زنجیری زوڵفانت
تەنافت خستە سەر ملی دڵی مەنسوورو سوڵطانم
شەوو ڕۆژ من بە غەیری بە کوللی نابینم هەمدەم
دەبێ یارەب هەتاکەی وا ، موقیمی کونجی ئەحزانم !(١)
کە تۆ فەرمووت وەرە عەبدی منی مل کەچ بە ڕاوەستە
دەسا فەرموو چییە حوکمت ؟. ئەمن وەک بەندەی زیندانم
لە خەوفی ئەژدەهای زوڵفت نییە ڕێی گەنجی ڕوخسارت

---

(١) کونجی ئەحزان : ـ کونجی خەفەتخانە .

پێشکەشە بەوانەی : ـ

١ ـ دڵسۆزی وشەی کوردین •

٢ ـ بە هەموو کوردێکی دڵسۆز لەم سەر زەمینە •

٣ ـ بە گیانی پاکی ویصالی •

جەمال محەممەد
١٩٨٥

وەرە لەم ترسە ڕاهیم کە ، کە تۆی موسایی عیمرانم(۲)
مەتاعی صەبرو ئارامم بە بەرقی هیجری تۆ سووتا
دەسا وا فەصلی ئیحسانە ، منیش واجیب بە ئیحسانم
(ویصالی) بۆیە وەک سائیل هەموو دەم وا لە دەرگایە
ئەڵێ هەر چاکە گەر جارێ ، قبووڵم کا کە دەربانم(۳)

(۲) ئەم بەیتە ئاماژەو ئیشارەتە بۆ ئەژدەهاکەی حەزرەتی مووسا پێغەمبـەر
کە یەکێک بوو لە موعجیزە گەورەکانی ، شاعیر زولفـی یارەکـەی
شوبهاندووە بەو ئەژدەهایە ، ڕاهی : ڕزگار کردن ، بەرەڵڵا کردن ٠

(۳) سائیل : ـ سوالکەر ٠
دەم : ـ کات ٠
دەربان : ـ دەرگاوان ٠

- ۱ -

وەرن یاران تەماشاکەن لە ئەحوالــی پەرێشــانم
عەجایب زەردوو ڕەنجوورم لە حەسرەت نولوری چاوانم
دلی میحنەت زەدەم ئەمڕۆ بە دەردی عەشقەوە فەوتا
مەگەر تۆ بی بە خێری خۆت ، ببی جانا بە لوقمانم
برینم زۆر بە ناسۆرە ، هەتا ئەمرم دەوای نایە
ئەگەر ڕەحمت هەیە ئەختێ ، بدە خۆراکی دەرمانم
هەتا ماوم لە دنیادا ، ئەمن شەرتە لە عەشقی تۆ
نەبم غافل سەعاتێ تۆش ، بکە ڕەحمی بە فوغانم
وەکو یارێکی موشفیق ، بێ بپرسە جارێ حالی من
ئەزانی چون کە من بۆ تۆ ، میثالی پیری کەنعانم
ئەبێ جورمی ئەمن چی بێ ، بە دوو زنجیری زولفانت
تەنافت خستە سەر ملی دلی مەئسوورو سولطانم
شەوو ڕۆژ من بە غەیری بە کوللی نابینم هەمدەم
دەبێ یارەب هەتاکەی وا ، موقیمی کونجی ئەحزانم !(۱)
کە تۆ فەرمووت وەرە عەبدی منی ملکەچ بە ڕاوەستە
دەسا فەرموو چییە حوکمت ؟ . ئەمن وەک بەندەی زیندانم
لە خەوفی ئەژدەهای زولفت نییە ڕێی گەنجی ڕوخسارت

---

(۱) کونجی ئەحزان : ــ کونجی خەفەتخانە .

وەرە لەم ترسە ڕاهیم کە ، کە تۆی موسایی عیمرانم(۲)
مەتاعی صەبروئارامم بە بەرقی هیجری تۆ سووتا
دەسا وا فەصلی ئیحسانە ، منیش واجیب بە ئیحسانم
(ویصالی) بۆیە وەک سائیل هەموو دەم وا لە دەرگایە
ئەڵێ هەر چاکە گەر جارێ ، قبووڵم کا کە دەربانم(۳)

---

(۲) ئەم بەیتە ئاماژەو ئیشارەتە بۆ ئەژدەهاکەی حەزرەتی مووسا پێغەمبەر کە یەکێک بوو لە موعجیزە گەورەکانی ، شاعیر زولفی یارەکەی شوبهاندووە بەو ئەژدەهایە ، ڕاهی : ڕزگار کردن ، بەرەڵلا کردن ٠

(۳) سائیل : ــ سوالکەر ٠
دەم : ــ کات ٠
دەربان : ــ دەرگاوان ٠

غەزەل ١٧ ب

- ٢ -

بڵێین ساقی قەدەح پڕ کا ، شەرابی بێ نەثەر نابێ
خەریدە جام‌و ساغیر کا لە ئاخردا زەرەر نابێ
بدا موطریب لە چەنگ‌و نەی . بە یادی دولبەری گوڵڕەنگ
لە خزمەت پیری مەیخانە وە ئیللا موعتەبەر نابێ(١)
وەرن یاران بە دڵشادیی بنۆشن خەمری یاقووتی
شوکر تۆپی ڕەقیبی سەگ ئیتر خەوف‌و خەطەر نابێ(٢)
بەهاری عەیشی یارانە ، لە شوربی مەی مەکەن تەقصیر
وەرن لەم بەزمە حازر بن ، هەتا بەینێ سەفەر نابێ
بەشارەت بێ دەڵێن دولبەر کە ئەمشەو دێتە مەیخانە
بەبێ گۆبەندو کەیف‌و عوشرەت‌و سەیرو نەظەر نابێ
ویصالی دولبەران ئەمشەو بووە حاصڵ لە مەیخانە
نیهالی کۆششی عاشق بەڵێ قەط بێ ثەمەر نابێ
بحمدالله لە بۆ ئینسان ، نەما دەردو غەم‌و هیجران
موژەییەن بوو بە گوڵ بوستان لە بۆ بولبول چەمەر نابێ(٣)
لە ڕۆژی وەصلی گوڵ فکرن بەجێ بێڵن مەهی هیجران

---

(١) چنگ :ـ چەنگیش ئەوترێ کە ئامێرێکی مۆسیقایە .
(٢) خەمر : ـ شەراب .
(٣) موژەییەن : ـ ڕازانەوە .
چەمەر : ـ بێ نرخ .

کە خورشیە بێ لە جێگاێ ، چ ڕەغبەت بۆ قەمەر نابێ(٤)
قیاسی پەرچەمی دولبەر لە شکلی ئەوولی حوسنە
لە ئینتاجی لەتیفی ئەو تەبیعەت بێ خەبەر نابێ
چیە ؟ شەمس و قەمەر ! لە چاو ئەو صوورەتە یاران
موحەققەق قەط لە دنیادا بە میثلی ئەو صوەر نابێ(٥)
بنۆشن شەهدی ئاسایش لە پیاڵەی گوفتی شیرینی
وەکو ئەو شەهدە وا شیرین لە هیچ شارێ شەکر نابێ(٦)
ببۆسن لەعلی مەیگونی ، ئەوە شاهی هەموو لەززەت
هەموو ئەملاکی دنیایی بە یەک بۆسەی سەحەر نابێ(٧)
ئەگەر چی ظاهیرەن ئەمڕۆ نییە ئەو لەززەتە بۆ من
خوماری ئەو شەوەم هیچ دەم وەلی خاڵی بەصەر نابێ
وەها مەحروومی دیدارو پەرێشانو پەراگەندەم
کەسێ وەک من لە دنیادا غەریبو دەربەدەر نابێ

---

(٤) مەه : ـ مانگ • خورشید : ـ ڕۆژ •
(٥) صوەر :ـ کۆی (صورە)یە ، واتە وێنەکان ، یان شێوە •
(٦) شەهد : ـ هەنگوین •
(٧) ببۆسن :ـ ماچی کەن •
لەعلیمەیگون :ـ مەبەست لە لێوی ئاڵی شەرابییە •

مەلێن ڕووی لە مەیخانە وەرگێڕا کە فەوتا مەیلی جارانی
بە وەللا صەیدی دڵ هەرگیز لە قەیدی ئێوە بەر نابێ
ئەوەند تاریکە خانەی دڵ لە حەسرەت میهری ڕوخساری
وجوودی ڕۆشنی لەودا بە سەد شەمعو فەنەر نابێ(٥)
ویصالی چونکە موددێکە خەریکی خوێندنی عەشقە
لە فەننی عاشقا هیچ کەس وەکو ئەو بەهرەوەر نابێ(٦)

---

(٤) خومار : ـ مەستو سەرخۆش .
(٥) میهر : ـ ڕۆژ . کینایەنە بۆ جوانی ڕووی خۆشەویستەکەی .
شەمع : ـ مۆم .
فەنەر : ـ چرا . فانۆس .
(٦) موددێکە : ـ ئەبوایە بیوتایە موددەتێکە بەڵام لەبەر کێشی شیعرەکە
وای بەکارهێناوە ئەگینا ئەم وشەیە لە کوردەواریدا کە بەکار
هاتووە . تەنانەت شاعیر لە پارچە شیعرێکی تریا ئەم وشەیەی وەک
خۆی بەکار هێناوە هەروەک ئەڵێت : ـ
موددەتێکی زۆرە عەزمی دیدەنی یارم هەیە .
بۆ نیثاری مەقدەمی گوڵ چاوی خونبارم هەیە
فەننی عاشق : ـ هونەری عاشقی . شارەزایی لە عەشقبازیدا .

غزل ۱۵ بیت

- ۳ -

ویصالیو یاری دلرفێن

ئەلا ئەی عاشقی مسکین وەرە ئیمڕۆ بە مەیخانە
بنۆشە جورعەیی صەهبا لە جامی لەعلی جانانە(۱)
بحمدالله زوموستانی فیراقی گوڵ ئەوا ڕۆیی
ڕەبیعی ئەووەلی عەیشە زەمانی وەصڵو سەیرانە(۲)
لە شامی مەغریبی زوڵفت ، هیلالی حاجیبی تۆم دی
نیشارەی کرمن یەعنی ، کە سبحەی جەژنی قوربانە(۳)
لە نێو ظولماتی زوڵفتدا دەڵێی ئەسکەندەرم جانە
لە بۆ چەشمەی حەیاتی ڕووت سەراسیمەو پەرێشانە(٤)

---

(۱) جورعە :ـ قوم ٠
صەهبا :ـ شراب ٠
(۲) زوموستان :ـ زستان ٠
(۳) شام :ـ ئێوارە ٠
هیلال :ـ مانگی یەک شەوە ٠
(٤) ظولمات :ـ تاریکی ٠
(٤) هارووتوماروت :ـ ناوی دوو فریشتە بوون خوا غەزەبی لێ گرتن ٠ دەڵێن خراونەتە بیرێکەوە لە شاری بابل ٠ ئەدەبیاتی کوردیدا زۆر بەکار هێنراوە ٠

وەکو هارووت و مارووتم لە چاهی بابولی غوربەت

بە عەشقی پرتەوی ڕەنگت . دڵم وەک شێخی صەنعانە(٥)

دەروونم گەرم و پڕ جۆشە بە میثلی کوورەیی حەدداد

بە تابی ئاتەشی میهرت زەمیرم مورغی بوریانە(٦)

حەبیبا چەشمی صەییادت ئەوێستا زۆر بە ئاشووبە

نەچیرئاسا دڵی گرتو خەریکی جەڕڕی ئیمانە(٧)

لەبەرچی دەفعەیێ ئەی شەمعی جەمعی طائیفەی خووبان

بە سەمعت ئاشنا نابێت فەسانەی ئەم غەریبانە(٨)

بە نەقدی گەوهەری چەشمم مەتاعو پارچەیی عەشقت

کڕیومە ئەی بتی چینی دڵم هێشتاکو هەرزانە

حەریری چینی زولفانت ئەگەر جەمعە ، دڵیش جەمعە

ئەگەر بێتو پەرێشان‌بێت دووسەد کەس مەستو بێ جانە

بە بۆیی میشکی گێسوویت مەجالیس مەستو مەدهۆشن

---

(٦) حەدداد :ـ ئاسنگەر .

تاب :ـ گەرم . ئاتەش :ـ ئاگر .

میهر :ـ خۆشەویستی .

مورغ :ـ باڵندە .

(٧) چەشم :ـ چاو .

صەییاد :ـ ڕاوچی .

نەچیرئاسا :ـ وەکو نەچیر .

جەڕڕ :ـ ڕاکێشان .

(٨) طائیفەی خووبان :ـ کۆمەڵی جوانان ، کۆمەڵی چاکان .

له سایەی شەمسی دیدارت . جیهان یەک دەفعە تابانە(٩)
بەیاضی گەردنت (باللە) کە ئابی ئاهووانی برد
لە چاهی غەبغەبەت (تا اللە) هەزاران حەپسی زیندانە(١٠)
قەدت وەک سەروی بوستانو مەمت ڕوممانو ناربخە
حەقیقەت سینەیی یارم وەکو فیردەوسی ڕیضوانە(١١)
هەمئاغۆشم حەبیبێکە نییە هەمتاوو مانەندی
بە دوڕڕی سیننوو لەعنی لەب دەهانیکانی مەرجانە(١٢)
عەجەب یارێکی شیرینە . عەجەب ئاهوویی ڕەنگینە
بەشەر نابێ بە میثلی ئەو . ئەگەر بێ حۆری ویلدانە(١٣)
بحمدالله نەما زەحمەت . لە دڵ دەرچوو غەمو میحنەت

(٩) بۆیی :ـ بۆنی .
میشک :ـ میسکی بۆن خۆش .
گێسوو :ـ پرچ . زوڵف .
تابان :ـ ڕووناک .
(١٠) ئاب :ـ ئاو .
ئاهوو :ـ ئاسک .
چاه :ـ چاڵ .
(١١) فیردەوسی ڕیضوان :ـ بەهەشت .
(١٢) ئاغۆش :ـ باوەش .
مانەند :ـ وەکو .
دەهان :ـ دەم
(١٣) حۆری ویلدان :ـ پەری بەهەشت .

چەمەن گرتی گوڵی زینەت ، زەمانی بەزمو سەیرانە(١٤)
برادەر گشت بنۆشن مەی ، بە یادی عوشرەتی سابیق
بەشارەت بێ ئەما بەدگۆ جیێ ان هەمتایی جارانە
(ویصالی) مژدەبێ یارت ، وەفای کرد وەعدەیی یارت
ئەمیش وا هاتە ژێر بارت بنۆشە مەی بە پەیمانە(١٥)

---

(١٤) چەمەن :ـ گولستان ، چیمەنزار ·
زینەت :ـ جوانی ·
(١٥) پەیمانە :ـ پیاڵەی شەراب نۆشین ·

موددەتێکی زۆرە عەزمی دیدەنی یارم هەیە
بۆ نیثاری مەقدەمی گوڵ . چاوی خونبارم هەیە(۱)
سینەکەم سووتا بە تابی عەشقی ڕوویی تازەنین
هەروەکو مەجمەر هەمیشە قەلبی پڕ نارم هەیە(۲)
هەمقەرینی ڕۆژو شەومە حوببێ بەلقیسی حەبیب
وەک سولێمانی جیێانم لەعلی دڵدارم هەیە
هەر وەکو بولبول غەزەلخوانم بەسەر شاخی گلۆ
بەزمی عوشرەت ساز ئەکەم چون عەیشی گولزارم هەیە
من لەگەڵ دەمسازی غەمدا تەپڵی شاهی لێ ئەدەم
خەسرەوی شیرین نیگارم . قەصری زرکارم هەیە
وا طەلاقم دا عەجووزەی هیجرو شاهید بن ڕەفیق
بیکرو وەصلم بۆ پەیا بوو . ئارەزووی تارم هەیە
هەوری زولفی وا لەسەر ماهی ڕوخی زائیل بووە
تاری هیجرانم بەسەر چوو . شەمسی دیدارم هەیە(۳)

(۱) نیثار :ـ پێشکەش ·
مەقدەمی :ـ هاتنی ·
(۲) تاب :ـ گەرمی ·
مەجمەر :ـ ئاگردان ·
(۳) ڕوخ :ـ ڕوو . ڕوخسار ·
زائیل :ـ لاچوو . نەمان . پێوەنەمان ·

وا لە مەیخانەی فەرەحدا شاهیدو مەی حاضرن
خاطرێکی جەمعو خۆش‌و یاری نازدارم هەیە
هەر سەحەرگە نەغمەخوانم میثلی قومری خۆش‌نەوا
صەد شوکر ئێستە لە باغا وەردی بێ خارم هەیە(٤)
ڕۆژ و شەو مەستم بە جامی خەمری بۆسی لێوی یار
هەر وەکو قەیصەر هەمیشە یاری خوممارم(٥)
کەوکەبی سەعدم لە مەطلەع حمدلله طالیعە

---

(٤) سەحەرگە :ـ بەیانی زوو یان بانگی بەیانی ·
قومری :ـ بالندەیەکی بچووکی دەنگ خۆشە ·
وەرد : گوڵ ·
بێ‌خار :ـ بێ‌دڕک ·
(٥) جام :ـ جامی شەراب ·
خەمر :ـ خەمر :ـ شەرابی ئاڵ ·
بۆس :ـ بۆس :ـ ماچ ·
قەیصەر :ـ ئیشارەتە بـە قەیســەرەکان ، چ قەیســەری ڕۆم چ قەیسەرەکانی تر کە هەمیشە کەنیزەکو کیژی جوانیـان هـەبووەو هەموو دەم مەستی شەرابو ئەو کیژانە بوون ·

بەم هەموو جاهو جەلالە بەختی بێدارم هەیە(٦)
نەونیهالی باغی ئومێد.نەی (ویصالی) هاتە بەر
لانیقە ئێستە بنازم سەرو و جوبارم هەیە(٧)

١/١/١٣٤٢ک

---

(٦) کەوکەبی سەعد :ـ ئەستێرەی بەختیاری .
جاه :ـ پایە و بولندی .
جەلال :ـ شکۆمەندی .
بێدار :ـ بە ئاگا ، نەخەوتوو .
(٧) نەو نیهال :ـ تازە پێگەیشتوو .
سەروو :ـ داری سەرو کە هەمیشە سەوزو درێژە .

- ٥ -

منم هوزاری باغی قـــەرەداغ
سینە سووتاوم چون لالە بەرداغ(١)

مەکەن مەنعم لە ئیریەو فوغان
دوورکەوتەی وەطەن بێ وەصلی یاران

دەگریم میثالی یەعقووبی کەنعان
سوونام چون قەقنەس لە دووری یاران

حەپسم چو بولبول بە داوی دولبەر
خوارو ئوفتادەم بێ یارو هەمسەر(٢)

پەرچەم ڕێحانە ڕەحمێ کە بە من
لەسەر تۆ ڕۆحم دەرچوو لە بەدەمن

مەجنوونو شەیدام بە یارو ڕەهبەر
کەلی زەلیلم لە چۆلی پشەمر

ئێستا ساکینم لە ولات ئالان
عاشقم بە ڕووی یەک ماهی تابان

وەک میصرو شیراز پڕە لە خوویان
مەئوایە لە بۆ جەمعی غەریبان

غەریب نەوازان مەخلووقی ئالان
دەکەن نەوایی دلی عاشقان

منم چون بێژەن فەقیرو ئەسیر
داماوم غەریب بێ یارو ئەسیر(٣)

منم سەرگەشتە جە ولاتی ئالان
دەڕژێ سورشکم چون تاوی باران(٤)

وتم غەریقم لە کێژاوی غەم
ڕۆشن کە دلم بە صەهبایی جەم(٥)

دەروونم لە بۆت پڕ تاپو تەبە
دلم طالیبی یەک ماچی لەبە(٦)

---

(١) هوزار :ـ بولبول ٠

لاله :ـ گولالە سوورە ٠

(٢) چو :ـ کورتەی (چون)ە ، واتە وەکو ٠

ئوفتادە :ـ کەوتوو ، داکەوتوو ٠

(٣) بێژەن :ـ کچەزای ڕۆستەمی زالە ٠

(٤) سورشک :ـ فرمێسک ٠

(٥) صەهبا :ـ شەرابی بێ خلتە ٠

(٦) لەبە :ـ لێوە ٠

به دەردی عەشقت عەجەب عەلیلم — به بێ وەصلی تۆ حەیلی ذەلیلم(٧)
دائیم لە دووریت بە ئاهی سەردم — به ماچی لێوت دەواکە دەردم
سینەم میثلی دیگ عەجەب پڕ جۆشە — دڵم لە دووریت مەستو مەدهۆشە(٨)
منم طالیبی بالای جانان — بێ پەروام دائیم چون شێخی صەنعان
منم ساکنی قەریەیی (بێتووش) — لە عەشقت سووتام چون ئاگرو پووش
لە قەریەی بێتووش منم بێ توێشە — حەبیبا تۆ ڕووت لە من مەپۆشە
منم بێ تویشە لە ڕاهی غوربەت — هەر وەک گرتمی شەیطانی نەگبەت
منم چون قومری لە باغی گەرماو — مەستم بە بۆیی دو گیسوویی خاو(٩)
وتم حەبیبا زولفت پڕ تابە — کەردنت میثلی شووشەی گولابە(١٠)
وتم بە نازار زولفت شێواوە — ونی بۆ عاشق دانەیی داوە
حەیفێ جەریحی تیری موژگانم — بۆ لەعلی یارم گەر پەرێشانم(١١)
ڕەنگم زەرد لە هیجرانی یار — لە دەشتی پشدەر وا بووم بێ قەرار
سەلامت لێ بێ گولی ئین گولزار — بنۆشە بادە بە ئاوازی تار(١٢)

---

(٧) عەلیلم :ـ دەردەدارم .
خەیلی :ـ زۆر . گەلێک .
(٨) دیگ :ـ دیزە .
(٩) بۆیی :ـ بۆنی .
(١٠) گولاب :ـ گولاو .
(١١) جەریح :ـ بریندار .
موژگان :ـ
(١٢) ئین :ـ ئەو .
تار :ـ ئامێرێکی مۆسیقایە .

ساقی مەی تێکە مەجلیس گیراوە — قەدی نازارم سەرو و بێرناوە
موطریبا لێدە لە چەقەنەو نەی — دائیر بە ساقی ، بە ئەقداحی مەی(١٢)
ڕەحمێ کە ئەی گوڵ بە بولبولی خۆت — بۆسێ کەرەم کە هەر بە دلی خۆت(١٤)
کوێر بووە چاوم لە دووریت جانە — جیسم ضەعیفم . غەرقی طۆفانە(١٥)
ویصالی ئێستا وەک عبدالرحیم — حوارو نەخۆشە بێ یارو نەدیم
لە عەشقی یارە چاو بە گریانم — چاوەڕێی وەصلی گولی ئالانم

لە ٢/٢/١٩١٨ز وتراوە

---

(١٣) موطریبا :ـ ئەی گۆرانیبێژ .
چەقەنە و نەی :ـ ئامێری مۆسیقان .
دائیر بە :ـ بە دەورمانا بسوورێرەوە .
ساقی :ـ شەرابگێڕ .
ئەقداح :ـ کۆی (قدح)ی عەرەبییە . واتە ئەو پەرداخەی شەرابی ی ئەخورێتەوە .

(٤١)بۆسێ :ـ ماچێک .
ئەوەی لێرەدا پێویستە بوترێ ئەوەیە کە ویصالی لەم پاچە شیعرەدا لە وڵاتی ئالانەوە . بیری لە قەرەداغ کردۆتەوە و هەستێکی پاکو بێگەردی بەرامبەر ئەو خاکو وڵاتە دەربڕیوە کـــە تیایا لـە دایک بووە . ئەم هەڵوێستەی شاعیر خۆی لە خۆیدا جۆرێک لـە وەفـاو دڵسۆزیی دەرئەخا بەرامبەر بە دایکی نیشتمان .

(١٥) جانە :ـ گیانە .
غەرق :ـ نوقم .

- ٦ -

هەشت خشتەکی

ئەی مصطفایی شەیدا تێفکرە لە پەیامە
بۆ عاشقانی مسکین پەندێکی پڕ مەرامە
بە چاوی پڕ نەدامەت بڕوانە ئەم شەقامە
مەبینە حالی ظاهیر . سەیری کە ئەم مەقامە
محەممەد وەک هەباسە . لەم جێگە هەر غوڵامە
هەرچی کە هانە نێرە بێ نوطق و بێ کەلامە
نەقصە کە هە چی بڵێم لەم کەبکی خۆش خەرامە(١)
[از خون دل نوشتم نزدیک یار نامە]
شایەد لە باغی سینەم بنێرێ یەک شەمامە
با پێت بڵێم بە کوردی لە باسی ئەم سەلامە
هەزاری وەک منو تۆ لەم جێگە حەبسی دامە(٢)
مورشید کە بێ مورید بێ . شێخێکی ناتەمامە(٣)

---

(١) کەبکی خۆش خەرام :ـ کەوی خۆش ڕەوت .
(٢) دام :ـ داو .
(٣) مورشید :ـ پیری تەریقەت . ڕابەری تەریقەت .
مورید :ـ ئەوەی تەریقەتی وەرگرتووە .
ناتەمامە :ـ ناتەواوە .

صۆفیش کە بێ سلووک بێ بەهەشتی لێ حەرامە[٤]
حەیالی خاوە نیمرۆ لە هەرجی دەشتو بامە
نیسنە لـە زووز بەهارە . مەجلیس بە گوڵ تەمامە
هەرچی نەخۆش بێ بێشک . شیفای دێ بەم کەلامە
چونکە بە چاوی خۆت دیت لەم هیجرە صەد قیامە
خزمەت بکە بە ڕاستی لەم باغی پڕ نەمامە
خودا ، گەل ەم حالی کە ، لەم ڕەمزو لەم مەرامە[٥]
هەر کەسێ بۆی خۆش نەوێ هەموو شتی حەرامە
لە ناو کوردانی خۆمان کاممان بە گشتی عامە
بۆ نیازو ڕازی وەطەن بە ڕەمزە هەر هەرامە
(ویصالی) بەسیە نیتر هەموو خەیالت خامە
انی رأیت دهرا من هجرك القیامة

---

(٤) واتە سۆفی کە پێویستە خەریکی سلووکی گیانـیو بەدەنـی بێـت
ئەگەر وا نەکا بەهەشتی دەست ناکەوێ .

(٥) گەل :ـ نەتەوەم .

تەماشا طەلعەتی یارم وەکو خورشیدی تابانە
بە هەیئەت قامەتی بەرزی دەڵێی شمشادی بوستانە(١)
ئەگەر بێ طاقی دوو ئەبرۆی لە دنیا ساتێ مەعدووم بێ
بە جارێ عالەمی ئیسلام بە بێ قیبلە پەرێشانە(٢)
بە ظاهیر شکلی ئینسانە . بە مەعنا حۆری ڕیضوانە(٣)
تەماشا عەکسی ڕوویی کەن لە چاوم و نومایانە
لە داعی طاقی ئەبرۆیی و لە حەسرەت پیالەیی چاوی
بە ئەوعێ خەم بووە پشتم شەبیهی خەمی چۆگانە(٤)
لە داوی عەنبەری زولفی ئەوەندە زارو گریاوم
بە ئاهی سەردو ئەشکی سوور . کەنارم وەک گولستانە(٥)

---

(١) طەلعەت :- دەرکەوتن .
خورشید تابان :- ڕۆژی ڕووناک .
شمشاد :- داری شمشاد .
بوستان :- باغ و گوڵزار .
(٢) مەعدووم . بێ :- نەبێ .
(٣) حوری ڕیضوان :- پەری بەهەشت .
(٤) خەم :- چەماوە .
شەبیهی :- وەکو .
چۆگان :- گۆچان .
(٥) ئەشک :- فرمێسک .

دەروونم پڕ لە ناری عەشقی دلدارە وەکو مەجمەر
دلم ڕەش بوو خەلووزئاسا . جگەر پەرداغی پەیمانە(٦)
قەرارم لێ بڕا چی بکەم . بە شوعلەی شەمعی ڕوخساری
مەگەر پەروانە وەک من بێ لە دەوری شەمعی دەورانە(٧)
بە دەسکەو دزلی غەم ئەعضای کوتاوم چەرخ وەکو چەلتووک
نی‌یە قوورەی هەلستانم . وجوودم وا پەرێشانە(٨)
لە تیرئەندازیا میثلی نی‌یە ئەو شۆخە شیرینە
بە غەمزەی طاقی سەد خەسرەو کوژراوی تیرو پەیکانە(٩)
وەها ئەفسوردەیە جیسمم بە ئەرمی گەرمیانی گەرم
وجوودم بێ وجوود ماوە لە بۆتەی شێوی مۆلانە(١٠)
(ویصالی) شیفتەیی یارە . بە دائیم چاوی خونبارە
مەگەر جەرگی بریندارە . دوو لەعلی یاری دەرمانە(١١)

---

(٦) خەلووز ئاسا :ـ وەکو خەلووز .
(٧) شوعلە :ـ گڕ .
شەمع :ـ مۆم .
پەروانە :ـ پەپوولە .
(٨) چەرخ :ـ زەمانە .
(٩) تیرئەنداز :ـ تیرهاوێژ .
پەیکان :ـ سەرەتیر .
(١٠) ئەفسوردە :ـ شێواو .
بۆتە :ـ کاسەیەکە ئالتوونی تیا ئەتوێزێتەوە .
(١١) شیفتە :ـ شێواو .
خونباوە :ـ خوێنی‌لێ ئەبارێ . خوێنی‌لێ دێتەخوارەوە .

ئەی برای کورد ڕوو بکە ئیتتیفاق

بۆ عاقڵ نابێ ، لادە لە نیفاق

تاکەی ئەکێشی یاری بێگانە

هەتاکەی ؟ ، مردی بە دەردی مەراق

دەرکە لە دڵت حەسەدو کینە

یەک بن بە ڕۆح و بە ماڵو ئینفاق

برا تێک مەدەن خاکی کوردستان

خۆ دووچار مەکەن بە دەردی وەناق

خزمی خۆت بگرە ، بێگانە لاخە

خۆت زەحمەت مەدە بە (ما لایطاق)

« سالی ١٩١٩ ز »

تیمه لکش ۲۳ بیت شعری کوردی و عەرەبی

- ٨ -

دەمێکه من له دووری تۆ دەنالم
مەگەر هەرگیز بێ دینێ بێ بە حالم
فوادي عندك يا نور عيني
له کن تۆیه هەموو فکرو خەیالم
حبيبا ان تصدقت بقولي
له دووری تۆ نەماوە کەیفو حالم
ولو كنت غفلت عن فراقي
ئەمن هەر سوختەتەن کۆیی زوخالم
فلا تبعد ولا تقطع جناحي
قەط لێم دوور مەبەو مەشکێنه بالم
که بەینێکه بووه قەطعی مولاقات
به دائیم شیفتەی ئازوردە بالم
حرقت من فراقك فاعطني الماء
شەو و ڕۆژ مونتەظیر ئاوی زولاڵم
تسمع صيحتي يوما و ليلا
ببیسه تۆ چریکەو ناڵه نالم
فداك الروح والجسم مع الملك
به قوربانت بێ جانو مولکو مالم
فأرجوا وصلك بعد مماتي
له قەبریشدا به ئومێدی ویصالم
صرفت العمر من اوصاف عينك
له وەصفت صەرف کەم ئەوقاتو سالم

فانت غافل عني حبيبا
وەلی بۆ تۆ ئەمن ئاشفتە حاڵم
فعقلی راح بعدك يا حبيبی
کە تۆ ڕۆشتی نەما عەقڵو کەماڵم
ترحم بی فانی مستحق
لأجل الله ، بکە ڕەحمی بە حاڵم
فابکی من وفور وجع قلبي
لەبەر ئێشی دڵم دایم دەناڵم
فقد صرت اسیر الحزن والغم
ئەسیری لەشکری حوزنو مەلالم
فانی واقع من تحب غمك
لەژێر باری غەمت هەمتایی داڵم
لسانی ابکم في وصف حسنك
لە وەصفی ڕووی تۆ ئێستاکە لاڵم
لە دووری تۆیە ئەی خورشیدی عالەم
ضەعیفو کاسیو میثلی هیلالم
بە بادی صەرصەری هیجرانی تۆیە
کەوا پەژموردە بوو شەمعی جەماڵم
لەبەر ئیکمالی عەشقی ڕوویی تۆیە
کەوا غەرقی (یەمی) نەقصو کەماڵم
فاطلب قبلة من وجه خدك
لەوە زیاتر نییە مەقصودی باڵم
فان قلت لـ هو انت ؟ ، قل لي :
(ویصالی) بێ ببۆسە خەددو خاڵم

"شرح" نزار بلد

زۆر جار ، تاقه قەصیدەیەکی دیاری کار ئەکاتە سـەر دەروونـی شاعیرێک ، وە هەر ئەو کارتێکردنە ئەبێتە کەرەسەی شیعرێکـی تازە لەسەر هەمان کێش‌و سەروای شیعری یەکەم ، ئەم شـیعرەی خـوارەوە یەکێکە لەو جۆرە شیعرانە ، بەڵێ ، مامۆستای شاعیر مـەلا مەحمـوودی نازناو بە « بێخود » قەصیدەیەکی دوورو درێژی داناوە کە ئەڵێت :ـ

لەو ڕۆژەوە ڕۆیشتووە تۆراوە دڵی من
هەر چەند ئەگەڕێم بێ سەرو شوێن ماوە دڵی من
ئاخۆ بە چ شاخێکەوە گیرساوە دڵی من
یاخۆ بە چ داخێکەوە سووتاوە دڵی من(١)

ویصالیش لەم ڕووەوە قەصیدەیەکی داناوە کە لـە قەصیدەکـەی مامۆستا بێخود ئەچێت ، ئەمەش قەصیدەکەیە :ـ

مەجنوون‌و سەراسیمەو و داماوە دڵی من
سەرگەشتەو و دێوانەو خلافاوە دڵی من
بەینێکە لە من ون بووە خەجلاوە دڵی من
نازانـم ئـەو مردووە یا مـاوە دڵـی من .

ئاخۆ وەکو یەعقووب لە کوێ مەشغوولە بە گریان
یاخود لە کوێ مەحبووسە وەکو شاهیدی کەنعان
مەعلووم بە دەمی تیغی غەم‌و غوصەیی دەوران

---

(١) دیوانی بێخود ، کۆکردنەوەی محمدی مەلا کەریم بەغدا ، ساڵی ١٩٧٠ ، ل٦٦ .

ئەندامی وەکو قیمەیی کوتراوە دڵی من

پرسیومە گەلێ جار لە ئەحبابو لە ئەغیار

دێوانەیی جننی بووە یا عاشقی دڵدار(٢)

بۆچ وا بووە بێگانە لە باغاتو لە گوڵزار

دەردی ئەبێ چ بێ ، لە چ ئاڵاوە دڵی من

لەو ساتەوە ڕۆیشتووە تۆراوە لە یاران

نەمزانی بۆ کوێ چووە ئەو ئەبلەیی نادان(٣)

وەک وەحشی ئەبێ چووبێ لە بۆ چۆڵو بیابان

یا ڕەببی بە چ مەطلووبێ خەریک ماوە دڵی من

چبکەم چ بحێم بۆ دڵەکەی زاروو عەلیلم(٤)

باوەڕ بکە لەوساوە منیش خواروو زەلیلم

. . . . : (٥)

یا ڕەب بکەی ڕەحمێ لێی قەوماوە دڵی من

وەک حەپسێ لە زیندانی غەما بێ کەسو دیلم

کوێی بۆ بگەڕێم بۆ دڵەکەی عاجزو زیرم

---

(١) دێوانە :ـ شێت .

جننی :ـ جنۆکە . واتە :ـ ئەوانەی شێتی دەستی جنۆکەن .

(٣) ئەبلە :ـ گەوج ، نەزان .

نادان :ـ نەزان ، بێعەقڵ .

(٤) زارو عەللل :ـ لاوازو دەردەدار .

(٥) ئەم نیوە بەیتە کـوژاوەتەوە .

دائیم لە خەیاڵمایە ، ئەبەد ناچێ لە بیرم
سەیرێ کە دەمێ شێتو گەهێ خەستە ضەمیرم(٦)
ئاخۆ بە چ داوێکەوە تاساوە دڵی من

بۆچی وەکو مەجنوون نەبمە غولی بیابان(٧)
بولبول ئەبێ هەر بگری لە بۆ عەیشی گولستان
پەرواى نىیە ساتێ بەبێ شەمعی شەبستان(٨)
بۆ ئەهلی صەفا خۆشە بەڵێ صوحبەتو سەیران(٩)
بێ وەصلی دلارام چ شێواوە دڵی من

لەوساوە کە ئاوارەیە لەم خاکو وڵاتە
هەر چەند ئەگەڕێم بێ ئەثەرو بێ دەنگو ماتە
وا دیارە لەلاى یارى بە ئومێدى خەڵاتە
بۆیە کە وەها بێ سەرو شوێن ماوە دڵی من
ئەو سەروەرو سەردارە کەوا ها لە مەدینە(١٠)

---

(٦) خەستە ضەمیر :ـ ویژدانی نەخۆش ، ویژدانی هیلاکو نارەحەت ٠
(٧) غول :ـ شێت ٠
(٨) شەبستان :ـ ئەو شوێنەی هەمووی تاریکە یان شەوەزەنگە ، تاریکستان ٠
(٩) ئەهلی صەفا :ـ ئەوانەی دەروون پاکن ٠
صوحبەت :ـ هەڵسانو دانیشتن لەگەڵ یەکا ٠
(١٠) مەبەستی شاعیر سەرداری هەموو پێغەمبەرەکانە کە حەزرەتی محمدە دروودی خوای لەسەربێ ، مەدینە :ـ شاری مەدینەی پیرۆزی پێغەمبەری لێیە ٠

ئەو مەحرەمی ئەسرارە کەوا ها لە مەدینە(۱۱)
ئەو مەطلەعی ئەنوارە کەوا ها لە مەدینە(۱۲)
بردوویە بۆ لای خۆیی‌و نەفەوتاوە دڵی من

ئەو یارە دڵی بردووە ، غەمخواروو نەجیبە
موختاری هەموو عالەمە سالارو حەبیبە(۱۳)
تۆیش هەستە (ویصالی) سەگی دەرگاهی (نەبی) بە(۱٤)
نایەتەوە تەئمین بە ، هەتا ماوە دڵی من(۱۵)

---

(۱۱) مەحرەمی ئەسرارە :ـ ئاشناو زانا بە هەموو نهێنی‌یەک ٠
(۱۲) ئەنوار :ـ کۆی (نور)ی عەرەبی‌یە ، واتە ڕووناکی‌و بەرەکەت ٠
(۱۳) موختار :ـ هەڵبژێرراو ٠
(۱٤) نەبی :ـ پێغەمبەر (در ٠ خ) ٠
(۱۵) تەئمین‌بە :ـ دڵنیا بە ٠

وا دیارە ویصالی ئەم شیعرەی هەر بە هەوای خۆشەویستی پێغەمبەرەوە وتووە ، هەرچەندە لە سەرەتاوە بە شێوەیەک دەستی پێ کردووە ، بەڵام لە کۆتایی شیعرەکەدا ئەوەی دەرخستووە کە بۆ کێ‌ی وتووە ٠٠ وەک ئەڵێت :
(تۆیش هەستە ویصالی سەگی دەرگاهی نەبی بە) ، کەواتە بۆ پێغەمبەری وتووە ٠٠

نامه ناردن بۆ یاری بێ وێنه

سەلامی من لەسەر تۆ بێ گولی گولزاری کوێستانی
لە چیمەنزاری جوانی‌دا ئەتۆ مورغی غەزەلخوانی(١)
تەماشاکە لە هیجرانت حەزین‌و مات‌و غەمگینم
بە موژدەی خۆش دڵم خۆش کە وەکو مورغی سولەیمانی
بە عەکسی پرتەوی ڕووتان هەموو هۆدەی دڵم ڕۆشن
بەڵێ مەشهووری ئافاقە کە تۆ وەک شەمسی تابانی
ئەگەر تۆ یوسفی حوسنی جەماڵت دەربخەی جارێ
بە دڵشادی ئەژی عاشق میثالی ئەهلی زیندانی
بە نازی چاوی لەیلایت وەکو مەجنوونی دێوانە
هەمیشە مات‌و حەیرانم لە صەحرایی پەرێشانی
زەمانێ گەر بە شیرینی ئەکەویە نازو ڕەعنایی
دوو صەد فەرهادو خەسرەو هەر بە یەک تیر ئەکەی فانی
حودا ساکەی ببینم ڕوویی ئەلف‌و میم‌و نوون
وەکو طوطی پەرێشانم لە حەسرەت شەکری لێوانی
مەکەن مەنعم دەسووتێم وەکو (پەروانەی) بێ (پەروا)

---

(١) مورغ :ـ باڵندە ·

غەزەلخوان :ـ ئەوەی شیعری دڵداری ئەخوێنیتەوە ·

که فەصلێ لا ئەبا زولفی لەسەر دوو شەمعی کولمانی[٢]

ئەگەر بادی صەبا بۆنی کراسی وەصلی تۆ بێنێ

دوو چاوانم ئەبێ بینا وەکو یەعقووبی کەنعانی[٣]

عەزیزم کەعبە کەچ نابێ لەبەر طەعنەیی ڕەقیبان

بیلاوێنی دلی عاشق کە تۆی سولطانی خووبانی[٤]

(ویصالی) شێتو حەیرانە . بە دائیم چاو بە گریانە

لە کوورەی ئارەزووتانا . بە جارێ بۆتە بوریانی[٥]

---

(٢) پەروانە :ـ پەپوولە کە بە دەورێ ڕووناکـــی یان مۆم یـــان چـرادا ئەسووڕێتەوە ئەوەندە عاشقێتـــی هـــەوڵ ئەدات بیگاتـــێ تـــا ئەسووتێت .

پەڕوا :ـ باک .

بێ پەڕوا :ـ بێ باک لەوەی کە ئەسووتێ .

(٣) ئەم بەیتە ئیشارەتە بەو ڕووداوەی کە حەزرەتی یەعقـووب باوکـــی حەزرەتی یوسف لەتاو دووری یوسفی کوڕی چاوەکانی کـوێر بـوون وەختێ کراسەکەی حەزرەتی یوسفیان بۆ هێنـا چاوەکـانی چـاک بوونەوە .

(٤) طەعنە :ـ تانە .

ڕەقیب :ـ دوژمنی عاشقو مەعشووق .

سولطانی خوبان :ـ گەورەی جوانان ، گەورەی چاکان .

(٥) بوریان :ـ واتە سووتاوە وەکو بریانی بەسەر هاتووە .

یارو پارچەکانی

ئینسانێ وەکو من کە مەلەك تەفرەیی دابێ(١)
بەم حاڵە هەموو دەم لە وەطەن دوورو جودا بێ(٢)
پابەندی رەهێ غوربەتو دووچاری بەلا بێ(٣)
بێچارە دڵی تا لە غەمو غوصصە رەها بێ(٤)
وا چاکە بە شەو دولبەری غەمخواری لە لا بێ

غەمخواری وەفا پەروەری خۆش نەقشو نیگارێ
یەك سیمە بەری تاجی سەری میهری دیارێ(٥)
باڵامیان ، عەرعەری قەد ، سەرووی چنارێ
دڵداری جەبین ئەنوەرێ ، هەم لالە عوزارێ
هەر تایە لە زوڵفی بە مەسەل ماری سیا بێ(٦)

---

(١) تەفرە :ـ هەڵخەڵە تاندن ٠
(٢) جودا :ـ جیا ، جوێ ٠
(٣) پابەند :ـ گیرۆدە ٠
رەهێ غوربەت :ـ غەریبایەتی ٠
(٤) غوصصە :ـ ناخۆشی ٠
رەها :ـ بەرەڵلا ، رزگار ٠
(٥) میهر :ـ رۆژ ٠
(٦) ماری سیا :ـ رەشمار ٠

بینای بەسەر ڕاحەتی دڵ قووەتی تەن بێ(7)
ئەرکانی حەیاتو سەبەبی نەظمی بەدەن بێ
شمشادە قەدێ ، موو کەمەرێ ، لالە سەمەن بێ
نەشکوفتە گوڵێ ، غونچە دەمێ ، پەستە دەهەن بێ(8)
پێویستە کە غەمخوارو یاری بە وەفا بێ

ئەو ڕەستە گوڵێ بێ کە بەبێ خارو دڕک بێ(9)
یارێ بێ تەڕو تازەو گوڵبەرگی لەچک بێ
بینتێکی بەدەن نازکو هەم نەرمو شلک بێ(10)
وەک ناری خڕی گوڵ بەدەمی تازە مەمک بێ
دوندانی وەکو گەوهەرو دوڕ ، بە بەها بێ(11)

هەرچەندە کە هەر دێتەوە سەر چاردە ساڵی
گەر بێتو هەماغۆشی کەسێ بێ بە حەڵاڵی
خاریج بێ لە تەقریری زوبەن حەددی کەماڵی
بێروون بێ لە تەحریری قەڵەم حوسنو جەماڵی(12)
ئەربابی صەفا ، مەعدەنی حەق ، کانی حەیا بێ

---

(7) تەن :ـ لەش
(8) نەشکوفتە :ـ نەگەشاوە ، نەکراوە •
(9) نەوڕستە :ـ تازە پێگەیشتوو •
(10) بینتێکی :ـ
(11) وشەی گەوهەر بە (گوهەر) ئەخوێنرێتەوە •
بەها :ـ نرخ •
(12) بێروون :ـ دەرەوە •

وێنەیەکی تر لە دەستخەتی ویصالی

نەقشینو سیەه پەرچەمو ئەگریجە موعەططەر(١٣)
ئەبرۆی هیلالی وەکو میحرابێ بەرابەر
موژگانی وەکو نێزەو و چاوی وەکو ئەختەر(١٤)
ڕوخساری بکا حوجرەیی تاریك ، مونەووەر(١٥)
خورشید صیفەت . صاحێبی ئەنوارو ضیا بێ(١٦)

---

(١٣) سیەه :ـ ڕەش ٠
موعەططەر :ـ بۆنخۆش ٠
(١٤) ئەختەر :ـ ئەستێرە ٠
(١٥) مونەووەر :ـ ڕووناککەرەوە ٠
(١٦) خورشید صیفەت :ـ وەکو ڕۆژ وابێ ، واتە ڕووناکیەکەی وەکـو ڕۆژ بێت ٠
ضیا :ـ ڕووناکی ٠

موشکین‌و موعەنبەر مووێ ، ڕوومەت گوڵە باغێ[17]
چاو مەستو کەمان ئەبرۆێ ، ڕووشێوە چراغێ[18]
ڕۆژبێتە گوڵی مەجلیس ، شەو شەمع‌و وەتاغێ[19]
خاڵێکی لە گۆنا بێ ، وەکو زاغێ لە باغێ[20]
ئەو خاڵە خەیاڵی خیرەدی حوکەما بێ[21]
شەوگاری وەها یەعنی دەمی پایزو زستان
زۆر خۆشە لەگەڵ هاودەم‌و هەم صوحبەتی مەستان
واصیل بێ بە باغاتی گوڵی سینەو و بوستان
نارنجی شەمامەی بەغەلی بگری لە دەستان
پڕ چنگی وەکو بەی ، سەری پەنجە سوا بێ[22]
جانانی صنەوبەر بەری قەد میثلی مناری
تەرلانی بەدەن ، شوش‌و جولانی گوڵناری[23]
فەتتانی نەباتێ لە دوو لێوانی بباری
بستێنە بە دەم بۆسەو و شیرین مەزاری
یاقووتی ڕەوان بە مەئەل ئاوی بەقا بێ

---

(١٧) موشکین :ـ بۆن‌خۆش وەک بۆنی میسک .
(١٨) چراغ :ـ چرا ، ئەم وشەیە فارس بەکاری ئەهێنێ .
شێوە چراغ :ـ وەکو چرا ڕووناک بێ .
(١٩) وەتاغ :ـ دیوەخان .
(٢٠) زاغ :ـ قەلەڕەش .
(٢١) خیرەد :ـ زانین ، عەقڵ ، تێگەیشتن .
(٢٢) بەی :ـ بەهێ .
(٢٣) تەرلان :ـ کۆشک‌و تەلار .

ئەندامی کە سەر تا بە قەدەم زێوەرو خشڵن
وەک سینە بە سنجاخەوە وەک دەستی بە بازن
گەه ماچی دەمادەم بکە گەه دەست لە گەردن
لاولاو صیفەت ، دەم بەدەمو تێکەڵی یەک بن
یەك بۆسە لە خەددی سەمەنی ئەرضو سەما بێ(٢٤)

ڕوویەندی لە ڕوو لابدە با دەرکەوێ خاڵی
هەمسەر بە لەگەڵ دەسرەڵێ ڕەشو چەفتەیی ئاڵی
یەکتەن بە لەگەڵ سینەوو پشتو بزو باڵی
یەکسەر کە کراسی بەرو یەکبەر کە شەواڵی
واصڵ بە گەنجێ کە تەلیسمی نەشکا بێ(٢٥)
گەنجێکی وەهایێ بە مەئەل خەزنەیی سولطان(٢٦)
مومکین نەبێ دیداری لە بۆ دیدەیی ئینسان
مەحفووظ بێ لە فیکری بەدو مەحرووس بێ لە تالان(٢٧)

---

(٢٤) خەددی :ـ ڕوومەتی .
سەمەن :ـ جۆرەگوڵێکە .
:ـ سەما :ـ ئاسمان .
(٢٥) تەلیسم :ـ زانستێکی تایبەتی‌یە .
(٢٦) گەنج :ـ خەزنە .
بەمەئەل :ـ بەوێنە .
سولطان :ـ پاشا .
(٢٧) مەحرووس :ـ پارێزراو .

نەیدیبێ چ ئەعضایێ بە جوز پەنجەیی دەستان(۲۸)
سیرێ بێ کە مانەندی سوها بێ ، نەسوا بێ(۲۹)
قوببێکی مودەووەر بە مەثەل بەیضەیی بەیضا(۳۰)
دورجێکی موجەوهەر بێ وەکو دورجی شەهنشا
مەخفی بێ لە عالەم لە سەرا تا بە ثورەییا(۳۱)
گوڵگون میان لە نەظەر لالەیی حەمرا(۳۲)
دوڕێکی درەخشەندە وەکو نەجمی سەما بێ(۳۳)
بەرجەستە بێ ئەو قوببە وەکو قوببەی قەندیل(۳٤)
مەمدوح بێ لە نێو عالەمو لایەق بێ بە تەبجیل
نەیدیبێ بەنی ئادەمو نەی کردبێ تەحصیل
ئەم عالەمە طالیب بێ لە بۆ وەصلی بە تەعجیل

---

(۲۸) جوز :ـ جگە ۰ واتە جگە لە پەنجە دەستەکانی یار هیچ پەنجەیەکی تری لێ نەکەوتبێت ۰۰

(۲۹) مانەندی :ـ وەکو ۰

سوها :ـ ناوی ئەستێرەیەکە لە ئەستێرەکان ۰

(۳۰) قوببە :ـ گومەز :ـ گومەز ، خڕ بێ وەکو گومەز ۰

(۳۱) (ثەرا :ـ ژێر زەوی ، بۆشایی ژێر زەوی) (ثورەییا : ناوی ئەستێرەیەکە ۰)

(۳۲) گوڵگون :ـ ڕەنگی وەکو گوڵ ۰ ۰

(۳۳) دوڕی درەخشەندە :ـ دوڕی درەوشاوە ۰

(۳٤) قەندیل :ـ شاخی قەندیل ۰

(۳۵) توحەف :ـ شتی بە نرخ ۰

دوککانی توحەف بە حروف عەینی بەقا بێ(٣٥)
نوکتێکی دەقیق بێ کە شرووحی نەکرا بێ
بەحثی ئەوێ بۆ خەلقی هەمو عەینی خەتا بێ
وەک غونچەیی نەشکوفتە حیجابی نەدڕا بێ
وەک دوڕو صەدەف صاحێبی ئیعزازو بەها بێ
ئایینە صیفەت جیلوەدەهو عەکسی نوما بێ(٣٦)
وەک خەیمەیی سولطانی دەبێ ڕوو لە حەوا بێ
ڕەنگین بێ بە بەرزی لەنەظەر ، میثلی سەما بێ
وەک کارگی کوێستانی سپی بێ بە صەفا بێ
هێند تورتو لەطیف بێ ، سەری نەختێ قلیشا بێ
پۆشیدە وەکو صۆفی لە نێو خەڵوە خزا بێ(٣٧)
یا کۆمەڵە زیوێ لە سەخا دووروو بەعید بێ(٣٨)
وەک لەعلی بەدەخشانی عەجەب سفتو سەعید بێ
گولبەر بێ وەکو ئاری خڕو تازە ڕەسید بێ(٣٩)
وەک بەرگی گوڵان ، وەقتی نیهان قەطرە چەکید بێ

---

(٣٦) ئایینە :ــ ئاوێنە ٠
جیلوەدەهـ :ــ خۆدەرخەر ٠
عەکس :ــ وێنە ٠
نوما :ــ دەرکەوێ ٠
(٣٧) پۆشیدە :ــ داپۆشراو بێ ٠
(٣٨) مەبەستی لەم نیوە بەیتە ئەوەیە کە خۆی نەدابێت بە دەستەوە ٠
(٣٩) تازەڕەسید :ــ تازە گەییو ، تازە پێ گەیشتبێ ٠

دڵ تەنگ بێ بە روشدی وەکو تەبعی مەلابێ(٤٠)
شەیئێکی تیا بێ بە مەئەل چووزەرە ڕێواس
درزێکی پەیا کردبێ بەو دوڕە چو ئەڵماس
مەحجووب بێ لە بەدکار (من الجنة والناس)
تەوصیفی دەمی تەنگی سەری خەڵکی بکا کاس
قورصێکی موذەهەب بێ وەکو دورجی تەڵابێ(٤١)
گەنجینەی ئەو گەنجە بلوورینە سوورین بێ
وەستابێ لەسەر ساقی وەکو دوڕی سەمین بێ(٤٢)
زانووی وەکو قوببەیی ڕەنگین حەصین بێ(٤٣)
ساقی وەکو ئەستوونەیی زەڕین مەتین بێ(٤٤)
کەعبی وەکو یاقووتەو لە بۆ قووەت دەوابێ(٤٥)

---

(٤٠) ڕوشد :ـ نەشەی عەقڵ ، لە لاپەڕەیەکی ترا نووسراوە : تەبعی جوهەلا بێ ·

(٤١) قورصی موذەهەب :ـ جورمی ئاڵتوونی ·
تەڵا :ـ ئاڵتوون ـ

(٤٢) دوڕی سەمین :ـ دوڕی بە نرخ ·

(٤٣) زنوو :ـ ئەژنۆ ·
حەصین :ـ سەخت ·

(٤٤) ئەستوونەیی :ـ عەموود ·
زەڕین :ـ زێڕین ، وەکو زێڕ بێ ·
مەتین :ـ قایم ·

(٤٥) یاقووت :ـ ماددەیەکی جوانی زۆر بە نرخە ·

ئەقدامی عەسەل بێتو موصەففا بە کەمالی(٤٦)
وەک شیری سپی نێتو وەکو مەی بێ بە ئالی(٤٧)
یارێکی عەقەب نازکو مەطبووعی (ویصالی)(٤٨)
خۆ بێتو موادەووە بێ وەکو سێو بێ بە کالی
بۆ دەردی (ویصالی) بەری پێی ئاوی شیفابێ(٤٩)

---

(٤٦) ئەقدامی عەسەل :ـ پێیەکانی ڕەنگیان وەک هەنگوین بێت •
(٤٧) مەی :ـ شەراب • ئالی :ـ ڕەنگی ئاڵ بێت وەکو ڕەنگی مەی •
(٤٨) عەقەب :ـ پاژنە •
(٤٩) ئاوی شیفا : واتە وەکو دەرمان شیفای نەخۆش بدات •

باعیسی دووریتە جانا مونقەطع بوو خەوتنم
قەط لە یادم ناچێ خۆشی ئەو شەوە تا مردنم
ئاگری یادی عزیزان کەوتە ناو کوورەی دڵم
هەر بە سانی شەمعە دایم هەر خەریکی سووتنم
بارێ ئیخلاصی تەواو و ڕۆحەکەم فەوجێ سەلام
وا ڕەوانەم کرد بە دیاری ، هەم لە جیاتی هاتنم
نوقطەیی میهرت لە دڵدا مونحەریف نابێ ئەگەر
چاوی بازت زوو بە تیغ بێ بۆ کوشتنم[١]
من بڵێم چی دڵ مەلوولە بۆ مولاقاتی حەبیب
نیمە ئانێ ئیستراحەت ، بێ خەو و بێ خواردنم
وا لە عەشقی ڕووی تۆ ئەی ئەنیسی جان و دڵ
جوملە جیسمم هەڵوەری ، مانەندی خەپلەی هەرزنم
گەر خودا مەیلی لەسەر بێ مولاقاتت ئەکەم
وەر نەهاتم زوو بە زوو ئیبرایی بکە گەردنم[٢]
من کە دایم وێڵی صەحرام یەک دەم ئارامم نی‌یە
جۆشش و تابی دەروونە باعیسی نەسرەوتنم
وا بە غایەت دڵ پەرێشانم لە بۆ ئەحواڵی خۆم

---

(١) میهرت :ـ خۆشەویستیت .
مونحەریف :ـ لادان ، لاچوون ، لە ڕێ‌لادان .
تیغ :ـ چەقۆ .
(٢) ئیبرا :ـ حاشاکردن .

بۆ خورانی پشتی خۆم ، حەتتا نەماوە ناخونم(٣)
من لە دیّی باریّ بەجاریّ ئەروەتو مالّم نەما
ڕووتو قووتو دلّ بە غەم ، مابوومەوە خۆمو گونم
من لە بەختم ئەو دەمە قارم وەها لیّ گرتبوو
ئەمگوت ئەر دۆزیمەوە ئەیبەمو ئەنجا ئەیجنم(٤)
من کە سابیق زۆر تەنەززول بووم لە ئەحوالا ، وەلیّ
وا لە لوطفی ئیّوەوە نەزدیک بووە سەرکەوتنم(٥)
سەد شوکر ئیّستا (ویصالی) ڤاکە حالی ڕۆحەکەم
صاحیّبی جاهو جەلالو تاقە یاری ئەرمەنم(٦)

---

(٣) ناخون :ــ وشەیەکی فارسی‌یە واتە نینۆك ٠

(٤) قار :ــ قەهر ، ڕق ٠

(٥) تەنەززول :ــ داکەوتبووم ، نزم بوو بوومەوە ٠

(٦) جاهوجەلالّ :ــ بولّندیو شکۆمەندیی ٠

یاری ئەرمەن :ــ شیرینی ئەرمەن

غولی وردی ...

- ٣ -

به هەڵە چوون

لە من وایە ئەتۆ یارێکی جانی
لەبەرچی جارێ ئەحواڵت نەزانی
عەزیزم بۆ لە یاران بێ خەبەر بووی ؟
لەلا خۆت ساقی‌یە ، بەزمی زەمانی
کەسێ حوا گەورەیی پێ دا لە دنیا
ئەبێ زوو فێر ببێ ڕەسمی شەبانی
لە دڵیا لانەبا نوقطەی محەببەت
نەکا یادی ڕەفیقانی جیهانی
ئەبێ گەورە بچووکی هەر لە بیربێ
وەکو یوسف لە ئەوقاتی گرانی
تەماشاکە سولەیمان شا چلۆن بووی
لەگەڵ موورێ نەظەرهایی نیهانی(١)
خصووصەن تۆ کە ناوت شێخ لەطیفە
بحمدالله لە دنیا کامەرانی(٢)

---

(١) سولەیمان :ــ عەزرەتی سولەیمان پێغەمبەر
موور :ــ مێرووله ٠
نیهانی :ــ نهێنی ٠
(٢) شێخ لەطیف :ــ کوڕی شێخ مەحموودی نەمر بووە ٠

وینه‌یه‌ک له‌ ده‌سخه‌تی ویصالی

ئەبێ لوطفت لە بۆ ئەمساڵو مادون
بیێ گەرچی سولەیمانی جیهانی
فلاّن کەس دۆستی تۆیە لەطیفا
بە دەمتا نایە قەط مانو نەمانی
حەقی تۆ وا نی‌یە وابێ لەگەڵمان
نەکەی یادی موحیببانی زەمانی
لە شاربازێری دووریتا (ویصالی)
زەلیلە وا ، نی‌یە مەعلووم ژیانی

ئەم پارچە شیعرەی خوارەوە ، لەو کاتەدا دایناوە کە ئەچێتە زووری بووکو یاری دێرینی بەرامبەری دائەنیشێت ، ئەمجا بە وەصلی شـــاد ئەبێت ...

لەگەڵ عاشق کە صەد جەورو جەفا کەی
هەمووی لوطفە ، ئەگەر یەک مەرحەبا کەی
کە تۆ بۆ زەخمی هەر عالەم طەبیبی
دەبێ دەردی دڵی ئەمنیش دەوا کەی
لەشادیدا ببینی ڕەحمەتی حەق
ئەگەر ڕەحمێ بە ئەحواڵی گەدا کەی
لە نێو ظوڵماتی زوڵفت چی دەدا ڕوو
کە بۆ ئاوی حەیاتم شارەزا کەی
دڵا تاکەی دەکەویە شوێنی دونیا
مەگەر طیفلی لە دووی داکت هەراکەی ؟
گەلێ شیرینترە عوذری گوناهت
لە صەد طاعەت کە بۆ مەحضی ڕیاکەی
دەمێکە ئینتیظاری وەصلی یاری
(محمد) دەردی هیجرانت هەتا کەی ؟

غزل ۹ بیت

ـ ١٥ ـ

پرسیار له یاری عیشوەدار

مایەی چمایە وا عاجزی لەم بەندەیی مسکین ؟
ئەی دڵ وەرە یەک بۆسە بکە لەو لەبی شیرین
قابیل بە بۆ طەعنەی ئەغیارو ڕەقیبان
مەشغووڵ بە بوستانی خەطو خاڵو کەمەرچین
هەر چەندە کە وەعظیش وەکو باران بباریٚ
غافڵ مەبە یەک دەم لە خەیاڵی مەهو پەروین(١)
مەستی مەی مەعشووقە بە ئەی یار هەمیشە
گەر طالیبی بۆ تەختی جەمو جەمی جیهان‌بین(٢)
ئەی دڵ وەرە مەیخانە کە مەی حاضرە ئیٚستا
ڕەنگین بکە ئەم مەجلیسە بە بادەیی ڕەنگین
مەعلومە کە تۆ غونچەیی بوستانی جیهانی
ڕەحمیٚ بکە بەم بولبولی بیٚ چارەیی غەمگین
گویٚ بگرە لە ئاوازی دڵی عاشقی فامی

---

(١) مەهو پەروین :ـ مانگو ئەستیٚرەی پەروین کە زۆر گەشو پڕشنگدارە ·

(٢) جەم :ـ ناوی پاشایەکی کۆن بووە ·

جەمی جیهان‌بین :ـ ئەو جامەیە کە جەمشید شا جیهانی تیا بینیوە ·

تێفیکرە چلۆن غەرقە لە بەحری غەم‌و ئەسرین[3]

بۆ زەمرەیی عوششاقە بەزمێ موهەییا

ئەی مەیکەدە بۆیاکە بە ڕەیحانەو و نەسرین[4]

یەک دەفعە تەفەککور کە لە ئەحوالی (ویصالی)

بێهۆشی بە بێ تۆیە لەسەر بوستەری نالین[5]

---

(٣) فامی :ـ تێگەیشتوو ٠

ئەسرین :ـ فرمێسک ٠

(٤) زومرە :ـ دەستە ، کۆمەڵ ٠

موهەییا :ـ ئامادەکراو ، سازکراو ٠

مەیکەدە :ـ مەیخانە ٠

(٥) بوستەر :ـ نالین ٠

گۆرانی

- ١٦ -

دەمێکە دەناڵم لە بۆ وەصلی جانان
دەروون پڕ خرۆشە بە عەشقی حەبیبان
دڵ بە ناری ، من بە زاری ، میثلی کەبکی کوهسارە(١)

چو بوبلبول هەمیشە بە گریەو فوغانم
نەما ڕاحەتی دڵو ئارامی جانم
دڵ بیمارە ، بێقەرارە ، عاشقی دوو چاوی یارە(٢)

سەلامت لەسەر بێ گوڵی نەوبەهاری
ئەتۆ ڕۆیی ، من مام بە گریانو زاری
ئاهی زاری ، لێو بەباری ، حاصلە بێ چاوی یارە

بە ناری فیراقت سووتا قەلبو جانم
پەرێشانو مەستم وەکو چاوی خانم
شێتو شەیدا بووم لە دنیا
مردم لە هیجرانی لەیلا
دڵ شێتی یارە قەراری نەماوە
بە تیری موژەی یار جەرگی بڕاوە

---

(١) جانان :ـ خۆشەویستان ٠
کەبک :ـ کەو ٠
کوهسار :ـ کۆسار ، کێو ٠

(٢) چو :ـ کورتەی وشەی [چون]ە ، واتە :ـ وەکو
بیمار :ـ نەخۆش ٠

دڵ سووتاوه ، زۆر شێواوه

باوەڕت پێ بۆ تۆ نەماوه

دەمێکه بەعیدم له باڵای دولبەر

دەروونم به جۆشه ، میثلی سەماوەر(۳)

دولبەری من ، گەوهەری من

شەوچراغو ڕەهبەری من(٤)

میثالی عەنادیل له باغا به شینم

بۆ دووری گوڵی ڕووت عەجایب حەزینم

زۆر حەزینم ، دڵ برینم ، عاشقی نووری جەبینم(٥)

زەمانێکی دووره له بۆ تۆ دەناڵم

وەکو مەجنوونی کێوان پەرێشانه حاڵم

حاڵشێووام ، دڵ سووتاوم ، مەستی بۆیی زوڵفی خاوم(٦)

سەلامت لەسەر بێ گوڵی باغی ئاڵان

به باڵا صنەوبەر ، به ڕوو ماهی تابان

---

(۳) بەعید :ـ دوور .

(٤) شەوچراغ :ـ شەوچرا ، چرای شەو .

ڕەهبەر :ـ ڕابەر .

(٥) عەنادیل :ـ کۆی عەندەلیبه ، واتەبولبولەکان .

جەبین :ـ ناوچەوان .

(٦) بویی :ـ بۆنی .

ماهی تابان ، شاهی خووبان ، تۆی چراغی بەزمی ئەیوان(٧)
لە بوستانی بێتووش دەروونم بە جۆشە
لە ژێر باری عەشقا دلم زۆر نەخۆشە
زۆر نەخۆشم ، زۆور بێ هۆشم ، باوەرت بێ غەم دەنۆشم
سەلامت لەسەر بێ گوڵی باغی کوێستان
لە دووریت دەناڵم چو یەعقووبی کەنعان
ئاهو گریان ، دەردو ناڵان ، ماوە بۆ من جانی جانان(٨)
هەر کەس ئیبای گەر لە زولفی دووتا کرد
لە چینی جیهانا عەجایب خەطای کرد
زۆر حەفای کرد ، زۆر خەطای کرد ، دوشمنی سەیرو صەفای کرد(٩)

لە باغی ویصالت زەمانێکە دوورم
لە بۆ قەندی لێوت نەماوە شعوورم
تووتی ئاسا ، من لە صەحرا ، بووم لە بۆ تۆ شێتو شەیدا(١٠)

دڵی من لە کونجی قەفەصدا چو قومری
لە عەشقی جەماڵی تۆ پەیوەستە دەکری
دڵ پەرێشان ، چاو بە گریان ، مردم لە هیجرانی جانان

---

(٧) ماهی تابان :ـ مانگی ڕووناک ، کینایەتە بۆ جوانی ڕووی خۆشەویستەکەی ٠

خووبان :ـ جوانان ٠

(٨) یەعقووبی کەنعان :ـ باوکی حەزرەتی یوسف پێغەمبەر (درـخ) ٠

(٩) ئیبای کرد :ـ حاشای کرد ٠

(١٠) قەند :ـ شەکر ٠

گۆرانی

سەلامت لەسەر بێ مەهی ئاسمانی
سیراجی جەماڵت ، چراغی نیهانی
زوڵف عەنبەر ، چەشمە ئەختەر ، چۆڵە بێ تۆ ، دەشتی پشدەر(۱۱)
سەلامت لەسەربێ گوڵی نەورەسیدە
بە میثلی تۆ چاوی جیهان قەط نەدیدە
سەروی باڵا ، شاهی والا ، لەعلی لێوت جامی صەهبا(۱۲)

لە گەرمایی (گەرماو) دەروون پڕ خرۆشە
دڵم وەک سەماوەر لە دووریت بە جۆشە
یاری جانی ، ماهی ثانی ، عاشقی تۆم ، گەر بزانی

(ویصالی) لە باغاتی بێتووش حەزینە
پەرێشانی عەطری گوڵی مەهـ جەبینە
مەهـجەبینە ، شەمعی چینە ، وەک سولەیمانی زەمینە(۱۳)

---

(۱۱) سیراج :ـ چرا ٠
(۱۲) نەدیدە :ـ نەی‌دیوە ٠
جامی‌صەهبا :ـ جامی شەراب ٠
(۱۳) مەهـجەبین :ـ ناوچەوان مانگ ، ناوچەوان جوان وەکو مانگ ٠

غزل ۱۱ بیت

- ۱۷ -

ئەی یاری جەفاکێش ، دڵ ئازاری هەتا کەی
ئەی شاهی لالآن ، پێم بڵێ ، ئازاری هەتا کەی ؟

فرمێسکی دوچاوانم ئەکا هاژە وەکو چەم
ئەی چاوی غەمان پێم بڵێ خونباری هەتا کەی ؟

مەفتوونی زەدەی تۆمو برینداری دوو چاوم
ئەی شێوە پەری پێم بڵێ عەییاری هەتا کەی ؟(۱)

پەروانە صیفەت سوختەیی بێ پەڕوباڵم
ئەی شەمعی شەبستان پێم بڵێ بێزاری هەتا کەی ؟(۲)

بەینێکە منم ساکنی (بیت الحزن)ی غەم
ئەی تازە جەوان پێم بڵێ غەمباری هەتا کەی ؟(۳)

دڵی بوبلبول بێچارەو و ئالوودەیی شینە
ئەی شاهی گوڵان پێم بڵێ غەدداری هەتا کەی ؟(٤)

شەو تاکو سەحەر مەستمو مائیل بە فوغانم
ئەی نووری چەمان پێم بڵێ بێداری هەتا کەی ؟(٥)

---

۱) زەدە :ـ لێدراو ٠

(۲) سوختە :ـ سووتاو ٠

(۳) بیت الحزن :ـ خەفەتخانە ، شوێنی خەفەت ٠

(٤) ئالوودە :ـ تێوەچوو ٠

مەجنوونو سەراسیمەو بیمارە دوو چاوم
لەی نەرگسی جان پێم بڵێ بیمارە هەتا کەی ؛
وەک شاهیدی کەنعان شەهی حوسنو جەمالی(٦)
ئەی شاهی زەمان پێم بڵێ دڵداری هەتا کەی ؟
صەییادی دوو چاوانت ئەکا صەیدی دلی خەلق
ئەی غارەتی دڵ پێم بڵێ شەرراری هەتا کەی ؟(٧)
ئەی زینەتی فیردەوس تۆی جانی (ویصالی)
ئەی ڕاحەتی دڵ ، پێم بڵێ سەرشاری هەتا کەی ؟(٨)

---

(٥) جەمان :ـ چاوان ·
(٦) شاهیدی کەنعان :ـ مەبەست لە ... ەلی یوسف پیغەمەر. کە لـــە
شۆخو شەنگیو قۆزیدا بێ هاوتا وو·
(٧) غارەت :ـ تالآن ·
(٨) زینەت :ـ جوانی ·
فیردەوس :ـ بەهەشت ·
سەرشار :ـ بەخۆنازین ·

وێنەی دەستنوسێکی تر لە
دەستنوسە کان بە دەسخەتی شاعیر

- ١٨ -

وتم دەمتە وە یا غونچە ؟ وتی : ئەو نوقطە مەوهوومە
وتم زاغە لە باغی ڕووت ؟ . وتی : خالێکی هندوومە(١)
وتم بۆچ وا بە عینوانی ؟ ، وتی : من شاهی خوۆبانم
وتم ئێمەیش غولامی تۆین ، وتی : مەشهوورو مەعلوومە
وتم تۆ بۆچی وا سرکی ؟ ، وتی : بۆ دولبەران ڕەسمە
وتم بۆ عاشقت شێت کرد ؟ . وتی بابیشی هەر جوومە(٢)
وتم شەو بوو لەسەر ڕۆژت ؟ وتی : بۆ کوێر بووی زولفە
وتم چی شوعاعی خستە دڵ ؟ : شوعلەیی مەهڕوومە(٣)
دەمم برد ماچی لێوی کەم ، وتی حەددت چیە لاچۆ
وتم بۆ کێیە ئەو بەهرە ؟ وتی : بۆ یاری مەقسوومە(٤)
تەنافی خستە ئەستۆی دڵ ، وتمبۆچیتە ئەم جوزئە ؟
وتی لێی بێ میهرە ، بە شەرعی ئێمە مەحکوومە

---

(١) مەوهووم :ــ خەیالی‌یە .
زاغ :ــ قەلەڕەش .
(٢) سرك :ــ واتە ناگیریێ ، یان وەختێ دەستی بۆ ئەبەیت ڕائەکات .
(٣) مەهڕوو :ــ ڕووی جوانی وەك مانگ .
(٤) یاری مەقسووم :ــ مەبەست لەو کەسەیە یاری لە چارەنووس نووسراوە .

وتم تۆ پادشای حوسنی ، به ئومێدی خەلاتی تۆین
وتی خۆت شێت مەکە ، بولبول هەمیشە خواروو مەحرورمە
وتم تاکەی دەی میحنەت زەدەم ئاوارەبێ جانا
وتی ڕێی باغی خۆم نادەم بە میثلی کوندەبوو شوومە(٥)
وتم تۆ سەیری ئەحوالم وەکو زولفت کە شێواوە
وتی : مردووت مرێ پەروانە دایم شیفتەیی موومە(٦)
وتم کون کون بووە جەرگم بە نووکی تیری موژکانت
وتی منداڵی تێناگی لە نازی چاوی جادوومە
وتم مەخمووری لێوی تۆم ، خودا هەڵناگرێ ، بەسیە
وتی : هەی هەی صەدی وەک تۆ نێچری داوی گێسوومە(٧)
وتم تۆ بۆ نیگا ناکەی؟ هەموو هەر ئینتیظاری تۆین
وتی ئێوە عاقڵ نابن ، بە ڕۆژ ئەستێرە مەعدوومە(٨)
وتم بۆ ئاشنا نابێ باسەعەت دەنگی ئەفغانم
وتی واتێ مەگە بێدڵ ، منیش بەینێکە بیستوومە
وتم پەڕەی گوڵی کوڵمت وەکو پەژموردە بێ وایە
وتێ عەقڵت ببێ ، نابێ ، گوڵی من غەیرە مەشموومە(٩)
وتم تاکەی لە گوڵزارت (ویصالی) خواروو مەحرووم بێ
وتی کافی ، ئەوە بەسیە کە شیعری خۆش‌و مەنظوومە

(٥) کوندەبوو :ـ کونە پەپوو ، وا باوە کە باڵندەیەکی شوومو نەگبەتاویەو هەمیشە لە شوێنی چۆڵو وێراندا ئەژی ·

(٦) شیفتە :ـ شێواو ·

(٧) گێسوو :ـ زولف ، پەرچەم ·

(٨) مەعدوومە :ـ نییە ، دەرناکەوێ ·

(٩) پەژموورده :ـ سیس بوون ·
مەشمووم :ـ بۆنکراو ·

- ١٩ -

شەش تاکیەکی کتوپڕی

غونچە باغی جینانی ئەی صەنەم یاخود پەری
صاحێبی وەک تۆم نەدیوە بۆ فریبو دولبەری
خۆشەچینی خەرمەنی حوسنی جەمالی تۆ ئەکەن
ئەی مەهی من ، میهری ماهو زوهرەو و هەم موشتەری
مەدحی فیردەوسی جەمالت ناکرێ ئەصلەن بە صەد
شاعیرانی میثلی [فیردەوسی‌و سەعدی‌و ئەنوەری](١)

(١) ئەو سێ ناوە ناوی سێ شاعیری ناوداری فارسن ٠

مەفەرموو پیرە عومری صەد ساڵە

لە طەبیعەتا هەر چواردە ساڵە

با هەموو عالەم بڵێین زۆر پیرە

ئەوە تێ ناگەن ، هێشتا مناڵە

چونکە ظاهیرا کاڵ دەس ناکەوێت

بەهی کولیویش هەر ئەڵێم کاڵە

لە بەدەس کورتی پیرم لا جوانە

بێ ماڵ کچی جوان خەیلی مەحاڵە[1]

بە بێ دەسمایە کە چوویتە بازار

صەد سەودا بکەی هەمووی بەطاڵە[2]

وەختێ بە گەڕان هیچت دەس نەکەوت

موحتاج ئەبیەوە بەو پیرەزاڵە

بەڵێ زۆر خۆشە ئەگەر دەس بدەن

ئەو چاوە کاڵو ئەو لێوە ئاڵە

هونەر هیچ نیە ، ئەروەت حسابە

چونکە عیززەتی دونیا بە ماڵە

چاو بقووچێنەو ڕازی بە بەپیر

کچ بۆ تۆ نابێ خاڵە ، خەیاڵە

زەمانە نەیهێشت بکەین بە مەقصوود

---

(١) خەیلیمەحاڵە :ــ هەرگیز نابێت ، زۆر مەحاڵە .

(٢) سەودا :ــ سەوا . مامەڵە .

زوو خستنیە ناو ئەم کێو چالە
فەورەن پێستیان لەبەر دارنێ
هەتا خوێنیەوە رێوی قەبالە
(الحکم للە) ،. ڕاضیم بە قەضا
منالّ دوام کەوتوون بە خالە خالە
خودا کە نەیدا شەرابی شیرین
بەم ئاوە ڕاضیم هەرچەند کە تالە
(ویصالی) مەدوێ ئیتر لە بنکر
بۆ تۆ ناخورێ ددانت ئالە
کە نەیبوو گوڵی گوڵاو (ویصالی)
مەجبوور ڕاضییە بە گوڵی زالە

وەرە ئەی دولبەری مەهوەش ، لە باوەش کە منی سەرخۆش
هەتا ماوم لە دنیادا لە وەصلت با نەبم بێ بەش(١)
ئەسیری زولفی تاتاتم ، فیدایی بەژنو بالآتم
وەرە با دەس لە مل یەک کەین ، بە دلشادیو بە ڕوویی خۆش(٢)
ویصالی زارو پڕزارە ، وەکو بولبول لە گولزارە
لە ئەمری دەرمەچۆ یارا وەکو نەوسن مەبە سەرکەش(٣)
وەرە ئەی بالەبت شەککەر ، ئەمن لاولاو و تۆ عەرعەر
لە یەک ئالێین لە پێ تا سەر ، ڕەقیب با کوێر ببێ ڕووڕەش(٤)

ڕەقیب
١ — ٧

ڕەقیب

---

(١) مەهوەش :ـ وەکو مانگ ٠
(٢) زولفیتاتا :ـ زولفی داهێزاو ٠
(٣) زاروپرزارە :ـ زەلیلو گریاناوی‌یە ٠
(٤) یارا :ـ واتە ئەی یار ٠

غەزەل رەوایەت

- ٢٢ -

چونکە من کوردم بە کوردی پێم بڵێ یاری عەزیز
مەطلەبو عوزرت چی‌یە گشتیان بە جارێ بێنە ڕیز
من هەتا کەی لێت قبووڵ کەم ، بێ وەفایی تا بەکەی
مەعذەرەت مەقبوول نی‌یە ئیمڕۆ لەلا ئەهلی تەمیز
بەینی ئەمنو تۆ وەهابوو لێم نەپرسی دەفعەیە
چڵ شەوە کەوتووم بەخۆشو ماتو دڵ مەحزوونو زیز
ئەروەتی خۆتم بە جارێ بۆ بنێری نامەوێ
چونکە دنیا هیچە لامن بێ بەهایە وەک پەشیز(١)
تا زووە بۆ مەحکەمەی کوڕا حاضر ببە
چونکە دەعوا دوایی نایەت تاکو ڕۆژی ڕەستەخیز(٢)
ئەی (ویصالی) بەسی‌یە بۆ دانێ جەزا تا حەز ئەکەی
چایی صندووقێکی گەورە ، شەکری لەندەن نۆ قەفیز

---

(١) پەشیز :ـ جۆرە پارەیەکی بێ‌نرخی کۆنی ئێرانی‌یە .

(٢) ڕەستەخێز :ـ ئەم وشەیە لە بنەڕەتا ڕەستاخیزە ، واتە ڕژی هەستان کە ڕۆژی قیامەتە .

٨٤

دڵ لە حەسرەت چاوی نازارە کەوا زاری دەکا
هەر وەکو سەیدەر ڕەقیبیش دێ بریندار دەکا(١)
نەوعی ئاهووی سرکە ئەصلا دەفعەیە بۆم ناگیرێ
وەک غەزالەی بەڕ لە دەشتی غەفلەتا یاری دەکا(٢)
موددەتێکە ون بووە لێم قەلبەکەی غەمدیدەکەم
تازە بیستوومە لە باغا کەسبی عەططاری دەکا
وا بە سەهلی تێمەگەن دەردی گرانە عاشقی
هەر کەسێ بێ طالیبی بێ ، زوو گرفتاری دەکا
دڵ وەها طالیب بە قەطرەێ تێو دەهانی دولبەرە
نەوعی بولبول تا سەحەر بۆ غونچە گوڵ زاری دەکا(٣)
گەر ببەخشێ شوعلەێ بۆ دڵ بە چاوی مەرحەمەت
ساعەتەن پەروانەئاسا خۆی فیداکاری دەکا(٤)

---

(١) شاعیر ئەم شیعرەی بۆ دڵدارەکەی ناوی نازدار بووە .
سەیدەر :ـ سەگی دەرگا .

(٢) ئاهوو :ـ ئاسک .

(٣) دەهان :ـ دەم .

(٤) پەروانە ئاسا :ـ وەکو پەپوولە .

دڵ کە میحنەت‌کێشە قوربان وا فەقیرو صابیرە
ئەییوب ئاسا حەمدو شوکری حەضرەتی باری دەکا(٥)
ئاگری هیجرانی دولبەر سینەیی کون کردووم
بەرقی حیرمان خوێن لە چاوی عاشقان جاری دەکا(٦)
ئێستە گەر مەهجوورە لە من غەمزەدە یاری عەزیز
باعیشی بەدکار ببینە ئەو کە بەدکاری دەکا
هەر کەسێ بەدکاری ئیشە یاخودا کوێر بێ‌و ذەلیل
هەر وەکو سەگ عاشقی شەیدا لە دلدار دەکا
ئەی موسلمانان (ویصالی) شێت بووە بۆ لەعلی یار
هەر وەکو مەجنوون لە کێوان مەشقی ئازاری دەکا

---

(٥) ئەییوب‌ئاسا :ـ وەک حەزرەتی ئەییوب کە زۆر بە ئارام بوو بەرامبەر ئەو بەڵایەی خوا دای بەسەریا ، تەنانەت تاکو نەخۆشی‌یەکەی بەهێزتر بوایە ئەم زۆرتر ئارامی ئەگرت‌و سوپاسی خوای پەروەردگاری ئەکرد ، وە ئەمە بوو بە ڕووداوێک کە بۆ ئارام‌گرتن‌و ڕازانەوەی قسە ئەڵێن : (سەبری ئەییوب) :

(٦) ئاگری هیجران :ـ ئاگری دووری ، مەبەست لە جۆش سەندنی دەروونە لە تاو دووری خۆشەویست .
حیرمان :ـ بێ‌بەش‌بوون .

ئەی نەسیمی صوبحدەم بیستوومە یار هاتۆتە شار
قاصدی چاتر لە تۆ دەست ناکەوێ خدمەتگوزار(١)

هیچ مەوەستە تا دەگەیتە بەردەمی مەنزلگەهی
ئیشتیاقو ئارەزووی زۆرم بکە تەبلیغ بە یار(٢)

پێی بڵێ زۆر زۆر سەلامو ئەدعیەی خیرم هەیە
خاطری بۆ رۆژی رووت بەینێکە زارەو بێ قەرارە(٣)

قامەتی سەرووت نومایان گەر نەکەیت قومری صیفەت
رۆحی شیرینم لەلا زۆر تاڵ ئەبێ وەک زەهری مار(٤)

هەر وەکو پەروانە بۆ شەمعی ڕوخت سووتاوە دڵ
مەر ویصالی تۆ بکا سارێژی برینی زامدار(٥)

دائما مەجنوون صیفەت ، صەحرانەوەردی چاوی تۆم
بێ نیگاهی دیدەیی لەیلا ، حەیات لێم بووەتە بار(٦)

---

(١) قاصد :ــ نامەبەر ٠

(٢) ئیشتیاق :ــ حەزووئارەزوو ، مەیل کردن ٠
تەبلیغ :ــ پێڕاگەیاندن ٠

(٣) زار :ــ برینداز ، بە واتای لاوازیش دێ ، مەبەستی شاعیر واتای یەکەمە ٠

(٤) سەرو :ــ داری سەرو ٠
نوما :ــ دەرخستن ، دەرکەوتن ٠

(٥) پەروانە :ــ پەپوولە بە دەوری ڕووناکیدا ئەسوورێتەوە تا ئەسووتێ ٠
ڕوخ :ــ ڕوو ٠

(٦) صەحرانەوەرد :ــ چۆڵ گەرد ، خولانەوە بە بیاباندا ٠

بولبول‌ئاسا دائیما ئەفغانو نالەو گریمە

وا چرانم بۆ گولی ڕوخساری تۆیە ئینتیظار

ڕۆژی عوزرات گەر لەژێر هەوری فیراقا دەرنەخەیت

وامیق‌ئاسا زۆح لە دەستم دەدەچێ وەک ئاوی پار(٧)

زۆر دەمێکە چاوەڕوانی قاصدی پشدەر ئەکەم

تا عەیان بێ صححەتت بۆ تەسلیەی قەلبی نزار(٨)

ناگەهـ ئەمرۆ کاغەزێکم هاتە دەستو خوێندمەوە

چونکە موشەعەر بوو بە لوطفی تۆ فەرەح باری بەبار(٩)

با لە قەعری بەحری فرمێسکا نەبم ئیتر غەریق

قەط لە کەشتی وەصلەکەت .... مەیلیە بێتە کار(١٠)

---

(٧) وامیق‌ئاسا :ـ وەکو وامیقی عاشق .

(٨) عەیان‌بێ :ـ ئاشکرابێ .

تەسلیەی قەلبی نزار :ـ چاک بوونەوەی دلی نەخۆش ، یان دلخۆش کردنی دلی پرغەم .

(٩) ناگەهـ ـ ناگەهان ، لەپڕ .

(١٠) قەعر :ـ بن .

ئەم بۆشایی‌یەی لەبەرچاوە ، لە دەستنووسەکەدا وشەی (طوربید)ی بۆ دانراوە کە لەگەل واتای بەیتەکەدا ناگونجێ لەبەر ئەوە بە بۆشـی هێشتمانەوە .

ئەوی کوردستان ١٩/٦/٢٠١٤

شەوو ڕۆژ من بە چاوی ئەشکباری
ئەڕێژم ئەشک وەک هەوری بەهاری(١)
لە هەردوو چاوەی دیدەم تەماشا
چلۆن خوێن دێتە خوار وەک ئاوی جاری
بە دائیم چاوەڕوانم بۆ مولاقات
لەسەر ڕێگا بە دیدەی ئینتیظاری
وەها شەیدابوو دڵ بۆ دیدەنی یار
نەمابوو صەبرو ئارامو قەراری
لە عەشقی یار شەو تاکو بەیانی
دڵ ئەینالاّن بە نالینی هوزاری(٢)
لە ناکاوێ بە گوێما ئاشنا بوو
کە هاتوون جەمعی یاری گوڵعوزاری
مەشامم پڕ بوو یەکبارە بە بۆیی
نەویدی ئێوە وەک نافەی تەتاری(٣)

---

(١) ئەشک :ـ فرمێسک ·
(٢) هوزاری :ـ وەک هوزار ، بولبول ·
(٣) مەشام :ـ مەبەست لووتە ·
نەوید :ـ موژدە ·

منیش فەورەن بە حاصڵ بوونی مەقصوود

بەجێم هێنا کەمالا حەمدی باری(٤)

تەمەننامە لە قاپی شاهی والا

ببن موسنەدنشینی حوکمداری

ئیلاهی هەر بە کامی ئارەزووبن

نەبینن قەط شەوی بێ ئیقتیداری(٥)

بە شیرین قاصدێکا ناردبووتان

بە وەجهی مەرحەمەت بەعضێ دیاری

بە دەستی من گەیی ئینعامی ئێوە

قبوولم کرد بە تاجی ئیفتیخاری

ئەوا مەعلووم بوو لوطفی ئێوە بۆ من

کە ئێستەش وایە وەک جاران ئەباری

ئیلاهی هەر بسێنن بۆ غەریبان

کە ڕاستو موخلیصن وەک یاری غاری(٦)

---

(٤) حەمدی باری :ـ سوپاسی خوا ٠

(٥) کام :ـ ئارەزوو ٠

(٦) یاری غاری :ـ یاری ئەشکەوت ، هاوڕێی ئەشکەوت ، ئەگەر چی بـــۆ ئێرە ناگونجێت بەڵام مەبەستی حەزرەتی ئەبووبەکری سدیقە کـە لـە ئەشکەوتەکەدا بە یەکەوەبوون لە کاتی کۆچ کردنیاندا لـــە مەککەوە بۆ مەدینـە ٠

لە نێو چاوانی پاک‌و ڕەوانی ئێوە
یەکا یەک دیارە ئاثاری کیباری(7)
لزووم ناکا بە تەعریف ئەی (ویصالی)
نیەیە موحتاجی ئەنگوشت مانگی دیاری(8)

---

(7) ئاثاری کیباری :ـ پاشماوەی گەورەیی ٠
(8) لزووم ناکا :ـ پێویست ناکا ٠
ئەنگوشت :ـ پەنجە ٠

- ٢٦ -

ئەو پەرچەمە چین چینە لەسەر کولمی حەلاوە
مانەندی گولی سونبولە تێراوی شەواوە
باعیث بە هەناسەی منی مەحزوونە سبەینان
زولفی وەکو ڕەیحانە لە هەر لاوە بلاوە
شوعلەی شەمی ڕوخساری وەکو ڕۆژی سەمایە
بۆنی نەفەسی زاری میثلی عەطری گولاوە[١]
بۆچی نەگری بولبولی بێچارە لە گولزار
چون عەطری گولی ڕۆیی بە دەم بادی صەباوە
مورغی سەحەری حەقیە ئەکا نالەو هاوار
مایەی هەموو سووتاوە ، هەموو مالی براوە
خەلقینە مەدەن تانە لە نالینی دلی من
ئەم حوزنو غەمە بوو بە بەشی من لە خوداوە
وەک کوورەیی حەددادە دەروونم بە گڕی عەشق
بەو ئاگرە برژاوە ، دلم گۆشتی کولاوە
داوێنی کەوا ئالە ، مەلێ خامەکی سوورە
گشتی دەمی عوششاقە بە داوێنی ڕژاوە[٢]

---

(١) نەفەسی زاری :ــ هەناسەی دەمی ·
سەما :ــ ئاسمان ·

(٢) دەمی :ــ خوێنی ·

باعیث بە غەمی یوسفی دلداره عەزیزم
پشتم وەکو چەوگانە کە پیرانە چەماوە

چبکەم ، چ بلێم ، تیری ڕەقیب جەرگی بڕیوم
مەعلوومە بە ئەو تیرە ئەچم ، کارم کراوە

ئەی یار ڕەقیب دەرکە لەبەر ئەو دەرە پاکە
وەللاهی لە سەگ پیسترە ، گشت گیانی گلاوە

وەک دێوی لەعین بووەتە عەدووی زومرەیی عوششاق
لێی لادە ، دەبا لابێ ، هەزار مەکری بە دواوە[3]

ئەو سرڕە کە مەخفی بوو لە بەینی منو یارا
سەیری کە ئەوێستاکە لە نێو عالەما باوە

ئەو مەیلو مولاقاتە ، لە پێشا هەبوو ڕۆیی
ئەو ئایینو ئادابە هەر ئاثاری نەماوە

عاشق ئەبێ ملکەچ بێ لەلا حەضرەتی مەحبووب
مانەندی (ویصالی) کە ملی ناوە بەلاوە

---

(٣) مەکر :ــ فێڵ ٠

غەزەلی کوردی ٢٣٤

- ٢٧ -

سەیری تەقدیری خودایی ئەحەد
کە چۆن منی کرد غەمبارو پێوەند(١)
تووشی یارێ بووم جوانو نازەنین
بە نازو عیشوە منی خستە بەند
بەینێ پێکەوە خۆشمان ڕابوارد
ئاخر لێک براین بە هەناسەی سەرد
بەینێ مامەوە بە دڵ خەستەیی
شێتو دێوانە بێ‌خودو بێ‌خورد(٢)
ڕۆژێ تووشی بووم بە مەحرەمانە
لە ڕووی نازەوە پێم گوت ئەی دلبەند
تو خودا پێم بڵێ بۆچ وا بێ شەرطی ؟
بۆ لە ڕاستی من دڵت بۆتە بەرد
بۆچی لات خستم ئەی یاری بێ قەول
بە لێو بەباریو هەم بە ڕەنگی زەرد
بۆچ وا بێ وەفایت ئەی پەری لیقا

---

(١) ئەحەد :ـ تاکو تەنها .
(٢) خەستەیی :ـ نەخۆشی .
دێوانە :ـ شێت ، بە کەسێکیش ئەوترێ سەروریش ئەهێڵێتـەوەو عەساو کەشکۆڵ هەڵئەگرێ ، یان شێتی دین ..
بێ‌خود :ـ بێ‌ئاگا .
خورد :ـ خواردن .

بۆ وا بەجارێ تەرکی منت کرد ؟
ڕەنجەکەی منت مانەندی فەرهاد
گشتت دا بە باد ئەی یاری هەمدەرد
تۆ هەر تێفکرە لەبە خاطری تۆ
ئەکێشتم باری تانەیی نامەرد
نەم زانی یارا تۆ وا بێ باکی
بێ من وەکو کەو ، ئەکەی هەرداو هەرد
ڕاستم پێ بڵێ ڕۆحو گیانەکەم
بۆ بە تیر منت وا گرفتار کرد
صاحێب ماڵ نەبووم من دەرحەقی تۆ
دڵو ڕۆحی خۆم تەسلیمی تۆ کرد
ئارامم نەبوو نە شەوو نە ڕۆژ
عەندەلیب ئاسا گریانم ئەکرد
عەشقی تۆ دائیم هەر لە دڵا بوو
هەر بە یادی تۆ وەختم سەر ئەبرد(٣)
بوومە نیشانەی تانەی ڕەقیبان
تۆیش هەر وەک ئاسک ئەکەی بەرداو بەرد
مەینەتی دنیات هەموو نیشان دام
چارەم نەماوە جوز لوطفی ئەحەد(٤)
هەم بێوەفا بووی ، هەم بێ بەقا بوویت
نە شەرطو نە قەول هیچت سەر نەبرد

---

(٣) ویصالی پاشو پێشی بە وشە کردووە بۆ پاراستنی کێشوسەروا ٠
(٤) جوز :ــ جگە ٠

ئەمە مانگێکە من تۆم نەدیوە
یار ئەبێ وابێ ؟ نازداری بێ‌گەرد :
تۆ هەر بزانە من چیم بەسەر هات
زەحمەتی زۆرو دەردی سەریم برد
سەر هەڵنابڕیت . لە خوا ناترسیت ؟
هەر جارێ ناڵەی چۆنی محمد(٥)
ئاخری کوشتت یاری دلسۆزت
ئەوەندەت پێدا داخو جەفاو دەرد
(ویصالی) بڕۆ با ئەویش وەک تۆ
نەختێ ببینێت موکافاتی بەد
خۆیشت بکوژی هەر بێ ئەمەرە
دەستت ناکەوێت غەیری سزاو دەرد

---

(٥) محمد :ــ مەبەست شاعیر خۆیەتی ·

- ٢٨ -

ڕەفیقان سەیری ئامین کەن کە چ مومتازو شیرینە
لە باغی جوانیا دائیم خەریکی نازو گوڵچینە
لە بۆ ماچی دەمی کولمی تەماشا ئەرقەمی زولفی
بە میثلی ئەژدەها هەر دوو چ مەنناعێکی پەرژینە
دوو صەد عاشق لە لای بمرن ئەبەد ڕوویان لە لا ناکا
ئەوەندەی عەیبە ئامینە کە چەند بێ ڕەحمو بێ دینە
بە جوانی ماهی ڕۆخساری بە نەوعێ مەستو مەغروورە
لە کەس باکی نی‌یە ئەصلاً ، لە تیری تانە تەئمینە
بە تیری غەمزیی نازی دڵو جەرگم بریندارە
بحمدالله شەهیدم من ، بە سوێی ئەو زامە خوێنینە
وەکو مەجنوونی سەرگەشتە ، هەمیشە جێم دەرو دەشتە
لە عەشقی ڕوویی ئامینە کە دڵ هەر شوغڵی نالینە
ڕەفیقان ئێوە هەر وەک من تەماشای جوانی ئامین کەن
جەمالی جوانی ڕەنگینە ، بەڵێ قابیل بە تەحسینە
دەمی ئاخر ئەگەر جارێ ببینم ڕوویی پڕ نووری
سەلب نابێ ئیمانم ، ئەو مردنەیشم لە لا ژینە
ضەعیفو زەردی ئامینم ، نەخۆشی دەردی ئامینم
لە دووری یاری شیرینم وجوودم خەیلی بێ تینە
ئەگەر بۆم بانگی ئامین کەن بخوێنن سوورەتی یاسین
کە زیندوو ئەبمەوە دووبارە بە ئەو ئەلفاظە شیرینە
(ویصالی) دڵ بریندارە ، بە دەردی خۆی گرفتارە

شەو تا سەحەر ئەنالم بۆ عەتری غونچەزاریٚ
مەعلووم نی‌یە بمێنم ، سبحەی تاکو ئێواریٚ
ویصالی تازە نەیما تەمەننایی ژیانی
مەلیحاخانو شوکری ، ئەگرین لە تاوی فەخری
کوێر بم بۆ چاوی صەبری ، بۆ بەدری‌خانە ئەگری

مەڕوانە گەر ویصالی نابووتو ڕووتو قووتە
ویردی زمانی دائیم تەعریفی حوسنی ڕووتە
لەگەڵ ئەبرۆیی تاقت ، ئاهی دەروونی جووتە(٣)
(زێوەر) غلامی خۆتە ، ئەم جۆرە حەیفە خووتە
مەمنوونە گەر بفەرمووی تۆی عەبدی ئاستانم
دەسماڵ شێلەی پێنجوێنی ، بۆچی خۆت نانوێنی
مردم بۆ چاوی کاڵت ، بۆ جاریٚ نامدوێنی ؟

ئەی ئاسکی خۆش خەرام ، کەلامت شەکرو بادام
بە دەوری چەرخی چاوت ، هەودای وجوودت بادام(٤)

....

(٣) تاقت :ــ وەکو تاق دروستکراوە ·
(٤) هەودا :ــ دەزوو · تاڵ ، هەر تاڵێک بێت ·

پێنج خشتەکی لەسەر شیعری وەفایی
٧ بەند

- ٧٠ -

وەفایی

پێنج خشتەکی لەسەر شیعری « وەفایی »

وەک ڕەحمەتی بۆ عام ، شوکر ناوت ئەمینە(١)
بۆ دەردی دڵان لەعلی لەبت مائی مەعینە
ئەقطاری مەدینەت وەکو فیردەوسی بەرینە
ڕۆحم بە فیدات ئەی گوڵی گوڵزاری بەدینە
لوطفت ببێ ، ڕوو وا بکە ، مەقصوودی مەدینە
پەروانەی ڕووی تۆ بە دڵی جیننیو ئینسان
بۆ تۆیە کە چاوم دەڕژێنێ دوڕو مەرجان
هیجرانی وەکو زەهرو ویصالت وەکو لوقمان
دەرمان مەکە هاتووین حەکیمی هەموو دەردان
دەرمان بکە ، جەرگم کە هەموو کونە برینە

ڕەگەزدۆزی

عالەم هەموو سەرگەشتەیە بۆ لەیلو نەهارت
دڵ مەستە بە بۆنی سونبولی تارت
هەرچەندە کە دوورم لە گوڵستانی دیارت
عومرێکە دەناڵم بە ئومێدی گوڵی زارت

(١) وەفایی :ـ ناوی عەبدوڕڕەحیمەو کوڕی مەلا غەفووری مەلا نەسروڵلایە ، لە ساڵی ١٨٤٤ لە سابلاغ لە دایک بووە ، لە ساڵی ١٨٩٩ لە (ئوحد) لە سعوودیەی ئێستا مردووە شاعیرێکی بەرزە ، تا ئێستا چەند جارێک دیوانەکەی چاپ کراوە ، لە ساڵی ١٩٧٨ کاک محمد عەلی قەرەداغی دیوانەکەی ساغ کردۆتەوەو کۆڕی زانیاری کوردی چاپی کردووە .

جارێکی بفەرموو کە چ هاوارە، چ شینە
هاواری ٠٠٠٠٠ موژەیتۆیە ٠٠٠٠٠٠(٢)
فانی ئەبێ هەر کەسێ کە ئەبینێ خەم ئەبوو
باکم نییە گەر دەوڵەتی دنیام لە دەس چوو
فەرضەن هەموو دنیای منو عومری خضرم بوو
بێ جەننەتی ڕووی تۆ ، چ حەیاتێکە چ ژینە
بۆ کوشتنی دڵ ، سەیفی دوو ئەبرۆڵی لە ساودا
دڵی عاشقی بێ چارەیی مەظلوومە لە داودا
سڕێکە کە هەر بەحثی جوانیتە لە ناودا
ئیحسانی گڵی خاکی دەری پاکە لە چاودا
بۆیە کە فەلەک تا هەیە چاوی لە زەمینە
ڕەحمێ بکە ئەی شاڕلەگەڵ دەربەدەری خۆت
باسی بکە جارێ بە لەبی گوڵشەکەری خۆت
ئیذنی دە کە بێت جارێ لە بۆ ڕەهگوزەری خۆت
ڕۆشن بکە چاوی بە گڵی خاکی دەری خۆت
بۆ غەیرە کە فەرشی قەدەمت عەرشی بەرینە
هەر کەسێ چوو (ویصالی) کە نەبا باری مەلامەت
حاصل نیە بۆ ئەو کەسە قەط گەنجی کەرامەت
گەر جارێ ببینم بە عەیانی ماهی تەمامەت
نایدەم بە هەموو دەوڵەتی دنیاوو قیامەت
جارێ بە (وەفایی) گەر بڵێی کەلبی ئەمینە

---

(٢) ئەم نیوە بەیتەمان بۆ ساغ نەبووەوە ٠

ـ ٧١ ـ

پێنج خشتەکی (ویصالی) لەسەر شیعری « تایەر بەگی جاف »(١)

ـ ١ ـ

بڕوانە لە دووریت ڕەنگم زەردە وەکو بەی
لەم بەختی بەدو کاری ڕەقیبانە خودا وەی
تاکەی لە فیراقی تۆ بنالم بە مەثەل نەی
دەروێشن نییەم کەوتمە دوای عێلە بە حەی حەی
مەجنوون نییەم بەحرو بەڕت لەدوا بکەم طەی
ئەبرۆیی تۆ وەک تیغە عەجەب قاتلو مەغروور
نەقشی ڕوخی پاکت بە مەثەل لالەیی پڕ نوور
مەجلیس هەموو پڕ بوو لە سورشکی منی ڕەنجوور
سەرگەشتە لەبەر دەنگی دەفو نالەیی طەمبوور
ئەسکەندەرو داراوو لەگەڵ خوسرەوەکەی کەی
زاهید وەرە تو خودا برۆ لێرە مەڵێ کە من هەم
واعیظ بەسە لەم قسە بێ هوودە مەدە دەم
موطریب وەرە ئەم بەزمە موهەییا کە وەکو جەم
ساقی بە فیداتم وەرە بۆ دەفعی (هەم) و (غەم)
لێدە لە دەفو بوربطو سازو چەقەنەی نەی

(١) تایەر :ـ کوڕی وەسمان پاشای جاف بـووە ، لـــە (١٨٧٥ ـ ١٩١٧) ژیاوە ، لە هەڵەبجە لە دایک بوومو لە سلێمانی مردووە ، لە عەبابەیلێ بە خاک سپێرراوە ، بەشێک لە دیوانەکەی چاپ کراوە ٠

چون غونچەیی تەنگە دەمو لێوت وەکو شەککەر
پڕ نەشئەیە کولمت بە مەئەل بادەیی ئەحمەر
ڕەوشەن بکە ئەم مەجلیسە وەک مەجلیسی قەیصەر
ساقی تەرو مەجلیس پڕو مەعشووقە بەرابەر
لەم دەردی سەرو میحنەتو غەمخواری هەتا کەی
پروانە حەسوود بوونە سەگو ڕەهزەنی شووشت(٢)
تا نەچووە ، هەتا ماوە گوڵو خەرمەنی شووشت
دائیرکە لە نێو مەجلیسی عاشق تەنی شووشت(٣)
ساقی سەرەکەم بێ بە فیدای گەردنی شووشت
بەم حامە بلوورینە لە بۆم تێکە پەیا پەی
گەر لوطفی ببێ پیری موغانم هەر دەفعەیە بۆ من(٤)
موطریب لە هەموو لەهجەیە کە بێنێتە تەفەننون
ئامادە ئەبێ مەجلیس‌و مەیخانە بە گۆتن
ساقی ئەگەر ئەم عیشوەیە بێنێتە قرۆتن
مولکی دڵو ڕۆحم کەمە بۆ قیمەتی لەنجەی
موطریب لەڕقی کۆنی ڕەقیبانی وەکو سەی(٥)
پێش ئەو دەمە گەر چەرخ لە ناکاو دەبێ طەی
ئامادەکە ئەم مەجلیسە تا من بڵێم ئۆخەی

(٢) ڕەهزەن :ـ ڕێگر جەردە
(٣) تەن :ـ لەش ، بەدەن ٠
(٤) پیری موغان :ـ پیری تەریقەت ، ئەم زاراوەیە لە شیعری کـۆندا زۆر بەکار هاتووە ٭ موغان :ـ جاران بە پیاوی ئایینی ئەوترا ٠
(٥) سەی :ـ سەگ ٠

ساقی وەرە بۆ خاطری ئەو دینە لەسەری هەی
هەڵبگرە پیاڵە بدە پێم ، مەی بە پەیا پەی
مەخموورە ویصالی بە مەلی بێ غەشی ساقی
دڵ بوو بە محەللی غەمی چاو ڕەشی ساقی
موڵکی دڵو دینم کەمە ... بەشی ساقی(٦)
خۆبێتو بکا (طاهیر) ئەگەر پێشکەشی ساقی
فەرقی نیە خۆ قوربان لەگەڵ حاتەمەکەی طەی

- ٢ -

ساقی وەرە مەیخانەو مەی تێکە درەنگە
لەم بەزمە تەماشاکە کە وەک بەزمی پەشەنگە(١)
ئەو ئەبرۆو موژگانە وەکو تیغو خەدەنگە(٢)
ئەی پرتەوی ڕەنگت وەکو ڕەنگی هەمە ڕەنگە
خاڵت بە مەئەل ، زولفی سیاه ، شەوەزەنگە

---

(٦) لە دەستنووسەکەدا ، ئەم وشەیەی نەنووسراوەتەوە بەم جۆرە هاتووە [ڕۆخە] ، بەڵام ئەمە واتا نابەخشێ لەبەر ئەوە لەگەڵ ئەم تێبینییەدا بە بۆشی هێشتمانەوە ٠

ئەی سەروی چەمەن ، قەدو میانت بە میثلی موو
ئەی ڕووی تۆ ئەفلاکو جەبین میهرو مەه ئەبروو
تا چەند لە عوششاق دەبی نافەڕو بەدخوو
.... ساقی مەی فەرمـــوو .
دەنگی دەفو نالەی نەیو ئاوازەیی چەنگە
گیسووی تۆ وەک عەنبەرو فیردەوسە کەنارت
گۆنای تۆ وەک مەجمەرو چون عوودە عوزارت .
دڵ مورغی پڕ ئازارە لە بۆ غونچەیی زارت
صەد نامی خودا بێ لە دوو بوستانی ئەنارت(٣)
گردو شلکو نازکو پڕ چنگو قەشەنگە
سەیری کە زەنخدانی چ شیرینە بەکاڵی(٤)
مەحجووبە لە پیش کانی دەمیو دورجی لوئالی
گردوویە دلم خەستەوو ئاشفتەیە حالی(٥)
لێوت کە وەکو لەعلی بەدەخشانە بە ئاڵی
ڕەنجووری مەکە بەینی دهانی غونچەیی تەنگە(٦)

(١) بەرمیپەشەنگ :ـ بەزمی پاشایەکی کۆنی ئێران بووە .
(٢) موژگان :ـ برژانگ .
خەدەنگ :ـ سەرەتیر ، سەرە ڕم .
(٣) بوستانی ئەنارت :ـ دوو مەمکەکەت .
(٤) زەنخدان :ـ چەناگە .
(٥) خەستە :ـ نەخۆش .
(٦) دهان :ـ دەم .

ئەو ڕۆژە لەگەڵ عەشقی تۆ من بوومە برادەر
غەم هاتو فەرەح ڕۆیی‌و دەروون بوو بە سەماوەر
گرتوویە شەهی حوسنی تۆ ئەم مولکە سەراسەر
طابووری موژانت لەگەڵ ئەگریجە بەرابەر
وێستاوە دەڵێی عەسکەری ژاپۆنو فەرەنگە

خورشیدی ڕوخت زینەتی دنیایە وەلیکن
سینەت بە مەثەل ڕەوضەیی گوڵهایە وەلیکن
ئەقداحی لەبت شیشەیی صەهبایە وەلیکن(٧)
چاوت بە مەثەل ئافەتی دڵهایە وەلیکن
بۆچ وایە کە ئەبرۆیی کەچت مەیلی بە جەنگە

بۆ لەعلی لەبی تۆ بوو ، کە وامیق بوو پەرێشان
نەک هەر منی بێچارە کە بووم والەوو حەیران
یەک دەفعە تەماشا کە تۆ ئەی شاهیدی کەنعان(٨)
جیسمو دڵەکەم خەستەوو خوێنینە بە قوربان
کوژراوی موژەی تۆیە نەکوژراوی خەدەنگە(٩)

ڕەحمێ بکە ئەی گوڵ بە دڵی بولبولی ناشاد
کاشانەیی حەزانی غەریبان بکە ئاباد
بڕوانە کە خەرمانی ئومێدم بووە بەرباد
غەلطانی (دەم)ی حەسرەتی عەشقم وەکو فەرهاد)

---

(٧) شیشەی صەهبا :ـ شووشەی شەراب •
(٤) شاهیدی کەنعان :ـ حەزرەتی یوسف •
(٥) موژە :ـ برژانگ •

کێوه بەدەن‌و سینەیی‌و سەرپەنجەی قوڵنگە

مەجنوون‌و سەراسیمەو ئوفتادەوو بێ‌ڕێم
بەو وەعدە کە ئەو دایی‌و وتی بمرە ئەمن دێم
زینهار ، کە ئەو یارە دڵ‌ئازوردە بووە لێم
دووچارە بە جەنگ طالیبە ، من مایلی صوڵحم
گەر صوڵحە وەگەر جەنگە دەسا فەرموو درەنگە

صادق ، صادق ، سادق

پێنجخشتە ١٥ بند

پێنجخشتەکی ویصالی لەسەر شیعری « صادق »

لە یەکێک لە دەستنووسەکاندا کە تەنها پێنج خشتەکی تێدا ڕۆنووس کرابوو وە بە دەسخەتی شاعیر خۆی ، پارچە غەزەلێکـــی بـەرزو نایابمـان بەرچاو کەوت کە لە ڕاستیدا یەکێکە لە غەزەلە تەڕو پاراوەکانی مامۆستای قەرەداغی ، ئەو غەزەلەش پێنجخشتەکیەک بوو لەسەر شیعری « صادق » ناوێک ، لە ڕاستیدا دەربارەی ئەم شاعیرە هیچ زانیاریەکـی ئەوتۆم چنگ نەکەوت ، بەڵام بەو هۆیەوە کە ئەم شیعرە بـــەرزەی دانـــاوە ، وا دیـارە شاعیرێکی بە دەسەڵات بووەو شیعریشی هەیە ، بەڵام زەمانەو بێ موباڵاتیو بڵاونەکردنەوەیان خستوونیەتە چاڵی فەوتاندنو لەنـــاوچوونـــەوە ، وا ئێمەیش تەواوی پێنجخشتەکیەکە ئەخەینە بەرچاو ..

خورشیدی ڕوخت جانا مەعلوومو هووەیدا که(١)
ئەم عالەمە وەک مەجنوون دێوانەیی صەحرا کە
صەد مووسایی عیمرانی مەخموورروو تەجەللا کە
ئەگریجەیی میقراضت پەخشانو موهییا کە
پەڕگوڵ بکە پۆشینت ، گێلگێلە بە سەردا کە
ئەنواری مەهو خورشید ، عەکسی ڕۆخو سیماتە
شمشادی بەهەشتی، هەم بەندەی قەدو باڵاتە

---

(١) خورشید :ـ ڕۆژ .
ڕوخ :ـ ڕوو .
جانا :ـ گیانە .
هووەیداکە :ـ بڵاوبکەرەوە .

چەشیەی دڵم داعی جلەی لەبی سەھباتە(٢)
ھەوری ڕەشی لێ لادە لەو گەردنی میناتە(٣)
نارنجی مەمت چەسپی نێو سوخمەیی خارا کە(٤)

دەر باغچەیی سینەت تەحقیقە نیە کەسرێ(٥)
کەچ نابێ یەقین کەعبەی دڵ بارێ ئیزن بدرێ(٦)
تا گورگی ڕەقیبو ھەم شەیطانی عەدو بمرێ
بەرمووری دەرت بابێ قوببەی کەمەرت بگرێ
دەسوانەو و خرخاڵت یەک دەفعە بە دەس‌دا کە

گەردی ڕەھی ئەقدامت تاجی سەری سولطانە(٧)
سەربەرزی‌یە لوطفی تۆ بۆ عاشقی دێوانە
تۆ پادشاھو عالەم یەکبارە نیکەھبانە(٨)
فەرموو سەری ئەو بانە ، دەستت لە کەمەر دانە
ھەر وەک منی دێوانە ئەم عالەمە شەیدا کە

---

(٢) سەھبا :ـ شەراب ٠
(٣) مینا :ـ شووشە ٠
(٤) خارا :ـ جۆرە خامەکێکە ڕەنگێکی تایبەتی ھەیـــە کـــەپێی ئەڵێــن شەبەنگەبەڕۆژ ، دووبارە خۆی قوماشێکـــی تایبەتی‌یـــە لـــە ئەتڵەســ ئەچـــی ٠
(٥) دەر :ـ لە ٠
(٦) بارێ :ـ جارێ
(٧) گەرد :ـ تۆز ، خۆڵ
ڕەھ :ـ ڕێگە ٠
(٨) نیکەھبان :ـ یاساوڵ ، واتای تریشی ھەیە ٠

رشكي هەموو حورانە مينايي سيمين ساقت
دونيايي ڕوخي خوبي نوورينە بە ئەشواقت
بازاڕي شەكەر ئەمڕۆ شيرينە بە ئەخلاقت
هاتوونەتە سەر سەيري بالا ، صەفي عوششاقت
هەنگامەيي غەوغايە ئەو بەزمە تەماشا كە

ئەسكەندەري دڵها بێ دەر چاهي زەنخدانت
مەحبووس و پەرێشانن بۆ چەشمەی حەيوانت(٩)
صەد شاهدي كەنعاني كەوتوونەتە زيندانت
هاتوومەتە مەيدانت ڕۆحم كەمە قوربانت
بەو عەسكەري موژگانت فەرمان بدە هيلاكە(١٠)

مەدداحي گوڵي ڕووتم ، وەك بولبولي گوڵزارم
ڕەحمێ بكە بەم بەندە تو خودا بەسە ئازارم
ئاشفتەيي زوڵفي تۆم شێواو و برينندارم
ڕەنگين بكە پەنجەت بە خوێناوي دڵي زارم
صبحەی كە قيامەت دێ شاهيد نيە حاشا كە

لەم ساحەتي عوششاقە بۆچي كاس و ڕەوتي ؟
لەم مەجليسي ڕەندانە بۆچي خوێري و دەم چەوتي ؟

(٩) چاه :ــ چاڵ .
زەنخدان :ــ چەناگە .
چەشمەی حەيوان :ــ سەرچاوەی ئاوي ژيان كە ئەڵێن ئەسكەندەر بە شوێنيا گەڕا تا بيدۆزێتەوە .
(١٠) موژگان :ــ برژانگ .

هێند تاڵی وەکو حەنظەڵ ، بێ عەیبی دەڵێی جەوتی(۱۱)
صۆفی چیە ملچەوتی ، قەد قامەتی مزگەوتی
هەستە بڕۆ سەر سەیری قەد قامەتی ڕەعنا که(۱۲)

من کۆتەو و بێچارە ، ئەو سەروە دڵی بردم
بێسوودە دەڵێ قسەت ، چی دیکە مەکە عەرزم
بێ مایەو و نابووتم ، مەبهووتی غەمو قەرزم
من شێتی پەری تەرزم ، ئەو دێتو دەدا وەعزم(۱۳)
کاکە وەزە دەسکەنەی ڕیشی فشی مەلا که

تەصریفی پیناى حوسنت تەکمیلی بە تەحویله
مەفهوومی کەلاماتت شایستە بە تەبجیله
تەهذیبی خەطی لێوت تەشریحی بە تەفصیله
موختەصەر ئەگریجەیی ئەو زوڵفە موطەوویله
هەر شەو بە چرای کوڵمت تەحقیقو موطالا که

مانەندی دەمی تەنگی گوڵخونچە نیە حاشا
تەرویجی بە دوڕ داوە دندانی لەیلا

....

(۱۱) حەنظەڵ :ـ گوژالک ٠
(۱۲) ڕەعنا :ـ بەرزوجوان ٠
(۱۳) پەری تەرز :ـ پەری شێوە ، وەک پەری ٠

موشکینه به زولفه‌ینی چون خاکی خوته‌ن صه‌حرا(١٤)
هه‌وری ڕه‌شی ڕووی مانگی پۆشیوه که‌چی دونیا
وا ڕوونه ده‌ڵێ ئێستا هه‌ر مانگه شه‌وی پاکه

فه‌رهاد صیفه‌ت که‌وتووم سه‌رگه‌شته‌و غه‌مگین دڵ
له‌م وادی‌یه سه‌رسامم ته‌نخه‌سته‌و خوێنین دڵ
نزدیکه ببێ ئاخر غه‌رقی غه‌م ئه‌سرین دڵ
هاو وه‌حشه له هیجرانی ڕه‌عنا گوڵ ، سه‌نگین دڵ
جان بێ طه‌له‌بم ساقی ، ماته‌ڵ مه‌به ، ئازا که

ئه‌و ڕوومه‌ته گوڵزاره ، زینه‌تی ده گوڵزاره
پڕ نارو به‌یه سینه‌ت وه‌ك جه‌ننه‌تی غه‌ففاره(١٥)
ئه‌ی ساقی له‌باله‌ب که ، ئه‌و باده‌یی گوڵزاره
له‌و چایی‌یه ڕه‌نگداره ، وه‌ك له‌علی له‌بی یاره
فنجانی بلوورینت ، له‌برێزو موهه‌ییا که(١٦)

موطریب وه‌ره مه‌یخانه بۆم لێده له چنگ‌و نه‌ی
وه‌ك مورغی غه‌زه‌لخوانم ، هه‌ر له‌حظه له بۆ غونچه‌ی

....

(١٤) موشکین :ـ بۆنی خۆش ، بۆنێکی خۆشه له ناوکی ئاسکی خوته‌ن ده‌رئه‌هێنرێ .
خوته‌ن :ـ ناوچه‌یه‌که ئاسکی زۆره که بۆنی میسکیان له ناوکایه .
(١٥) نار :ـ هه‌نار .
به‌یه :ـ به‌هێ‌یه .
(١٦) له‌برێز :ـ پڕبێ ، له‌سه‌ری برژێ .

مەخمووری لەبو جامم ، ئازا کە هەتا سا دەی
بۆم تێکە پەیەندەر پەی ، هەتاکو دەڵێم ئۆخەی
جەرگم کە کونە وەک نەی ، بەو شەربەتە ئەحیا کە

مەنوارە لە ڕوخسارم گەر زەردو پەشێواوە
بنوارە لە گوفتارم وەک قەندی سپی خاوە
ڕەحمێ بە (ویصالی) کە ، مەفتووتی برۆ و چاوە
تا بەندی جگەر ماوە ، یەک دەفعە نەسووتاوە
هەر دەم غەزەلی (صادق) بۆ دولبەرت ئینشا کە

★ ★ ★

- ٧٣ -

فانی ، واتە مەمەند ئاغای نازناو بە فانی(١) ، یەکێک لـەو پیـاوە ناودارانەی کە خزمەتێکی گەورەی بە گەلی کوردو ئەدەبیاتی کوردی کردووە ، ئەمەش بەو هۆیەوە کە ئەم پیاوە گوێی نەداوە بە بەرژەوەندی تایبەتـیو کەسایەتی خۆی بەلکو بولبولێکی خۆش نەواو ئاواز بوو کە هەمیشە عاشقی گەلو نیشتمانەکەی بووە ، هەردەم بۆی ئەخوێندو گۆرانی بۆ ئەوت ، حەزی ئەکرد گەلو نیشتمانەکەی بەرەو پێشەوە بڕواو بە ئاکامی دڵی شاد بێت ، فانی لەگەڵ ئەوەدا کە لە بنەماڵەیەکی دەستڕۆیشتوو بووە بەڵام هەرگیـز گەلو وڵاتی لەبیر نەچۆتەوە ... بۆیەکە ویصالیش پارچـە شیعرێکـی تەخمیس کردووەو ئەڵێت :ـ

دووکەڵی جەورو خیانەت ئاسمانی دینی گرت
کورد لەبەر شوومیو نەزانین شێوەیی بێدینی گرت
نەکبەتی ئێمەش بوو حەتتا دەولەتی بەرلینی گرت
ئاگری جەهلو نەزانین وا بەجارێ تینی گرت
وا بلێسەی ناوقەدی خەرمانی چاکەی ژینی گرت

چونکە بۆیەکتر نەبوون کورد پاکو ڕاستو بێ خەلەل
پاکی بێ بەش بوو لە فەیضی کەسبو زانینو عەمەل
وا لە تاریکی هەموو کەوتوون گومرا کوێرو شەل

(١) سەردەمی ژیانی لە [١٩١٠ لە دایک بووەو لە ٤ـ١ـ١٩٧٣ لە مەرگـە مردووە] ، لە ساڵی ١٩٧٥ کاک کەمال میراودەلی دیوانەکەی بـۆ یەکەم جار چاپ کردووە .

سەیری گێتی لە ئەزانی ڕۆژی تەقسیمی ئەزەل
کوللی میللەت جەژنی شادی گرتو کوردیش شینی گرت

میللەتی کورد زۆر فەقیرە سەیری چەند بێ دەستو پا
وا لەژێر باری گرانی غەیرەدا پشتی شکا
پشتی زامار کرد خەریکە جەرگیشی کون کون بکا
تیری تەقصیری جەفاکارانی ظالم بێ خەطا
گۆشەیی جەرگی ئەهالی عاجزو غەمگینی گرت

باعیثی دودی دەروونە ڕەش بووە شاخو وەطەن
هەر لە ترسی ظولمە عالەم لێم بوونەتە .... وەطەن
حەیفێ نەمزانی لە دەس چوو کوشتینی داخی وەطەن
سەددی گەورەی دەفعی دوشمن عیلمە بۆ باخی وەطەن
جا کەوابێ کوردی جاهیل باغی بێ پەرژینی گرت

تۆ کە نیتە ئەروەتو موحتاجی هەر بۆ یەک فلووس
پایەبەرزی بۆ تۆ نابێ ، مەگرە ئەسبابی جلووس
خەرتەل‌ئاسا دەوری لاکی تۆ ئەدەن ئینگلیزو ڕووس
ڕوو لە زانین گەر نەکەی تۆ ، پەشمە تیعدادی نفووس
بۆ دڕینی وورگی بێ کە گورگی قینی گرت

عیلمو فەن بوو ئەوروپای گێڕا بە فەوقی ئاسیا
ئێمە چونکە جاهلین هەر بارکێشو ناڕەوا
واسیطەی سەرکەوتنتە عیلمو عەمەل بۆ هەردوولا
هەر لە سایەی عیلمو زانین بوو کە دەستەی ئەوروپا
ئەم فەضایەی بەینی ئەرضو ئاسمانی شینی گرت

سەیری ئەم بەدبەختی‌یە ڕووی کردە کوردی ماڵوێران
چونکە بۆ هیچ لا نیمانە صنعەت‌و کەسبی جوان
جا مەگەر ئێمە لە دوولا خاك بەسەر کەین بۆ ژیان
بێ‌ینەوە سەر باسی قەومی کوردی کورتی هیچ نەزان
تاجی عیرفانی فڕێدا ، کەوتە عارەق چینی گرت

واعیظا تاکەی بە ڕیشی پان‌و هەم وەعظی ڕیا
سەیری ئەم ئیسلامە جوانەت پاکت خستە حەلوەلا
بەس بڵێ ڕیش پانی سك زل ، نامەوێ وەعظی وەها
دین‌و دنیا گرتنی پێویستە تو خودا ئەی مەلا
بەس بڵێ دنیا تەواوە بەسیە هەرکەس دینی گرت

ماڵی عالەمیان وێران کرد هەر بە سێ کەس تو خودا
نەگبەتی کوردی فەقیرە ئەم سێ‌یەش بوونە بەلا
موختەصەر هەرسێ ئەکەن تالانی میللەت ئاشکرا
بێ کینایەت خۆشە نووسین ، شێخ‌و ئاغاو نامەلا
دەستی کارو قاچی هەوڵ‌و چاوی تێکۆشینی گرت

ئیش‌وکاری ئێمە بۆتە خواردن‌و پۆشین‌و خەو
خەڵق شەویشی بوو بە ڕۆژ ، ئێمە ڕۆژمان بۆتە شەو
شوغلی خەڵقی عیلم‌و فەننە ، ئیشی ئێمەیش ڕاوەکەو
چەرچل‌و ڕەزفل خەریکی ڕاوی غایەن ڕۆژو شەو
گەورەکەی ئێمەیش بەبێ غەم پرچی پوورنەخشینی گرت

ساقیا دڵ ئینتیظاری کاسە قەط لۆمەی مەکە
زەردوو وشکە وەك پەلاسە لێوی قەط لۆمەی مەکە

بێ قەراری تیری تانەی ناسە قەط لۆمەی مەگە
دڵگرفتاری خەزانی یەئسە قەط لۆمەی مەکە
گەر بە دائیم میثلی بولبول شێوەیی نالینی گرت

ئەی (ویصالی) تۆیش وەکو پەروانە بۆ دیداری شەم
خۆت لە بۆ سووتان حاضر بکەی بێ زیادو کەم
ڕۆح فیدا کە بۆ ویصالی خەططو خاڵو کولم‌و دەم
بۆ فیداکاری نەبوو (فانی) کە دەستی کاکە مەم
سێوی زیوینی چەناکەی جوانی خاتو زینی گرت

لە ڕۆژی هەینی‌دا ، مانگی ۳/۱۹۵۲دا
وتراوە .

- ٧٤ -

ئەم پێنجخشتەکیە هی (ویصالی) خۆیەتی

دڵ حەپسی چیە ؟ ، فیرقەتی دڵداو نەحیفە(١)
وەک مورغی قەفەس بێ کەس‌و بێ یارو کەسیفە
ڕوو زەردە بە دائیم وەکو ئەوراقی خەریفە
ئەی یار لە ڕوو لابدە ڕووبەندی قەدیفە(٢)
با میثلی قەمەر دەرکەوێ ئەو ڕەنگە ظەریفە
لەم غربەت‌و بێ ڕاهیە وا لەنگ بووە قاچم
لەم کەوتن‌و هەڵسانە وەکو کون‌و دەمی پاچم
زینهار لە بۆ کویی حەبیب جارێ کە ناچم
بەینێکە منی بەندە بەبێ خلعەتی ماچم(٣)
بۆ مەنعی دەکەی مەطلەبی من سووک‌و خەفیفە
من مەستی شەرابی لەبی نەویاری ڕەسیدەم
یەک دەفعە لە وەصڵت گوڵی ئارام نەچیدەم(٤)
ئەی باعیثی ئارام‌و دڵ‌و قەلبی ڕەمیدەم
گەردانی قەدو قامەتی تۆ ، جیسمی خەمیدەم(٥)

---

(١) نەحیف :ـ لاواز ٠

(٢) ڕووبەندی قەدیفە :ـ پەچەی قەیفە ٠

(٣) خلعەت :ـ خەلاَت ٠

(٤) نەچیدە :ـ نەچنراو ٠

(٥) خەمیدە :ـ چەماوە ، کۆم‌بوو ٠

قوربانی غوباری بەری پێت جانی شەریفە
بەم عەطرە وەکو غونچەیی بوستانی بەهەشتی
بەم هەیئەتە حەسرەت ، حۆرو غیلمانی بەهەشتی
بەم صافی‌یە وەک لوئلوئو مەرجانی بەهەشتی
مەعلوومە کە سەردەفتەری حورانی بەهەشتی
سەر تا بە قەدەم نازکو پڕ وەصفو لەطیفە
مەجنوونو سەراسیمەیە جەمعیەتی دانە(٦)
بەم جیلوەیی ڕوخسارە دەڵێی صوبحو بەیانە
ئەو ئەبرۆو موژگانە ، دەڵێی تیرو کەوانە
ئەو نوطقە کە دەیکەی بە زوبان پێم بڵێ جانە(٧)
بۆچ وایە کە تەئثیری وەکو شەرعی حەنیفە
بۆ دەردی مەریضان لەبی مەحبووبە ، دەوایە(٨)
گەر صەرفی بووە عومر بە خۆڕایی ڕەوایە
ئەم سینە کە وەک مەیکەدە پڕ سازو نەوایە(٩)
لەم کاولی دنیایە کە جێی جەورو جەفایە
مەقصوودەی دڵو دیدەی ، مەدیداری حەنیفە

....

(٦) دانە :ـ کورتەی دانایە ، واتە :ـ زانا ٠
(٧) نوطق :ـ قسە کردن ٠
(٨) لەب :ـ لێو ٠
(٩) مەیکەدە :ـ مەیخانە ٠

تۆ شاهیدی گوڵبەرگەو ئەمن شێتو فەقیرم
تۆ شاهی جوان بەختو ئەمن پیرێ کەبیرم(۱۰)
تۆ ماهی جیهان تابو ئەمن کوێرو ضەریرم
تەضعیف کەمەنەدم ، نی‌یە لازم ، مەعلوومە ئەسیرم
بەو پەرچەمی موعتەللە ، بەو زوڵفە لەفیفە(۱۱)
مەجرووحی دەردی هیجرانە محەممەد
هەمتایی ویصالی دلی بوریانە محەممەد
شەیدالی ڕۆخو گوڵبەری جانانە محەممەد
ئەلئانە کە ئاوارەیی ئالانە محەممەد
بیبینە کە بێ هەمدەمو بێ یارو حەریفە

---

(۱۰) کەبیر :ــ گەورە ، بە ساڵاچوو ٠
(۱۱) لەفیف :ــ پێچ پێچ ، لوول خواردوو ٠

جیهان بووکێکه موهریشی جەفایە
بە غایەت حیلەبازو بێوەفایە
هەموو عالەم دەزانێ بێبەقایە
دەزانێ وایەو دەشلێ ئاشنایە
تەماشا قەولو فیعلی ناموافیق

بە ئەمری پادشاهی حەیی بێچوون
شەهی ئیسلامو کافرو هەرچی بوون
لە گەنجو مولکی دنیا بێبەری بوون
چ نەمروودو چ فیرعەونو چ قاروون(١)
لەگەڵ گورگی زەمانە موتتەفیق بوون

---

(١) نەمروود :ـ کابرایەک بوو لە سەردەمی حەزرەتی ئیبراهیم پێغەمبەردا داوای خوایەتی کرد ، خوا حەرزەتی ئیبراهیمی نارد تا بڕوای پێ بهێنێ ، ئاگرێکی گەورەی کردەوەو حەزرەتی ئیبراهیمی تێفڕێدا بەڵام خوا ڕزگاری کرد ٠
فیرعەون :ـ پاشای میسر بوو ، ئەمیش داوای خوایەتی کردو خوا حەزرەتی مووسای بۆ نارد ، بەڵام بڕوای پێ نەهێنا ، لە ڕووباری نیلدا خۆیی‌و دارو دەستەکەی نوقم بوون ٠
قاروون :ـ دەوڵەمەندێکی سەردەمی فیرعەون بووە ، خوا خۆیی‌و سامانەکەی بە ناخی زەویدا بردە خوارەوە ، ئەم ڕووداوە لە قورئاندا باس کراوە ٠

لەگەڵ تۆمە جیهانی بێ‌بن‌و سەر
لەگەڵ مادوون‌و لۆطی بووی بە هەمسەر
خۆیان پیاداوی کیهتەر ، تاکو میهتەر
کەی‌ومورث‌و جەم‌و داراو ئەسکەندەر
هەموویان مێردی تۆ بوون کۆنە ماکەر
برا پیربووی ، بەسەرچوو عومری لاوی
بەسە تاکەی پەرێشان‌و بڵاوی
دەمی ئاخر ئەزانی بەش براوی
قەفەس دنیایە ، ئێمەش کەو لەناوی

بەدەس خۆمان نەبوو کەوتینە داوی
نەماوە ڕاحەت‌و ئارامی جانم
چەماوی دەستی جەوری زەمانم
بە دائیم چون لە مردن بێ ئەمانم
بە دانەو ئاوی خۆش دڵ نیم ئەزانم
وەکو ئەمثالەکان ئەمکا قوڕاوی

مەکە باوەر بە وەضعی چەرخی دەوران
جەم‌و ئەسکەندەرو داراو سولەیمان
بە یەک ضەربە هەمووی کردن پەرێشان
برا دنیا وەکو بووکێکە خەندان
تەڕو تازەو جوان‌و شۆخ‌و ئەلوان

دەمێ شادت ئەکا دنیا بە کەیفی

لەناکاو ئەتکوژێ ئاخر بە سەیفی[2]
کە نەیگرت تاکو سەر ئیکرامی ضەیفی
وەلی مەعلوومە زاوا کوژە حەیفی
لە سینەی‌دا بە صەد کیسرایی‌و خاقان
لە بۆ دنیا خەلایق وەک هەلووکە
هەزاری کوشت ئەم دنیایە چرووکە
ئەوێستاش هەر خەریکی نووکە نووکە
لەبێش چاومان زەمانە میثلی بووکە
سپی‌و سوورو ملەووەن وەک گلووکە

لە بۆ باغی دیانەت عیلمە پەرژین
بەبێ عیلم‌و عەمەل قەط نابێ تەتمین
خەریکی مەعریفەت بەو کەسب‌و زانین
چرایەکە عیلم ، بێ نەوت‌و بەنزین
ئەکا هۆدەی دلت ڕووناک‌و ڕەنگین

عیلم دوڕڕە ، عەجەب صاحێب جەلایە
کە عیلمت بوو دلت صاحێب صەفایە
عیلم ئەسبابی عیرفان‌و حەیایە
دەوامی هێندە زۆرە ئەو چرایە
هەزار سالیش ئەبێ شوعلەی لەدوو ژین

ڕەفیق بە بۆ کەسێ عالی نەژادە
لەگەڵ جەهلا هەموو عومرت بەیادە

(٢) سەیف :ــ شمشێر ، شیر ،

که عیلمت بوو دڵت مەسروورو شادە
هەتا خەرجی بکەی دەخلت زیادە
عەجەب گەنجێکە نابینم زەوالی

دەخیلە فرصەتە مەردانە هەستن
هەتاکەی غافڵو بێ‌هۆش‌و سستن
بەیەک دەفعە هەموو دنیاپەرستن
ئەوانەی ژووردەستن‌و ژێردەستن
لە عەشقی بووکی ئەم دنیایە مەستن

موعانید هەر کەسێ بوو مەیدوێنن
ئەوی دوژمن ئازا بیمرێنن
مەبادا وابزانن هەر ئەمێنن(٣)
خەریک بن ، جوملە تەنها بیستێنن
لە ئاوا نی‌یە پەلی یەکدی دەبەستن(٤)

ئەگەر غیرەت ببوایەو نووری عیرفان
هەموو یەک دڵ ئەبوون ، یەک ذات‌و یەک‌جان
نەی ئەتوانی عەدوو گەر بێتە مەیدان
ئەگەر پشدەر میثالی جاری جاران
رەئیسێکی ئەبوو بێ فەرق‌و نێوان

لە هەر لایێ دەنگی تاروو ڕوباب بوو
دڵیش مایل بە مەیخانەو شەراب بوو

---

(٣) مەبادا :ــ نەکو ، نەوەکو .
(٤) یەکدی :ــ یەکتر ، یەکتری .

له دنیایی دەنی عالەم غوباب بوو

له هەر جێگا دوو کەس شاب‌و خراب بوو

له نێو کوردان هەزاریش پادشایه

جیهان بووکێکی بێ شەرم‌و شکۆیه

عەجایب سیحربازو حیله جۆیه

مەخۆ تەفره لەبۆی صاحێب درۆیه

طەمەع زالێکه بەطنی پڕ درۆیه

که مارەی کەی درۆ ئەولادی تۆیه

نەچی دەرچی له ڕەسمی حاتەمی‌یەت

مەپۆشه قەط لیباسی ماتەمی‌یەت

مەبه خاریج له لیسەی عالەمی‌یەت

نەبی غافڵ له پیشەی ئادەمی‌یەت

نەکەی تەعلیمی نادانی وەکو جاف

بەبێ زانین هەموو کارت هەبایه

بەبێ عیرفان دەروونت بێ صەفایه

ئاهیل بی وجوودت بێ بەهایه

سایع دانی ئەوقاتت خەطایه

نەکەی تەن‌پەروەری بۆ جان ، جەفایه

هەتا دونیا بە چاکی سەوزوشینه

لەسەر ڕێی مەصڵەحەت پێی خۆت ببینه

که ڕیسوا بووی ژیانت وەک نەژینه

برا ، ئەرضی خودا پان‌و بەرینه

فەقیرو شا له نێویا خۆشه چینه

- ٧٦ -

دوێ شەوێ لە مەیکەدە شاهید بە ڕوویی نازەوە
هاتبووە بەزمی عاشقان بە صەد ڕمووزوو ڕازەوە
ئامادە بوو موطریب لەوێ بە تارو چەنگ‌و سازەوە
ساقیش بە جام‌و بادەوە ، بە غەمزەو فەخرو نازەوە
گەدا بوو پادشا لەوێ ، بە صەد هەزار ئەیازەوە

عەجەب شەوێ بوو ئەو شەوە جام بلوورینی دەم بە دەم
دائیر بوو دائیم پڕ لە مەی ، مانەندی دەوری بەزمی جەم
جۆش هاتبوو بە ناری عەشق کوورەی دڵی ئەهلی کەرەم
لەم دەوری پڕ عەدالەتە نەمابوو ظوڵم‌و جەورو غەم
ڕەقیب خەریک بوو شەق بەرێ بە ڕەنگی وەک بەرازەوە

بەڵێ زۆر خۆش بوو ئەو دەمە سەیری گولستان‌و چەمەن
ڕەنگین بوو سارا بە گوڵی میناوو لالەوو سەمەن
ئاوازی قومری‌و عەندەلیب خۆش بوو لە گوێچکەی ئەنجومەن
هەرکەس باوەشی گرتبوو شیرین حەبیبەی گوڵ بەدەن
منیش ئەم ڕوانی بۆ دولبەر کە بێ لە ڕێی نیازەوە

کە دیم لە وەختی صوبحدەم شۆخێ بە دوو شەمامەوە
سەلامی کردوو هاتە پێش قەدەم قەدەم بە لامەوە
لەبانی نایە سەر لەبم بە نازو ئیبتیسامەوە
لە خۆشییا هۆشم نەما ، حەیاتی خستە قامەوە
بۆ قەتڵی‌عاشق هاتبوو بە شەمم‌و جان گەدازەوە

ڕامان بوارد ئەو شەوە بە دەنگی چەنگ‌و ئای‌و نەی

من مەستی لەعلی ساقی‌ی‌و شاهید خەمۆشی جامە مەی
لە فەیضی جام‌و بادەوە بوو بووین بە شاهی مەلەك ڕەی
دنیا لە ڕەغمی موددەعی خۆشە بە عەیش‌و نازەوە

حەمدەن زەمانی عوشرەتە ڕۆیی بە جارێ هەوری غەم
سارێژ بوو زامی تیغی غەم ، نەماوە هیچ دەردو ستەم
حەدیقە جوان‌و خۆش هەوا هەروەك گولستانی ئیرەم
مەیخانە سازو پڕ نەوا لە دەنگی [سازو زیرو بەم][1]
بە جامی زەڕلی من ئەدا ساقی بە عیشوەو نازەوە

ئەی نەونیهالی مەستی چەم ، ئەی یاری گولعوزاری من
ئەی سەرووی باغی گوڵ بە دەم ، ئەی شۆخی نازداری من
ئەی شەمعی عاشقان بە جەم ، ئەی نووری چاوی تاری من
ئەی دافعی دەردوو ئەلەم ، ئەی غونچەیی هوزاری من
هێنای بەهاری عاشقان بە ڕەنگ‌و بۆیی تازەوە

بە لەنجە چون کەبۆتری ، لە شێوەدا وەکو پەری[2]
مەوزوونە سەروی قامەتت ، مانەندی تەبعی ئەنوەری[3]
حەیاتی جاویدان ئەدەی بە لێو کە عەینی کەوثەری

---

(1) وشەکانی ناو کەوانەکە ناوی سێ ئامێری مۆسیقان ·
(2) کەبوتر :ــ کۆتر ·
(3) مانەندی :ــ وەکو ·
تەبعی :ــ سرووشتی ·
ئەنوەری :ــ شاعیرێکی کۆنی ناوداری فارسە ·

کردت بە ڕۆژ دەیجووری شەو ، بە ڕوو وەک شەمسی ئەنوەری
تەصدیقە دەعوای یوسفیت ، بە جووتێ چاوی بازەوە

صوبحی فەرەح طلووعی کرد ڕەقیب خەریکی هیجرەتە
عوسرەت بە جارێ باری کرد ، ڕۆژی ویصالو عوشرەتە
ڕۆیی زستانی حوزنو غەم بەهاری عەیشو لەذذەتە
مژدە (ویصالی) مەیگەدە ، ئیمرۆ میثالی جەننەتە
مەعشووقە ڕووی لە ڕەحمەتە ، لە لوطفی بێ نیازەوە

ڕەقیب

بەشی هەمەجۆروهەمە بابەت

لێرە بەدواوە شیعرەکان هەمەجۆرن . واتـــە تێکەڵاوە لـــە نامـــەو نامەکاری . ستایش‌و پیاهەڵدان . لە باسی سرووشتی هەنـدێ ناوچـــەی کوردەواری . باسی چایی . باسی هەندێ کارەساتی تایبـەتی . هەروەهـــا گەلێ لایەنی تری جیا جیای شاعیر کە ئەمانە هەموو لە داهـــاتووی ئـــەم دیوانەدا بەرچاو ئەکەون . ئەوەی لێرەدا پێویستە بیلێـم ئەوەیـــە کـــە شیعرەکان سووک‌و ئاسانن . وە زیاتـر بـــە گوێچکـــەی خوێنـدەواران ئاشناترن . لەلایەکی تریشەوە لە هەندێ شیعرا شاعیر هەوڵـی داوە کـــە مەبەستێکی تایبەتی بخاتە بەرچاو بەڵام بە شـێوەیەکـی هونـەری‌و بـــە سەلیقەیەکی سەرکەوتوانە توانیوێتی بـە شێوەیـەک دەری ببڕێت کـــە خوێنەر زیاتر زەوقی لێ وەربگرێت . هەروەك لە شـیعری «کێچ »دا ئـــەم دیاردەیە هەست پێ ئەکرێ . .

\- ٧٧ -

ئیرانی ویصالی بە دەستی ئینگلیزەکان

تۆ تەماشاکە برادەر لەم زەمانەی نابەکار
چۆن بە تیری خۆی ئەکا جەرگی هەموو کەس زامدار
عالەمی دنیا سەراسەر وا لە مەیدان میثلی گۆ
گشت بە چۆگانی فەلەک کەوتوون غەریبی دوور دیار(١)
ئەهلی عیلم‌و سەییدو دەروێش‌و شێخ‌و صۆفییان
شاهو خونکارو کەدا ، نۆکەرو هەم شەهریار
قاضیی‌و موفتیی‌و ڕەئیس‌و کەی‌خوداو و ئەهلی دێ
گشت بە جارێ دڵ پەرێشانن لە چنگ فیتنەی دیار(٢)
ما عەلەینا لەشکری غەم وا جیهانی گرتووە
کەس نی‌یە مەحفوظ‌و سالم بێ لە مەکری ڕۆزگار
خۆ خصووصەن مەردێکی وەک من ، بێ‌کەس‌و بێ خان‌ومان
کەوتووم ئێستا بە بێ موئنیس زەلیل‌و لێو بەبار
هەرچی دادم کرد وەکو فەرهاد لە چنگ زاڵی جیهان
دەرپەیەک نەفعی ئەبەخشی بووم بە جارێ ڕەنج خەسار
وا لە کونجی بێ کەسیدا ماومەوە بێ هەم جەلیس
هەروەکو [یەعقووبی کەنعان]م لە حەسرەت ڕوویی یار

---

(١) گۆ :ـ ئەو تۆپە خڕەی لە چۆگان بازیدا بەکار دێ ·
چۆگان :ـ ئەو دارەی وەک گۆچان وایە لە چۆگان بازیدا بەکاردێ ·
(٢) کەی‌خودا :ـ کوێخا ·

کەس نی‌یە عەمتایی من گیرۆدەی دامی بەلا
گەر وەها مەعلوول‌و خەستە خاطرو هەم دڵفوگار(٣)
چونکە وەک یونس ئێستا غەرقی دەریایی غەمم
فەرقی ڕۆژو شەو نی‌یە ئەصلاً لە بۆ ئەمنی هەژار
من کە هەرچەندە بە دانیم بێ‌نەواوو پڕ غەمم
گەر ببینم دەفعەیێ دڵدار ێ بۆ دەفعی نزار
موددەتێکە گەر وەکو یوسف لە زیندانم ئەسیر
کەس نی‌یە بارێ کەفارەت پێم بڵێ ئەی دەردەدار
هەرچی تێ‌فکریم نەبو مەردێ پەناهی بۆ بەرم
ئاخری ڕووم کردە دەرگای خالقی لەیل‌و نەهار
زۆر بە ذیللەت کەوتمە دەرگاو بە دڵ پاڕامەوە
بەڵکە بارێ خوا بکا ڕەحمێ بە بەندەی خاکەسار
ئەی (ویصالی) تا ئەمردووی شوکری ئیعمەت بێنەجێ
تا لە دنیاوو قیامەت‌دا نەبی بێ ئیعتیبار

---

(٣) دڵفوگار :ـ دڵبریندار .

زەلیلی ویصالی بە دەست لەشکری کافری بەدمەزەبی (کێچ)ەوە ..

ئەی برادەر ، سەیری شوورەی جەیشی بێ سامانی کێچ
وا هەموو بێ هۆش‌و مات‌و عاجزی حەیرانی کێچ
هەر وەکو هەوری عەزەب ئالوودە پۆشی ڕووی زەمین
یەحتەمیل دنیا ببێتە سەربەسەر وێرانی کێچ
کێ هەیە ئیمڕۆ بڵێ من پاڵەوان‌و صەف‌دوڕم ؟
گەر درۆ ناکا بە ڕاستی بێتە بەر مەیدانی کێچ
دەوڵەتی ئینگلیزو ژاپۆن‌و هەم یۆنانیان
گشت فیراریان کرد لە دەست لەشکری ئەڵمانی کێچ
من کەوا ناشارەزاو بێ وەسیلەو قوڕبەسەر
وا بە ذیللەت کەوتمە دوای جادوویی دێوانی کێچ
کەی ئەبێ یارەب نەجاتم بێ وەکو مووسا لە چنگ
لەشکری فیرعەونیان‌و حیلەیی هامانی کێچ
گەنجی صەبرو نەقدی عومرو پارچە پارچەی عەقڵ‌و هۆش
هەر بە یەک شەو پاکی بوو غارەت‌و تاڵانی کێچ
هەرچی ئەیبینی لە عالەم ڕۆژو شەو هاواری‌یە
دائما وەک من لە دەستی ظوڵم‌و تێ‌هەڵدانی کێچ

من کە خۆم دی وا ذەلیل‌و مەلجەئیشم هیچ نەبوو
ناعەلاج هەڵسام‌و چوومە خزمەتی سوڵطانی کێچ

شەرحی حاڵی خۆم بە ذیللەت دا لە خزمەتیا تەواو

یەعنی تاکەی مردم ئیتر بەسیە سەرگەردانی کێچ

٥
پێی وتم لاچۆ خزم ، چیت دیوە ؟ ، باسی چی ئەکەی ؟
لێرە کوا کێچ ؟ ، وا ئەڵێن پەیدابووە دەرمانی کێچ

٦
تۆ بڕۆ بۆ پشدەرۆ بتوێنو دۆڵێو شارەزوور
جا لەوێ ئەیبینی بێشک صەف صەفی گورەانی کێچ

٧
من بڵێم چی ڕۆحەکەم بۆ ئینتیقامی ئەم حەقە
خۆت ئەزانی چەندە وەحشین میللەتی عوربانی کێچ

٨
ئێستە چارەت یا تەنووری گەرمە یا ئاوی کوڵاو
زوو عیلاجی خۆت بکە تاڵرنەبی نادانی کێچ

٩
ئەی (ویصالی) مژدە بێ لێت ڕەنگە ڕاهی بی لە دەس
حەربی کوففاری یەهوودوو زەحمەتی زیندانی کێچ

سالی ١٩٧٠ك ١٩٥٠ز وتراوە

- ٧٩ -

ویصالی دژی ئەو گیانەوەرە وردانە بووە کە ئازاری مرۆڤ ئەدەن لێرەدا باسی جانەوەرێکی زیان بەخش ئەکا کە تا ئێستا کەم شاعیر هەیە بیری بۆ ئەمە چووبێ ، ئەم شیعرە لە پاڵ ئەوەدا کە پاڵ بە مرۆڤەوە ئەنێت (بە تایبەتی لەو سەردەمەداو لە گوندەکاندا) کە خۆیانی لێ بپارێزن چونکە مرۆڤ تووشی نەخۆشی ئەکات ، لە هەمان کاتدا واتای تریش ئەدات بە دەستەوە ..

رەقیب با بڵێ لێت ئەمرێنم
من تێ نافکرم هەر ئەت ترێنم

ئەی هاوار چبکەم لە چنگ ئەسپێو کێچ
خواردیان گۆشتو ئێسقانو خوێنم

خودا هەڵی خەی وەقتێ لە وەقتان
بۆ خۆم بە بێدەنگ تێبوەشێنم

خودا بۆم بکا فەصلی ئێوارە
قەوەتی ئەسپێوکێچ ئەشێوێنم

تەنووری گەرمم ئەگەر دەسکەوێ
بە جارێ هەردوو هەر ئەفەوتێنم

تو خودا مەنعم مەکەن ئەی یاران
شەرطە ریشەیان لە بن دەربێنم

هەرچی تکای کرد گەر بیان بەخشم
لە رِقا لیباسی خۆم ئەسووتێنم

هەر کەسێ وتی خوا قبووڵ ناکا
ئەلێم خوێنی خۆم بۆ خۆم ئەپسێنم

ئێوە نازانن چیان پێ کردم
لێم گەرێن با هەر بیان سووتێنم

(ویصالی) مەدە طوول بە ئەشعارت
حەقت ناقەوتێ ئەگەر بمێنم

تەعریفە مێرگاسە

عەجەب دەشتێکە مێرگاسە پڕی نەسرینو لالایە
مەکانێکی خۆشو ئەعلا وەکو خولدی بەرین وایە
عەجەب دەشتێکی مەیدانە ، جەمیعی باغو بوستانە
مەکانی حورو ویلدانە ، بەهەشت ئاسا دلارایە
عەجەب دەشتێکی ڕەنگینە ، بە ڕەیحانەو بە نەسرینە
عەجەب قەصرێکی شیرینە ، وەکو باغی زولەیخانە
وەرن یاران تەماشاکەن ، تەماشا مەجلیسی چا کەن
دەفو طەمبورو پەیداکەن ، لە بۆ ئەم بەزمی دارایە
تەماشاکەن لە گوڵزاری . لە مەحبووبانی گوڵزاری
لە بولبول بۆ ڕۆخی یاری ، چلۆن حەیرانو شەیدایە
مەکانی عوشرەتو عەیشە . مەکانێکی فەرەح بەخشە
بە دائیم مەستو سەرخۆشە ، کەسێ گەر وا لەوێدایە
تەماشاکەن لە بوستانی . گوڵی وەک لەعلی ڕوممانی
تەماشاکەن لە مەرجانی ، چلۆن پەخشانی صەحرایە
مەکانی عوشرەتو شادی ، مەکانی گەردن ئازادی
مەقامی کەیفو دلشادی وەکو مەیخانە ئاوایە
عەجەب خاکێکی نوورینە ، مەکانی تەنبلوورینە
برووجی ماهو پەروینە ، شەبیهی تاقی مینایە
عەجەب ئەرضێکی پڕ میسکە . لەگەڵ ئەرضی ئیرەم خوشکە
مەکانی عەنبەرو میشکە ، میثالی خاکی تاتایە
بە دائیم بادەیی ئەحمەر ، بە دەستی ساقیە سیمبەر

ئەظیری مەجلیسی قەیصەر ، شەبیهی بەزمی دارایە
کە بۆ مەخلوقی مێرگاسا وەکو جەننەت بەهەشت دەرکا
لە مەخلووقاتی بێ هەمتا ، نیشانەی لوطفی مەولایە
کە کانیلانو سارد ئاوە ، بنەفشەزارو لاولاوە
عەجەب دڵگیرو خۆش ئاوە ، مەقامی عەیشی دنیایە
چنارو ڕاهی زینوانە ، قەریبی باغی ئاشانە
عومومی سونبولستانە ، نەظیری ڕۆح ئەفزایە
یەکێ دەروی سڵاوگانە ، کڵاومەندو کلێتانە
جەمیعی ڕێی موسڵمانە ، چ مسکینو چ پاشایە
بەڵێ ئەم باغو بوستانە نەظەرگاهی حەبیبانە
فەرەحبەخشی دڵو جانە ، مەقامی گشت ئەطیببایە(١)
وەرن تێر بن لە سەیرانی ، لە سەرووی عەرعەرو بانی
بکەن مەدحو ئەناخوانی ، بڵێن یا غەوثی بەغدایە
تەماشاکەن لە ئەنهاری ، وەکو تەسنیمە جۆباری
لە چەشمەی گەر دەبێ جاری ، دەڵێی شەهدی موصەففایە(٢)
عەجەب سەرچەشمەیێ جانە ، مەکانی دوڕو مەرجانە
شیفائی جەمیعی دەردانە ، وەکو ئاوی بەقا وایە
بە سەردی هەر دەڵێی بەفرە ، بە ڕەنگی هەر وەکو خەمرە
بە طەعمی هەر وەکو شەکرە ، عەجایب نەشئە بەخشایە

---

(١) ئەطیببا :ـ پزیشکەکان ٠

(٢) جۆبار :ـ جۆگە ٠

چەشمە :ـ سەرچاوە ٠

شەهد :ـ هەنگوین ٠

به هەیئەت چەشمەیی کەوثەر . لە دەوری عەرعەرو ئەستەر
مەکانی لالەوو شەشپەڕ ، مەقامی ئاڵو والایە
لە لایّ لالەیی حەمرا . لە لایّ نەرگسی شەهلا
لە لایّ سەبزەیی غەبرا . هەموو نەعناوو مینایە[٢]
لە لایّ باغو بوستانە ، لە لایّ خەیمە هەڵدانە
لە لایّ بەزمو سەیرانە ، لە لایّ بادە پەیمانە
لە لایّ بەزمی شاهانە . لە لایّ بەزمی خووبانە
لە لایّ بەزمی شۆخانە . میثالی عیدی پاشایە
لە لایّ نەوجوانانە ، لە لایّ نەوعرووسانە
لە لایّ نەونەمامانە ، لە لایّ ماهی سیمایە
لە لایّ باغی ڕەیحانە . لە لایّ سێوو ڕوممانە
لە لایّ مورغی حەیرانە . کە ئاوازی هووەیدایە
لە لایّ چایی گێڕانە ، لە لایّ هەر چراخانە
لە لایّ بەزمی ڕەندانە . صەداوو ئاوازی گۆیایە
لە لایّ بەزمی تورکانە ، لە لایّ گەوهەر ئەفشانە
لە لایّ مەی لە مەیدانە ، لە لایّ ساقی شەیدایە
لە هەرچی تۆ تەصەوورکەی . لە هەرچی تۆ تەفەککور کەی
لە هەرچی تۆ تەنەظظورکەی . لەویّ یەکسەر موهەییایە
عەجەب دەشتێ دلگیرە ، مەکانی سێوو هەنجیرە
کە خاکی عەینی یکسیرە ، مەکانی عەطری بێزایە

---

(٢) غەبرا :ـ ماکەو ، زەوی تۆزا وی . سالی وشکە ساڵ لەبەر بێ بارانی وە هەموو قەراغی ئاسمان تۆزاوی بێ ٠

عەجەب جاێکە مێرگاسا . میثالی گومبەدی مینا
نی‌یە ئەصڵەن مەقامی وا . لە نوقصانی موبەڕڕایە
عەجەب دەشتێکی ڕاوندە ، بە ساباتو سەکۆ بەندە
خۆشو دلگیرو خورسەندە . مەزیلی دەردو غەمهایە
عەجەب دەشتێکە شین ڕەنگە ، دوڕو لەعلو گوڵو سەنگە
بە میثلی تاقی مەیڕەنگە ، لە ڕەنگی چەرخی خەضرایە
بحمدالله هەموو ئەکمەل ، هەموو شیرین لەبو ئەفضەل
هەموو زیبا ڕوخو ئەجمەل ، وەکو ئەهلی بیارایە(٤)
جیهان مەعموورە بەو جێگە . دڵیش مەجبوورە بەو جێگە
کە چۆن پڕ نوورە ئەو جێگە ، لە بۆ وی شێتو شەیدایە
بەڵێ جێگەی سولەیمانە ، نەظەرگەی شاهی سولطانە
سەراسەر پڕ لە خووبانە . بەڵێ ، بێ میثلو هەمتایە
مەکانی [شیثوجەرجیسە] . مەقامی حەمدو تەقدیسە
مەکانی دەرسو تەدریسە ، نەظیری میصرو بەغدایە(٥)
عەجەب خاکێکی .... عەجەب خاکێکی مەسعوودە
مەکانی صەندەلیو عوودە ، وەکو باغی سەمەن وایە(٦)
منم گەر وا لە بێهۆشا ، شکستو خوارو بێ تۆشە
دڵم پڕ تابو پڕجۆشە ، دەڵێی گێژابی دەریایە

---

(٤) زیباڕوخ :ـ ڕووجوان .
(٥) شیثوجەرجیس :ـ ناوی دوو پێغەمبەرن . مەزارگەی پیرۆزیان لـــە شاری موسڵە .
نەظیر :ـ وەکو ، وێنەی .
(٦) ئەم وشەیەم بۆ ساغ نەبووەوە .

عەجەب باغێکە ئەو باغە . محەممەد سیئە پرداغە
مەکانی گەر قەرەداغە ، دەڵێی دائیم لەوێدایە
دڵیش گەر وا لەوێ ئێستا . بەخۆرایی نی‌یە وەڵلاّ
شکەنجەی تورەیی لەیلا ، لەبۆ مەجنوونی شەیدایە
لەبەر سایەی درەختانی ، نەبینی شەمسی نوورانی
وەرە گەر تۆ قسەزانی . بکە تەعریفی ئەو جایە
تەماشا ئەرغەوانانی ، تەماشاکە گوڵاّلانی
تەماشا گوڵ بەهارانی ، بە دائیم چەتری هەڵدایە
تەماشا زەری تێزابی ، تەماشا دوری خۆشابی
تەماشا سەرووی تێرئابی ، شەبیهی زولفی ڕەعنایە
چ حاجەت وەصفی ئەو جێگا . (ویصالی) تۆ بکەی ئینشا
نیشانەی وەصفی مێرگاسا ، لەسەر ئیسمی موسەممایە

سالی ۱۹۲٤ز ۱۳٤٤ك وتراوە

- ٨١ -

مامۆستا ویصالی لەم پارچە شیعرەدا ستایشی گوندی (ئەکیـە)ی قەرەداغ ئەکات لە کاتێکا بە دیدەنی چووەتەوە بۆ ناو خزمەکانی ..

لەم قەریە تەماشاکە ، لە قەصرو لە وتاغی
نی‌یە شارێ لە جیهان‌دا بە میثلی قەریەیی باغی
شەیدایە هەموو کەس وەکو بولبول لە جیهان‌دا
بۆ نێرگسی بوستانی‌و بۆ غونچەیی باغی
مضماری چەمەن زارە وەکو خولدی بەرینە
بەم نەوعە کە پشکووتووە یەکسەر گولەباغی
سوبحانە تەماشاکە لە مەصنووعی ئیلاهی
لەم میوەیی شاماتەو لەم سێبی موراغی
دەورانی‌یە پەروانە صیفەت عالەمی دونیا
بۆ مەجلیسی مەیخانەوو بۆ شەمعو چراغی
ئەم باغە چو مەیخانە کە پڕ بەزمو نەوایە
گوێ بگرە تۆ یەکبار لە ئاوازو کولاغی
بڕوانە ویصالی کە نەما نووری جەمالی
صەد حەیف کە لەم باغە نەما شەوقو دەماغی
هەر کەس کە لە ئەشعاری تۆ بێتو ببینێ
مەعلوومە دەزانێ کە ئەتۆ هەر قەرەداغی

ئەلا ئەی ناظر ئەگەر ئەهلی کەمالی
تەماشاکە لە کاتب چۆنە حالی

لە خەططی ڕەخنە مەکرە بێ میثالە
بکە تەحسینی گەر شیرین مەقالی

دلی کاتب عەجەب غەمگینە ئیمڕۆ
کە سەیید بۆ طەماع بووەتە مەوالی

کە دنیا لەم زەمانە بۆ کەرانە
خصووصەن لۆطی ڕەنگئو لا ئوبالی

ئەوی عاریف بێ ئێستا دڵ مەلوولە
بە دائیم کۆمە پشتی وەک هیلالی

منو تۆ تێ‌ئەگەین دائیم فەقیرین
بڵێم چی کەللە خالیش بووەتە والی

فەقیری بووەتە جببەو چۆتە بەرمان
ئەمین بین تازە نابینن زەوالی

بە هەر بارێ بوو تەلقینمان تەواوکرد
بە یاریدانی لوطفی لایەزالی

بە پوولێ نایەوێ دنیا کە ئینسان
ئەگەر بێ خوا بکا خێر بێ مەئالی

لە لای هەر خۆشە موحتاجیش بە شەرطێ
کە ئیمان سەلامەت بێ [ویصالی]

تەعریفو ستایشی خوارەمیر

شاعیر لە کاتێکا ئەچێتە گوندی [خوارەمیر] کە گوندێکە لە ناوچەی ئالانی باپیرئاغا لە کوردستانی ئێرانو سەر بە شاری سەردەشــت بـووە . دیمەنی ئەم گوندەو خۆشی ئەم ناوچەیە کار ئەکەنە سەر هەستو دەروونی ، بۆیە بەم شێوەیەی خوارەوە ستایشی ئەکاتو ئەڵێت :ـ

سەیری ئیمڕۆکە عەجایب دڵگوشایە خوارەمیر

هەر وەکو مەیخانە پڕ سازو ﷺ نەوایە خوارەمیر

بۆ گوڵو بوستانی دائیم غەم دەخوا باغی ئیدەم

ما عەلەینا بۆ دڵان دامی بەڵایە خوارەمیر

موطریب ئیمڕۆ دەم بە سازە ساقی ئێستا دەس بە جام

(فی الحقیقة) ، مەنبەعی عەیشو صەفایە خوارەمیر

ئەم مەکانە پڕ گوڵە ئیمڕۆ وەکو ڕەوضەی جینان

حمدللە مەنزلی حۆری لیقایە خوارەمیر

بۆ مەریضان شافیيە ئاوی وەکو ئابی حەیات

مەوقعێکی پڕ طەبیبو پڕ دەوایە خوارەمیر(١)

ئەرضی پڕ میشکو عەبیرە ، هەر وەکو خاکی خوتەن

دەشتی بۆیایە سەراسەر وەک خەطایە خوارەمیر

سەیری نەغمەی بولبولانی ﷺ وا لەسەر شاخی گوڵان

هەروەکو باغی خەرامان جانفزایە خوارەمیر

ئەهلی دنیایی هەموو موحتاجی ئەم جێگەن بە دڵ

(١) ئابی حەیات :ـ ئاوی ژیان .

شوکرو (ﷲ) ، مەنظەری شاهو گەدایە خوارەمیر

صەد شوکر ئەهلیشی سەرجەم صاحێبی عەقڵو [illegible]

بۆ هەموو کەس مەرکەزی تەدبیرو ڕایە خوارەمیر

تۆ بە دیققەت بفکرە [illegible] چەندە زیرەکن

هەر دەڵێی شیرازە خاکی ، دڵڕوبایە خوارەمیر

بۆ سەخاوەت هەر کەسێکیان تۆ دەبینی خاتەمە

ئاوەدان بێ ، مەعدەنی جوودوو سەخایە خوارەمیر

بۆ شەجاعەت حەیدەرن ئەهلی لە مەیدانی عەدو

بەزمگاهی قەیصەرو پاتەختی شایە خوارەمیر

دڵ مونەووەر بوو بە نووری شەمسی ئەحبابی وەلی

پڕ بووە خاکی لە ئەختەر ، وەك سەمایە خوارەمیر

بۆ دیانەت بێ ڕیا هەم ئەهلی سەعیو کۆششن

هەروکو بەغدا مەکانی ئەولیایە خوارەمیر

ئەی (ویصالی) بەسیە ، عاریف یەك ئیشارەی کافی‌یە

لای هەموو کەس ظاهیرە ، جێگەی وەفایە خوارەمیر

\- ٨٤ -

بێ نەوتی

برای شیرینم ئەی کاکی خۆش ڕەوت
ئاگادارت بێ صاحێبی مزگەوت

دەخیل صەد دەخیل فریامان کەوە
با لە تاریکی شەوا نەبین فەوت

یەک تەنەکە نەوت بەزووترین کات
ئەبێ پەیدا کەیت ، هەرچۆن بۆت هەلکەوت

ئەگەر زوو بە زوو بۆمان نەنێری
ئەبێ هەمووماں سەر بنێین لە جەوت

کاتێ ئەچمەوە ئێوارە بۆ ماڵ
ئەو ماڵە لە من ئەبێ بە ئەشکەوت

شەوێ تا سەحەر لەلا خۆم ئەنووم
ئێستاش‌و ئەوسایش چاوم هەر نەخەوت

بە شەو تەماشای سەعات کە ئەکەم
تاریکی هەشتم لێ ئەکا بە حەوت

ئەی داد زەمانە لەبەر بێ نەوتی
چلۆن عالەمت خستە کەوت‌و ڕەوت

گەلێ هەوڵم دا بە هەر چوار لادا
لەم تەنگانەدا کەس فریام نەکەوت

سکاڵام زۆر کرد لا قەومان‌و خوێش
فائیدەی نەبوو نەوتم دەست کەوت

ئەگەر تۆش نەوتی بۆ پەیدا نەکەی
لە شیعرا ناوت ئەبا بە جل چەوت

هیچ لێم مەپرسە ئەحواڵت چۆنە
سەر لێ شێواوم کاکە بەبێ نەوت

(ویصالی) حەتمەن نەوتی ئەوێ لێت
ئیتر مەیدەرێ لەوە زیاتر صەوت

زەلیلی کارژۆلەی ویصالی بەدەم شاهێنەوە

سبحان من یموت الملوك و المساكين

ولا یبقی من الحی سوی رب العالمين

دڵ خۆش مەبن بە دنیا ، بە ڕووخۆشیو پێکەنین

قەحبەیەکی بێ حەیا عەدووی هەموو ئەهلی دین

نە ئەنبیای هێشتەوە ، نە زومرەیی عابدین

هەمووی کوشتن سەرووبەر ، نەما یەك لە ئەووەلین

لە دوا ئەوان ئەو سەگە بە شمشێری ڕقو کین

ڕووی هجوومی کردە سەر ئەم ئوممەتەی ئاخرین

یەك بە یەکی مەحوو کرد لە ئەصحابو تابعین

بەقای نەبوو ئەو سەگە بۆ تەواوی عالەمین

کوانێ شاهی ئەسکەندەر ، کوا سولەیمانی زەمین ؟

کوا تەختو تاجی جەمشید ، کوانێ شەددادی بێ دین ؟

کوا پەشەنگو کەیقوباد کوا ڕۆستەمی سەهمگین ؟

کوا عەدلی نەوشیرەوان ، کوانێ جوودی حاتەمین ؟

کوانێ پیری کۆنە ساڵ ، کوا جوانانی نازەنین ؟

هەمووی جوونو قووتی دان ، ئەو لەعینی نائەمین

★ ★ ★

لە ئەووەڵ تاکو ئاخر ئەم قاربەی جادووکار

نەیهێشتەوە غەیری سێ لە عالەما یەك دەییار

خالی نی‌یه له حیکمه‌ت ئیشی خودایی قه‌هار
ئه‌و سێ که‌سه‌ش که ماون ئه‌ڵبه‌ت تیا هه‌یه ئه‌سرار
(دنیا)وو (نه‌فس)و (شه‌یطان) ، هه‌رسێ وه‌کو سه‌گی هار
دوژمنی جینن‌و ئینسن ، هه‌تا ئاخر به ئاثار
تا ئینقیراضی عالەم هه‌ر فیتنه‌جۆن‌و مه‌ککار
خودا بمان پاڕێزی له شه‌ڕی ئه‌و سێ له‌عین

★ ★ ★

برا ئه‌وانه ڕۆیین بڕانه‌وه به یه‌ک جار
نه‌جاتیان بوو به هه‌ر جۆر له چنگ دونیایی غه‌ددار
خودا ئه‌وان‌و ئێمه‌یش هه‌رچی هه‌یه ئیمان‌دار
جورمی هه‌موو عه‌فووکات بیجاهی شاهی موختار
ویصالی مه‌دوێ ئیتر له به‌حثی شاهو خونکار
به‌یانی مه‌طله‌بت که‌و ڕازی دڵت ئاشکار

★ ★ ★

[سه‌ختی زستانی ئه‌مساڵ]

باسی زستانی ئیمساڵ ، بێنم مه‌یدانی ئیظهار
چی کرد به تۆی فه‌قیرو به سائیری عاله‌مین
با موختەصه‌ر عه‌زیزم بۆت بکه‌م به‌حث‌و به‌یان
تڕی بڕی له گیاوو دره‌خت‌و دارو حه‌یوان
تڕی هه‌مووی به جارێ ، بڕی به‌ندی زوموستان
حه‌یوان گه‌لێ بوو ئه‌ووه‌ڵ هه‌ڵ ئه‌په‌ڕین له خۆشیان
ئه‌مساڵ ئه‌مان وت ئه‌خۆین ، دۆوو ڕۆنی بێ سامان
که‌چی له ئاخری‌دا هه‌مووی کردین ماڵ وێران

له سه‌د پێنجی ده‌رنه‌کرد ، ئه‌و ظاڵمه‌ی بێ ئیمان
ده‌وڵه‌مه‌ندیش وه‌ک فه‌قیر هه‌موو ماتو دڵ حه‌زین
[من جمله] ئێمه‌ی هه‌زار غه‌یری بزن چوارده کار
هه‌موو مردن له‌سه‌رما پاکی ڕه‌ق بوو وه‌کو دار
ئیتر له‌و چوارده کاره مایه‌وه تاقه یه‌ک کار
ئه‌ویش هه‌ڵمان گرتبوو بۆ نموونه‌ی ڕۆژگار
قه‌ضا شاهێنی بۆ نارد بردی بۆ شامو نه‌هار
یا خوا به سندانی بێت ، لێی ببێ به زه‌هری مار
چونکه بڕی قاره‌که‌ر له ده‌رکو بانو حه‌سار
به‌ڵێ ڕازین به ئه‌مری خودای [رب العالمین]

بۆ فه‌وتی ئه‌و کارژۆله لازمه ئه‌ی برای دین
با هه‌موو کۆبینه‌وه به جارێک بۆی بکه‌ین شین
نابێته‌وه شتی وا عه‌جه‌ب لایقو شیرین
هه‌ر وه‌ک غه‌زالی صه‌حرا نه‌شمیلو جوانو نه‌خشین
بۆ خصوصی ته‌عزیه‌ی سێ ڕۆژ ئه‌بێ دانیشین
چونکه بووه‌ته سوننه‌تی ئه‌ووه‌لینو ئاخرین
ته‌رکی سوننه‌ت باعیثه بۆ سوئالی ڕۆژی دین
شوکر یا ڕه‌ببی ڕازین ، له‌سه‌ر ئه‌م به‌ڵای موبین

له پاش فه‌وتی ئه‌و زاته ویصالی دڵ په‌رێشان
تازه به ئومێدی چیت ؟.. له دنیایی پڕ زیان
وه‌ختێ که دنیا نه‌ما به‌و نه‌وجه‌وانی زه‌مان

چونکە لە دنیا نەبوو شکلی پەریش وا جوان
لام وایە هەر مەلەک بوو خوا بردی‌یەوە ئاسمان
وەختێ کە تەشریفی ئەو عورووجی کرد لەم مەکان
یەک لەحظە غافڵ نەبوو لە تەسبیحاتی سوبحان
دەنگی ذیکری ئەگەییە ئاسمانی حەوتەمین

بە دڵ گوێتان لە من بێ ئەی زومرەیی موسلمین
وەختێ بەلا هاتە خوار لە لای جیهان ئافەرین
ئیتر بۆ کەم بێ یا زۆر ، لە ئەفرادی عالەمین
ڕەضا بن هەر وەکو من ، مەبن دڵ تەنگ‌و غەمگین
هەر چەند موهیم بوو فەوتی ئەو کارژۆلەی نازەنین
چونکە ئەمری خودا بوو دەستم کردە پێکەنین
وا پێم گوتن بۆ خودا مەسئوول نەبم ڕۆژی دین
[و ما علی الرسول الا البلاغ المبین]
ئەو وەختە هیجرەتی کرد ئەو حەضرەتی لە دنیا
بە یەک دەفعە سەراسەر عالەم هەمووی خرۆشا
ئەندامم کەوتە لەرزین ، وتم قیامەت هەڵستا
دڵم لە بۆی ئەسووتا ، چاوانم بۆی ئەگریا
ئەوەندەم مابوو ئەرومت ، ئەویش ئاخری فەوتا
ئیتر تازە بە من چی مەڕی حەمەی عەلی ئاغا
غەم مەخۆ ئەی ویصالی چون « مع العسر یسرا »
صابیر بە بەو موصیبەت « الله مع الصابرین »

★ ★ ★

- ٨٦ -

- پاکو خاوێنیو نیشتمان پەروەری میرادەلی -

بەپێی سەرنجدان لە شیعرەکانی ویسالی ، وا دەر ئەکەوێ کە ئاشنایەتیو تێکەڵاوی لەگەڵ عەندێ لە پشدەریەکاندا هەبووە . وە بە بەردەوام پەیوەندی لەگەڵ کردوونو هاتووچۆیشیانی کردووە . بۆیە لە زۆربەی شیعرەکانیا ناویان ئەهێنێ ، دیارە میراودەلەیەکانیش کە لە ناوچەی پشدەرا بوون ، ئەو کاتە بە ئازایەتیو دڵسۆزیو وەفاداریو نیشتمان پەروەری ناوبانگیان دەرکردبوو ، بۆیە ویصالیش بە پارچە شیعرێکی نایاب ستایشیان ئەکاو ئەڵێت :-

بەزمی دنیایی لەسەر ئاغای میراودەلی‌یە
چەرخی ئەم بەختە ئیعانەت‌دەری میراودەلی‌یە
عالەم جوملە عەشیرەت لە نزیکانو دوور
سەیری ئەمڕۆ ، کە بە دڵ ، نۆکەری میراودەلی‌یە
موددەعی حەلقە بە گوێشێکە ، نی‌یە مانەندی
دوژمنی چار طەرەفی یاوەری میراودەلی‌یە
عەکسی فەوقانی بە ڕووناکی لەسەر دنیا کەوت
پرتەوی ئاوێنەی خەنجەری میراودەلی‌یە
گەر دەبێ مەردی نەبەرد ، بەبێ تەنو صاحێب یەد
ساعەتەن حەربە خۆرو بێ سەری میراودەلی‌یە
هەر ئەمیرێ کە بەیداغی بولندی هەلکرد
پەستی نێو فکری فوتادەی میراودەلی‌یە
لەشکری فەتحە کە دێتو نییەتی پەروای

تیپی فورسانو صەفی عەسکەری میراودەلی‌یە

پشدەر ئەمڕۆکە کە مەحفووظە لە تابی سەختی

یەکسەری پڕ ثەمەری سێبەری میراودەلی‌یە

کەلەکی چەرخە کە دەڕواتو سەرەوبن نابێ

باعیثی صەولەزەنی لەنگەری میراودەلی‌یە

هەر کە نافەوتێ لە کاکۆی ظەفەری یەک دانە

سەبەبی تەسویەیی بێداری میراودەلی‌یە

ئولفەتی جانو تەنی عالەمی ئەم خاکە لەبار

ئاوی بازارو هەوای پشدەری میراودەلی‌یە

فەلەکی دەهرە کە مەعموورە (محەممەد) ئەک چۆڵ

ڕەوشەنی میهرو مەهو ئەختەری میراودەلی‌یە

- ٨٧ -

« چاو چنۆکی »

ئەی عەزیزان یەک دوو ساڵێ بووم ئیمامی سەرگەڵوو(١)
ڕامبوارد ئەو بەینە ئیتر سا بە هەر نەوعێک کە بوو
بوو لە ئەقطاری (شەشۆ) شەخصێ عەجەب ڕوو گرژو ترش
یەعنی ئەوڕەحمان مەلایی دەستی کردە هاتوچوو(٢)
بیستو نۆ دەفعە زیاتر هەر بە عەزمی دیدەنی
هاتو ئەی وت بمکەنە ئیمامی خۆتان زوو بە زوو
چونکە زۆری کرد تەشەببوث ئەو بە ئاغاو قەومەکان
صوورەتی مەجبووری دایان وەعدەیەکی ڕوو بە ڕوو
ئەو لە خۆشیانا وەکو موژدەی بەهەشتی پێ بدەن
دەستی کردە هەڵپەڕینو قاچو قووچو هاتووچوو
عالەمی دنیا بە جارێ طەعنەیان چەند لێ ئەدا
هەر قبووڵی بوو . کە ئەهلی غیرەتو جەوهەر نەبوو
ماڵەکەی هێنا بە وەعدەی دوو دەقیقەو سێ سەعات
وەی ئەزانی شایە ئیتر کەوتە دوی ئەم هاوهوو
ئەو لەوێ نەیزانی دەرنابا وەکو بەندەی غەریب
وەی ئەزانی قەومەکەو ئاغا ئەبن بۆ ئەو بە جوو

---

(١) سەرگەڵوو :ــ گوندێکی گەورە خۆشە لە ناوچەی شارباژێر .

(٢) ئەوڕەحمان‌مەلا :ــ مەلای شەشۆ بووە ویستوویەتی بیکەن بە مەلای سەرگەڵوو .

سالی ئەووەڵ بەعضێ پارەو ڕۆنی بۆ تەعیین کرا
دووهەمین ساڵ صەد شوکر ئەو ڕۆنو پارە قەطعی بوو
چی کە ئەو هەر ڕازی‌یە هیچی بەنێ یا نەیەنێ
هەر دەڵێ بەسمە بە شەرطێ ڕێم بدەن بۆ دێوو دوو
ئێستە هیچی نادەنێ هەم ڕێگەیی لەولاو لای نی‌یە
عاقیبەت مەجبوور بووە عەودەت بکاتۆ زوو بە زوو
هەر وەکو بیستوومە ئێستا وا لە دەم ئەم عالەمە
زۆر بە مەمنوونی ئەدا بەرتیلو بیکەن تاوو توو
گەر شەشۆیی ڕاضی بن ئەو حەز ئەکا بڕواتەوە
لاکین ئاغا موشکیلە لیرەی ئەوێ لەو بیستوو دوو(٣)
چونکە زۆر شێواە حاڵی ئەو فەقیرەی هەردوولا
ناعەلاجە هەر ئەڵێ : ئەیدەم کە من بووم یا نەبوو
با وجوودی هەر درۆیە گەر بڵێ نیمە برا
ئێستە صەد لیرەی حەرامی وا لە ماڵا بێ درۆ
ئەی (ویصالی) تو خودا ئێستا گوناهی من چی‌یە ؟
تۆ ئەوا هیچ ، من بڵێم چی ؟ ، ئەو لە من بۆتە عەدوو(٤)

---

(٣) شەشۆ :ـ گوندێکە لە ناوچەی شاربازێر ئەکەوێتە بەشی ماوەتەوە ٠
(٤) لەم پارچە شیعرەدا ویصالی هەڵویستی یەکێکی خستۆتە پێش چاو کە هەوڵی داوە جێ بە ویصالی لێژ بکات ، بەڵام هەوڵەکەی بێ سوود بووە . چونکە کارەکەی لە جێی خۆیدا نەبووە ، پەشیمان بووەتەوەو گەڕاوەتەوە بۆ گوندەکەی پێشووی کە بیکەنەوە بە مەلای ئەو گوندە ٠

- ٨٨ -

مژدەبێ ئەی دڵ ئەڵێن بولبولی ئابستان هاتەوە
بەزمی گێڕا ئەهلی عەصرو دڵحەزینان هاتەوە
موددەێ بوو چوو بوو بۆ هەولێرو کۆ بۆ ئیش‌وکار
حەمدولیلاه . کاری چابوو . گوڵ بە خەندان هاتەوە
جەمعی ئەحباب هەموو بوو بوون بە یەعقووبی زەمان
ئێستە دڵخۆشن کەوا شاهید بە کەنعان هاتەوە
گوڵ کە ڕۆیی لەم مەقامە چاوی دڵ تاریک بووە
ئێستە پڕ نوورە کەوا ماهی درەخشان هاتەوە
قاصدی بادی صەبا مژدەی بە گۆشی من گەیاند
باعیثی تەفریحی قەلبی جینن‌و ئینسان هاتەوە
تێ‌فکرە ئیمڕۆ لە سایەی خواوو فەخری ئەنبیا
بۆ شکستی دوشمنی دین . مەردی مەیدان هاتەوە
با حصوولی جوملە مەطلەب ئەی دڵا شادی بکە
لەو وڵاتی دوورەوە تەشریفی جانان هاتەوە
هەر کەسێ عەقلی ببێ ئیمڕۆ جلووسێ ساز ئەکا
چونکە بۆ ئەم عالەمە شەمعی شەبستان هاتەوە
زەمزەمەی شادی لە ناکاو کەوتە ناو ئەهلی زەمان
چون لە بۆ مژدەی صەبا مورغی سولەیمان هاتەوە
مەستو دڵخۆش بووم لەگەڵ زومرەی مەریضانێ جیهان
وەقتێ مەعلووم بوو کەوا تەشریفی لوقمان هاتەوە
موڵکی کوردان بەینێکە بووەتە نەشیمەن‌گاهی کونە
موژدە بۆ یاران ئەوا مەعماری وێران هاتەوە

ذەڕڕەیە ئاسایش‌و ڕاحەت نەما بۆ بوعدی یار

شوکرو [لله] مەنبەعی ئەلطاف‌و ئیحسان هاتەوە

ئەو کەسە خالیق کە ئەووەڵ دەفعە ناوی نا حەسەن

ئیمڕۆ یا حوسنی تەواوو طەبعی شادان هاتەوە

طائیفەی کوردان دوێنێ پەرێشان بوو بە غەم

کەوکەبی فەرخەندەیان ئیمڕۆ بە تابان هاتەوە

ئەی ویصالی غەم مەخۆ چیدی لەبۆ دیداری یار

گوڵ لەبۆ جێی خۆی بە ئەمری شاهو سوڵطان هاتەوە(١)

---

(١) لە مەلا عەبدوللای کوڕی شاعیرم بیست کە گوایە ویصالی ئەم شیعرەی بەهۆی گەڕالەوەی شێخ مەحموودەوە داناوە کە لە دیلی رزگاری بوو . بەلام من گومانم لەمە هەیە چونکە لە سەرەتاوە ئەلێت :ـ [موددەیێ بوو چوو بوو بۆ هەواێرو کۆ بۆ ئیش‌وکار] . کەواتە مەبەستی خۆشەویستێکی تری بووە کە لە دوورەوە گەڕاوەتەوە .

هەشت خشتەکی(١)

بۆ کەسێ کە تێبگا لەم شیعرە میثلی دوڕە
هەر کەسێ فکری هەیە بیڵێ ئیتر نەیبێ قرە
کەس نەڵێ ئەم شاعیرە سەیری ئەڵێی بەردێ خرە
خزمەکان بەو ذاتە وا حوکمی لەسەر بەحرو بەڕە
بەرخە نێرێ گەر ئەنێرێ هەر کەسێ صاحێب مرە
دێم بە گژیا ئەیکوژم گەر [في المثل] شێرێ نەڕە
با ئەقەومێت وا نەزانن ئەم هەموو شۆڕو شەڕە
گشت لەسەر کاوری کەڕو بزنی گەڕە

---

(١) ویصالی ئەم پارچە شیعرەی لە پارچە بەیاضێکا بە دەسخەتی خۆی نووسیوەتەوەو لە سەرەتاوە تەنها ئەوەندەی نووسیوە :- [مثمن شیخ محمد قرداغی] ئیتر ڕوونی نەکردووەتەوە بۆ کێی نووسیوە بەڵام وا دیارە بۆ کەسێکی دەسەڵاتداری ئەو سەردەمەی ناردووە لە کۆتایی پارچە شیعرەکەشدا نووسیویەتیو ئەڵێت :- [تمت شد وەلی عەیبە کە نەینێرن] .. واتای پارچە شیعرەکەش زۆر ئاشکرایە .

(ویصالی) ئەم پارچە شیعرەی لە باسی دونیادا داناوە . تیایا باسی (سینەما)ی کردووە کە لەو کاتەدا بە کارێکی خراپ لە قەڵەم ئەدراو لە هەمان کاتیش‌دا ئیشارەتی بۆ پەیدا بوونی (یاسای کۆماری) واتە (الجمهوریة)و سەر هەڵدانی شۆڕشی ١٤ تەمووز/١٩٥٨ کردووە .

سەیری دەوری چەرخ‌و ئیشی خالیقی ئەرض‌و سەما
جینن‌و ئینسی خەلق کرد دونیاشی کردە سینەما
سینەما وەک سینەمای دونیا ، لە دونیادا نی‌یە
سەیری ئەحواڵی جیهان کە جا ئەبینی سینەما
سینەمای تازە فرۆفێڵە لە لا ئەهلی نەظەر
تۆ ئەگەر عالیم بی ئەصلا . ناچی قەط بۆ سینەما
سینەما سنوودی نی‌یە غەیری زەرەر بۆ داخلین
داخ‌و دەردی سینەما هەروا لە لەوحەی سینەما
سینەماو دۆمینە ڕەسمی پیاوی هەرزەو ئەبلەیە
هەر کەسێ عەقڵی ببێت ئەزانێ کاری قۆڕە سینەما
غەیری وێران کردنی میللەت لە دوولا چی کەیە ؟
مەیکەدەی بێ شەرعی‌ی‌و جورم‌و قصوورە سینەما
شۆڕشی جمهووری پیرۆز گشتی دەرهێنایین لە چاڵ
یا هەموو سەربەست بژی میللەت کە وەسواسی نەما
بۆگەنی جەمعییەتی کۆن عالەمی پیر کردبوو
ئیمڕۆ جمهووری‌یەتە پاک بووینەوە . پیسی نەما

ئەم پارچە شیعرەی خوارەوە ویصالی لە کاتی خۆیا بۆ مەلا عەبدوللای کوڕی ناردووە کە لە سولەیمانی بووە ، لێرەدا بەشێکی کەم لەو نامەیە ئەخەمە پێش چاوو ئەمجا پارچە شیعرەکەش ئەنووسمەوە · — نامەکە —

[بۆ نووری هەردوو چاوم‌و قووەی دڵ‌و هەناوم کاکە عەبدوللا گیان ، بەینی هەردوو چاوەکانت ماچ ئەکەم ، لەپاش چاو ماچ کردن کاکە گیان ئەو ڕۆژە بۆ ڕانەوەستای وە صەبرت نەکرد هەتا چاوم پێت بکەوێت ، وەختێ کە هاتمەوە تۆ حەرەکەتت کردبوو ، زۆر موتەئەسسیف بووم کە چاوم پێت نەکەوتووە ، باوەڕ بکە وەک خەو وەها بوو هاتنەوەت فەقەط بڵێم چی خوا حافظیت بێ ، وە حەق تەعالا لەسەر تەحصیل مووەفەقت بکات ·

باقی لە خزمەت جەنابی مەلا مستەفاو مەلا ڕەسووڵ‌و مەلا صالحا بە ئەفواج عەرضی سەلامی بیلا خیتامم هەیە ، ئەبێ (انشاء الله) لە دەعەواتی خەیریەیە غافڵمان نەفەرموون ، [لان الطلاب بالنسبة الى سائر العالم ملائكة على الارض ودعاء الملائكة عند الله مستجاب ولأن الطالبين للعلم أغنياء ونحن فقراء وهذا معلوم ان الفقراء كل آن يحتاجون الى الاغنياء]

غەرەض لەم قیل‌و قالە یاری جانی
لە من غافڵ نەبی شام‌و بەیانی
کە چونکە هەر دوعایێ ئێوە ئەیکەن
قبوولە لای خودایی ئاسمانی
کەسێ مونکیر بە ئەهلی عیلمە بێ‌شک
ئەوە هەر ڕووڕەشەو شەیطانی ثانی
مەکەن سستی لە تەحصیلی مەعاریف

مەبن موستەغریقی دونیایی فانی
کەدونیا هیچو پووچو بێ بەقایە
کە تاسەر نەیبوو بۆ کەس شادمانی
هەزاری تەفرە دا نەیدانێ مەقصوود
هەمووی کوشتن بە ذیللەت گەر بزانی
کە وەعدەی بە هەرکەس بێ وەفا بوو
چیان لێ هات سەلاطینی زەمانی
خەریکی کەسبی خواناسینو عیلمە
ئەوی عەقلی ببێ جەهرو نیهانی
کە چون مەعلوومە لێی وەقتێ ئەجەل هات
سەعاتێ نادا عیزرائیل ئەمانی
خەریک بن تاکو گەنجن ببنە مەخدووم
نەوەك هەر ماڵ وێرانیو هیچ نەزانی
خۆتان کامیل بکەن نوقصانی عەیبە
تەماشاکەن لە ئەحواڵی (ویصالی)
لەبەر نوقصانی مەجهوولە مەکانی

- ٩٢ -

سەیری ئەم دونیای عەجووزە خۆی لە من چۆن کردە بووک
هەر وەکو دوختەر بە حیلە دەستی کردە نووکە نووک
بۆ فریبی جاهیلان خۆی وا موزەییەن کردووە
هەروەکو قەحبە عەجایب ڕەنگی خۆی کردە کلووک
حەسرەتا تووشی مەبن هەر وەک طەلیسمە مەکری ئەو
هەر کەسێکی کەوتە بەر دەس کردی ڕسواوو چرووک
سەیری سولطانانی چەرخە باریک بوون لە دەس ئەودا چو دووک
ئاسمان حەییاکو دونیا هەروەکو بێچاڵی قووڵ
عالەمیش لەم بەینەدا سەر گەشتە بوون هەر وەک مەکووک
لەشکری ئیسلامی شادی وا بە طەییارەی عەدو
کشت لە کۆیی بێ‌کەسیدا کەوتوون عوریانو سووک
وا بە بادی غەم چرای عەیشم عەجەب پەژموردە بوو
دەورەیان لێدام غەمو هەم هەر وەکو جەیشی ملووک
سەیری ئەشکی من وەکو بارانو چاویش هەورو بەرق
لەم تەمو هەورو مژە ئەمڕۆ سەما نادا برووک
تێفکرە لەم ساحەتی دونیاو لە ناوی ئەم عالەمە
من لەدەست چێووکی غەمدا بێ‌قەرارم وەک هەلووک
ئەی ویصالی توێشەیە پەیدا بکە تا فرصەتە
تا نەکەوتوویە هەلاکەت بگرە پێش ڕاهی سلووک

چامەی عالی ٢١ بەیت — چامەی عالی ٢١ بەیت

-٩٣-

ئەم شیعرەی خوارەوە ئاوردانەوەیەکە لە بـاری ژیانـی ئابـووری سەردەمی پاشایەتی لە ناوچەی سولەیمانی‌داو ڕەنگدانەوەی ئەو واقیعەیـە کە گەل‌و کۆمەڵ تیا ئەژیا ، بە تایبەتی مەسەلـەی بازرگانـی‌و کریـن‌و فرۆشتن ، شاعیر وێنەیەکی فوتۆگرافی بە کامێرای شیعری بـۆ گرتووین‌و شریتی چۆنیەتی ڕەفتاری بازرگانەکانمان بۆ لێ ئەداتەوەو ئەڵێت :ـ

صەبا هەڵسە بڕۆ زووکە لە شاری سولەیمانی
بڵێ صاحێب کەوا عەرضت دەکەن زوڕڕاع‌و دێکانی
بە شمشێری سیاسەت گەرچی بێخ‌و ڕیشەی دەرهات
دەرختی نەحس‌و ظوڵم‌و ئەشقیاو ئاشووب‌و تاڵانی
بەڵاگیرۆدەو فەوتاوو داماو‌و خەریک ماوین
هەموو لای لەبەر قەمپانی تیججارو پیلانی
بە پێنج صەد ڕوپیە تا زاریع هەتا جووتێکی بۆ پێک دێت
هەزاریشی دەوێ بۆ مەصرەفی پێویستو کیلانی
بە خوێنی ماڵ‌و منداڵ هەتا شەش باطمان تووتن
دەکەن پەروەردوو پەیدا بە صەد دەردو پەرێشانی
تیجارێ نەک تیجاری چەرچی دودەس بەناڵی دێت
بە حیلە تێ دەهاڵێ وەک چقڵ دەگرێ گریبانی(١)
بە سوێن خواردن دەڵێ هەر کەس قرانێ زیاتر بیفرۆشێت
بە ناموسم بە تۆ لەو زیاد دەدەم هەشت ، نۆ ، دە تارانی(٢)

---

(١) گریبان :ـ یەخە .

(٢) تارانی :ـ جۆرە پارەیەکی ئەو سەردەمە بووە .

هەسانی ساو دەدا ، دەیدا لەبەر پێی تا پێی دەخزێ
لەسەر داوا بەسەر ئەرضیا دەدا دەشکێ ملو شانی
قەپانی تێ دەخا تالآنی بێ ، هاومالە بێ عەینی
بە شەش لێی وەرگرێ سەیری کەن جا وەقتی کێشانی
داوای پارەی دەکا ئێ پێی دەلێ قوربان بەسەر چاوم
ئەوا نووسیم حەوالەم بۆ دەکەن تا حەفتەیی ثانی
بە ڕۆژە ڕۆژە تەفرەی دا هەتا دایگرتو سەوقی کرد
کە ئەمجا جێبەجێ بوو ئیشو کارو ڕەسمو دووخانی
لە بەغدا دەیفرۆشێو پارەکەی دێنێتەوە هێشتا
کە زاریع دێن دەچن بۆ پارە بەر دوککانو بەر خانی
یەکێ حاشا دەکا ، یەکیان دەلێ پارەم نییەو یەکیان
دەلێ تووتن شکا ، نادەم ، لە پەنجا زیادە باطمانی
دەلێ شەرطت نەکرد قەرضی حکوومەت جێبەجێ کەی بۆم ؟
دەلێ تۆم قەط نەدیوە گەرمیانیت یاخود کوێستانی
گەزی چیو جاوی چی ڕاکەن نەمردوون تا لە برسانا
هەتا کەی دادەنیشن هەر شەوێ یا دوانە میوانی
بە چاوی دڵ هەچی تێبفکری بێ شوبهە دەیزانی
سەبەب توججارە بۆ مەحووی فەلاحو خانەوێرانی
لە زاریعدا یەکێ صەد باطمانی بێت ئەگەر سالێک
خەریک هەر شکستە سالْ بە سالْ وەک نۆطی عوثمانی
تیجارێ صاحێبی صەد چەرخی قەلبە لە پاش سالێک
لە ملوێنێ زیاتر زیاد دەکا دەزگاو دوکانی
هەموو مزگەوتی لادێکان لەباتی ذیکرو تەهلیلە
دوعا لێکردنی توججارە ، ئەورادی سبەینانی

چ حاجەت عەرضی پێشکەوتن بکەم ئەم حالەتە ئەمڕۆ
ئەوی تۆ خۆت دەڵێی زووتر جەنابی حاکم ئەیزانی
لە بیرت نایە ویصالی کە پازدەی مانگی دێسەمبەر
لەبەر ئەم دەردە بوو ئاخر حکوومەت ئەمرو ئعلانی

هجو داشوشه خشونوسر ی ٤٢ بیت

٤٢ جامه بیت

- توتوتن فرۆشتنی ویصالی -

سەیری وەضعی ڕۆزگارو دەوری چەرخی ئاسمان
چەندە ناهەموارو بەدابوو هەر لە بەختی شاعیران
عالەمی خستۆتە چاهی حەسرەت‌و جەورو جەفا
سەیری کە هەر کەس بە دەردێکۆ ئەکا ئەکا نالەو فوغان
کوللی کەس وەک من گرفتارە لە داوی تووتنا
عالەمێ کەڕ بوو لە دەنگی نالە نال‌و ئەلئەمان
سەیر ئەکەم بۆ جەژنی قوربانم نەمابوو شەکرو چا
مەصلەحەت وایە وتم سەعی بکەم تا ماوە جان
نەختێکم تووتن بوو عەینی مالی خۆم ، بۆ نەکبەتی
نەختێکی کەیشم کڕی هاتم لە قەوم‌و خوێشەکان
یەک کۆم کردنەوە دام گرتن‌و کردم بە بار
بەم خەیالە بیفرۆشم یا بە جەهری یا نیهان
خوا وتی تەقدیری من تەدبیری تۆی ئیبطال کرد
چۆن ئەبێ بێتە مەصاف ڕێوی لەگەڵ فیلی زەمان
تێ‌فکریم لەم کارەدا تەنبیهی تیا مەوجوود بوو
یەعنی ئیتر نەخلەتابی دەست لە تووتن دەی عەیان
ئیشی تووتن لەم زەمانە ئەی برا زۆر موشکیلە
پیاوی عاقل خۆی لە تووتن ناگەێنێ بێ بێ‌گومان
من لەلا خۆم وام ئەزانی شەکرو چا هەرزان ئەکەم
نەم دەزانی گەر وەها دەبمە ئەسیری کافران

داستانی حیزو هەجو

حەیفیێ غەیبم پێ نەبوو دەمزانی ئیش ساوا دەبێ
چونکە بۆ ڕیش هاتم ئەووەڵ چی سمێڵیشم نا لە بان
هەم ڕەفیقم پیاوی کەر بوو ، یا ڕەبی خوا بیگرێ
وەک منی تووشی بەڵا کرد ، خۆی بە سالم دەرچوان
وەک گونی هەللاج ئەلەرزی وا لە ترسانا بە شەو
جوو لە چاویا ئەینوان وەک ڕۆستەمی مازندەران
بیدیایە ڕێوی‌یەک ئەو ، هەر لە دووڕۆ ڕای ئەکرد
پێم دەگوت بۆچ ڕادەکەی ئەی وت لەبەر شێری ژیان
ماکەرێکی پێ بوو جێی هێشت ساعەتەن ئەو ماکەرە
ظەننی وا بوو ئەی کوژن ئەو ماکەرە پۆلیسەکان
گەر چی کەر بوو ڕۆیینی ڕێی وابوو هەر وەک ڕەوڕەوە
طەیی ئەرضی پێ ئەبوو هەر وەک تەیارەی ئاسمان
ظاهیرەن کەر بوو وەلێ باطین لە صەد پیاوی وەکو
قاله چاتر بوو ، هەم ، عاقلترو ، هەم ، کارزان
چونکە ئەو گەر لێی گەڕایە ڕانەدەوەستا هیچ یەقین
بۆ خۆی ئەچووە لای مودیرو بۆی دەکرد بەحثو بەیان
ساعەتەن باسی دەهێنا بێ دەنگو بێ دەردیسەر
بۆ هەموو کار چاک بوو گەر وەری ئەگرت قەبضەی ئەمان
گەر ڕەفیقی کەر نەبوایە ، سوێند ئەخۆم قەط ئەو کەرە
نەیدەبینی دەردو زەحمەت چون کەرێ بوو نوکتەزان
دەفعەێ تر قەط کەری وا نابێتۆ بۆ خاوەنی
کەر نەبوو ، باوەڕ بفەرموو ، هەر پەری بوو وا جوان
نەک منو تۆ صاحێبی بەلکو خوداش هەر خۆشی ویست
بۆیە وا ئێستا بە چاکی چۆتە سیلکی سالیکان

داشۆرکن جنێو هەجو

بەم سلووکە وا دەزانم مەرتەبەی دەست کەوتووە
چونکە وا لە ئیعتیکافا بێتو نۆ ڕۆژە لە خان
[صائم الدهره]، بە ڕۆژو ، [قائم الليل] بە شەو
ئێسنە بیستوومە ئەوە سەر ذاکیر بۆ ئەهلی خان
ئەڵبەتە ئیسلامی ساغە بۆیە وا تووشی بەڵای
کردو بیداتێ لە پاشا ڕاحەتی باغی جینان
کەر چی خۆشی ڕابوارد ، خوا ئیتیقامی لێ‌سەنۆ
بێ طەریقەت پێ‌گەیی کاری هەموو لێ بوو عەیان
گوێ مەدەرە عەیشی دنیا هیچە ، خۆزگە بەو کەرە
چونکە دنیا نامێنێ باقی لە بۆ کەس با ئەمان
زۆر دەمێکە نەم‌دیوە لاکین هەموو عالەم دەڵێن
شوکری خالیق هەر ئەکا ئێستەش بە میثلی زاهیدان
دەستی کەوت ڕوتبەی شەهادەت ، ئەو بە دووسێ مەرتەبە
یەک بە غوربەت ، دوو بە ناعەق ، سێ ئەسیری کافران
کەرێتی قالە عەجەب تەئثیری بۆ ئەو کردبوو
چونکە خۆی وا کەر نەبوو ، بڕوا بە بێ ناموو نیشان
بەحتی بێ ناموسی ئەو هەر ناکرێ هەم تووتنەکەت
بێنە ڕووی مەیدانو دائیم بیکەرە ویردی زوبان
تووتنەکەم تووتن نەبوو ، چی بکەم خودا بۆ تووتنەکەم
صاحێبی عەطرو عەبیر بوو وەک ڕیاحەینی جینان
هەر ئەوەندەم بوو لە ماڵا [قاضی الحاجات] بێ
عاقیبەت خالق ئەویشی خستە داوی ظاڵمان
هەر کەسێ کاری خراپ کرد ، سا لە ڕەحمەت دوور بێ
تا ئەکا ئیتر خەیاڵی غەصبی ماڵی موسلیمان

٧٠

داشۆرین - چنو - هەجو

وا عەیانە لێم (ئەمین‌بەگ) نا ئەمینی میللەتە
کاری چاکی هەر نی‌یەو نەبووە لە بۆ ئەهلی جیهان
عالەمی ئیسلام لە چنگیا زۆر ذەلیلە سا خودا
بیخەیە بەر بادی غەضەب . مانەندی قەومی عادیان
کوشتنی واجیب بووە ئێستا بە شەرعی ئەحمەدی
چونکە بۆتە موفسیدو هەم فیتنەیی ئاخر زەمان
هەر کەسێ لام بیکوژێ تەحقیقە دەستی سەوز ئەبێ
چون عەدوویی ئەهلی عیلمە هەم جەمیعی سەییدان
ئەلحەق ئێستا چاکە بۆ مەولوود بە نامی کەلبەوە
بیکوژێ دنیا بکا ئیتر بە باغی کاسبان
هەروەکو مەشهوورە ئیسمی بێتو ئەم فەتحەش بکا
حەیدەرئاسا هەم لە دنیا بۆی ئەبێتە داستان
ئەی خودا چی بکەم لە چنگ بەختی کەچو هەم یاری کەچ ؟
سەیری کە خۆیشم کەچم ، بەم سێ کەچە ، نا میهرەبان
ئەی (ویصالی) من بلێم چی تووتن‌و حیمارەکەت
هەردووکی خواردن ئەمین‌بەگ . بۆتە فیرعەونی زەمان

خۆشیو بەزمی سەماوەر

ئەگەر بە وردی لەم شیعرەی خوارەوە وردبینەوە ئەگەر چی بە ڕواڵەت باسی شتێك ئەکات کە بە لای کەسەوە شاراوە نی یەو ڕەنگە زۆریش چێ ی سەرنج نەبێت ، بەڵام ئەگەر بە چاوی لێکۆڵینەوەو واتای قووڵەوە بڕوانینو بچینە ناخو بنجی یەوە ئەگەینە ئەو ڕاستی یەی کە بڵێین بە ڕاستی مەگەر هەر ویصالی توانیبێتی بەو تەرزو شێوەیە باسی سەماوەر بکات وەك عاشقێكو دڵخوازێکی باس ئەکاتو سەرنجی هەموو خوینەرێك ڕائەکێشێت بۆ لای خۆی ، ئەمجا با بزانین چۆنی باسی سەماوەر ئەکات ٠٠ ؟ ٠

تەماشاکەن لە مەیدانا سەماوەر
خەریکی شینو گریانە سەماوەر
میثالی بێوەیی کوڕمردە دائیم
خەریکی شینو گریانە سەماوەر(١)
هەمیشە چاو پڕ ئاوو دڵ پڕ لە ئاگر
لە زومرەی دڵ حەزینانە سەماوەر
یەتیم‌ئاسا بەبێ صاحێب دەناڵێ
دڵی پڕ جۆشو بویانە سەماوەر(٢)
لە چاوی دێتە خوار بارانی ئەسرین

---

(١) بێوە :ـ بێوەژن ٠

(٢) یەتیم‌ئاسا :ـ وەکو هەتیو ٠

دەڵێی بەعموربی کەنمانە سەماوەر(٢)

میثالی حەضرەتی لوقمان لە دنیا

طەبیبی دەردەدارانە سەماوەر

رەفیقێکی غەریبە بۆ حەریفان

ئەنیسی داغدارانە سەماوەر

عەجایب مەجلیس ئارایەو دڵ ئەفرووز

وەکو شەمعی شەبستانە سەماوەر(٤)

بە میثلی بولبولی شەیدا شەبو ڕۆژ

بە ئاهو سۆزو گریانە سەماوەر

کە ئەو تەشریفی حاضر بوو لە مەرجێ

رەئیسی شاهو سوڵطانە سەماوەر

وەکو ئەسکەندەری هەر چار کەنارە

چراغی قەصرو ئەیوانە سەماوەر

لە نێو شێخو مەلاوو طالیبانا

وەکو مورغی غەزەڵخوانە سەماوەر

بە حوببی ئەو هەموو کەس موبتەلایە

بە فەیضو لوطفو ئیحسانە سەماوەر

دڵی پڕ ئێشە دائیم خەستەخاتر

نەخۆشی ناری هیجرانە سەماوەر

بە ظاهیر عاشقو باطن چ مەعشووق

---

(٤) ئارا :ــ ئەیرازێنیتەوە ٠

(٣) ئەسرین :ــ فرمێسك

زەدەی عەشقی حەبیبانە سەماوەر
میثالی ئەولیای صاحێب خەواریق
کەمەندی نەفس‌و شەیطانە سەماوەر
بە ڕەنگ ئیدریس وباطن میثلی ئیبلیس
بە تەزویرو بە دەستانە سەماوەر
لە جامی فەیضی عالەم مەی دەنۆشن
عەجایب پیری مەیخانە سەماوەر
ئەگەر زۆر موخلیصی بی ئەبیە موفلیس
عەدووی مسکین‌و سوڵطانە سەماوەر
طەریدەی کاروان‌و ماڵ‌و موڵکە
دەڵێی ئینگلیزو یۆنانە سەماوەر
تەمەتتوع بەخشی قەلبی ناتەوانە
صەفا بەخشی حەریفانە سەماوەر
دەڵێی شایە کە سفرەی دێتە پێشێ
عەزیزی جین‌و ئینسانە سەماوەر
هەمیشە شیفتەوو بوریانی عەشقە
حەریفی بادەنۆشانە سەماوەر
ئەکا زیندو دڵی عوششاقی فانی
میثالی ئەبری نیسانە سەماوەر(٥)
لە وەقتی فەجری صادق دێتە مەیدان
وەکو عابید ئەناخوانە سەماوەر
خەلیل‌ئاسا لە دەستی ناری نەمروود

---

(٥) ئەبر :ـ هەور ٠

هەموو دەم ڕووی لە سوبحانە سەماوەر(٦)
لە کۆمی بێستوونی هیجری چایی
عەجەب فەرهادی بێجانە سەماوەر
بە سۆزی دڵ ئەناڵێ سێ سەعاتان
موقیمی صەحنی مەیدانە سەماوەر
گورفتاری خەمی زولفەینی یارە
بە میثلی شێخی صەنعانە سەماوەر
بە گریانو بە زاری وەك هوزارە
شەهیدی یاری بوستانە سەماوەر(٧)
وەکو دەروێشو شێخی ئەم زەمانە
خەریکی تەپڵ لێدانە سەماوەر
بە چاوی دڵ تەماشای حاڵی ئەو کە
کە غەرقی بەحری عیرفانە سەماوەر(٨)
بە ظاهیر گەر چی مەستی ناری عەشقە
بە دڵ مەشغوولی ڕەحمانە سەماوەر
بە چایی چا نەبێ ، چا نابێ کاری

---

(٦) خەلیل‌ئاسا :ـ وەکو خەلیل . مەبەست لە حەزرەتی ئیبراهیم پێغەمبەرە کە نەمروود ئاگرێکی گەورەی بۆ کردوەوەو تێی فڕێدا ، جا لەوێدا هاواری خوای کردو خوای گەورەش فریای کەوتو ئاگرەکەی بۆ کرد بە باخو باخاتو گوڵزار .

(٧) هوزار :ـ بولبول .

(٨) چاوی‌دڵ :ـ زاراوەیەکە سۆفیەکان بەکاری ئەهێنن . ئەم چاوە جیاوازە لە دووچاوی سەر ، تەنها پیاوچاکان لە پلەیەکی تایبەتی‌دا هەیانە .

که مەنظەرگاهی چاکانە سەماوەر
حەقیقەت قیبلەگاهی ئەهلی عەشقە
لە شوعلەی نووری یەزدانە سەماوەر
مەگەر ئەهلی بیارا بێ (ویصالی)
کە دائیم دەم بە قورئانە سەماوەر(٩)

---

(٩) بیارا :ـ مەبەست بیارەیە ٠
شاعیر لێرەدا بیارەی بۆ ئەم مەبەستە بەرکاهێناوە چونکە مەڵبەندی سۆفیو زاناو پیاوانی خوا بووە ، ڕابەرەکانی تەریقەتی نەقشبەنـــدی زۆربەیان لەم مەڵبەندەدا ژیاون ، جگە لە زاناو عاشقانـــی ڕێگـەی حەقیقەت کە هەمیشە دەروون گەرم بوون بە وێنەی سەماوەر پڕ لـە ئاگر ٠

ویصالی لەم پارچە شیعرەی خوارەوەدا داوای دەرمانی مەلاریا لە مەحمووەفەنی ئەکات ، ئەم مەحمووەفەنیەش کاک « مەحموودهەژار » بوو کە ئەو کاتە لە خەستەخانە فەرمانبەری میری بووە . ئەم پیاوە تا ئێستاش لە ژیاندایە ..

مەحمووەفەنی عەزیزم بەعضێ دەرمانم ئەوێ

چون لە سرمەی مشکو هۆنەی مێش خەوم لێ ناکەوێ

دەفعی ئەو دوانەش بە دەرمانی مەلاری تۆ ئەبێت

ئێستە ئەینێری کە ڕۆژە یاخو نەیخەیتە شەوێ

تۆ کە مەئمووری مەلاریت هەم حەکیمی لەرزوتای

لازمە (دەرمان) بکەیت ، (دەرمان) نەکەیت لێرەو لەوێ

گشت برینداریین بە نێشی مێشو مشکو مارومور

لازمە گەورەی مەلاری تا زووە فریاکەوێ

چاوەکەم با نەڵێمۆ زۆر گوتن قورئان خۆشە

یەعنی دەرمان زۆر نەنێری لێت ئەخوێنم وەک کەوێ

کەم نەبێ دەرمانەکەت وابێ تەشەککور هەڵگرێت

بێتو کەم بێت هەڵیەدێرم تا ئەگاتە بەرگەوێ

من کە دەرمانی مەلاریم ئێستە داوا کردووە

مەقصەدم وابوو لە عالەم پیاوەتی تۆ دەرکەوێ

هەرچی لەشمانە بە کێچو مۆریان بۆتە برین

خۆت ئەزانی ئێشو ئازار . هەردوو دەرمانی ئەوێ

خوا دەوامی فەیصەلی ثانی بدا بۆ کردمەوەی

چونکە بۆتە موحسینو ئیسراحەتی بۆ عام ئەوێ

موختەصەر دەرمان بنێرە بۆ (ویصالی) ڕۆحەکەم

هەر کە ناردت زۆر بنێرە ، کەم بنێری نامەوێ

*- ٩٦ -

صەد شوکر ئیمڕۆ بە ڕەحمەت خالقی جینن‌و بەشەر
ناردی بۆ سەر ئەم قەزایە حاکمێکی موعتەبەر
بۆ عەدالەت شاهی کیسرا بۆ سەخا حاتەم صیفەت
بۆ فیراسەت پووری سینا وەک توهەمتەن بۆ هونەر
لەو دەمە صددیقە شاتە تەشریفی کەوتە ئەم قەزا
مەسئەلەی کیذب‌و خیانەت کەمتری ماوە ئەثەر
لازمە سەجدەی شوکر ئێستا لەسەر ئەم عالەمە
چون بە سەعیی عەدلی پاشا باغی مسکین پڕ سەمەر
خۆ ئەمە مەعلوومی عامە دلی زیندوو کردەوە
شاهی صەددیق وەک کوڕی عەبدول عەزیز یەعنی عومەر
هەر لە ئەووەڵ تا بە ئاخر نەیدی چاوی ئەم قەزا
حاکمێکی وا بە دین‌و وا عەدیل‌و دادگەر
هەر وەکو صددیقی ئەکبەر حامی بۆ دینی نەبی
بێ‌طەرەف حوکمی هەیە ، بۆ دۆست‌و دۆژمن بێ کەدەر
یەعنی مەحبووبی خودایە ذاتی صددیق پادشا
بۆیە زۆمرەی دوعاگۆ چاوی لوطفی باخەبەر
هەر ببێ ئەو حاکمە یا ڕەب وەکو بیستوومە من

★ لە کاتێکدا صدیق پاشا قائمقامی قەزای چوارتا بووە شاعیر ئەم شیعرەی بۆ وتووە ..

قەط زەمانە نەی بووە فیکری بەشەر بۆ هیچ بەشەر
لوطفی پاشا ، میهر ئاسا ، وەك یەك بۆ قوربەو بەعید
بۆیە ئەمنیش لێرە ئێستا موستەفیدم وەك قەمەر
شاهـ بۆ بەندەنەوازی شەکری زۆری ناردبوو
یەعنی من بەو ئیلتیفاتە تاجی فەخرم نا لەسەر
شاهی تۆ بەندەنەوازە ئەی (ویصالی) موژدە بێ
هەی وەکو شاهی سولەیمان بووی لە بۆ مووری نەظەر

چوون بۆ سەر دەعوەت

عەوی یەک شەممە واقیع بوو لە مالی ئێمە پەنهانی
کە بێین بۆ مالی شێخ ئەولا ، بە ئیزنی شاهی رەببانی
کە هاتین گەیینە مالی شێخ کەریمی حاجی راوەستاین
لە ناکاو هات بە گوێمانا عەیانەن دەنگی گۆزانی
گوزەرمان کرد لە مالی شێخ کەریمۆ نەختێ رابووردین
کە گوێمان گرت لە مالێ ، گرتوویانە بەزمی رەندانی
نیگامان کردە ئەو بەزمە لە قاپی تۆزێ راوەستاین
لە پاشا هاتینە مەنزڵ ، عەجەب جێیەکی نوورانی
کە تێفکرین لە قاپی دوو خەریکی [ئامەدوشود] بوون
دلێکی سەروو بالاو گولێکی زولف رەیحانی
لە پاش دانیشتنی بەینێ ، جەنابی خالە شێخ (ئەوضا)(١)
بە چاکی چایی حازر کرد لەگەلیا گۆشتو بریانی
کەبابچی شێخ حەسەن ئایش ، مودەببیر شێخ حەسەن بارێ
برایم موطریبی بەزمو ، (ویصالی) شەممەی بوستانی

---

(١) ئەم ناوە ئەگەرچی لە کوردیدا نەبیستراوە بەلام لە هەموو دەستنووسەکاندا هەروا هاتووە ٠

- ٩٩ -

لە کاتی خۆیدا گوندی (شیوەکـەل) کـە ئەکەوێتـە ناوچـەی شارباژێرەوە ، [مەخفەری] پۆلیسی تیابووە ، لەو کاتـەدا (مەلا صـالح) ناوێک لێ‌پرسراوو فەرماندەی ئەو مەخفەرە بووە ، ویصالی بـەم چەنـد شیعرەی خوارەوە پیرۆزبایی کاری تازەی لێ کردووە ، وا دیارە ئەو صالـح ناوە ئەو فەرمانە نوێ‌یەی تازە گرتۆتە ئەستۆ ..

جەنابا ئەوا من هاتوومە بارێ
لەسەر تۆ لازمە تەبریک جارێ(١)
کە چونکە هەردوو هەم جنسین من‌و تۆ
سەریعەن واجیبە زوو بێ‌یتە بارێ
موبارەک بادی قوربان ئەمری شەرعە
ئەبێ لوطفت وەکو باران بباری
کە بۆت مەعلووم بوو هاتووم‌و نەهاتی
جەریمەت بێشکە ئەکرێ بەجارێ
ئەگەر تەبریکی مەنزڵمان نەفەرموون
ئەبی مەحکووم لە سبحەی تا ئێوارێ
ئەوا (چا)ش حازرە فەرموو تەماشا
هەموو جەمعین لەژێر سایەی چنارێ

---

(١) بارێ :ـ گوندێکە لە ناوچەی شارباژێر .

له خزمەت حەزرەتی (چا)دا بە حەلقە

هەموو دانیشتووین دلخۆشین بەجارێ

عەجایب مەنزلێکە جەننەت ئاسا

لە دەوری چایی گوڵڕەنگ شەکر ئەبارێ

لە بەینا چایی گوڵڕەنگ دانراوە

مەلەووەن پیاڵە هەر وەک لەعلی یارێ

موزەیيەن مەنزڵو مەجلیس مورەتتەب

بە دەستو جامێ ساقی گولعوزارێ

مەگەر باغی ئیرەم بێتە ڕەفیقی

لە هەر لایێ ئەبینی لالەزارێ

(ویصالی) مەنزڵت تەعریفی نایە

لە دنیادا نیە ئەمسالی بارێ

ڕۆژو شەو قوربان تەصمەننامە لە شاهی ذولمینەن
خوا لەسەر چاکە درێژکا ، عومری پیاوانی وەطەن
بۆ ژیانی میللی ئێمە لێرە گەورە باعیثن
بۆ ژیانی میللی ئێمە لێرە گەورە باعثین
لوطفی ئێوە گەر نەبێ من چیمە لەم شاخو چەقەن
وا ڕەوانەم کردە لای تۆ کاغەزو پیاوی خصووص
هەر لەسەر ئەو وەعدە فەرمووت دوێنێ تۆو ئاغا حەسەن
تیروسیا دوێ شەو بەبێ شێو کاکە سەرمان نایەوە
حوکمی خوایە چی فکرێ لە بۆ ئاشتا بکەن
گوو بە ڕیشی پیاوی نامەرد خێرێکی بۆ خۆی نەکرد
چونکە ئەمساڵ مەیلی بوو هەر کەس لە خوا ئیمانی سەن
هەر کەسێ عەقلی نەبوو ئەمساڵ بە کاری خۆی نەهات
هەر مەگەر گوێکەن بە خێری ، پاش خۆی ئەولادو ژن
مەصلەحەت وایە کەوا ڕاپەڕێنێ ئیشەکەم
با نەقەومێت فیتنەوو دوشمن بە ئێمە خۆش مەکەن
صولحی ئەمنو تۆ بە مەخفی چاکە چونکە عاقڵین
با بە ئیشی پیاوی عاقڵ قەط نەزانن نارەسەن
ئەی ویصالی مژدە بێ خوا ویسعەتی خستە ولات
ضەیقەتیی ڕۆیی بە ئیزنی حەزرەتی وەیسی قەرەن

- ١٠١ -

ویصالی ئەم پارچە شیعرەی خوارەوەی بۆ (مەئموور مەرکەزی ماوەتی ئەو کاتە ناردووە ، لە سەرەتای شیعرەکەوە نووسراوە : [بۆ حضـــووری صاحێب شعوور جەنابی مەئموور مەرکەزی ماوەت عەلی‌یەفەندی خوا دەوامی عومرو تەرفیعی مەراتب بدات تەقدیم بێت وە بـــە چـــاوی مەرحەمـــەت بیخوێنینەوە وە زوبان قبوولی تەحسینی بکات ، لە پاش شیعرەکەش ئـەم چەند دێڕەی بۆ نووسیوە : ـ [والسلام ، نعم الختام ، وتشرف الکـلام] ، باقی جەنابی عەلی‌یەفەنـدی لـە خزمـــەت جەنابتانـا عەرضـی ئیحتـرامم هەیە وە لە قاپی لایەزالا تەمەننای تەرەقی دەرەجات‌و تەرفیعی مەراتبم هەیە بو جەنابتان ، ئێکە ئەبێ بێ‌عوزرو بەهانە ئـــەم شـــەکرو کووتالـــەم بـۆ وەربگری لوطفەن هەتا چەند ڕۆژێکی تر ئینشـــا زوو پارەکـــەت تەقدیـم ئەکەمەوە ، ، شێخی سەعدی (علیه الرضوان) ئەفەرموێ لـە گولستانـی خۆیا : ـ

[دوست آن باشد که گیرد دسـت دوسـت در پریشـان حالـــی‌و در ماندگی] . جەنابیشت لازم ناکا دۆست‌و ئاشنای ٠

الداعي :ـ القرەداغـي

ئەی جەنابی عەلی‌یەفەندی ، چی گوتوومە قافی‌یە
تۆ کە مەئموور مەرکەزی دیققەت بکە لەم قافی‌یە
تۆ لەلا خۆت ئیلتیفاتت بوو لەگەڵ من چاوەکەم
بۆچی ناپرسی عەزیزم ئێستە ئەحواڵم چی‌یە ؟
وا لەدەس چەرخی زەمانە ، سەیری کە وەک فرفرە
هەڵدەسووڕێم دائیما یەک لەحظە ئارامم نی‌یە

هەم لە بۆ دەفعی پەرێشانیو بەیانی حاڵی خۆم
هەر خەریکی گردوشاتم ڕۆژو شەو وەک دەوریيە
تۆ کە جاران ئاشنا بووی بۆ منی دێوانە ڕەنگ
ئێستە نازانم کە ئایە ئاشناییت باقیيە ؟
ڕۆحەکەم بیستوومە چایيو شەکرو کووتاڵ هاتووە
هیچ دڵم پێی خۆش نیيە ، ئێستاکە من پارەم نیيە
ئێستە با تەدبیر حەواڵەی ڕەئی تۆ بێ ڕۆحەکەم
یەعنی بۆوەرگرتنی ئەم دوو شتە چارەم چیيە ؟
ئەی ویصالی عەلیيەفەندی بۆت وەرئەگرێ تۆیش نەڵێی
موختەصەر با پێت بڵێم ئەو حاتەمێکی ثانیيە
گەر ئەزانی هاتنم بێ پارە سوودێکی هەیە
پێم بڵێ بێ یا مەیە ، یا لێی گەڕێ قیری سیيە
گەر بە وەعدەی چەند شەوێ کووتاڵو چام بۆ وەرگرێ
تا قیامەت هەر لە بیرمەو باعیثی مەمنوونیيە
یا بفەرمووی بیفرۆشە ئەبمە کابرای پیازفرۆش
چون لە ئەصلا کەم نفووسم ، هیچی بۆ من تیا نیيە
چونکە هەرچی چوو لەلا بایع ئەبا بۆ من نەبم
یا بە تەنها من کەری قاضی ئەگێم لەم ناحیيە
کاکە ڕاضی نیم بە قورئان ئیستیقاقی خۆم ئەبەم
هەر ئەبێ بمداتێ بایع ئیشەکەم مەجبووریيە
چونکە وەک عالەم منیش لەم ئەمرەدا صاحێب بەشم
یا (ویصالی) بۆی بڕاوە هەر بەشی غەمخواریيە
ماڵی بێ چایی هەمیشە پڕ لە بۆڵەو پرتەیە
هەر بەوە مەعلوومە چایی باعیثی دڵ جەمعیيە

بۆ هەموو دەم چاکە چایی ، خۆ خصووص فەصڵی بەهار
چونکە صەحرا سەوزسوورە ، موقتەضایی چایی‌یە
تا زەمان چابوو بە قوربان زیرەکو فەرزانە بووم
ئێستە گەر ماتو نەخۆشم باعیثی بێ چایی‌یە
من بە ئومێدی وەفا تۆم کرد بە جێکەی ئیلتیماس
گەرچی نەفسم پێم ئەڵێ تەکلیفەکەت خۆرایی‌یە
عەلی‌یەفەندی ماڵی ئاوا شەکرو چاکەی بۆ کڕیم
با بزانم چۆنە ئەمجا نۆرە باجی حاجی‌یە
ئەی (ویصالی) وا مەزانە حاجی عالی هیمەتە
چون لە طۆفانی بەلاّ بۆ ئێمە نووحی ناجی‌یە

★ ★ ★

بۆ خۆشەویستی حۆم یەعنی باعیثی بینشی عەینانم جەنابی کـــاک
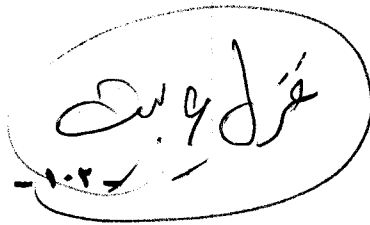
سەعید [دام عزه] ئەم غەزەلە تەقدیمبێت ٠٠

سەلامی من لەسەر تۆ بێ گوڵی گوڵزاری ئالانی

منی بولبول نەما صەبرم دڵم کەوتە پەرێشانی

بە وەصلت گەر نەکەی دەرمانی زامی قەلبی مەغموومم

لە کوورەی فیرقەتا ئەمرم وجوودم زوو ئەبی فانی

بەتاڵی خۆت بکە شیرین ، عەزیزم تێبگە بەسیە

لە بۆ ئەم نەوعە ئیسقامە ئەتۆ مانەندی لوقمانی

لە بۆ ئیکمالی بەزمی خۆت ئەبەد ڕەحمت نەبوو قوربان

کە سووتا جیسمو دڵ مابوو ، ئەویشت کردە بوریانی

سەعیدا بوچی ناپرسی (ویصالیت) بوو ، ئەویش سووتا

لە جادەی کافری لادە ، وەرە سەر ڕێی موسڵمانی

براکە لێرە من شەکرو ئەتۆ کاکوڵ لەوێ بێنە

وەرە ئێرە دەبا بگرین ، زەمانی ڕەندانی

- ١٠٣ -

ویصالی ئەم پارچە شیعرەی نووسیوە بۆ جەنابی شێخ نووریو دەرویش ئاغاو مەمەندئاغا ..

بە حوببی ئێوە مەشغوولم ئەگەر چی ظاهیرەن دوورم
وەلی بە شەمعی دیدارتان ئەسیری تاری دەیجوورم[1]
بەخێر بێن ئەی جەنابینە کە بارێتان هوبارەک کرد
لە وەقتی عەصرەوە تا حاڵ ، بەبێ ئەندازە مەسروورم
دوعای خێر لازمە بیکەن خودا بەڵکی بکا ڕەحمێ
خصووص بەندە لە چنگ ئەمساڵ بە غایەت ماتو مەغدوورم
نەبوو مومکین کە شەو بێمو بە خزمەتتان موشەڕڕیف بم
وە ئیللا من بە دیدارتان وەکو پەروانە مەجبوورم
بە موژدەی هاتنی ئێوە بە میثلی غونچە پشکوتم
فەقەط کەوتووم سەرم ئێشێ لەبەر بێ چایی ڕەنجوورم
(ویصالی) حاڵی شێواوە ، بە وەضعی ساڵ خەلافاوە
مەڵێن بۆچ دیار نەبوو قوربان ، بە وەللا خەیلی مەعذوورم

بەندە ئیبراهیم باری
القرەداغی

---

(١) تاری دەیجوور :ـ تاریک .

شاعیر ئەم پارچە شیعرەی بۆ (مودیری ناحیـەی ماوەت) نـاردووە ، تیایا داوای چارەسەکردنی گیرگرفتێکی کردووە کە پەیوەنـدی بە خۆیـەوە هەبووە ٠٠

ئەلا ئەی هەمدەمی ژینو مەماتم

ئەلا ئەی باعیثی نەفیو ئەباتم(١)

ئەلا ئەی یوسفی کەنعانی ماوەت

ئەلا ئەی مایەی نەقدو حەیاتم

جەنابی بەگ مودیرو عەلیەفەندی

کە ئێوەن واسیطەی تەفریحی ذاتم

بە غەیری ئێوە بۆ من کوا ئەمیرێ

بە چاکی پێم بڵێ چارەی نەجاتم

بەڵێ حاڵم لە ئێوە ئاشکرایە

ئەزانن بۆچی بەم گەرمایە هاتم

ئیتر ئەم عەرضیو حاڵەم بۆیە نووسی

ئەبێ ئەم جارە زۆر پرسن شکاتم

کە ئێوە مەلجەئی بێچارەگانن

ئەبێ کارێ بکەن زووبێ نەحاتم(٢)

---

(١) نەفیو ئەبات :ــ پێشی ئـەوترێ نەفیو ئیثبـــات ، دوو زاراوەن لـە تەصەووفدا بەکار ئەهێزێن ، ئەویش دوو پایەو پلەی تەصەووفـــن کە متەصەوویفەکان ئەیگەنێ ٠

(٢) بێچارەگان :ــ بێ چارەکان ، ئەوانەی چارەیان نییە ٠

(٣) سوورەقەڵات :ــ ئەو کاتە گوندێک بوو لە نێوان چوارتـاو ماوەتـا ، ئێستا کراوە بە (مجمعێکی) گەورە ٠

منی مەحزوون بەڕاستی چواردە مانگە

ئەسیری میللەتی سوورەقەڵاتم(٣)

بە قەولی ڕیش‌سپی‌و ماقوڵ‌و کوێخا

قەراری بیست دیناریان دا بەراتم

ئەگەر چی سابیقەن فەرمووت بە محمود

بە سەهلی بدرێ پارەی باقیاتم

لەگەڵ حوکما نەبێ بێ‌سوودە تەبلیغ

تەماشاکەن کە چەن مەغدوورو لاتم

قسەی مەحموود کە زانیم بێ ڕەواجە

لەوێ ڕۆییم بە مەجبووری هەڵاتم

ئەبێ ئەم باقیاتە ئێوە بیدەن

ئەپرسن ئێوە گەر دادو شکاتم

ئەزانن ئێوەش‌و عالەم کەنیمە

بەغەیری ئەم بەراتە واریداتم

کە ئێوە ناظرن بۆ مولک‌و میللەت

مەکەن سستی لە عەرض‌و لائحاتم

ئەگەر چی ئێوە مەللاحێکی چاکن

وەلی من غەرقی گێژاوی فوراتم

بڵێم چی ئەمری خوایە چون دوعاگۆم

ئەوا هەر بێ ئیعاشەو بێ خەڵاتم(٤)

(ویصالی) مەستی بادەی عەشقتانە

کەوا ئاوارەیی خاک‌و وڵاتم

---

(٤) دوعاگۆ :ــ ئەو کەسەی لە خوا ئەپاڕێتەوەو دوعا ئەکا ..
لێرەدا چاک وایە باسی ئەم ڕووداوە بکەم کە شاعیر ناچــار بــووە ناڕەزایی خۆی بەرامبەر دانیشتوانی سوورەقەڵات دەرببڕێ ، ئەمەیش بەو هۆیەوە بووە کە دانیشتوانی گوندەکە ئەو پەیمانەیان شکاندووە کە بەرات‌و مووچەی ویصالی لە کاتی خۆی‌دا بدەن ، دیــارە ئیـدارەی جارانی مەلا لە لایەن دانیشتوانی گوندەکانەوە ئــەدرا ، .. ئەگــەر نەیدرایەتێ کاری نە ئەچووە سەر ، کەواتە ویصالی لەسەر ماف بووە کەگلەیی لێ‌کردوون .

شاعیر ئەم پارچە شیعرە ناپابەی بۆ (شێخ محمد) ناوێک ناردووە ٠٠

چبکەم لە بەختی شەوتوو ، یار هاتو پێم نەزانی
چنگی هەر وەک موغیلان لە چاکیم وەر نەهانی(١)
گەر شەو بە خەو ئەمزانی ڕێبازی بازە ئێرە
بۆ ئەخذی ئەحلی یاران صەد عەنکەبووتم ئەهانی
پروانە مەیلی سەیرت ، چۆن دڵ شکستی کردم
مەر موئمینانی وەصڵت جەبری بکا ، شکانی
بەو وەعدەیەی کە فەرمووت دڵ ئینتیظاری ڕێتە
بە عوسرەت ڕابوێرین ئێوارە تا بەیانی(٢)
یار ئەر حەزی لەسەر بێ ، خالیص کە بەهرەوەر بێ
بە دڵیا ڕانەبورێ ، مەیلی قەڵاچوالانی(٢)

---

(١) موغیلان :ـ جۆرە درکێکە لە دەشتی حیجاز زۆرە ٠

(٢) عوسرەت :ـ خۆشی ، شادمانی ٠

(٣) قەڵاچوالان :ـ گوندە پایتەختی ئیمارەتی بابان بووە ٠

ئەلا ئەی صاحێبی دەرکێو درایەت
ئەلا ئەی ناظمی مولکێو ولایەت

ئەلا ئەی صاحێبی ڕوشدو کەرامەت
ئەلا أەی مەعدەنی جودو سەخاوەت

ئەلا ئەی صاحێبی ذهنو فەراسەت
ئەلا ئەی گەوهەری کانی سەعادەت

ئەلا ئەی نەغمەخوانی صوبحگاهی
ئەلا ئەی غونچەی باغی مەلاحەت

ئەلا ئەی دوڕی دەریایی شەرافەت
ئەلا ئەی صانعی شەهری ڕەشادەت

لە بۆ تەزیینی مەجلیس شەمع ئاسای
وەکو سەحبانو وائیل بۆ فەصاحەت(١)

ئەلا ئەی بولبولی بوستانی ماوەت
ئەلا ئەی گوڵبەنی باغی لەطافەت

بە گەرما بۆیە هاتم تۆ ببینم
کەچی خالی بوو بێ جێو مەقامت

حەلیمخان ڕووی سپی بێ ، بێ قصوور بوو
لە خزمەت کردندا نەیکرد ڕەخاوەت

بەبێ تۆ نانو ماستو چاییمانە خوارد
وەلی بێ لەفظی تۆ نەیبوو حەلاوەت

ئیتر غەم هەر وەکو باران ئەباری
کە مەحرووم بوو لە دیداری جەنابت

کە تۆ حازر نەبی ئەی نووری چاوم
وەکو وێرانە وایە مولکی ماوەت

ویصالی تۆی نەدی ، بێبەش ویصالی
لە تاوا زۆری ڕشت ئەشکی نەدامەت

---

(١) سەحبانو وائیل :- ناوی دوو زمان پاراوی عەرەب بوون .

- ١٠٧ -

گوێ بگرە لە من ئەی بادی صەبا
بێ بۆ بەردەزەرد بێ عوزرو بەها(١)

مەروەحەی زولفو ڕووی حەبیبانی
هەم بۆ نەخۆشان دەرمانی شفا

بۆ گولستانو هەم بۆ نەباتات
هەر ئەتۆی باعیث بۆ نەشئەو نما

شاطرێ نییە چابوکتر لە تۆ
بۆ کاری موهیم ئازانە بڕوا

بۆیە لە عالەم تۆ کرای موختار
کە ببیە قاصد لە بۆ ئەنبیا

تەبلیغی ئەمری ئەنبیا بکەی
مەشریقو مەغریب بە گۆی عالەما

زوو بێ بۆ لای من ڕۆحی شیرینم
ئیشێکی ضەرور وا لە من قەوما

ئەم نامەم نووسی بە گیانو دڵ
بۆ برادەرو دۆستو ئاشنا

ئەبێ بە گورجی بیبەی بۆ واژە
بیدەی بە دەستی جەنابی کوێخا(٢)

زۆر بە چاکی خۆی بیخوێنێتەوە
هەم بۆ شێخ ئەحمەد ، هەم سەیید عەبدوڵڵا

---

(١) بەردەزەرد :ـ گوندێکە لە ڕۆژاوای چوارتا

(٢) واژە :ـ گوندێکە لە خوار بەردەزەردەوەیە ٠

ئیستیدعا ئەکەم لە قاپی ئەحەد
دووربن لە دەردو ئالامو بەلا

مەقصەدم ئەوە ئەی ڕۆحی ڕەوان
لەپاش تەبلیغی سەلامو دوعا

شایەد تێبگەن کە مەطلەب چیە
نەک هەر لام سەر لام بیخەنە ئەولا

ئەو سەیید عەبدوللای بانەیی مەشهوور
نەک سەیید عەبدوللای جەنابی مەلا

ئەو چون مەلایە موکەللەف نیە
بۆ خۆم ئەزانم ئوصولی مەلا

ئەگەر واش نەبێن هەر پێمان ئەڵێن
هەر ئەڵێ بێنە ، مەلا نالێ ها

ئەمە مەشهوورە ، فەقەط درۆیە
ئەصڵو ئەساسی نیە بە وەڵڵا

ئەم نەقڵە درۆ کەوتۆتە دوامان
بۆتە شۆرەتی تەواوی دنیا

پێمارو نانی مەلاو چاوی موور
ئەم سێیە هیچ کەس نەی دی لە دنیا

هەر کەس ئەم شیعرەی مەشهوور کردووە
زۆر ئاوس بووە لە کێری مەلا

دەوڵەتی مەلا شەرعو حەدیثە
کێ سوئالی کرد مەلا بێدەنگ ما

بەڵێ سوئالی شەرعی لە مەلا
بکرێ ، نەجیلە گەر جواب نەدا

لە صەد یەکێکم نەدی لە مەلا
بە ئەمری شەرعو بە قەولی ئاغا

بیبێ وەکو عام دەوڵەتی دنیا
داکەکەیم گا ، بە کێری کوێخا

لەناو ئەم شیعرە طایەفەی مەلا
کونە مشکیان لێ بۆتە سەرا

مەلای قوڕبەسەر لە هیچ جێگای
ناوێرێ بکا ئیدیعای سەخا

چبکا کە نەیبێ ، چ بدا بە خەڵق
وا خەڵقی ئەڵێن ڕەذیلە مەلا

مەلا هەر ئەبێ عالەم بیداتێ
ئەگەر نەیدەنێ مەجبوورە بڕوا

ناماقووڵی کرد ، سەری دا لەبەرد
هەرکەس ئەو بەیتەی خستە دوا مەلا

ئەمر بە مەعرووف ، نەهی لە مونکەر
لازمە بیکەن تەواوی مەلا

موافیقی شەرع ئەگەر ئەم دوانە
یەک لە مەلایان بەجێ نەهێنا

ئەوە زۆر حەقە پێی بڵێن بەخیل
نەک بۆ نانێکو دووسێ پیاڵە چا

مەلا کە نەیبوو بۆ دین تەبلیغات
یەخەی ئەگیرێت لە دنیاو عوقبا

ویصالی بەسیە تۆ خەریکی چیت
ئەمجا بەحتەکەت وەرگێڕە سەر کا

لە مەڕو هێسر ماینو وشتر
یەعنی لە هەموو ئەروەتی دونیا

زیاتر لە لوطفی حەضرەتی باری
نیمە بە غەیری یەک طاقە مانگا

سێ ڕۆژە ئەویش وەکو ڕەمەزان
هەر بە ڕۆژووە ، هیچ نیە بیخوا

(صائم الدهر)ە ، (قائم اللیل)ە
ڕوو لە طاعەتە . خوا لێی قبووڵ کا

چامه ـ چامه

مەشغوولی صەوم و سلووگە دائیم
قەط غافل نی‌یە ، وەک گاکە ئەوضا

مەشهوورە ڕۆژی ئیلیاس و خدر
ئەویش ئەیگرێت بە نیازی کا

پێی ئەڵێم وا تۆ مردی لە برسا
ئەڵێ لێم گەڕێ جارێ قەیناکا

ڕۆژو ناشکێنم تا لە واژەوە
ئاشناو کوێخا بۆم نەنێرن کا

وەختێ کام بۆ هات ڕۆژو ئەشکێنم
لە وەختی ئیفطار ئەخوێنم دوعا

مەمنوونی کوێخا مارفیش ئەبم
وەکو سالیکان حەمدو ئەنای خوا

ئاثاری بڕی زستانی ئەمساڵ
مەعلوومە لێتان ، هیچ لازم ناکا

زستانی ئەمساڵ ، خولاصەی کەلام
(بخت النصر) بوو ، کەوتەوە دنیا

ویصالی بێنە خەتمی ئەشعارت
ئیتر هەر تۆ نیو ، دوو سێ گوێنی کا

بەڵام کاکە گیان (کا) کەتان (کا) بێ
نەک پاش ئاخوڕی بزن و کەرو گا

ئەگەر (کا) نەبێ قبووڵی ناکەم
قەیناکا با هەر بمێنێ دەعوا

ئەگەر (کا) نەبێ ، مانگاکە بمرێ
حەقی ئەویشان مەعلووم دێتە پا

مەعلووم بێ لێتان کای بۆ نەنێرن
ڕۆژی قیامەت دیوان دانرا

کە موقابیل بوو بۆ مورافەعە
موافقی حەق ، مەسئوولتان ئەکا

له واژه‌و سنگێ‌و هه‌م له به‌رده‌زه‌رد
له مێکووکان‌و هه‌م هه‌م شه‌مساوا(٣)

عه‌داله‌تی حه‌ق چۆن قبووڵ ئه‌کات
مانگاکه‌ی مه‌لا بمرێ له برسا

ئه‌گه‌ر نه‌ینێرن خۆتان ئه‌زانن
ئه‌وا (ویصالی) پێی وتن بۆ خوا

---

(٣) ئه‌م ناوانه کۆمه‌ڵێ گوندن له ناوچه‌ی شارباژێر .

- ١٠٨ -

ئەم شیعرەی خوارەوە لە کاتی خۆیا ویصالی ناردوویەتی بۆ حەلاوەخانی خێزانی شێخ لەتیفی شێخ مەحموود ، بە نامەکەدا وا دەرئەکەوێ کە پەیوەندی لەگەڵ ئەم بنەماڵەیەدا هەبووە ، بە تایبەت ویصالیش دانیشتووی ناوچەی شەربازێر بووە کە شێخی نەمر ، واتە شێخ لەتیف زۆربەی ژیانی لەوێ بردە سەر ، نامەکە لە پاڵ هەواڵ پرسینو دوعاگۆیی‌و قسەی نەستەقدا ، لە ڕووی نازەوە گلەیی لە حەلاوەخان ئەکاتو باسی هەندێ شتی کردووە کە لە شیعرەکەدا ڕوونو ئاشکرایە ، ئەمجا بزانین ویصالی ئەڵێت چی :-

ئەی حەلاوەخان ، خوشکی خۆش کەلام

موبارەکت بێ سەراپا ئاغام

تەمەننا ئەکەم لە قاپی ئەحەد

هەر ڕێکو پێک بن ، نەبینن ئالام

ئاوێنەی دڵتان موکەددەر نەبێت

هەر صافو ڕوون بێ ، وەک صەفحەیی جام

تا هەن لە دنیا هەوڵ گوشابن

هەر ڕابوێرن بە خۆشی‌و ئارام

هەر کامەرانو مەقصوود ڕەوابن

لەسەر صیححەتو عەیشی بێ خیتام

پێکەوە بن وەک گوڵو بولبول

لێک جودا نەبن تا طوولی ئەییام

ڕوو خۆشو دڵخۆش لێو بە خەندەبن

وەک عاشق لەگەڵ یاری دڵارام

من وەک ئێوە نیم بێ‌بەشتان ناکەم

چامە - چامە ٢٠ بیت

له دوعایی خێر وەختی صوبح‌و شام
چونکه من دائیم ئێوەم لەبیره
له بیرم ناچن تا دێ ئینتیهام
هەر لە گەڵتان بێت ، [دائم الاوقات]
لوطفی حەضرەتی حەیی [لاینام]
ئەمجا بەیانی مەطلەبم ئەکەم
بۆ ئێوه لەپاش دوو ملوێن سەلام
وا پێتان ئەڵێم نابێ عاجزبن
له هەر چی ئەیڵێم بە گوێرەی مەقام
ئاخۆ قەط جارێ یادی من ئەکەن
ئەی خانم لەگەڵ شێخەکەی ئاغام
گلەیی ئەکەن هەر لە دوورەوە
حوسەین بۆ نەمات ئەو شێتەی نەفام
قەیناکات یاخوا نۆشی گیانتان بێت
چیلی شیرین‌و پڕ ڕەنگ‌و خۆش تام
ڕۆژتانە ئیمڕۆ فرصەتە بیخۆن
گۆشت‌و پلاوو ئەنواعی طەعام
خواردتان بەبێ ڕەنج ئەو گشت برنجە
منیش بە خەپلەی وشکەوە خنکام
وا لە چنگ سەرمای زستانی ئەمساڵ
زەردو ضەعیف بووم ، بە جارێ فەوتام
هەر نەمدی جارێ دوو هۆقە برنج
کە بۆم بنێرن بە وەجهی ئینعام
هیچشم نەدی ، گلەیی ئەکەن

له بەندەی فەقیر ، یەعنی پێ وەفام
مەسەلەی دزو ماڵ ،خۆ مەشهوورە
ئێمەیش هەروەهاین خولاصەی کەلام
له بێوەفایی خۆتانە قوربان
ئەگەر حەق بڕۆن هەر من بەوەفام
نەمبیستو نەمدی کە ئێوە جارێ
له من بپرسن ماوم یا نەمام
هەق وایە گەورە لە بچووکی خۆی
هەر لێی بپرسێت ، [دائم المدام]
ئەی حەلاوەخان تۆ بۆچی گۆڕرای ؟
خۆ تۆ زۆر چاک بووی لەگەڵ خاصو عام
ڕووخۆش بووی سابیق ئەی حەلاوەخان
خەڵکت بانگ ئەکرد بۆ نەهارو شام(۱)
ئێستە نازانم خانمە خاصەکەم
بۆچی وات لێهات ئەی شیرین کەلام !
تەعەجوب ئەکەم لە بێڕەحمی تۆ
نە جارێ کاغەز ، نە جارێ سەلام
له حەمدی خواوە لە تەرەققیدان
عالی ڕوتبە بوون ، دەرچوون لە قەوام
مەپرسن حاڵی فەقیرو ئیتام
گەر کەس نەناسن هەقتانە بڵێن

---

(۱) نەهارو شام :ـ نانی نیوەڕۆو ئێوارە ٠

چامە-چامە ٩٠ بیت

شێخ سولەیمانەو منیش بەلقیسام

بخۆن چێشتی چەور هەم تاسکەبابی
مەپرسن حاڵی فەقیرو ئیتام

ئیدارە ئێمەیش داروو خەڵووزە

ئێوارەش ئەخۆین لە شۆربای بێ‌تام

ئێوارەش ئەخۆین لە شۆربای بێ‌تام

ڕەش بووین وەک خەڵووز ، ڕەق بووین وەکو دار

وەرن ببینن سەراپا ئەندام

گشت بۆ کەبابێ هەر بووینە کەباب

بێ‌هۆش‌و خامۆش وەکو مقەببام

ئێوەش هەر ئەخۆن ناپرسن لە کەس

بە ڕاست‌و چەپا کشمیش‌و بادام

سەیری ئەو هەموو برنجە جوانە .

خواردتان بێ حسەین لێتان بێ حەرام

خانم قەیناکات با بمان‌مێنێ

وەختێ خۆم قسەی خۆم ئەکەم تەمام

هەر کەسێ نەمرێ تەحەممولی بێ

نەتیجە ئەگات بە هەموو مەرام

چۆن قبووڵ ئەکات عەدالەتی حەق

ئێوە ڕۆن بخۆن منیش نانی خام

شەرعی ئێوەو من با هەر بمێنێ

هەتا مەحکەمەی خودایی عەللام

لەوێ دەعواتان لەسەر قەید ئەکەم

بە شەریعەت‌و ئایاتی کەلام

ئێوه نیتانه ڕێگەی ئیعتیراض
هەم به حەدیثی (سید الانام)
قسەی خیلافیش نایه به دەمما
شەرتە کردوومه تا لەسەر دنیام
عەدالەتی حەق شەرعمان ئەکات
تا مەحشەر نایێ خاتیمەی کەلام
ئەو وەختە جا لێك ئەپرسینەوه
موجریم دەرئەچم ، ئایه بێ خەطام
لێم مەعلووم بووه که لای هەردووکتان
حسەینی مەغدوور نەیما ئیحتیرام
بەفلسێك ناچێت حسەین لای ئێوه
وەك شایی عەجەم له بێرووت‌و شام
خودا بۆم بکا پێتان ئەڕێژم
داخی دڵی خۆم ڕۆژی ئینتیقام
ئێوه له حاڵی حسەین ناپرسن
من به تەمای چیم که لێره مەلام
شێخ حسەین شرحی حاڵی خۆی ئەدا
شایەد ئیشەکەی بکا به ئەنجام
مەلا شێخ محەممەد تۆ به تەما چیت
یا تۆیش له دڵدا ئەڵێی به تەمام
ویصالی بێ شك دوری ئەشعارت
زۆر به قیمەته لای عالی مەقام
باقی لەو دیوه ئەشعارەکانم
فیکری لێ بکەن زۆر به ئیهتیمام

غەم مەخۆ دنیا خۆش ئەکات بۆمان
لەمەولا خودای سابق الانعام
بێشک مەراممان جێبەجێ ئەکات
ئێوەش بە شادی هەڵبکەن ئەعلام
هەروەک قودسیو سەعدیو نیظامی
بێنە خاتیمەی شیعری خۆش نیظام
نەظمی ئەشعارم جوانە ئەترسم
نەڕوا بە قیمەت لەلای شا بارام
ئەترسی شێخیش لای نارەواج بێ
هەر بە قیمەتە لەلای گوڵئەندام(٢)
مەشهوورە هەردوو عالی هیمەتن
هەر وەکو حاتەم بۆ جوودوو ئیکرام
بەیانی مەطلەب (ویصالی) کردت
ئیتر بەسیەتی ، باقي والسلام

---

(٢) ویصالی لەم بەیتەو بەیتی پێشووترا شێخ لەتیفی شوبهاندووە بە (بارامشا)و حەلاوەخانیش بە (گوڵئەندام) ٠

ئەلا ئەی ساقی بەزمی حەیاتم
ئەلا ئەی مورشیدی ڕێگەی نەجاتم

ئەلا ئەی باعیثی ئارامی جانم
ئەلا ئەی مایەی نەفیو ئەباتم

ئەتۆ لەم ناحیە بۆ ئێمە شەمعی
وەکو پەروانە ئەمنیش موبتەلاتم

ویصالی ئارەزووی بوو بۆمولاقات
وەلی ڕۆژ بوو مانیع گەر نەهاتم

★ ★ ★

عەزیزم نووری چاوم عەلی‌یەفەندی
خودا بۆت زیاد بکا پایەی بولندی

لە بیشەی ماوەتا وەک شێری مەستی
لە بەزمی چایی‌یا ئەمثالی قەندی

لە بۆ ئیفای وەظیفە خۆت لە ماوەت
شوکر سولطەت هەیە بێ‌باکو ڕەندی

ئیلاهی بۆ (ویصالی) هەر بمێنی
شوکر پیاوێکی باش‌و بێ وەزەندی

★ ★ ★

ئەلا ئەی نووری چاوی ئەغیار
لە باغی ماوەتا تۆی وەردی بێ‌خار

ئەوا ناردم کەڵەشێرێ بە دیاری
بە ڕەنگ مانەندی طاووسی کەبکڕەفتار

کلیلی چاکە بۆ مانگایی ئەعدا
لە میدانا میثالی شێری هوشیار

(ویصالی) هەر ئەوەی بۆ ناردی بۆ تۆ
قبووڵی کە ئەتۆش وەک دوڕی شەهوار

★ ★ ★

— ١١٠ —

لێرەدا دەربارەی ئەم پارچە شیعرە بە پێویستی ئەزانم کـــە ئـــەوە ڕوون بکەمەوە کە دوو شیعرمان لە دوو پارچە بەیاضی جیا جیادا بەرچـــاو کەوت کە هەردووکیان لە یەکەوە نزیکن‌و تەنانەت چەند بەیتێکیشــ لـــە هەردووکیانا دووبارە بوونەتەوە ، وە بەو هۆیەوە کە جیاوازیەکەیـان زۆرە وامان بە باش زانی هەردوو پارچە شیعرەکە بلاّو بکەینەوە ۰

سەرم ئێشێ لەبەر بێ چایی قوربان

وەکو طەرڕاح ئەوا کەوتووم لە مەیدان

کە چایە نووری چاوی ئینس‌و جیننە

کە چایە زینەتی بوستانی ڕیضوان

کە چایە شەمعی جەمعی عاشقانە

کە چایە شاهیدی گولزاری کەنعان

کە چایە موطریبی خۆش‌خوانی مەنزل

کە چایە ساقی بەزمی جوملە یاران

کە چایە خۆشەویستی جوان‌و پیرە

کە چایە دولبەری سولطان‌و شاهان

کە چایە باعیثی ئەحیایی عالەم

کە چایە ڕەونەقی دێهات‌و شاران

کە چایە دافیعی عەجزی دەروونی

کە چایە واسیطەی ڕێکی‌و عیرفان

کە چایە ئەسبابی بەزمی ئیتتیحادە

ئەگەر چایی نەبێ عالەم پەرێشان

خصووص بۆ ئێستە گەر فەصلی بەهارە

زەمانی عەیش‌و نۆش‌و بەزم‌و سەیران

ئەگەرچی ئێستە دونیا سەوزو سوورە
وەلی بێ چا سەراسەر چۆلە قوربان
کە من چاییم نەبوو قوربان لە مالا
ئیتر بۆچیمە مالی ورتو وێران
چ موحتاجی بەیاناتە کە بیکەم
ئەزانی حالی بێ چایی بە ویجدان
مەگەر چایە مەسیحی ئیبنی مەریەم
ئەکا ئەحیا هەزاران قەلبی بێ‌جان
کە تەشریفی نەبوو چایی لە مالا
وەکو ورچ بۆلەیانە مالو میوان
(ویصالی) وێلی وەصلی بووکی چایە
وەکو مەجنوون کەوا کەوتووەتە کێوان
کە مالێ خالی بوو یەعنی لە چایی
نییە فەرقی لەگەل ئەشکەوتی کێوان

لە ڕاستیدا ئەگەر لە شێوەی دەربڕینی ئەم شیعرە وردبینەوە کە چەندە شێوەیەکی ساکارو ئاسانی بەکارهێناوەو لە هەمان کاتدا بە شێوەیەکی ئەوتۆ باسی (چا)یی کردووە کە پێم وایە تا ئێستا لە ئەدەبی کوردیدا چ شاعیرانی ڕابووردوو وە چ شاعیرانی ئەم سەردەمەش نەیان توانیوە بەم تەرزە باسی چایی بکەنو نرخو گرنگیەکی ئەوتۆی بدەنێ کە ویصالی داویەتیو هەروەکو چۆن مرۆڤو گیانلەبەرانیتر بێ « ئاووهەوا » نەژیاون ، ئا بەو جۆرەش ویصالی بێ (چا) نەژیاوەو گوزەرانی نەکردووەو هەر کاتێ چایی لێ برابێت ژیانی لێ تال بووەو بە هەر شێوەیەک بووە چایی پەیدا کردووە ، ئەمە لەلایەک ، لەلایەکی ترەوە گەلێ لایەنی کۆمەلایەتیو ڕەوشتی مرۆڤایەتیو تەندروستیو ژیانی ڕۆژانەی بەستۆتەوە بە چاییەوە ، وە لە ڕاستیدا ئەو شتانەی باسی کردوون لە بارەی ئەم شەرابە خۆشەوە هەمووی ڕاستەو چایی بووەتە هۆی یان ئەنجامی ئەو شتانەی باسی کردوون ..

سەرم ئێشێ لەبەر بێ چایی قوربان
وەکو طەڕڕاح ئەوا کەوتووم لە مەیدان
کە چایە خۆشەویستی پیرو جوانان
کە چایە نووری چاوی جینن‌و ئینسان
ئەگەر چایی نەبێ حاضر لە ماڵا
وەکو ورچ بۆڵەیانە ماڵ‌و میوان
کە چایی بافیثی تەزیینی مەجلیس
بە چایە حورمەتی سوڵطان‌و شاهان
کە چایە جەمعی بەزمی یاران
کە چایە شاهیدی گوڵزاری کەنعان
کە چایە موطریبی خۆش‌خوانی مەنزڵ
کە چایە زینەتی ئەیوانی دیوان
کە چایە باعیثی ئەحیایی عالەم
کە چایە ڕۆشنی دەشت‌و بیابان
کە چایە دافعی عەجزی دەروونی
کە چایە واسیطەی ڕێکیی‌و عیرفان
کە چا ئەسبابی نوقطەی ئیتتیحادە
ئەگەر چایی نەبێ عالەم پەرێشان
(ویصالی) شێتی وەصڵی بووکی چایە
وەکو بولبول کە شەیدایی گولستان

چامە چامە ١٣ بیت چای

- ١١٢ -

هەر چایە لەم جیهانە ، مەحبووبی ئینس‌و جانە
طەبیبی دەردی قەلب‌و ئارامی ڕۆح‌و جانە
ئەسبابی نەظمی سەقفی بەیتی وجودوو عامە
ئەرکانی بەزم‌و عەیشی دڵداری جاویدانە
تەفریحی ئـەهلی ویجدو تەزیینی تەختی شایە
مەمدووحی ئەهلی حاڵ‌و مەطلووبی عاشقانە
تەنقیحی نەفسی عام‌و ئەربابی ئەولیایە
مەشرووبی ئەهلی دنیا ، خورشیدی گولستانە
تەحسینی وەجهی شەخص‌و تەسکینی ئێشی سەرە
تەنویری چاوو ڕوکنی ئەبدانی ناتەوانە
ئەسبابی ذیکرو فیکری پیران‌و پارسایە
تەرفیعی عیززو جاهی مەخلووقی ئاسمانە
تە شریحی صەدری خەلک‌و ڕەنگین‌و مەجلیس ئارا
تەرتیبی زوڵف‌و خاڵ‌و گێسوویی دولبەرانە
مەنظووری شێخ‌و عالەم ، مەعشووقی پیرو جوانە
مەبغووضی مودخەلان‌و مەقبوولی سەروەرانە
مانەندی لەعلی یارە ، دەرمانی دەردەدارە
شیرین‌و ئابدارە ، ڕەنگ میثلی ئەرغەوانە
شفای دڵی فوگارە ، ئەوصافی بێ شومارە
مەطبووعی یاری غارە ، ڕەفیقی ڕاستانە
عەدوویی ئەغنیایە ، مەنسووبی ئەتقیایە

هەم دەردو هەم دەوایە ، جان بەخش‌و جان ستانە
بێ جورم‌و بێ هەوایە ، پڕ نوورو پڕ صەفایە
مەوجوودی لوطفی خوایە ، ڕەفیقی شاو سەپانە
شەوقی دڵی (ویصالی) ، دائیم بە عەکسی چایە
بە شەمعی چایە ڕۆشن ، بەزمی عێراق‌و بانە

برادەر هەر کەسێ چابێ ، دەبێ ئەو یاوەری چا بێ
لەگەڵ ئەسبابی چایی حاضرو دائیم موهەییا بێ
کە چا بێ هەر لەگەڵ چا بێ ، بە چا بێ مونیسی چا بێ
بە چا بێ نیسبەتی چا بێ ، کە چا بێ هەمسەری چا بێ
لە دنیا چایە مەمدووحە ، بەبێ چا عەیش مەقبووحە
بە چا مەیخانە مەنجووحە ، بە چایە مەجلیس ئارابێ
ئەگەر چا بی دەبێ چا بی ، لە مەئوایەکی زۆر چا بی
لە قۆناغێکی زیبایی ، نەوەک شوبهی کلێسابێ
نە جێگایەکی نا شەق بێ ، دڵی تێدا معەووەق بێ
نەوەک حوجرەی موعەللەق بێ کە جێگای بەردو سەرما بێ
نەوەک حوجرەی موخەندەق بێ ، دڵی تێدا مورەووەق بێ
نە میثلی وەکری لەقلەق بێ ذەلیل‌و گێژو هەم بابێ
نە جێگایەکی وا تەنگ بێ ، وەکو مەئوای مێشەنگ بێ
نە خانەی پیس‌و بەدڕەنگ بێ ، بە عەینی دەبۆ وابێ
نە جێگایەکی بێ‌دار بێ ، هەموو کەس لێی بەهاوار بێ
نە قەبض‌و پەرت‌و پەندار بێ ، موغارەی دێوو صەحرا بێ
نە خانەی مارو عەقرەب بێ ، نە جێگەی ئەسپ‌و مەرکەب بێ
نەجێی منداڵ‌و مەکتەب بێ ، نە سەقفی سەطحی ڕووخابێ
نە میثلی قەیصەری وابێ ، بە دائیم پڕ لە سەرمابێ
نە وەک توونی حەمام وابێ ، کە صاحێب تاروو هەودا بێ

حامە ــ حامە ــ حامە

نە جێگەی خەوف‌و دەهشەت بێ ، نە قەبرئاسا بە ظولمەت بێ
نە جێی ئافات‌و عیللەت بێ ، نە جێگەی شین‌و غەوغا بێ
نە حوجرەی کون وکوناوی بێ ، لەگەڵ صەحرا مساوی بێ
نەطامانی بیاوی بێ ، شیاکەی پێوە نووسا بێ
نەپڕ زبڵ‌و گڵاوی بێ ، دڵۆپەی بان گوڵاوی بێ
نەوەک جێی دووکەڵاوی بێ ، بە دوودی دیدە ئەعما بێ[1]
نە جێگەی تۆزو هەم غەم بێ ، نەجێی ڕوباهو ضەیغەم‌بێ
نە جێی بێ عەقڵ‌و ئەبکەم بێ ، نە جێگەی گەبرو تەرسا[2]
نەوەک حوجرەی ... ناوی ، نەویی‌و بەرزو هەرداوی
عەجەب ناخۆش‌و باداوی ، بە میثلی توونی بابا بێ
نەدارو بارو هەرزالی ، لەبالەب بێ لە سیپالی
بە گۆزەی کوپەیی خالی ، سەراسەر ڕێکە گیرا بێ
نە هێندە بێ سەروپا بێ ، کەسێکی گەر لەنێودا بێ
کە صبحەینێ هەڵستا بێ ، سەراسیمەی عەجەب مابێ
کە بێتە دەر لە سیپالی ، شکابێ لاقی‌و باڵی
کە دیققەت کا لە ئەحواڵی ، بە جوزئی ڕۆحی تیا مابێ
ئەگەر جێی عەقرەب‌و مارە ، مەکانی ڕەنج‌و ئازارە

---

(١) دوود :ــ دووکەڵ ٠

(٢) گەبر :ــ گاور ٠

تەرسا :ــ پیاوی ئایینی غەیری ئیسلام ٠

گەسی تێدا بێ ناچارە ، دەبێ قەصدی مودارا بێ
نە ئەبلەو ناکەسی لێ بێ ، نە بەدکارێ دراوسێ بێ
کە وابێ ، گوێ خلەی تێ بێ ، ئەگەر ئەو جێگە جێی چا بێ
لە نێو ئەم ئەهلی دنیایە ، ڕسووم‌و قاعیدە وایە
صەدارەت لائیقی شایە ، سیاسەت بۆ کەرو گا نابێ
فەقیرە ڕووت‌و دڵ خەستە ، عەزیزە مەستی سەربەستە
شەهێنە هەر لەسەر دەستە ، سەگە گەر جێی لە دەرگا بێ
لەسەر ئەم ئەرضە ڕەنگینە ، خەبیث بۆ پیسە بیبینە
کە چا بۆ قەندی شیرینە ، نیکۆیی بۆ بەدان نابێ
بەڵێ هەر چیزە بۆ چیزێ ، ئەنێرێ چیزێ بۆ چیزێ
بەڵێ هەر ڕیزە بۆ ڕیزێ ، خراپە نابێ بۆ چا بێ
وەکو ئینگلیزو عوثمانی ، وەکو بولغارو یۆنانی
شەبیهی ڕووس‌و ئەڵمانی ، لەگەڵ یەکدا کە دەوا بێ
مەقامی توونچی هەر توونە ، ڕەفیقی لۆطیە مەیموونە
خەزێنە مالی قاروونە ، عەصا بۆ دەستی مووسا بێ
چە حاجەت تۆ بڵێی وایە ، کە نەرگس مەست‌و شەهلایە
شەهی مەجنوون کە لەیلایە ، مەهی وامیق کە عوذرا بێ
سولەیمان زەوجی بەلقیسە ، عەزازیل کاری تەلبیسە
خەیاطی ئیشی ئیدریسە ، کەرامەت بۆ مەسیحا بێ
سەخاوەت بۆ کەریمانە ، ڕەذیلی بۆ بەخیلانە
حەماقەت ڕەسمی نادانە ، فەراسەت کاری دانا بێ
ئەگەر ئاتەش ئەگەر دوودە ، لە بۆ شەددادو نەمروودە
جەهەننەم صونعی مەعبوودە ، لە بۆ کوففاری دونیا بێ

ئەمە تەقسیمی سوبحانە ، کە حیکمەت کاری لوقمانە
خضر بۆ ئابێ حەیوانە ، ، سکەندەر موطەللەع نابێ
ئەگەر یونس نیهانی بێ ، مەکانی بەطنی ماهی بێ
چ شەو بێ یا بەیانی بێ ، بە ئەمری حەق دەبێ وابێ
ئەمە تەقدیری مەولایە ، کە داود حونجەرەی چایە
ئەگەر یوسف دلارایە ، زولەیخا بۆی پەشێوا بێ
ئەنیسی ڕەندە هەر ڕەندە ، ڕەفیقی چایە هەر قەندە
حەریفە مائیلی پەندە ، ڕەقیبە جێی کەمینگا بێ
عەبایە قابیلی شانە ، کەپەنکە بەرگی چۆپانە
لەطافەت بۆ جوانانە ، کیتابەت ئیشی میرزا بێ
بەهەشت بۆ صادق بێ ، سەعیرە بۆ مونافیق بێ
ئەوە بۆ ئێمە لائق بێ ، ئەمیش با جێی نەصارا بێ
بەشی من طەبعی مەوزوونە ، شەرابم غوصصەوو خوونە
سورشکم شەبهی جەیحوونە ، بە میثلی شەططی بەغدا بێ
غەزەل دلدارو دلبەرمە ، کیتابەت ئەفسەری سەرمە
فەصاحەت بەرگی مەخمەرمە ، خودا بیدا دەبێ وابێ
کەسێ نائیل بە دەولەت بێ ، نەصیبی گەر بە ڕەحمەت بێ
دەبێ غەرقی عیبادەت بێ ، خەریکی شوکری [الله] بێ
ئەگەر وابێ عەیبدارە ، مەقامێکی بە ئازارە
هەموو کەس لێی بە هاوارە ، مەقامی چا دەبێ چا بێ
ئەگەر هاتو کەسێ ئەمرۆ سوئالی کرد لە جێی نیکۆ
مەکانی قەرقەفی خۆشبۆ ، دەبێ چۆن بێ ~~چیا~~ بێ

ویصالی تۆ ئەگەر دانی ، جوابی دە بە ئاسانی
شەبیهی ئاصەفی ثانی ، بڵێ قەصرێکی ئاوابێ
دەبێ حوجرەی موزەییەن بێ ، دەبێ ساقی موعەییەن بێ
لە هەر جانیب موبەییەن بێ ، نەوایی سازو گۆیا بێ
دەبێ طاقی مقەووەس بێ ، فرووشی صەحنی ئەطڵەس بێ
هەموو جانیب موقەرنەس بێ ، وەکو قەصری زولەیخا بێ
دەبێ ئەو سەقفە نەیڕەنگ بێ ، شەبیهی قەصری حەو ڕەنگ بێ
صەدایی تارو هەم چەنگ بێ ، وەکو مەیخانە ئاوا بێ
دەبێ دیواری ئەو زەڕ بێ ، هەموو ئەطرافی زێوەر بێ
لە نێویا میشکی ئەذفەر بێ ، وەکو ڕەیحانە بۆیا بێ
بە فەوقو تەحتو حانووتی ، بە کورسیو تەختی زومورڕوتی
بە کاخی دوڕڕو یاقووتی ، وەکو قەلعەی شەهنشا بێ
چ قەلعە فەرقی گونبەد بێ ، بناغەی ئەو زومەڕڕەد بێ
دەبێ پایەی زوبەرجەد بێ ، هەموو دەروازە پۆڵا بێ
منارەی خشتی گەوهەر بێ ، ستوونی سیمو هەم زەڕ بێ
مەکانی دوڕڕو جەوهەر بێ ، شەبیهی طاقی کیسرا بێ
سەریری مەرجان بێ ، وەکو تەختی سولەیمان بێ
لەسەر ئەو حۆرو ویلدان بێ ، فرووشی قەززو دیبا بێ
قەنادیلی لە گەوهەر بێ ، لەسەر وی شەمعی ئەنوەر بێ
سەروا پەردەی مجەوهەر بێ ، وەکو قەصری موعەللا بێ
قصووری سەبزو ئەحمەر بێ ، دەری سەقفی موعەنبەر بێ
مەسیری ماهو ئەختەر بێ ، وێنەی طاقی مینا بێ
دەبێ ئاوی موطەههەر بێ ، نەظیری حەوضی کەوثەر بێ

شەرابی حورو گوڵبەر بێ ، وەکو شەهدی موجەففا بێ
دەبێ ئەو خاکی ئەفخەر بێ ، سەراسەر تاج‌و ئەفسەر بێ
مەقامی میشک‌و عەنبەر بێ ، میثالی خاکی تاتا بێ
بە شەمعی ئەیوان ئەنوەر بێ ، ڕەفەی یاقووتی ئەحمەر بێ
نیقابی سەطحی ئەخضەر بێ ، وەکو عەرشی موعەللا بێ
بە فانۆس‌و چراخانی ، لە دەهلێزو لە ئەیوانی
لە شەوقی شیشەبەندانی ، جیهان یەک دەفعە ئاوابێ
حەسارو دیواری ، مورەصصەع بێ بە مرواری
لە شوعلەی عەکسی ئەنواری ، شەوی تاریکی بەیضا بێ
بە وێنەی قەصری خاقانی ، مەیانی صەحن‌و دیوانی
کەنارو سەطح‌و سەربانی ، بە زیووزەڕ موطەللا بێ
لە دەورەی باغی عەرعەر بێ ، سەهی‌و سەروو ضەوبەر بێ
بە لالەو عوودوو نەستەر بێ ، وەکو فیردەوسی ئەعلا بێ
دەبێ مەئوای غیلمان بێ ، دەبێ جێی طەیرو مورغان بێ
دەبێ ساقی لە مەیدان بێ ، وەکو یاری دلارا بێ
چ ساقی عەنبەرین گیسوو ، گوڵ ئەندامێکی میشکین‌بۆ(٣)
کەبک سەیرو ڕەوشت ئاهوو ، وەکو طاووسی ڕەعنا بێ
بەرابەر شاهیدو دلبەر ، لە نێودا ساقی‌و سیمبەر
شەبیهی مەجلیسی قەیصەر ، میثالی بەزمی دارا بێ
بە باغات‌و بە گوڵزاری ، بە سەروو عەرعەرو ناری
بە ئاوی حەوض‌و جۆباری ، وەکو باغی ئیرەم وابێ

---

(٣) میشکین‌بۆ :ـ بۆنی وەک میسک .

چ باغی ڕۆح‌ئەفزا ، مەکانی سونبول‌و گوڵها
بە دەنگی طەیرو بولبولها ، عەجەب جەللابی دڵها بێ
چ باغێ پڕ ڕەیحان مەقامی صوحبەت‌و سەیران
حەصاتی عەنبەرو مەرجان ، تورابی میشکێ ئاسا بێ
دەبێ حەوضی لەبەر دەربێ ، کەناری بەردی مەڕمەڕ بێ
فوارەی ناوی گەوهەر بێ ، بە گەنجی تورەنپا بێ
حەریری چینی بوستەر بێ ، سەرینی عەینی مەخمەر بە
لەسەر ئەو ماهی ئەنوەر بێ ، عەجەب یارێکی زیبا بێ
لەحافی قەززو ئەطڵەس بێ ، لە نێویا یاری نەورەس بێ[4]
ئەمە فەرضی هەموو کەس بێ ، کە عەشقی وی لەسەردا بێ
چ یارێ ، یاری یاریی بە ، مەهی بورجی تەلاری بێ
خەریکی غەمزەکاری بێ ، بە چاوی فیتنە گیرا بێ
چ یارێ ، یاری دولبەر بێ ، جوان‌و شووش‌و ئەسمەر بێ
دەبێ هەمتایی ئەختەر بێ ، وەکو ئاهوویی صەحرا بێ
دو زوڵفی ئەو موسەلسەل بێ ، دو پایی ئەو موخەلخەل بێ
دو چاوانی موکەححەل بێ ، بە نازی سورمە کێشا بێ
چ یارێ ماهی پەیکەر بێ ، چ یارێ تورکی سیمبەر بێ
چ یارێ ، یاری گوڵبەر بێ ، دەبێ میثلی زولەیخا بێ
دەبی چەشمان موعەتتەل بێ ، دەبێ صاف‌و موصەققەل بێ
لە نێو حوران موفەضضەل بێ ، وەکو عوذراوو سەلما بێ

---

(٤) لەحاف :ـ لێفە ٠

چامە - چامە - چامە - ١٠٠ لاپەڕە

دەبێ بالاّ صەوبەر بێ ، لەبی وەک شەهدو شوکەر بێ ١

دهانو دورجی گەوهەر بێ ، ددانی دوڕڕی دەریا بێ

ذوقن چون سیمی ئەحمەر بێ ، دەبێ خەددی موعەنبەر بێ

گوارەی گوێی لە گەوهەر بێ ، وەکو عەقدی ثورەییا بێ

دەبێ بەرگی لە ئەستەر بێ دیباری بوستەر بێ

دەبێ ئەو حوری گولبەر بێ ، خەرامان قومری ئاسا بێ

لەگەڵ ئەم عەیشو ئەحواڵە ، لەگەڵ ئەم بەختو ئیقباڵە

لەگەڵ ئەم یاری نەوساڵە ، چ خۆشە هەمسەرت چا بێ

چ خۆشە پیاو لەگەڵ یاری ، بچێتە پەردەیی یاری

چەتارەی سور مەیلداری ، لە غورفە قەصری هەڵدابێ

چ خۆشە چاکە بنوێنی ، چ خۆشە چاکە بستێنی

ڕەگی بەدکاری بپسێنی ، لە قەیدی میحنەت ئارا بێ

حەقیقەت چی بڵێی وایە ، فەقەط عەقدی لە دڵدایە

چ مەردێ لائیقی چایە ، چ مەردێ لێی موبەڕڕا بێ

(ویصالی) تۆ وەرە مەیدان ، جوابی دە وەکو مەردان

کەسێ چاکە لە نێو خووبان ، کە چاکەی ئەو هووەیدا بێ

دەبێ وابێ کە حاتەم بێ ، دەبێ دارایی خاتەم بێ

نە غەرقی بەحری ماتەم بێ ، بە میثلی پیرەژەنها بێ

کەسێ طالیب بە چایی بێ ، دەبێ لائیق بە شاهی بێ

نە کوردێکی بەرانی بێ ، سەفیهو ڕوو بە صەحرا بێ

کەسێ ئەهلی طەبیعەت بێ ، دەبێ بۆ چا بە ڕەغبەت بێ

لە دووری چا بە میحنەت بێ ، دەبێ غوربەتکەشی چا بێ

دەبێ صاحێب تەکەللوم بێ ، دەبێ صاحێب تەرەححوم بێ

نەبێ خەندەو تەبەسسوم بێ ، بە عەینی وەک موقەببا بێ
دەبێ ئەصلی بە پاکی بێ ، دەبێ خۆی نەسلی چاکی بێ
سەعادەت بابو داکی بێ ، کە یەعنی دورڕی یەکتا بێ
دەبێ کانی مەلاحەت بێ ، لەسەر لەهجەی فەصاحەت بێ
لەسەر ڕێگەی صەلاحەت بێ ، ڕەشیدی هەردوو دنیا بێ
نەوابێ طەبعی بێ دڵ بێ ، لە بوخلا شوبهی مودخەل بێ
نە کاکۆڵی لە پشت مل بێ ، نە ئەو تەپلەی لەسەر نابێ
نە بێناموس‌و عیصمەت بێ ، لە دونیا بێ مرووەت بێ
نە ئەو طالیب بە ڕەشوەت بێ ، وەکو قاضی ئاوێستا بێ
نە وەک فیرعەونو هەرقل بێ ، خەریکی کاری باطیل بێ
لە فکری تۆبە غافڵ بێ ، لە مەحشەر کوێرو ڕسوا بێ
نە هەرزەو شێت‌و ئەحمەق بێ ، لە قەیدی عەقڵ موطلەق بێ
نە وەک کەر دێزو گوێ لەقا ، بە دائیم هەر لەگەڵ کا بێ
نە ئەو بێعەقڵو کەودەن بێ ، وەکو حەیوانی پێزەن بێ
نە ئەو پشتیری مەسکەن بێ ، ڕەفیقی عیجل‌و مانگا بێ
نە عەفعەڤ قیصصەیی ئەوبێ ،. نە ڕۆژدی حیصصەیی ئەوبێ
نە کورتان حوللەیی ئەو بێ ، نە وەک گا کزنی بەر چا بێ
نە ڕووگرژو غەظەنفەر بێ ، بۆ نانێ طالیبی شەڕ بێ
نەوا بەدفیعل‌و بەدفەڕ بێ ، بە ڕق ناو چاوی تێک نابێ
دەبێ خۆش خولق‌و خۆش خوو بێ ، لەگەڵ میهمانی خۆش‌ڕوو بێ
درەنگ وەقتیشی پێ زوو بێ ، بە دائیم بەذلە گۆیا بێ
دەبێ عەینی حەلاوەت بێ ، قصەی صاحێب طەراوەت بێ
دەەبێ کانی سەخاوەت بێ ، سەخا تاجی لەسەر نابێ

جامە جامە جامە جامە ١٠٠ ئەبێ

نە عالی بێ لە مەنصەبدا ، وەکو کەر بێ لە مەکتەبدا
لەنێو جەهلی مورەککەبدا ، وەکو گوساڵە داما بێ
نە وەک حەیوانی کێوی بێ ، ئەنیسی گورگو ڕێوی بێ
حەشیشی دەشت شێوی بێ ، چەقەڵ دەم ڕەنگی تێ نابێ
نە وەک کەر منجە منجی بێ ، لە گێژیدا برنجی بێ
نە جبەی ئەو فەرەنجی بێ ، عەمامەی پووشە خورما بێ
نە کرمانجی گەڕووسی بێ ، نە میثلی ئەهلی ڕووسی بێ
نە ڕەنگی وەک مەجووسی بێ ، بە هەیئەت وەک نەصارا بێ
نە کوردی شارەزووری بێ ، نە دێوی لەندەهووری بێ
نە وەک ئیبلیس خەزووری بێ ، نە صەخرەی جیننی زاوا بێ
دەبێ وەک غونچەیی گوڵ بێ ، جوانمەردو سەخی دڵ بێ
دەبێ صاحێب تەوەککول بێ ، لە کاری چاکە ئازا بێ
دەبێ مەردێکی زۆر چا بێ ، بە کاری چاکە چارا بێ
خەیاڵی هەر لەسەر چا بێ ، لەگەڵ چا بەزمی گێرا بێ
غوڵامو نۆکەرو خادیم ، بە دەستووری شەهو حاکم
دەبێ حاضر بکەن طاقم ، نەبێ ناقیص چ ئەسبابێ
ئەگەر وابێ گەلێ چاکە ، بلێ لەو جێگە چا چاکە
لە بۆ چا خۆت موهەییا کە ، بەبێ چا کارت چا نابێ
بە قەهوەی نابو ڕەیحانی ، لە نێو فنجانی نوورانی
بە چایی چاکی ڕەحمانی ، خەلائق مەستو شەیدا بێ
بە چادانێکی زۆر ڕەنگین ، لەطیفو کارخانەیی چین
بە جامی نازکو نەقشین ، دەبێ مەجلیس لە کەیفا بێ
کەشفی وەک دوڕی بەیضا بێ ، گوڵی وەک نەجمی زەهرا بێ

ڕەنگی ساقی لە نێودا بێ ، شوعاعی شوعلە بەرپا بێ
دەبێ پیالەی بلوورین بێ ، ڕۆغن دەوری ڕەنگین بێ
دەبێ ژێرپیالەی نەقشین بێ ، دەبێ مەجلیس لە کەیفا بێ
دەبێ ئەقداحی زێڕین بێ ، بە دەستی ساقی ڕەنگین بێ
پڕی ڕەحراحی نوورین بێ ، وەکو جامی موصەففا بێ
بە دەنگی موطریبی سەرخۆش ، بە نالەی ساقیی موهوەش
بە جورعەی نازک‌و دلکەش ، دەبێ جەننەت هووەیدا بێ
لەپاش ڕەحراحی نوورانی ، جیهان ڕووی کردە وێرانی
نەما دیوانی ئینسانی ، خودا سولطانی چا با بێ
کەسێ بێ ، طەبعی مەوزوون بێ ، دەبێ بۆ چایی مەحزوون بێ
بە شوربی چایی مەمنوون بێ ، کە چایە لەذذەتی چابێ
کەسێ وەک من کە بێ‌چا بێ ، دەبێ دائیم لە غەمدا بێ
وەکو پەروانە سووتابێ ، ذەلیل‌و عاجزی چا بێ
(ویصالی) ئێستا بۆ چایە ، وەکو مەجنوونی شەیدایە
بە دائیم وێڵی صەحرایە ، مەگەر لەیلای چا یا بێ

چای

چامە - چامە - چامە ٢٦ بەیت

- ١١٤ -

ئەی چا مەگەر تۆ مەنبەعی شادیو عوشرەتی
هەموو کات بۆ دڵ مایە ئارامو ڕاحەتی
تەسکینی عیجزو ئافەتی غەمو دەفعی ئیضطراب
دەرمانی دەردو ڕەفعی کەدەر ، عەینی صەفوەتی
رۆحی نەشاطو جانی طەرەبو جۆشی ئینبیساط
ئابی بەقا ، هجوومی صەفاو لەطافەتی
میرئاتی طەبعو صەیقەلی دڵو جەوهەری خەیاڵ
تیمثالی حوسنو مەوجی حەیاو مەحضی حیرەتی
سامانی شەوقو ڕەنەقی ذەوقو بەهاء ڕەنگ
بوستانی عەیشو سەبزەی باغی نەزاکەتی
مەوجی گریشمەو جۆشی لەطافەتو هجوومی ناز
نەیرەنگو جیلوەی شاهیدو کانی مەلاحەتی
مەحضی طەرەبی جیهانو طەراوەتی ڕیاضو سووق
جانی شەرابو نەشئەی مەیو جۆشی لەذذەتی
ئایاتی لوطفو دافیعی ظوڵمەتو مەداری فەیض
ئەی چا مەگەر تۆ مەظهەری نووری سەعادەتی
ئەنواری صوبحو سازی تەبەسسومو شوعاعی میهر
ئاثاری نووری بەرقو تەجەللایی ڕەحمەتی
لوطفی خودا لەطیفەو ئەسراری کیبریا
قەطعی هەواو ڕەفعی هەوەسو دەفعی ظوڵمەتی
ئاشووبی ڕۆم ، شۆڕی عەجەم ، فیتنەی عێراق

چامه - چامه - چامه ۲۶ بیت

غەوغایی چین ، زەمزەمەی هەر ولایەتی
مەقبوولی طەبعی شاهو گەداو دڵنشینی خەڵق
ئەلحەق زە حوسنی خولق عەجەب پاک طینەتی
ئارامی تەن ، خولاصەی جان ، مەغزی عەقڵو هۆش
تەفریحی قەلبو مایەی تەوحیدو ئولفەتی
بەسط موزاجو ویسعەت مەشرەبو عرووج طەبع
میعراجی شەئنو واسیطەی ئەوجی ڕەفعەتی
شەهدی شیفا ، شەکری شاری ، شەرابی شەوق
شەمسی شعوورو شەعشەعەی شەئنو شەوکەتی
بابی هونەر ، فصووڵی سەیر ، کاشفی صەبوور
تەصحیحی فکرو ڕەمزی مەجازو حەقیقەتی
مەعجوونی عەقڵو مەرهەمی جانو قاطعی عەلیل
ئیصلاحی قەلبو دافعی هەر دەردو عیللەتی
تەرویجی بەزمو زینەتی مەجلیسو سەروەری عام
حوسنی نیگارو غیرەتی گوڵزاری جەننەتی
دیواری تەن ، ئەساسی بەدەن ، سەقفی بەیتی عەقڵ
فەرشی وجود ، مەصطەبەی بەزمو عوشرەتی
تەنویری ڕۆحو ڕۆشنی چەشمی ئینتیظار
سوودی مەتاعو قافڵەیی تابو طاقەتی
تەهذیبی نوطقو قووەی ئیدراکو بەسطی ذیهن
بورهانی عیلمو باعیثی تەئییدی حوججەتی
ئیجادی نازو شۆخی گوڵ عیشوەی غروور
سەرمایەی حەقیقەتو کاڵایی عوشرەتی

چامه ـ چامه ـ چامه

[صبح از درون خسته دلان درد میبری

شام از برای اهل طرب خود مسرتی]

ئەی چا بە ئین مەعالی ئەوصافی دائیمت

دەر خورد طەبعی نازکی آن نیک خولقەتی

یەعنی جەنابی ثان بەگ والا فلان بەگ

[او را مسلمست مقیدی طبیعتی]

بێچارەگان دەهر کە باباو محمدند

شهورد گەشتەئان بارباب عوزلەتی

ئەلا ئەی ئەهلی کاشانە بەجیٚ بێنە ڕەسمی موسڵمانی
بە جانو دڵ بەجیٚ بێنین نەصیحەت‌هایی لوقمانی
لە گویٚ مەکرن قسەی بەدگو ، بەپەندی حەق ببن عامیل
بە دائیم چاکە بنوێنن بە چایی چاکی ڕەحمانی
خەریکی توخمی چاکی بن لە ئەرض‌و مەزرەعەی دونیا
کە توخمی چاکە چا دێنیٚ لە بوٚ فەللاحی ئینسانی
طەعامی چایی حاضر کەن لە بوٚ هەر کەس کە واریە بوو
وە ئیللا خوارو ڕسوابن مەکەن دەعوای سولەیمانی
ئەبیٚ ناچار قبووڵی کەن کەواتە لوٚمەیی عالەم
کە چونکە جیٚ‌بەجیٚ ناکەن ڕەوشت‌و ڕەسمی میهمانی
تەماشاکەن قەریبی دوو سەعاتە ئێمە دانیشتووین
کە ناپرسن لە ئێمە گەرمیانین یاخو کوێستانی
مەبن ڕوگرژ لە بوٚ میهمان چ موسلیم بیٚ چ کافر بیٚ
حەدیثی [أکرموا الضیف] لە گویٚ کەن جەهرو پەنهانی(١)

---

(١) أکرموا الضیف :- ئیشارەتە بوٚ فەرموودەیەکی پیــــروٚزی پێغەمبــــەر (درخ)

[من کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیکرم ضیفه ، ومن کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلا یؤذی جاره ، ومن کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیقل خیرا أو فلیصمت] ، واتای فەرموودەکەش ڕوونو ئاشکرایە .

سەخی بن هەر وەکو حاتەم بەجێ بێنن ئومێدی خەڵق
مەبن دڵتەنگ وەکو مومسیک بە وەسواسێکی شەیطانی
ئەوە پەندێکە من دەیڵێم ئەگەر ئێوە لە گوێ بگرن
کە چونکە دۆست شەخصێکە بڵێ هەر عەیبو نوقصانی
ویصالی ئێستە میهمانە ، لە بۆ چایی چایی پەرێشانە
سەماوەر دەمکەنو چایی لەگەڵ قەند بێتە مەیدانی

- ١١٩ -
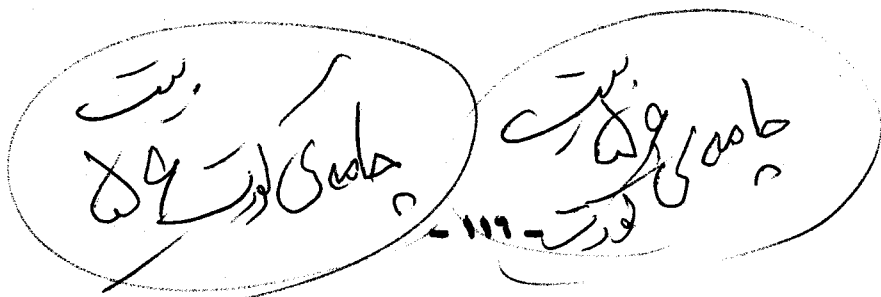
ویصالی ئەم قەصیدەیەی خوارەوەی لە کاتی خۆیدا داناوە کە باسی چایی تامو بۆن ناخۆشی خوا لێخۆش بوو میرزا ئیبراهیمی چوارتایی‌یە . ئەم پیاوە دوکانی شەکرو چایی هەبوو لە چوارتا ، ئەو کاتە چایی لە سندووقە گەورەکان‌دا بوو کە تامو بۆنی زۆر خۆش بوو ، میرزا برایمیش پیاوێکی زۆر چاکو بێ فروفێڵ بوو ، ماوەی پانزە ساڵ ئەبێ کۆچی دوایی کردووە شایەنی باسە شاعیر ئەم شیعرەی لە رۆژی چوار شەممە سالی ١٩٤٩زا ـ داوتووە ٠٠٠

هۆ برای عەزیز کاکی چوارتایی

بڕژێ بە سەرتا ڕەحمەتی خوایی

هەر تەمەننامە لە قاپی خودا

دووربی لە دەردو بەڵای دنیایی

ئاوێنەی دڵت هەر بێ کەدەربێت

نەێت بە سەریا قەط تاریکایی

لە سایەی خواوە بۆ هەموو عالەم

بوویتە ئەربابی کوتاڵو چایی

میرزا ئیبراهیم ڕۆحی شیرینم

بەجێ‌هێنەری ڕەسمی برایی

هەر لە من ببیە قەولی بێ غەرەض
ئەلحەق لائیقی بۆ ئاشنایی

لازمە بتبێ ئەشیایی مومتاز
زیاتر لە هەموان حەضرەتی چایی
ئەوی کە حەق بێ بەڕاستی ئەیڵێم
کەتمی حەق ناکەم بەبێ ڕیایی
بۆ خۆت ئەزانی دنیا بەبێ چا
زینەتی نی‌یە هەر وەک خەلایی

بە چایە شەوق‌و دەماغی عالەم
ئەگەر چا نەبێ عالەم سەودایی
زیاتر لە عالەم منی موبتەلا
ساتێ چا نەبێ ئەبمە شەیدایی
فەرهاد ئەو عەشقەی نەبووە بۆ شیرین
وەکو عەشقی من بۆ یاری چایی
ڕۆژێ نەمان بوو چایی لە ماڵا
مات‌و بێ‌هۆش بووم وێڵی صەحرایی

بۆ چایی ڕەنگین زۆر پەرێشانم
وەک خەرامان‌و خورشید ئاسایی
بە صەد تەشەببوس ، هەوڵ‌و کەشاکەش
هەتا پەیدام کرد پێنج شەش پەنجایی
بە ئیبنول‌حاجا ناردم بۆ لای تۆ
کە بۆم بنێری ئیزرەمێ چایی

که چایی بۆ هێنام تامو بۆن ناخۆش

حەیفی پارەکەم چوو بە خۆڕایی

مەلای نامەلاش یاخوا نەمێنن

کە قەط نازانن ڕەسمی‌مەلایی

وەکو چاکەی تۆ کە هەر چا نەبوو

کەچی بەو نەوعەش پێی ئەڵێن چایی

بێ گوێ ڕاگرە هەر هاواری‌یە

هەرکەس هێناویە چایی میرزایی

ئەسەف بۆ چایی جارانی پێشوو

قابیل بوون لە بۆ مەجلیسی شایی

چا بە جوانی خۆی منی مەجبوور کرد

وەکو مەجنوون‌و چاوی لەیلایی

بەم چایە چاییم وا لەبەر چاو کەوت

نازانم چی‌بکەم ئەمجا بۆ چایی

ڕۆژی لێ گێرام بە شەوی تاریک

نەیهێشت لە چاوما نووری بینایی

خوا بکا لەم چا زوو نەجاتمان بێت

ئەمجا لێ ئەدەین طەپڵی پاشایی

ماڵم لێ بووەتە دوشمنی خوێنین

بەبێ چا بوومە وەحشی سارایی

ماڵە ئاوایی نی‌یە ڕووی تێ‌کەم

گشت وێران بەبێ مەجلیسی چایی

بەم چا خراپە زۆر ماڵ وێرانین

ئەم چا بەڵا بوو کەوتە ئاوایی

له لوطفی خواوه هەر من ذەلیل نیم

هەر کەس هێناویە بووەتە سەودایی

ئەوانیش وەک من وا سەرگەردانن

دەسیان داوەتە چێوی گەدایی

بێهۆش‌و سەرخۆش بێخەبەر له ماڵ

وەک حەقەکانی خەلقی ئەولایی

شێخ‌و دەروێش‌و مەلا بەجارێ

هەموو کەوتینە داوی بەڵایی

بەبێ ئاگایی هەر دەڵێین حەقە

وەک شارستێنی‌و مەمەند ئاوایی

رجات لێ ئەکەم بەچایی بۆگەن

قەط مەخەرە بەین کێوی جودایی

هەرچەند کە رەشە وەکو سەگی رەش

تام‌و بۆنەکەی وەک گیای چیایی

ئیتر ئەم جارەش صەرفی نەظەر بێت

بۆمان بنێرە چای چاردە شایی

گەر خەبەر نەدەی چاکەم خراپە

بۆت حساب ئەکەین بە بێوەفایی

هەرکەس لێی ئەخوا ئەڵێ کەی چایە

ئەمە چایەکە نیو دینار بایی !

ئەگەر نەیرێژین ئیضاعەی ماڵە

بە ناچار ئەیخۆین بە بێحەیایی

جارێ تر وابێ هەجووی چایەکەت

ئەیخەمە دەمی ئەهلی بەغدایی

ئێمە مەجبوورین هەر ئەبێ بیلێین

ئەوی کە حەق بێ بەیێ مەرایی

قابیلە بگرین بۆ چایی گوڵڕەنگ

وەک لە دووری گوڵ بولبول ئاسایی

نەظمی مەجلیسی قەیصەر بە چا بوو

چا جوانی ئەکرد بەزمی دارایی

بە ڕایحەی چا پێی ئەبێ زیندوو

مردووش هەروەکو دەمی عیسایی

مەخصووص ئەو دەمە لە بەزمی چادا

ساقی کە ئەیکات نازو ڕەعنایی

لەو دەمە هەرکەس بمرێ شەهیدە

وەکو شەهیدی دنیاو عوقبایی

موبتەلا بوو بوون بە چایی ڕەنگدار

لەمسەر تا ئەوسەر خەڵقی دنیایی

چونکە شەرابی ئەهلی بەهەشتە

پارچە نوورێکە لە نووری خوایی

بۆ خوا پێت ئەڵێم ڕۆحەکەم میرزا

خۆت موجریم مەکە بەبێ خەطایی

بەم چا خراپە چایی جەمالیش

حەیفێ بە جارێ ڕۆیی حەیایی

بێ چایی گوڵڕەنگ بووم بە دێوانە

پۆشیم بە ناچار بەرگی ڕیسوایی

میرزا لازمە بێیتە مەحکەمە

بخرێیتە مادەی جورم و جەزایی

به ئەمری شەرع‌و بە عەدل‌و قانوون

ئەو سێ‌صەد فلسە بووەتە بەقایی

کاکە ڕێ نەبوو زوو تەبلیغت کەم

نەش‌بوو لە بەینا تەلی هەوایی

(ویصالی) ئێستا نەخۆشی چایە

بە چایی نەبێ نایێ شیفایی

ظاهیر ویصالی بەحثی چا ئەکات

وەلی بە باطین طەبع ئازمایی

گوڵ ئاڕیس

له ١٢/٣/١٣٥٨ك/دا وتراوه

بۆ حضووری موحتەرەم جەنابی کاکە شێخ نووری « دام لطفه » تقدیم ...

له پاش ئیحتراماتی لائیقەو ئیظهاری دەعەواتی فائیقه عەرضم ئەمەیە کـە

که ئەم کاغەزە بە طەوری ئەدەب عەرضتان ئەکات : ـ

موسمی سەیرانو گەشتە ، سەوزە صەحرا کاکە گیان
ذەڕڕەیە چاییم نەماوە ، شێتو شەیدا کاکە گیان
خۆت ئەزانی چایی قوربان باعیثی دڵ جەمعی‌یە
ئێستە وا من بووم بەبێ چا وێڵی صەحرا کاکە گیان
لەم زەمانە هەرکەسێ ئیسلامە قەط بێ چا نەبێ
کەس بەبێ چا ، چا نی‌یە جوز حەق تەعالا کاکە گیان
یا خودا هیچ کەس وەکو من وێڵو سەرگەردان نەبێ
ظاهیرە ئینسانو باطین وەک موقەببا کاکە گیان
هەر خودا بێ چا بێ چاکە نەک منی غەمبارو شێت
چون بە کوللی لام نەماوە هۆشی دونیا کاکە گیان
من کە سابیق ئاشکرا بوو زیرەکو فەرزانە بووم
ئێستە بێ بمبینە بێ چا ، شێتو ڕیسوا کاکە گیان
چاکە ئیزرەم چا بنێری بۆ (ویصالی) زوو بە زوو
با بمێنێ ، نەک نەمێنێ بمرێ بێ چا کاکە گیان

ڕەمگار دوزی

- ١١٨ -

ئەوا فەصلی بەهارەو مۆسمە ، دەی
وەرە ساقی کەرەم کە ، یەک قەدەح مەی
چەمەن یەکبارە پڕ بەزمو نەوایە
بە ئاوازی خۆش‌و گوڵ‌بانگی یا حەی
بە دەستی نەی‌زەنی غەم هەر دەناڵێ
وەکو نەی ، هەر وەکو نەی ، هەر وەکو نەی
لە دووری وەصڵی یارم زەردە ڕەنگم
وەکو بەی ، هەر وەکو بەی ، هەر وەکو بەی
لە خولدیشا نی‌یە ئەمثالی حاشا
شەمامەی وەک شەمامەی ، وەک شەمامەی
وەظیفەی من بوو بۆسەی لێوی ئاڵت
فیداتم زووکە ، سا دەی ، زووکە سادەی
وەکو بولبول بە ناڵینم شەوو ڕۆژ
لە دەوری گوڵ بە واوەیلاوو وەی وەی
کە تۆی لوقمانی دەردی دەردەداران
ئەبێ چی بکەم کە دەردی من دەواکەی
مەکانی من خەراباتە وەکو کوند
حەبیبا ئینتیظاری تۆ هەتا کەی
لە بۆ ناپرسی عاشیق چۆنە حاڵت ؟
چی‌یە جارێ لە خوا شەرم‌و حەیا کەی
نەماوە ڕاحەت‌و صەبرو قەرارم

نەبشتەی ، نەبشتەی . نەبشتەی

کە تۆ سوڵطانی جوملە نازەنینان

چی‌یە ڕەحمێ بە ئەحواڵی گەدا کەی

ئەبێ یا ڕەب ، کە وەعدەی ماچی دامێ

وەفا کەی بێ ، وەفا کەی بێ ، وەفا کەی ؟

ئەبێ تۆماری عەجزرو غەم خودا کەی

ببێ طەی ، کەی ببێ طەی ، کەی ببێ طەی

نەما عەقڵو نەما هۆشم بە دەنگی

خرنگەی بازنو لوولەی گوارەی

(ویصالی) چەشتی زەهری ماری هیجران

نیشانەی لوطفە جارێ مەرحەبا کەی

غەیری خوا هەڵناگرێ مەعلوومە شانی کەس لە ناس
لەم زەمانە بۆ خەلائیق بێتە جێگەی ئیلتیباس
میثلی ئەهلی مەکتەبی ئەم عەصرەی ئێمە یا ئیلاھ
تاکو ماوین ڕێی هیدایەت ون نەکەین وەک قەلبی قاس(١)
چەن بە دین بوون سەیری مەئمووری سەلاطینی سەلەف
دائیمە خزمەتگوزاری ئەهلی عیلمو خواشناس(٢)
نەگبەتی ئیسلامە مەئموور ئێستە بوونە فەرمەسۆن
پاکی غەددارو حەرامخۆرو عەبووسو خوانەناس(٣)
هەرچی ئەیبینی شەرابخۆرە ، هەموو دوژمن بە دین
لای ئەوان ئەم دینە جوانە هیچو پووچەو بێ ئەساس
ساخودا ڕەحمێ بکا دەرچین لەناو ئەم فیطرەتە
نەک بمانبێ ئاخری بەم ظالمانە ئیلتیباس
کوردە لای خۆی بوو بە مەئموور ، قۆرەکەی لێ ون ئەبێ
فکری نامێنێ بە کوللی ، مەسئەلەی هەمزەو هەباس

---

(١) قەلبی قاس :ـ دڵی قەسوەتاوی ، دڵێک بە چڵکی گوناھ داپۆشرابێ ٠
(٢) سەلاطین :ـ پاشاکان ٠
سەلەف :ـ ڕابووردوو ٠
(٣) فەرمەسۆن :ـ ئەم وشەیە بۆ بنیامێ بەکار ئەهێنرێ کە ئیسلام نەبێ ،
گاور ، غەیرەدین ٠

نابەڵەد بووم ئەهلی لوجنە ، مەدحی چاکم کردبوون
نەمدەزانی بیلعمووم ، نا ئەهلن‌و هەم نا سوپاس(٤)
توتنی سێوەنگ برنجی ، یەک دوو بارێکم هەبوو
عاقیبەت بردمە قەزاو کەوتم لەوێ بێ‌هۆش‌و کاس
چەند زەمانێ لەو (قەزا)یەی پڕ (قەزا) من مامەوە
کەس نەبوو گەر بێتە لام‌و لێم بپرسێ باس‌و خواس
موختەصەر تا حەفتەیێ ئەم وت بەوان فەحصی بکەن
هەر دەیان گوت بێ‌قەزابی ، ئیمڕۆ نیمانە حەواس
توتنەکەی منیان بە (أولی) بۆیە دانا ، لا ئەوان
بێ‌نموود بووم ، چون مەلا بووم ، ڕووت‌و قووت‌و بێ لیباس(٥)
کاکە هەر بەدبەختی خۆمە چاکە عەیبی کەس نەڵێم
حەق تەعالا مەیلی وایە ، بۆیە وایان کرد قیاس

---

(٤) وا دیارە ئەو شتەی پاڵی ناوە بە ویصالی‌یەوە کە سەرزەنشتی لیژنەی فەحسی تووتن بکا ئەوە بووە کە غەدریان لێ کردووەو تووتنەکەیان بەرێک‌و پێکی بۆ فەحس نەکردووە ... جاران کە جووتیارەکان تووتنەکەیان ئەبرد بۆ فەحس ، ئاغاو دەستڕۆیشتووەکان ، لە پێشەوە بۆیان فەحس ئەکراو تووتنەکەشیان بە « مومتاز » بۆ لە قەڵەم ئەدرا ... دیارە (ویصالی) تووشی چەرمەسەرێی فەحس کردن بووە ، بۆیە بەم جۆرە هێرشی بردۆتە سەر لیژنەکە ..

(٥) تووتن کە فەحس ئەکرا پلەی مومتاز لە هەموویان چاکتر بوو ، ئەمجا پلەی یەکەم ، دووەم ، .... تاد .

دۆشەکو قالی لەگەڵ لێفەی حەریر با هەر نەبن
صەد شوکر گەر خوا بمانداتێ جاجمو بەڕەو پەڵاس
هەرچی خوا نەیکا بە قیسمەت مالی دنیا نامەوێ
قیروسیا منداڵ نیانە کەوش‌و جامانەو کراس
نانێ خوا نەیدا بە تۆغەمی قەط بۆ مەخۆ
منەتی ئەو دائیرەی لوجنە بە ڕەئسی کاکە لاس
ئەی (ویصالی) غیرەتت بێ قەط پەنا بۆ کەس مەبە
هەر لەگەڵ یادی جەنابی باری بگرە ئیستیناس(٦)

---

(٦) باری :ــ خودا ·

خودا قەهری لەجێیە گرتو مەیلی بوو بە وێرانی
ئەکا سەلبی عەقڵ لەو ئەهلە هەر وەك قەومی نەیرەوانی
نەتیجە کاری چا نابێ کەسێ فکرێ نەکا بۆ خۆی
لە نادانی وجوودی خۆی بخاتە کێوی حەیرانی
لە ئاخردا غەمی ڕێ ، دی کەسێ هەر خۆی ببینێو بەس
وەکو ئەم قەومی نیروانە کە هیچ ئەوقاتێ نەیزانی
ئەبێ ئاغا بێ یا مسکین بە چاری ئەو بە حاڵێ خۆی
نەوەك خۆی کەر بکا بگرێ طەریقەی جەهلو نادانی
ئەمە دنیایە هەر وایە (ویصالی) ئەووەڵو ئاخر
کە تەختە جێگەیی شاهو گەدایە ڕەسمی دەربانی

ئەگەر ئەپرسن ئەحوالی سەعید

حالی پەشێوە سەعید بەعید

هەروەک بایەقووش هێلانە شێواو

بێ ڕەفیق ماوە ، کامیلەن سەعید

ظاهیر زەمانەی ناموساعیدە

ناوی سەعیدە ، بەختی ناسەعید

ئەچێژێ سەعید دائیم بە بێکەس

وەک جەهەننەمی عەذابی شەدید

لەم چۆڵو هۆڵە پەرێشان حالە

هەر ڕۆژە جەژنی ئەکا بە بێعید

هەرچەند هەوڵ ئەدا دەستی ناکەوێ

ناشوکری نەبێ لە کۆنەو جەدید

لە قۆجی قشلاخ هەر هاوارییە

بەجێماو لە خێڵ ، یاری نەورەسید

خولاصەی کەلام ئەمە حاڵ نییە

داویە بە سەعید ، حەمیدو مەجید

کاری شەیطانە کە ئیش ساز نابێ

هەر بە لەعنەت بێ شەیطانی مەرید

هەموو هەر غەرقین لە گێژی دنیا

هێشتا هەر ئەڵێ (فهل من مزید)(١)

هەموو گیرۆدەی ئومێدو بیمین

کەی ئەبێ وەعدەو نەجات لە وەعید(٢)

ڕەمەزان مانگێکە بۆ هەموو عالەم

دوای ئەبینن بە عام ڕۆژی عید

ساڵ بۆ منو ئەو هەر ڕەمەزانە

مەگەر خوا خەز کا نزیک بین لە عید

(ویصالی)و سەعید زەحمەت خەلاصی بن

لە عیجزو غەمو ئەندۆهی مەدید(٣)

(١) ئیشارەتە بە ئایەتی [یوم نقول لجهنم هل امتلأت فتقول هل من مزید]
واتە :ـ ڕۆژێ دێ بە دۆزەخ ئەڵێین ئایە پڕ بوویت ؟ ئەویش وەڵام ئەداتەوەو ئەڵێت هی زیاتر هەیە ؟)

(٢) بیم :ـ ترس ٠

(٣) ئەندۆهی مەدید :ـ غەمو پەژارەی زۆر ٠
ویصالی ئەم شیعرەی لە پێش ساڵانی ١٩٦٠دا وتووە ٠

چامەی حاڵی ١٩ بێت

سەیری چەرخی حیلەبازو مەکرو فێڵی ڕۆژگار
واقیعەی چۆن ڕوو دەدا لە منی غەریبی دڵفوگار
جێگەیەک میثلی زەرتکە ئاوەدانو پڕ لە خەڵق
ئێستە سەیری کە کە چۆن وێرانە بێ دەمسازو یار
جێ سەری دەرزی نەبوو خاڵی لەسەر ئەرضێ لەبەر
کیژەتی مەخلوقی ئەطرافی وەکو بازاڕو شار
دەنگی خەڵقی لێ بڕا ، یەک دەفعە وەک صەحرایی شام
بێنی خوێنی لێ دەهات وەک جێ شەڕی ئەسفەندیار
چەندە خۆشبوو پێشتر ، ئێستاکە ناخۆشتر بووە
یاخوا وێران بێ وەکو وێران بوو زەرتکەیی پڕ غوبار
عەیشی ئێمەو ئەهلی زەرتکە تاڵ بووە وەک عەیشی کورک
دێ لە کەپرو تاوڵەکان ئاوازی گریەو شینو زار
سەیری وەضعی ئەهلی عیلمو طالیبانی مەدرەسە
وەک هەتیوی بێ پودەر شەیدانو خوارو کوهسار
حوجرەیان تێک چوو بە جارێ وەک هێلانەی بایەقووش
غەیری لوطفی حەق نەبێ ، مەلجەء نەما بۆ قەلبی زار
حوجرەیەکی هێندە گەرمو ناخۆشە کەس نەیدیوە
وەقتی لەیلی پڕ لە مارە ، وەقتی یەومی پڕ لە نار
وەیل بۆ ئێمە کەوا مردین بە بێ یارو ڕەفیق
ساخوا ڕەحمێ بفەرمووی زوو بە ئێمەی دەردەدار
کەس نییە هەمدەم لە بۆ مە ، غەیری حاجی مصطەفا

بازچینەی کەسبو کارە ئەو وەکو مورغی هەژار
تاولەکان ساتێ موقیم بوون ، لەحظەێ پاش تەخلیە
میثلی طەییارەی شکستە گشت لە پاشان کەوتنە خوار
چیغو تاولە کەوتنە ئاسمان هەر وەکو هەوری سیاه
وا پەرێشان بوون بە دەم باو نەیان مابوو قەرار
ئاوەکەی هەر چەندە ساردو خۆشە لاکین ، دەم دەمە
زۆرە ئەووەڵ کەم دەبێ ، ئاخیر دەبێتە قەطرەدار
نامێنێ ساردیی طەعمی میثلی ئاوی شارەزوور
بەینێ دێ دائیم بە زەردی هەر وەکو میزی حیمار
دایدەپۆشێ قەوزە یەکسەر ، فەوقی وەک چیمی چەمەن
پڕ دەبێ دەورەی لە قرژاڵ ، تەحتەکەیشی پڕ لە مار
گەرچی مەشهوورە بە جەننەت زەرتکە بۆ قازانیان
لێکبوو ئەهلی مرووەت زەمهەریرەو پڕ لە نار
لێی گەڕێ وەصفی مەکە چون [الخبیثات ۰۰] الخ
طیبات للطیبین ، هەستە لەم جێگە بە غار
ما علینا ، گوی خلە لەم عەیشە بێ ، لەم جیگەدا
چونکە ناخۆشە دلم گەیشتۆتە حەددێ ئیستیوار
ئەی (ویصالی) بەسیە بەحثی ناخۆشی ، شادی بکە
چون لە پاش زەحمەت فەرەح دێ ، خۆت مەکە چیدی نزار

ئێستە وا مەشهوور بووە ئەم هەرزنە مالی منە
نابێ کەس بیخوا بە کوللی دۆستە یاخود دوشمنە
گەر کەسێ بیخوا بە عەمدەن ، یا بە سەهو ئەو هەرزنە
بێشک ئیعلانی ئەکەم ، ئەو خۆیی‌و ئەجدادی ژنە
هەرکەسێ یا نەفسی خۆی بێ ولاغی تێ کەوێ
بێ‌ی ئەلێم دووربین نی‌یە ، هەم دوور لە عەقلە وەک پنە
ئەی (ویصالی) مژدە بێ زەحمەت ولاغیش تێ‌ی کەوێ
چونکە هی تۆیە کەسێ بیخوا جەزای ئەو کوشتنە

★ وا دیارە ویصالی لەو سالەدا پەلە هەرزنی بووە ، وە بەم پارچە شیعرە ئەوەی دەرخستووە کە هەندێ ناحەز ویستوویانە ولاخی تێ‌بکەن‌و تێ‌بکەن‌و هەرزنەکەی بخۆن ·· دیارە ئەم پارچە شیعرە برا هەڕەشەیەکە کە کردوویەتی تا هەرزنەکەی نەخورێ ·

ویصالی لەم پارچە شیعرەدا ستایشی لیژنەی فەحس کردنی ئووتون ئەکات ، ئەگەر چی لە شیعرێکی ترا ، کە لە پێشەوە بڵاومان کردۆتەوە ، هێرشێکی توندی بردۆتە سەریان ، دیارە بە جۆرێک لیژنەکەی هەڵسەنگاندووە ، بەڵام وەختێ ڕاستی بۆ دەرکەوتووە ، سەرزەنشتی کردوونو پەردەی لە ڕووداماڵیون ، ئەوەتا بەم جۆرە ستایشیان ئەکاو ئەڵێت :ـ

سەیری ئەم لوطفە کردی ، خوداوەندی بێ‌نیاز
کردنی بە لوجنەی قەضا ، سێ نەفەری پاکبار
(سەعید بەگو میرزا ئەحمەد لەگەڵ نووری‌یەفەندی)
ئێستە بۆ ئەم میللەتە ئەوان بوونە کارساز
لە کەسبی مەعریفەت‌دا بوونە ئەهلی مەدەنی
هەرسێ صاحێب ویجدانن ، هەرسێکیان بێ حیرص‌و ئاز
زیاتر بۆ ئەهلی عیلم دائیم صاحێب حورمەتن
کاری ئەوان ساز بکا ، خوداوەندی کارساز
ئەبێ میللەت بە جارێ هەموو شوکری خوا بکەن
کەسێ نەفەر لە خۆمان بوونە ئەهلی ئیمتیاز
لە پاش دوعای خێرو سەعادەت‌و تورەقی
بەندە کە ئەهلی عیلمم عەرضیان ئەکەم لە ڕوویی ناز

ئەسبابی ژیانی ئێمە بووەتە فەردە تووتن

ئەبێت مەرحەمەت بکەن بۆم دابنێن بە مومتاز

ئیتر کەیفی خۆتانە بۆ خودا پێتان ئەڵێم

خۆتانو شیری خۆتان زۆرم نی‌یە غەیری ناز

بەندی ئیستیرحام ئەکەم لەم دائیرەی لوجنەیە

فەحصی بکەن سەریعەن ، بۆشم دانێن بە مومتاز

ئەگەر بێ لوطفی بکەن بۆم دانەنێن بە مومتاز

نایەلم هیچتان دەرچن مەگەر یەکێکتان بە شاز

هەر چەند کە غەرقی گێژی غەمی قەرزی مەترسە
۷
بووەتە سەفینەی نەجات لوطفی ئەهلی ئیمتیاز

خەتمی کەلامت بێنە . بێشک دائیرەی لوجنە

لوطفت لەگەڵدا ئەکەن لە قەرز ئەبی سەرفراز

هیچ غەم مەخۆ محەممەد ئەوان ئەهلی ویجدانن

مەعلووم هەر سێ فەردەکەت بۆ دائەنێن بە مومتاز

(١) کالۆکێکم بوو چ کالۆک ، کالۆلێکی زۆر عەجیب

قەط لە دنیادا جارێکی دی نابێتۆ هی وا غەریب

مەجلیس ئارا بوو وەکو گوڵ شوعلە بەخشی جانو دڵ

بۆ دەوای دەردی نەخۆشان میثلی دەرمانی طەبیب

یاخوا هەرچی ونی کرد ، کەوا نەیدامەوە

پێی نەهێڵی یا ئیلاهی صەبرو ئارامو شەکیب (٢)

من ئەزانم کێ دزی لێم ساعەتەن ئەو کالۆکە

چونکە مەعلوومە خراپە ڕەسمی بەدکارەو ڕەقیب

تا ئەتوانی خۆت لە بەدکارو ڕەقیبان لابدە

زۆر کەمە چونکە ئەوێستا مەردو داناوو نەجیب

مەقصەدم لەم شیعرەدا تۆفیقی من ناوی نیە

نیمتیحانم کردووە چون چاکە بێتە هەم لەعیب

ئەی (ویصالی) تەعزیە زۆر لازمە بۆ کالۆکت

بەلکو خوا ڕەحمێ بکا بە منی ئەسیرو دڵ شەکیب

---

(١) لە مەلا عەبدوللای کوڕی ویصالیم بیست کە وشەی (کالۆکێکی) (کالێکە) ، بەڵام وشەی (کاڵ) لەگەڵ واتای بەیتەکاندا یەکە ناگرنەوەو چەند بەیتێکیش لەنگ ئەکا بۆیە ئێمە وشەی « کالۆك » بە ڕاستتر ئەزانین ٠٠ (ج٠م)

ـ ١٢٦ ـ(١)

ئەی موسڵمانان تەماشاکەن لە فەضلی موستەعان
حاکمێکی عادلی وا ناردووە بۆ موئمینان
بۆ عەدالەت ، بۆ شەجاعەت ، بۆ سەخاوەت جامیعە
صاحیبی سێ خیصلەتە یەعنی لە بۆ ئەهلی جیهان
فەرشی عەدلی بۆ ڕەعییەت داخراوە دائیما
دادخواهە بۆ هەموو کەس هەر وەکو نەوشیرەوان
دائیما مەشغووڵی حەمدی حەقە ، ناوی ئەحمەدە
بەرقەرار بێ ئەو ڕەئیسە ، ئەی خودا بۆ داعیان
ڕۆستەمیش مانەندی گورگین ئەو دەمە خۆی ناگرێ
هەر وەکو حەیدەر کە ئەحمەد بێتە مەیدانی زەمان
مەزرەعەی ئومێدە ئەلحەق ، بۆ هەموو کەس نافیعە
هەر منی بەدبەخت دووروو بێ‌نصیب لەو ئاستان
گەرچی ڕسوا بوون لە پێشا زومرەیی عاشق وەلی
یەک بە یەک ئێستە لە باغی عوشرەتا شیرین زوبان
حمد للّه وا لە دەسیا خاتەمی عیززو شەرەف
بۆیە دائیم عالەمی ناسووتی بوونە پاسەبان(٢)

---

(١) ویصالی لەم شیعرەدا باسی موتەسەڕیفی ئەو کاتەی سلێمانی ئەکات کە [ئەحمەد تۆفیق] بووە .

(٢) پاسەبان :ـ پاسەوان .

خەسرەو ئاسایە هەموو دەم بەزمی شیرینی هەیە ٠
لایقە طەپڵی بەشارەت لێبدەن ئەهلی زەمان
هەوری نیسان قەطرەیەکی جوودی لەو دەس کەوتووە
ئێستە هەر بەو قەطرەیە ڕەنگینە وا توطری جیهان
هەر لە ئەووەڵ تا بە ئاخر ئەشرەفن ئەو طائیفە
لاکین ئەم سوڵطانە ڕوتبەی سەبقەتی کردووە لەوان
باعیثی لوطفی سولەیمانە سولەیمانی کەوا
ئەهلی ئەمڕۆ بوون بە ئاصەف ، یەک بە یەک پیرو جەوان(٣)
شوکری خالق لازمە ئەلحەق لەسەر ئەم عالەمە
گەر لە باغی کوردییا ئەمڕۆ گوڵێکی وای ڕووان
هەر کەسێ موحتاجە ئەو بابێتە قاپی ئەحمەدی
خوانی یەغمای ڕاخراوە دائیما بۆ ئینس و جان(٤)
ئەووەلی ئیسمی کە ئەلفە واسیطەی ئەمنییەتە
حەرفی ثانی حامییە بۆ دینی [ئەحمەد] بێ گومان
حەرفی ثالث مەنبەعە بۆ چەشمەیی جوودوو کەرەم
حەرفی چوارەم دافیعە بۆ دینی ذیممەی شاعیران
ئەی (ویصالی) تۆ کە لوطفی حاکمی وەقتت ببێ
بەستە ئیتر ناتەوێ زیوو زەڕیە گەنجی جیهان

---

(٣) ئاصەف :ــ وەزیری حەزرەتی سولەیمان بووە ٠

(٤) خوان :ــ سفرە ٠

یەغما :ــ تالان ٠

شاعیر لەم پارچە شیعرەدا باسی کەڵەشێرێکی مل ڕووت ئەکـــات ،

بەڵام نازانم کە ئەم پارچە شیعرەی بۆکێ ناردووە ، ..

ئەوا بۆت هات کەڵەشێرێکی مل ڕووت
لە بۆی پەیدا کە جنسی ببنە هاوجووت
هەتا زوو یاری بۆ سازکەی ، درەنگە
نەوەک سوێی بێتەوە بێچارە بێ جووت
لە غوربەتدا ئەگەر بمرێ بەبێ جووت
هەموو ئۆباڵەکەی ئەو دێتە ئەستۆت
عەجەب جنسێکە حەیفە تۆو براوبێت
کە لاهووتی بوو خوا هێنایە ناسووت
لە بۆ زینەت هەڵی بکرە زەمانێک
درووس کە باوانە بۆ پێی لە یاقووت
حەقیقەت بارەی ئەو دونەل بلووغە
فەقەط بۆ شەڕ عەجەب چالاکو مەضبووط
لە بۆ دوشمن عەجەب دەم گەرمە بۆ شەڕ
ئەگەر بیبێت بە دائیم خواردنو قووت
کلیلی شێرە بۆ مەیدانی ئەعدا
بە شەرطێ نەیدەیە بەر تیری تانووت
موباریز ناوێرێ بۆی بێتە مەیدان
کە هەرچی هاتە مەیدان کردی نابووت

داشورک هاجو حسو

داشورک هاجو حسو

بەبێ پرسیار ئەگێت بێفەرق‌و نەندێش
بە عەینی میثلی قەومی حەضرەتی لووط
مەیەلە با نەفەوتێ ، هەر بمێنێت
کە مانی قووەتە بۆ دەست‌و بازووت
بە زەحمەت لەم ولاتە جنسی ئەو بێت
مەگەر جووتێ لە شام بێ یا لە بێرووت
تەواو نابێ بەهای ئەو شکلە حەتتا
بە باغاتی درێ‌و قامیش‌و بەرزوث
ڕەوایە چاوەزاری بۆ بنووسیت
کە دائیم زینەتە بۆ حەوش‌و حانووت
(ویصالی) بەسیە مەدحی دوایی نایەت
ئەگەر بێژن هەتا ئاخر یەتە تابووت

بۆم وەها مەعلوم بووە ئێستا لەلا ئەهلی سەلەف
نینە ئەصڵەن ذەڕڕەیە نامووس و کەرەمی ناخەڵەف
کوللی جنسێ سەیری کە طالیب بە جنسی خۆی ئەبێ
تۆ وەلی گەر جنسی خۆت دی ، زۆر ئەخۆی زەهری ئەسەف
ئیتتیفاقی ئەهلی شار جەممەن لەسەر ئەم قەولەیە
کەس نیʹیە ئێستا لە دنیا وەک جەثابت بێ شەرەف
بیستبووم کەذذابی تۆ ... لاکین لەلام تەصدیق نەبوو
چی کە ئێستا دەنگێ داوە کیذبی تۆ وەک دەنگی دەف
تەفرەیی عالەم وەکو من زۆر ئەدەی ئەی بێ ئەدەب
خۆ بە زێڕی ئەنوێنی ئەووەل . دەردەچی ئاخر خەزەف
بو ویصالیت تەفرە دا هەی کەر ... وتت من دەیدەمێ
ظاهیرەن نیمە ئەڵێ . باطین ئەدەی بەهری عەلەف
کەرێتی تۆ وایە لادێیی . ئەڵێی جەممەن کەرێ
چونکە بۆ خۆت زۆر کەری بۆیە لە دین بووی بێ طەرەف
مەنعیشت ناکەم کەوا ئێستا کە بووی بە پەرمەسۆن
بێ نماز و ڕۆژووە ئەمما دینی خۆت داوە تەلەف(١)
من غەمی خۆتم نیʹیە کافر ئەبی چاوت دەرێ
خەوفی طوللابی ترم زۆرە ببن وەک تۆ کەنەف

---

(١) نماز :ـ نوێژ .

ڕۆزوو :ـ ڕۆژوو .

تەلەف :ـ لەناوچوو .

- ١٢٩ -

سه‌لامی من میثالی به‌فرو باران

له‌سه‌ر تۆ بێ مه‌لای سیوه‌یلو ئالان

له پاش عه‌رضی سه‌لام هۆشت به خۆ بێ

به کوردی پێت ئه‌لێم ئه‌ی جانی جانان

وه چاکه زو بکه‌ی ئیصلاحی کارت

به خۆشی پێت ئه‌لێم ئیمرۆ به نیهان

به شه‌رعی مصطه‌فاوو ئه‌مری قانوون

به ره‌ئی ئه‌هلی خیبره‌و ئه‌هلی عیرفان

مومه‌ییز به له به‌ینی جورمو حه‌پسا

قه‌راریان دا به جارێ ئه‌هلی ئه‌عیان

بفه‌رموو ئیختیاری یه‌ک له ئه‌مره‌ین

جه‌رات پێ خۆشه یاخود حه‌پسو تالان

خولاصه ئه‌مێسته وا مه‌سئوولی زه‌حمه‌ت

به سووکی ته‌بریه بکرێ‌ی له عصیان

مه‌ڵێ گوێزو مریشکو مێوژو هه‌رمێ

ئه‌یان نێرم به دیاری بچنه مه‌یدان

ئه‌گونجێ ئه‌و دەمه صه‌رفی نه‌ظه‌ر کات

وه ئیللا زه‌حمه‌ته عه‌فووم به ئاسان

به کوردی پێم وتی خۆ من .... نیم

ئه‌مانه طووره‌هاتن ئه‌ی براگیان

مەڵێ ئیتر ئەمن ئەهلی عەمامەم

مەخوێنە بۆم حەدیثو وەعظو قورئان

مەڵێ پێنج شەش مریشکو دووهەزار گوێز

بە دیاری بۆی ئەبەم خۆم ئەچمە ماڵیان

کە کابرا چون چڵێسو صافو شێتە

کە چاوی کەوت بە گوێزو مورغی جوان جوان

ئەڵێ قەیناکا ئەم جارەیش عەفووبێت

بچێتو دانیشێ وەک جاری جاران

ئەگەر چی وەک خولەپیزە بە جارێک

بخوا هەموو ماڵی سیوەیلو ئالان

دڵی خۆت خۆش مەکە بەم وردە فکرە

بەطاڵە هەرچی فکرێ بیکەی ئەڵئان

ئەمانە هیچن لامن پارە ناکەن

کە خۆش نابم لە تۆ هەروا بە ئاسان

لە ئەفکارت (ویصالی) نابێ تەمین

ئەتۆ کارێکیت کرد دەرچوو لە ویجدان

★ ★ ★

- ١٣٠ -

به تەقدیری خودایی حەیی بێچوون
لە وەختی عاجزیی‌و قەلبی مەحزوون
لە دەشتێکی بیابان ، چۆڵ‌و هاموون
گەلێ مل‌پان‌و ڕیش‌زل تووشی من بوون
لە دوور وەمزانی تێفکریم جوون

★ ★ ★

گوتم ئێوە بە هەیئەت وەحشی کێوین
بە مل‌پانی هەموو گاجووتی جووتین
بە کلکی کولکنا ئەمثالی ڕێوین
بە شکڵ‌و صوورەتا وەک کێوی قافین
بە پاڵ‌و تووکی سەر مانەندی پابوون(١)

★ ★ ★

عەجەب ماوم لە ئێوە طایفەی چین
بە ڕیش‌و سیمبڵا هەر وەک یەهوودین(٢)
بە گوێچکەی توکنا وەک ورچی لوطین
بەبێ نوێژو جەماعەت وەک مەجووسین
بە جببەو مێزەری زل ، شەبیهی ئاخوون(٣)

★ ★ ★

زمان ڕیشی نی‌یە ئەی صاحێبی ڕیش

چ صۆفی بێ ، چ جوو بێ . یاخو دەروێش
بە پوولێ نایکڕن صەد ڕیشی بێ ئیش
تەماشا ئەهلی عیلمە ھەر جگەرڕیش
بەرێشانن بە مەکری چەرخی واژوون

★ ★ ★

ئەوێستا ڕیشی مالووم زەردو کاڵە
وەکو ڕیشی قەشە چەند بێ کەماڵە
بە ئەستووری ئەڵێی کلکی گەماڵە
بە پانی شوبهی یاڵی ماینە ئاڵە
بە پانی شوبهی یاڵی ماینە ئاڵە
ئەوا بوونە مەبالی کەلبو مەیموون

---

(١) یابوو :ــ بارگیر
(٢) سیمبڵ :ــ سمێڵ ·
(٣) ناخوون :ــ مەلا

ئەوێستا ئەهلی عیلمە دڵ بریندار
لە فوقرو بێ نەوایی زارو بێزار
هەمووی کوشتن بە ذیللەت چەرخی دەووار
نە هەر بێنانی هەم مردن بەبێ دار
بە مەیلی جاهیلانە دەوری گەردوون
بە غایەت دوشمنێکی بێ ئەمانە
سەراسەر کیذبە قەولی ئەم جیهانە
لەوی ئەتداتێ لێت نەکا بە طاعوون
مەنازە قەط بە مالی پووچی دنیا
وەکو قاروون هەزاری کرد ڕیسوا
بە ڕیش‌و مێزەر نیش نابێ موهەییا
عەمەل مالە ، لە دنیاو لە عوقبا
نەجیبە چون فەقیرە غەرقی خوونە
بەڵێ بەختی هونەرمەند سەرنگوونە
کە دنیا تا هەیە طلیب بە دوونە
ئەوێستا گەورە دوونو گەورە مادوون

- ١٣٢ -

ويصالي له پاڵ شيعری کوردیدا ، به زمانی فارســـیو عەرەبيشـــ شيعری داناوه ئەگەر چی شيعری عەرەبی زۆر کەمـــە بـــەلام ئێمـــە وەك نەماناتێکی مێژوویی‌و ئەدەبی نەمان توانی بلاوی نەکەینەوە ، ئەگەر چـــی بلاوکردنەوەی ئەو جۆرە شيعرانە ئەرکێکی پێویستەو کەرەکە پشت گــوێ نەخرێ . شاعير ئەم پارچەيەی بە زمانی عەرەبی له ستايشـــی ، حاکمـــی سلێمانی ەدا وتووە ، هەر له هەمان پارچەبەياضدا که ئەم شيعرەی تيايه ، له ديوی ئەوديوی‌يەوە به سێ بەيتی فارسی ، ديسانەوە ستايشـــی ئـــەو زاته ئەکا جارێ پارچه عەرەبی‌يەکە ئەنووسينەوە :ـ

من فيوض الباري انت حاكم الكرد الاسير

اوجبت انعامك الشكر علينا بالجدير

نور قلب الرعايا من شعاع عدلك

انت في شهر السليماني كالبدر المنير

ما رأيت من يغيث في زمان حكمك

قد نجا من ظلم بعض ، بعض مخلوق الفقير

نستريح الآن نحن من ظلال جودك

طول عمر الحاكم اطلب من الله القدير

ارسل الله بلطفه رحمة للعالمين

يعنی في هذا الزمان انت لي نعم الامير

بسط كف جودك الآن كالبحر المحيط

بعد حاتم في الجواد ليس لك اصلا نظير

من وفور اشتياقي جئت الآن اليك

فالتف لي بالنوالك بالكريم انت شهير

اني امس قد وقعت في بحار الافتقار

نجني باللطف انت اليوم من هذا الغدير

ذاب اعضائي بنار الغم من ظلم الدهور

قلت يطفى نار قلبي من له لطف كثير

اي وجه كان عشت سابقا اني فقط

كان في هذا الاوان زاد اولادي يسير

يا محمد لا تخف من عسرك هذا الزمان

ان ربي بالعباد كل اوقات بصير

بعد هذا الوقت لا تحزن وصالي بالملل

يظهر من لطف حاكم دفع حاجات الفقير

له دامێنی ئەم شیعرەوە ئەمە نووسراوە :

[تمت هذه الابيات من قلم الفقير المذنب العاصي محمد الحسيني القرداغي الملقب (بوصالى) قد أنشاها تعريفا لحاكم السليمانية ادام الله اقدام حكمه على مسند العدالة والسعادة ، راجيا منه ان يعين له وجها كافيا لاعاشه اولاده ولعل عند الله يكون باعثا لاجر الجميل وجزاء الجزيل وفي الختام السلام عليكم] .

پاشان ئەم بەیتەشی لە دامێنەوە نووسیوە ئەڵێت :ـ

يا محمد لا تقل فاقنع بما يعطى بك
جاء بعد العسر يسر نص به قول البشير

هەر لەدوای ئەم ستایشە ، بە سێ بەیتی فارسی دیسانەوە ستایشی هەمان کەس ئەکاتەوەو ئەڵێت :ـ

از شعاع جود پاشا ابر غم‌و تار هم
گشت زائل از درون قلب پر نیش‌و الیم(١) الم
غيرت شير خدا عدل عمر ، جود حتم
جمع گشتند در ضمير حاكم صاحب كرم(٢)
اى وصالى مژده باد عنبر شد ان باغ اميد
غم مخور ديگر كه لطف حاكم است دفع الهم(٣) هم

---

(١) واتە لە پرتەوی پیاوەتی پاشاوە ، هەوری غەم‌و تاریکی‌و ناخۆشی لاچوو لەسەر دەروونی پڕ ئێش‌و ئازار ٠

(٢) واتە :ـ ئازایەتی ئیمامی عەلی‌و دادپەروەری ئیمامی عومەرو دڵفراوانی‌و سەخاوەتی حاتەم ، ئەمانە هەمووی کۆبووەتەوە لە دڵی ئەودا ٠

(٣) واتە :ـ ئەی ویصالی موژدە بێ ، باغی هیوای تۆ وەکو عەنبەر بۆنی داوەتەوە ، ئیتر غەم مەخۆ چونکە لوتفی حەمور نارەحەتیەکت لا ئەبات ٠

من که ڕازی بووم به خەپلەی هەرزنو نانی شەعیر
منەتی کوێخا ، ڕەئیسی خاقانو کەیخوسرەو بە کیر
هەر کەسێ ئەحمەق نەبێ قەط نایەتە مەیدانی من
یەعنی بەم ئەحوالەوە ئەو بێ بکا لۆمەی فەقیر
چۆن ئەبێ دەرچێ لە دەستم ئەو کەرە خاکی بەسەر
دێم بە گژیا ئەیدڕم فەورەن میثالی نێرە شێر
هەر ئەوەندە گەر بزانم کێیە بەدکاریم ئەکا
هەر بە یەک شەق ئەیکەینمە گەرمیانی گەرمەسیر
هەرکەسێ دوژمن بە ئەهلی عیلمو سەیید بێ یەقین
بێبەشە دائیم لە ڕەحمی خالقو مەحرووم لە خەیر
من کە ڕاستو بێ درۆم باکم لە بۆلەی کەس نی‌یە
چۆن کە ڕێوی نابێ ئەصلەن بێتەوە مەیدانی شێر
غەیبەتی ئێمە کەسێ ئەیکا بە بێجوورمو خەطا
با ببۆلێنێ لە ژوورا لێی گەڕێ وەک ورچی کوێر
غائبانە هەر کەسێ بۆلە بەسەر مندا ئەکا
لێی گەڕێن هەقی‌یە کە چون دۆکەی ڕژاوە پوورە ....
من تەمەننامە لە قاپی حەضرەتی حەیی ئەحەد
دوژمنی ئەم قاپێی ئێمە کە زووبیخاتە ژێر
ئەی (ویصالی) دوژمنی تۆ بزنە ، نانی شوانی خوارد
کرێ ئەچێ خاکی بەسەر ، ئەی‌گێم وەختێ هاتە بیر

---

(١) ئەم شیعرە لە شیعرە دانەتۆرینەکانێتی .

شاعیر ئەم نامە شیعریەی بۆ کاک تۆفیقو کاک عەلی ناردووە ،

ناوەرۆکی نامەکە داشۆرینە تیایا ئەڵێت :ـ

بۆ خۆشەویستم ڕەفیقی شەفیق

ئەووەڵ کاک عەلی ، دووەم کاک تۆفیق

ئەپاڕێمەوە لە قاپی خودا

لەسەر کەسابەت تۆفیقتان بدا

لە پاش بەیانی عەرضو ئیحترام

ئەوا بۆم ناردن چەن فەوجێ سەلام

دوعاو سەلامتان هەر بۆ ئەنێرم

وە منەتیشتان بە سەری گێرم

چونکە لە دنیا من صافو پاکم

لە ڕاست هەموو کەس دائیم بێ باکم

ئەگەر ئەپرسن لە حاڵو ئەحواڵ

خۆشترە حاڵمان لە حاڵی بەقاڵ

ئێمە لە لادێ خوا موعینمانە

بۆ ئەهلی بازار ڕەفیق شەیطانە

لێرە هەرچی بوو لەوێ دای ئەنێین

ئەووەڵ تا ئاخر سەر ئێوەی ئەنێین

نەجیبن ئێوە کە هەر ئەمەتە

کاغەزتان ناردبوو بۆ دووسەبەتە

داشۆرین ـ جنێو ـ هەجو ـ

وامزانی کاغەز کەوا نێرراوە

بۆ کاری موهیم یەکجار نووسراوە

کە تەماشام کرد نامە سەرانسەر

نووسراوە لە بۆ دوو سەبەتەی شر .

بناء علیە ئەی برای ئەرشەد

سەبەتەکانم داون بە ئەحمەد

ئەمن وام زانی ئێوە بەقالن

نەمزانی هەردوو هەر قنگ بەطالن

بەلێ بیستومە لە ئەهلی کەمال

لە بازارا هەن بەقالو چەقال

گەر وەک ئێوەبن بەقالو چەقال

کێرم بە قنگی دوو هەزار بەقال

بیستم کە ئێوە هەردوو بە پرتاو

تەصادوفتان کرد بۆ دوو کچی لاو

بەجارێ کردتان مەرحەبا لەوان

شکلی ئێوەیان کە دی هەردووکیان

هەردووکیان بە جووت تفیان لێ کردن

بەجارێ حەیاو نامووسیان بردن

تازە هەردووکتان لە سال بوونەوە

ئاشی ئاو کەوتوون بەطال بوونەوە

تازە چیتانە لە کچی جوان

ریشتان سپی یەو نەماوە دانتان

تازە مەر بەخەو ببینن جوانی

ئەویش بە جومعە سەر لە بەیانی

هیچتان بۆ ناکرێ بە پیرە پیرە

مەگەر هەردوو دەست بگرن بەم کیرە

حوسەین هەر ڕاستە ڕاستیش ئەیژێ

بۆیە قسەی ورد بۆ ئێوە ئێژێ

حەندەم تا ئێستا نەصیحەت کردن

ئینسان تێی هەڵدەن نەک حەیا بردن

عالەم کە پیر بوون بە حەیا ئەبن

ئێوە تا پیر بن بێ حەیا ئەبن

بەلێ حەقتانە حەیا بە چاوە

ئێوەش خۆ شوکر چاوتان نەماوە

کالانەی چاوتان بووەتە شکلی نوون

لە دوورنەشوبهێ بە قنگی مەیموون

چونکە هەردووکتان چرووچاو نووساو

دەم بە قوولاّ چوو وەک بیرو گۆلاو

دەم وەک کەلاوەی سالی دەقیانووس

تەعمیر ناکرێتۆ بە ئینگلیس‌و ڕووس

شاعیر ئەم شیعرەی بە زوبانی [ڕەئووفی]

کوڕیەوە ناردووە بۆ کوڕی حوسەینی فەقێ زینۆ کە نزیـک ماوەتـە ،

شیعرەکە وەڵامی دوختوری کوڕی حوسەینی فەقێی زینۆیە

ڕۆحەکەم دوختەر گەیشت نامەکەت

باش تێگەیشتم لە کەلامەکەت

منیش وەکو تۆ دڵ پەرێشانم

لە دووری خوشکە شیرین تامەکەت

وەختە لە تاوان بچم بە کێوا

بۆ ماچی خوشکە گوڵ ئەندامەکەت

بە خوشکت بڵێ ڕەئووف بێ حالە

بۆ لەنجەی باڵا نەونەمامەکەت

فەرمووتە [ڕوقیە] مایەی شیفایە

هەرچۆن تۆ بڵێی واقیعەن وایە

شکێ تیا نیە فەرموودەت جوانە

ئەسبابی خوشکە ، قسەت ڕەوایە

بۆ گوڵی باغی ڕیضوانی (زینۆ)

ڕەئووفیش وەکێ تۆ بولبول ئاسایە

بەڵێ عاشقی خۆشە لە دنیا

وەلی نە وەک تۆ کەوا بێ حەیا

کەسێ نەزانێ ڕەسمی عاشقی

ئاخری وەک تۆ ئەبێ ڕووسیا

چون هەر کەس کردی ئیقامەی دەعوا

لە مەحکەمەدا لێی ئەکەن داوا

ئیثباتی داوای بە شاهید بکات

شایەد داواکەی بۆ ثبووت نەکرا

بە حوکمی شەرعو بە مادەی قانوون

ئەمجا ئەیخەنە دائیرەی جەزا

تۆ کەوا کەر بی نابێ دوختەر بی

ئەگەر دوختەر بی ، نابێ وا کەر بی

بێ موقەددیمە ، سەرسەری ئاسا

ئەڵێی ڕوقیایە دەرمانی شیفا

چون عەشقبازی ئوصولی وایە

ئەووەڵ سرییە نەک ئاشکرایە

دیارە نازانی ڕەسمی عاشقی

ماتووڵ کەوابێ قابیلی شەقی

دوختەرەفەندی هێشتا منالی

دیققەتت نییە زۆر بێ خەیالی

لە بۆ ئیدراکو فەهمو مەعریفەت

هێشتا بەطالی وەک کووپەی خالی

ڕەسمی عاشقی ئێمە ئەیزانین

بۆ ماچی خوشکت زۆر پەرێشانین

دوختەر پێم بڵێ (خاطرت) چۆنە

بۆ ژیانی من وەکو کەو بوونە

گەر عەشقی لەیلای خوشکی تۆ نەبێ

چۆن عالەم ئەڵێن ڕەئووف مەجنوونە

چبکەم دەمێکە ئەمن لێی دوورم

بەڵایە بە دائیم زەردو ڕەنجوورم

تۆ خۆت ئەزانی لە بەردەزەردم

لە دووری خورشید گرانە دەردم

دڵم بۆ گوڵی باغی نەماوە

پەروانە ئاسا گیانم سووتاوە

بڵێ بە خوشکت هەردوەکو لوقمان

دەفعی دەردەکەم بکا بە دەرمان

ئیلاهی کەی بێ چاوم پێی کەوێ

بەرانبەر ببین وەک جووتە کەوێ

جا تەماشاکە لە گوفتوگۆمان

لە ماچو مووچو لە هاتوو چۆمان

عەزیزم دوختەر ڕۆحی شیرینم

کەی ئەبێ باڵای خورشید ببینم

ڕەئووفە کوڕی مەلای بەردەزەرد

لە داخی خورشید دڵی پڕ لە دەرد

طالیبە بە ڕووی خوشکە جوانەکەت

بە ئەشماری تەڕ وەکو لیرەی زەرد

دوختەر چاوەکەم ڕۆحی ڕەوانم

تاریکە بێ ڕووی خورشید جیهانم

بە غەیری خورشید لە خوشکەکانت

ڕۆحەکەم چبکەم ، ناویان نازانم

ئەگەر ئەمزانی کامەیان جوانە

ئەمکرد بە ویردی ڕۆژو شەوانە

ھەجو ـ جنێو ـ داشۆشە

فەقەط بلێم چی ، با بمانمێنێ

که هاتم خورشید تێت ئەگەیەنێ

وەختێ که خورشید کەوتە لەنجەولار

تێ ئەگەی لە ئیش لەسەر هەتا خوار

وەختێ که لێی دا لارەپێچ لەسەر

به تیری نازی لەت ئەکا جگەر

موشتەری دایم هەر وەک پەڕی داڵ

شێتو شەیدایە لە چوار دەوری ماڵ

منیش یەکێکم لەو مشتەریانە

بۆ باڵای خورشید بووم بە دێوانە

تۆ کوڕی میرزای زینۆی عەزیزم

منیش صاحێبی خەنجەری تیژم

ڕەئووفم ناوە باشم بناسە

طالیب بە کچی جوانو لەذیذم

- ١٣٦ - (١)

شكك ئەبەم شەخصێ لە ڕۆما پێی ئەڵێن مەللا حەسەن
لازمە ذەممی بكەن ئەلحەق هەموو ئەهلی وەطەن
چونكە مەشهوورە چرووكیی ئەو لە دونیادا بە عام
ئەو ڕەذیلە نەیدی جارێ غیرەتی بێتە بەدەن
شەش صەدی وەك مارفـو بەندەی لە برسا كوشتووە
من ئەوا بێگانە بووم ، خۆ ئەو برای ئەو بوو عەلەن
ئیسمەكەی فەوتاوە حوسنی نییە خوا بیبڕێ
نەمدی ئیسمی بێ موسەمما لێرە وەك ئەو تا یەمەن
ئەی (ویصالی) بەسیە ئیتر قابیلی تەنبیە نییە
لێی گەڕێ با هەر مەحو بێ ، ئەو نەجیلەی بێ دەهەن

---

(١) ویصالی لەم شیعرەدا هەجووی « مەلا حەسـەن » ناوێكـی كـردووە ، ڕەنگە ناكۆكی لە نێوانیاندا زۆر بەهێز بووبێت .

وەفاتنامەو بەشارەنامەی ویصالی

١٩٦١ ز / ١٣٨٠ ك

مەشووی ٣٨ بیت

ـ وەفات نامەو بەشارەت نامە ـ

ئەم دوو قەسیدەیە کە یەکێکیان باسی مردنی گیسکێکی ڕەش ئەکات لە کاتی خۆیا هی ویصالی بووە ، وە ئەوی تریان باسی بەشارەتو هاتنەوەی ئەکات ٠٠ لە ڕاستیدا ، ڕەنگە زۆر کەس وا هەست بکات کە بۆچی ویصالی کاتی خۆی بە دانانی قەسیدەیەکی ئاوها بەسەر بردووە ؟ بەڵام ئەگەر بە وردی لە شیعرەکە وردبینەوە ئەگەینە ئەو قەناعەتو ڕاستی‌یەی کە یەکێکە لە شیعرە خۆشەکانی ، بێگومان ئەمەشس لە جیهانی شیعری کلاسیکیدا سەیر نی‌یە ، ئەوەتا نالی باسی (کەرەکەی) ئەکات ٠٠ شێخ ڕەزای تاڵەبانی باسی (ماین)یك ئەکات ٠٠ وە گەلێکی تریشمان لەم بابەتە هەیە ٠٠ ئەمە لەلایەك ، لەلایەکی ترەوە ویصالی بە شێوەیەکی سەرنجڕاکێشەرو پێکەنیناوی ، شیعرەکەی دارشتووە ، وە لە ڕووی ناوەرۆکیشەوە گەلێ پەندو ئامۆژگاری تێدایە ، کە لە سەرەتاوە سوپاسی یەزدانی گەورەی کردووەو باسی جیهانو حاڵی خۆی کردووە ، وە باسی گەلێ شتی تریش ئەکا ٠٠ ئەمەش سەرەتای وەفات نامەکەیە :

حەمدو سوپاسو شوکری بێ عەدەد
بۆ زاتی پاکی واحیدول ئەحەد
ذاتی بەری‌یە لە چەندو لە چوون
بێ ضدنو جنسە ، خالیقی بێ چوون

ذاتی قەدیمەو ئەزەل هەر بووە
وجوودی یەکەو بەری لە دووە
ناماقوولی کرد هەرچی وەک نەمرورد
لە عەصری خۆیا خۆی کرد بە مەسجوود
لەسەر ئەو فکرە سەری دا لە بەرد
با جێی سەقەر بێ ئەبەدول ئەبەد
خودایە تەنهایە بە بێ چەندو چوون
خەلقی عالەمی کرد بە کافو نوون
لە خەزنەی کەرەم بێ ڕەفیق تەنیا
ڕزق بە کوللی ذی ڕۆحێ ئەدا
بە بێ ئیزنی ئەو کارێ ناکرێ
بێ ئیرادەی ئەو نابێو نامرێ
(وبعد) برژێ ، سەلامو صەڵات
بۆ ڕۆحی پاکی فەخری کائینات
ئەو محەممەدە سەر پاکی نوورە
هەر کەس نەیەوێ لە ڕەحمەت دوورە
یا ڕەب بە جاهی ئەو پارچە نوورە
هەر چەند موجریمین ، لێمان ببوورە
هەم سەلامی خواو دروودی بێ حەد
لەدوا حەزرەتی زاتی (محمد) ص
بۆ سەر ئالو بەیت ، ئەصحابی کیرام
هەم بۆ ئەولیاو عولەمای ئەعلام
هەم بۆ تابیعین ، هەتا (یوم الدین)
رضي الله عنهم اجمعین

ئەمجا بیبینەوە سەر دەوری ئاسمان

چۆن بێ سوود سەری لە عالەم شێوان

چەند ناکەس بەچەی کردووە بە کەس

چەند نەجیبزادەی کردووە بێدەس

چەندی بەم دنیا کردووە مەغروور

چەندەی موحتاجی کردووە ڕەنجوور

سەیری کەچی کرد چەرخی چەپیواز

ڕیشەی عالەمی دەرهێنا بە گاز

وەلی ئەو زوڵمە کە کردی لە من

لە هیچ کەس نەیکرد لە ئینسو لە جین

بۆ زەرەر لێدان گەردوونی ئەخضەر

برنجی ئێمەی کردە سەر دەفتەر

سەیری گەردشی خەڕەکی دەوران

دونیای چلۆن کرد پەرتو پەرێشان

ئەعلا ئەباتە دەرەجەی ئەدنا

ئەدنا ئەباتە دەرەجەی ئەعلا

ظاهیر دوشمنی شەرعی موبینە

دائیم خەریکی فەوتانی دینە

ئەسەف بۆ کەسێ لەم دینە جوانە

لایدا بە جارێ ، چوو بۆ مەیخانە

غەیری میللەتی ئیسلام لە دنیا

هەموو گەیشتنە پایەیی ئەعلا

زیاتر تەماشا لە کوردی بەدبەخت

هەر کەس گرتوویە ڕێگەیەکی سەخت

کورد لەبەر کینەو حەسەدو نیفاق
قەت ڕێ ناکەوێ بۆیان ئیتتیفاق
ئەگەر خوا حەزکا ئاوا دەستوبرد
پێشکەوتن نابێ بۆ تایەفەی کورد...
ئینقیلابی چەرخ ، بێ جورمو تاوان
سەری لە ئیسلام بە جارێ شێوان
وا تێکەڵ بووە ڕاست بە ناڕاست
لێک هەڵناوێرین وەک دۆشاوو ماست
بە قەولی ئەصەح عولەمای ئەعلام
مەزهەب و ئایین ، مەزهەبی ئیسلام
زیاتر نەبووە لە حەددی چوار
کەچی ئێستاکە گەیوە بە هەزار
ئەمەیش نەگبەتی ئیسلامو کوردە
تێ ییشی ناگەین بەم دەستو بردە
ئەی کوردی هەژار تۆ کە کەمڕەوتی
ڕێگەی ڕاست بگرە لادە لە چەوتی
ئەگەر ڕاست نەڕۆیت ناگەیتە مەنزڵ
ئاخر ئەچەقیت لە ناو ئاوو گڵ
قەط تەفرە مەخۆ بە چەرخی کەچڕەو
ڕۆژی ڕووناکت لێ ئەکا بە شەو
ڕاستی ویصالی بێ فێڵ پێت ئەڵێ
لەم قیلو قالە دڵت هیچ نەڵێ
نەیبووە لە بۆ هیچ کەسێ وەفا
تۆ بە ئومێدی ببینی صەفا

« وەفات نامەی گیسکەڕەش »

ویصالی گیسکێکی ئەبێت کە لە دێی « گەنکێ » ئەبێت کە لە قەزای چوارتاوە نیو سەعات ڕێگە ئەبێت لە بەشی ڕۆژاوایەوەیە ، شاعیر ئەم گیسکەی لەگەڵ مەڕی حاجی مەحموودی گەنکێ یدا ئەبێت ..

هەواڵی فەوتی گیسکەکەی بۆ ئەهێنن کە چەندە بە زەلیلی فەوتی کردووە .. ئەمەش کارێکی گەورەی کردووە سەر هەستی شاعیرو بەم بۆنەیەوە ئەم قەسیدەیەی داناوە .. مێژووی دانانی قەسیدەکە لە ساڵی ۱۳۸۰ کۆچی دا بووە ..

. وەفات نامەکە

وەرن تێفکرن لە دەوری زەمان

چەند خانەدانی کردووە ماڵ وێران

نە ئەنبیای هێشت نە ئەولیای دین

نە پادشاهان لەسەر ڕووی زەمین

ئەی داد لە زوڵمی زەمانەی بێ پۆ

هەزار وەک منی کردووە ڕەنجەڕۆ

مایەی ماڵم و سەروەتی جیهان

گیسکێکم هەبوو ڕەشی بێ‌نیشان

ئەووەڵ لە ماڵی حاجی ئەحمەد بوو

چونکە جوان بوو ، هەر چاوی بەدبوو

نفووسی پیس بوو وا کاری لێ‌کرد

ماڵی منیش و خۆیشی وێران کرد

وەختێ ڕوانیان لە حەوشەو حەسار

زاتی گیسکەڕەش وا نی‌یە دیار

ئاخری زۆر گەڕا حەمە ماڵەو ماڵ

هەر وەک دەروێشێ کە بکری بۆ سواڵ

لە بۆ گیسکەڕەش بیدۆزێتەوە

کە دۆزیەوە ، بیهێنێتەوە

ئیتر بە خۆیی و بە هۆزیی‌یەوە

زۆری بۆ گەڕا نەی‌دۆزیەوە

لەدوا مەئیوس بوون ، گوتیان ون بووە
ئاخۆ گورگی چەرخ بۆ کوێی بردووە
لە مەوطینی خۆی چەرخی کەچڕەفتار
دەربەدەری کرد بە ڕەنجو ئازار
ئەو کارەی گەردوون لەگەڵ منی کرد
خەسرەو لە فەرهاد ئەو زولمەی نەکرد
بەینێ گیسکەڕەش ونبوو بێ ئەثەر
دڵ کەوتە گێژی دەغدەغەو خەتەر
غەمی گیسکەڕەش هەر لە دڵ مابوو
ڕۆژێ لە ناکاو شەخسێ پەیدابوو
وەك خضری زیندەی موبارەك ئەثەر
ئەو شەخسە چاکە بە منی دا خەبەر
گوتی مژدە بێ ماوە گیسکەڕەش
دڵم وەکو گوڵ بەو موژدە بوو گەش
چەمیبوو باڵام وەك خەمی گۆچان
شێت بووبووم وەکو مەجنوونی کێوان
موژدەی نەسیمی گیسکەڕەش ئەتکوت
غونچەیی دڵم وەکو گوڵ پشکووت
سەد (بارك الله)، کاکی مژدە خۆش
خوا لە ڕەحمی خۆی نەمان کا بێبەش
پێم گوت لە کوێیە برای دنیاو دین
ئەو گیسکەڕەشەی جوانو نازەنین
گوتی غەم مەخۆ ببە بێ خەتەر
وا لە گەنکێیە مەبە بێ خەبەر

لە مەڕی حاجی مەحموودی گەنکێ

وا قەلەو بووە ڕۆنی لێ ئەتکێ

ئیتر وەک عەتری گوڵی وەنەوشە

مێشکی پڕ کردم ئەو مژدە خۆشە

کە بۆم مەعلووم بوو گیسکەڕەش ماوە

سوپاس بۆ خودا کە نەفەوتاوە

گوتم ئەو گیسکە کەوا لە گەنکێ

با بمێنێتو بۆ خێری نەنکێ

عەجەب شکڵێکی هەبوو گیسکەڕەش

وەک شکڵی پەری جوانو مونەققەش

ئاوریشم ڕەنگ‌بوو مومی ئەندامی

ئاسکی گەرمیان ئەی کرد غولامی

جیلوەی حەریری موویی تابداری

هەر وەک پەرچەمی تورکو تاتاری

وەختێ ئەی‌باڕان لە کێوو سارا

شەبیهی دەنگی نازداری خەتا

فەسڵێ ئەکەوتە شیرین کەلامی

عالەم تێر ئەبوون لە عەقڵو فامی

هەر وەک قەمەرناز ، نازو نازدار بوو

خەرامان سیفەت یە لەنجەولار بوو

شوعلەی گلێنەی هەردوو چاوانی

وەکو ئەستێرەی بەری بەیانی

دەمی وەکو صەدەف پڕ بوو لە گەوهەر

ساحێب پرتەو بوو وەک شەمسو قەمەر

شاخەکانی ڕاست ڕەنگی وەک مەڕمەڕ
وەک شاخی تاجی شاهی ئەسکەندەر
ڕوخساری جوانو سافو بێ کەدەر
هەر وەک شۆرابێ بە ئاوی کەوسەر
سمی ڕەشو ساف وەک بێجادە جوان
سیفەت ئاوێنە لە دوور ئەینوان
ئێستە بیستوومە فەوتی فەرمووە
ڕۆحی شەریفی بۆ جەننەت چووە
تەئریخ هەزارو سێ سەدو هەشتا
زاتی گیسکە ڕەش دەرچوولە دنیا
چونکە مردنی لە غوربەت بووە
ئەجری زۆر گەورەی بە نسیب بووە
ماتووڵ ئەو زاتە لەوێ مردووە
تەکلیفی شەرعی لەسەر لاچووە
داخی گرانم بۆ تۆ گیسکەڕەش
لە خۆشی بەهار کەوا بووی بێ بەش
خۆزگە دەوڵەتی فەرەنگو ئینگلیس
لەگەڵ تایەفەی جولەکەی خەبیث
هەم ئەمریکاو ڕووسو ڕووسیا
فەوت ببوونایە پاکیان لە دنیا
ئەمما گیسکەڕەش تۆ بمایتایە
خۆشی بەهارت لە کیس نەچوایە
حەقیقەت بەهار ڕەنگینو خۆشە
سارا پڕ گوڵو لالەو وەنەوشە

جا چە فائیدە بەهاری ڕەنگین

گیسکەڕەش بێتو چۆڵە سەرزەمین

گیسکەڕەش وا تۆ لە (دار الفنا)

ڕیحلەتت فەرموو بۆ (دار البقا)

گیسکەڕەش خۆت چوویت بۆ مێرگی بەهەشت

غەمو ئەسەفت بۆ من بەجێ هێشت

بێ تۆ گیسکەڕەش یاری باوەفا

تازە بۆچیمە حەیاتی دنیا

گیسکەڕەش حەیفێ ددان مرواری

لەززەتت نەدی لە گیای بەهاری

ئەی جا من چبکەم بێ تۆ لە دنیا

مەگەر وەک مەجنوون بچم بە کێوا

بێ تۆ گیسکەڕەش ئەمن لە دنیا

چۆن ڕابوێرم بە سەیرو صەفا

دەرچوو گیسکەڕەش لە دنیای فانی

ئەسەف بۆ خولقو ڕەوشتی جوانی

داخی گیسکەڕەش دەرناچێ لە دڵ

هەتاکو لاشەم نەچێتە ژێر گڵ

زینەت بوو لە بۆ گەنکێو سنجەڵێ

بۆیە وەک مەنجەڵ بۆی ئەکوڵێ

شکڵی وا جوان نابێتو تازە

بۆی بگرین ئەی گەل زۆر بێ ئەندازە

سەرۆک مێگەل بوو لەم ناوە ناوە

ڕەئیس نەقابە لە هەر چوار لاوە

ساحێبی ماف بوو ، بوو بوو بە بەشدار
لە بۆ جنسی خۆی ئامرو سەردار
لە بۆ مسکینو فەللاحی دلێر
بۆ هەردوو لایان بوو بووە سکرتێر
جەهدی زۆر ئەکرد لە بۆ پێشکەوتن
حەتتا نەیمابوو خواردنو خەوتن
هەتا ئەو مابوو هەر خۆش بوو دنیا
وەختێ ئەو نەما عالەم لێی شێوا
ئەی (مع الاسف) لە بۆ زاتی وا
کە ئەمرێو ئەڕوا ئەچێتە فەنا
الحکم لله . ماتوول مردبێ
قەزاو بەلاکەی حاجی بردبێ
فەقەت حاجی گیان تۆیش هەر بە هەوا
مەڵێ گیسکەڕەش مرد قیری سیا
ئەمین بە حاجی خوێنی گیسکەڕەش
نافەوتێ هەر وەک خوێنی سیاوەخش
نەسیحەت گۆبوو بۆ دێهاتو شار
بێ مەعاش بوو بووە واعیظی سەییار
تا زوویشە غەمی حالی خۆت بخۆ
مەڵێ ئەڵێی چی دە هەرۆ هەرۆ
هەزار شەللاتیو جولەکەی ڕووڕەش
ئەیکەم بە قوربان کلکی گیسکەڕەش
گیسکەڕەش ئەگەر بۆ من بمایە
هەتا قیامەت ئەبووە دەسمایە

گەر ئەمردایە هەر بۆ یادگار

ئەبووە نموونە لە بۆ ڕۆزگار

وا پێتان ئەڵێم خوێنی گیسکەڕەش

نابێ بفەوتێ ئەی برای سەرخۆش

گەر ئەڵێ زۆرە پێم نادرێ زەرەر

با برادەران بینە یاریدەر

چونکە یەکێتی وا لە بەینایە

زەرەری یەکێ هی هەموو لایە

من لەسەر حەقی خۆمم کاکە گیان

جێبەجێی بکەن ئێوەش هەمووتان

مەڵێن هیچ نادەین زۆرە یا کەمە

کاکە ئاچووغە قاپی مەحکەمە

جا لە هەردوو لا زوو مەعلووم ئەبێ

لە بۆ ئەم حەقە کێ مەحکووم ئەبێ

ئەمجا میثلی خۆی یاخود قیمەتێ

خوێنی زاتی وا چلۆن ئەفەوتێ

جا موخەییەر بن ئێوە لەو دووە

دە جێبەجێی کەم هەتاکو زووە

ویصالی بێنە خاتیمەی کەلام

مەجبوورن بیدەن خوێنەکەی بە عام

ویصالی بەسیە مەبە دڵ گران

خوا نایفەوتێنێ حەقت بێگومان

تۆ هەر ناتەوێ حەقت دەس کەوێ

دەستت ئەکەوێ لێرە یا لەوێ

گلەیی مەکە لە چەرخی زەمان

هەزاری وەک تۆی کردووە سەگەردان

گەر لوتفی ببێت خودای ئاسمان

بە تاقە گیسکێ نابێ سەرگەردان

هەرچەند گیسکەڕەش مایەی ماڵت بوو

وجوودی مایەی خۆشی حاڵت بوو

بەلا غەم مەخۆ ، خودا مەننانە

ساحێبی ئەجرو جەزاو ئیحسانە

صابیر بە لەسەر ئەم موصیبەتە

صەبر لای خودا زۆر بە قیمەتە

ئەمین بە لای خوا قەیدە لە دەفتەر

بۆ تۆ نابێتە مایەیی زەرەر

جەزا یەک بە دە ، نەصصی قورئانە

تا یەک بە حەوتسەد لە بۆی ڕوانە

ویصالی ئیتر مەکەوە پەلە

خوا (لا یسل)ی (عما یفعل)ە

یا ڕەب سا هەر چۆن دەرمانئەچوێنی

ئەبێ لەگەڵمان ڕەحمەت بنوێنی

کارێ وا نەکەیت ، ئیبلیسی لەعین

ئیمانمان بەرێو بێ ئیمان دەرچین

لوتفت یاوەر بێت بۆ ئێمەی ئەتیم

ظەفەریاب نەبێت ، شەیتانی ڕەحیم

ڕازین بە ئەمرو فەرمانت خودا
به ئیمانەوە دەرچین لە دنیا

هەرچەند گیرۆدەی نەفس و شەیتانین
وەلی موحتاجی ڕەحمی ڕەحمانین

ڕەحمەتی زۆرە خودای ذو الجلال
نامانخاتە سەر ڕێکەیی ضەلال

بە کوێری چاوی ئیبلیسی لەعین
سەلبی ئیمانمان ناکا بە یەقین

عەزابمان نادا بە ناری سەقەر
لەبەر خاتری ئالی پێغەمبەر

من خۆم ئەزانم غەرقی گوناهم
بە غەیری خودا نییە پەناهم

هەر چەند موزنیب و هەم ڕووسیاهم
وا هەر چاوەڕێی عەفوی ئیلاهم

ویصالی زووکە بۆ ئیصلاحی حال
تەوبەیە بکە لای خوای لا یزال

وەها خالیص بێ تۆبەکەت بە دڵ
تاکەی هەرکەی بۆ نابی عاقل

عەودە نەبیەوە بۆ شەرمەساری
بپۆشی بەرگی خەجالەتباری

تا بە لوتفی خۆی قبوولت بکا
بە جەننەتی خۆی دڵشادت بکا

هەر بە نەزانی لە دنیای فانی

ڕیشت سپی کرد ، بە خۆت نەزانی

بێ عەقڵ تاکەی ویصالی بەسە

عاریف بە عاریف حەرفێکی بەسە

هەزارو سێ‌سەد هەشتای هیجری

بۆ وەختێ فەوت‌و تەئریخی عومری

کتێبی وەفات نامەی ویصالی

خاتیمەی هێنا ڕەحمەت لە قەبری

شادیانەی گیسکەڕەش

پاش ئەوەی کە ویصالی هەواڵی فەوتی گیسکەڕەشی ئەدەنێ . وەفات نامەیەک دائەنێ وەک لە پێشەوە نووسیمانەوە . لەپاش ماوەیەک هەواڵی گیسکەکەی ئەبیستێ کە بە سەلامەتی هاتووەتەوە ئەڵێت :ـ

خۆزگە پیاوێکی ڕەشیدو ئازا
غیرەت بکێشێ لە چاپی بدا

هەتا ون نەبێ ئەم جۆرە ئاثار
نەشری کردایە لە دێهاتو شار

بخوێنرێتەوە لە ناو کوردستان
بۆ دڵگوشایی گەنجانو لاوان

ویصالی بڵێ‌ی یەکێ دەس کەوێ
چاپی کا لە بۆ خوێندنەوەی شەوێ

ـ بەشارەت نامـە ـ

حەمدو سوپاسو شوكرو سەنای زۆر
بۆ زاتی پاكی خودایی غەفوور
زانایی ڕازی ئاشكراو پەنهان
بۆ مەخلوقی خۆی ڕاحیمو ڕحمان
هەر بە ئەمری ئەو عالەم بوو ظهوور
هەر ئەبێو ئەڕوا هەتا نەفخی صوور
بڕژێ بە زۆری سەلاتو سەلام
بۆ سەر محمد (ص) . سەیدول ئەنام
بۆ سەر ئالو بەیت ئەسحابی ڕەنگین
هەم بۆ تەواوی زومرەی تابیعین
هەم بۆ عولەماو ئەولیایی دین
بۆ باقی ئوممەت زومرەی موسلمین
ڕەزاو ڕەحمەتی خودای عالەمین
لە بۆ ئێمەیش بێو لەوان ئەجمەعین
ئومێدم وایە پادشای كەریم
ڕەحمەت بنوێنی بۆ زومرەی ئەثیم
بە ئاوی ڕەحمەت بشورێتەوە
خەتتی گوناهمان ڕەش ببێتەوە
بدرێتە دەستی ڕاسمان لە مەحشەر
نامە عەمەلمان بەبێ دەردی سەر

ئومێدم وایە خودای عالەمین

لەبەر خاتری محمد ئەمین (ص)

لێمان خۆش ببێت عەفوومان بکات

بە باغی جەننەتی شادمان بکات

وبعد لە پاش سەنای بێ‌گران

بۆ زاتی پاکی خودایی سوبحان

بێنە سەر باسی کردەوەی دەوران

چلۆن عالەمی کردووە سەرگەردان

مین جوملە یەکێ وەک منی هەژار

چی کرد لەگەلما چەرخی کەچڕەفتار

ئیتر تەماشا نەک بە تەنها من

هەزاری وەک من کردی سەروبن

لەسەر یەک حالەت قەراری نییە

دەمی بۆ هیچ کەس مەداری نییە

گاهێ پێت ئەدات تەختی سەلتەنەت

گاهێ لە ناکاو ئەتخاتە زیللەت

گاهێ بە بەلا ڕەنجوورت ئەکا

گاهێ بە خەلات مەسروورت ئەکا

مین جوملە وەک من لە بەینی پێشوو

گیسکێکم هەبوو لە ناکاو ون بوو

زۆری بۆ گەڕاین لە کێوو نزار

زاتی گیسکەڕەش هیچ نەبوو دیار

ئاخر دەسمان لێ هەلگرت بە عام

زۆرمان شوکر کرد بۆ خوای لا ینام

خولاصەی کەلام کەلێکی پێ چوو

بێ ناوو نیشان گیسکەڕەش ون بوو

کەچی لە ناکاو ڕۆژێ زەلامێ

موژدەی حەیاتی گیسکەکەی دامێ

زۆر دلّم خۆش بوو هەر وەکو بولبول

یەکێ بۆی بێنێ ناکاه موژدەی گولّ

وەختێ زانیمان گیسکەڕەش ماوە

خۆشیمان ناو کەوت لە هەر چوار لاوە

نەتیجە ڕۆژێ خۆم چووم بۆ گەنکێ

کاری گیسکەڕەش کە بکەم یەک ڕێ

وەختێ کە مەجلیس گیرا بۆ قسان

باسی گیسکەکەم هێنایە مەیدان

عاقیبەت حاجی مەحموودی ڕووگەش

فەرمووی لای منە زاتی گیسکەڕەش

فەقەت لێی گەڕێ جا با لێرە بێت

تا بە ئارەزوو لە گیا تێر ئەبێت

ئەمجا هاتمەوە بە کەیف و سروور

خێرم لە بۆ کرد هەرچی بوو مەقدوور

زۆری پێ نەچوو شەخسێ بێ حەیا

خەبەری فەوتی گیسکەکەی هێنا

پێی گوتم قوربان تۆ نەتبیستووە

زاتی گیسکەڕەش فەوتی فەرمووە

شەخسێ لەلای من قسەی کردووە

وا جەنازەکەی لەوێ کەوتووە

دایان نەکردبوو بە بە سەرما کوشتیان

گەنکەیی کردیان بە جەژنی سەگان

فەوتی گیسکەڕەش کە بۆم مەعلووم بوو

دڵم لە شادیو خۆشی مەحرووم بوو

لە داخا وەکو یەعقووبی کەنعان

کە یوسفیان برد خستیانە زیندان

ئەو چون دوا یوسف ڕووی کردە گریان

فرمێسکی ئەڕژان وەک تاوی باران

منیش وەک یەعقووب جەرگو دڵ بوریان

وەکو بابمردوو بە ناڵەو ئەفغان

ئیتر بە جارێ جەرگو دڵو لەش

پارە پارەی کرد فەوتی گیسکەڕەش

پاشان هەموومان شینمان بۆ گێرا

حەسەب ئەمری شەرع تەعزیەی بۆ گیرا

وەفاتنامەمان بۆ نووسی بە گەل

بە تەئریخەوە کرا موسەجەل

وەفاتنامەکە چاک هۆنراوەیەوە

زۆر لە مەجلیسدا ئەخوێنرایەوە

ئاخری خوێنی گیسکەڕەش برا

یا لە جنسی خۆی یا حەقو بەها

مەجلیسو کۆمەڵ وا قەراری‌دا

خوێنی گیسکەڕەش نەفەوتێ قەطعا

یا حاجی خۆیی‌و لەگەڵ ئەهلی دێ

خوێنی گیسکەڕەش بکەن جێ‌بەجێ

تا زوو جێ‌بەجێی بکەن درەنگە

نەوەک نەمێنێ دنیا بەم ڕەنگە

لە حاجیم وەرگرت تەئمیناتی تام

خوێنی گیسکەڕەش بکەن سەرەنجام

ئەمجا هاتمەوە بۆ دێکەی خۆمان

دانیشتین بە جەم هەتا سێ ڕۆژان

تەعزیەی گیسکەڕەش کە خاتیمەی هات

کردمان شوکری خوای ئەرزو ئاسمان

زۆری پێ نەچوو بە لوطفی سوبحان

لە ناکاو شەخسێ هەروەکو مەردان

وەختی ئێوارە مژدەی بۆ هێنام

غەم مەخۆ سوپاس بۆ خوای لا ینام

زاتی گیسکەڕەش بۆ خۆی هاتەوە

زۆر بە حورمەت‌و بە خەڵاتەوە

لە هەر ماڵێکا بووە گیسکەڕەش

لە دەردو بەڵا خوا بیکا بێ‌بەش

تا زەمانی دوور یاخوا ئاوا بێت

دەرگای ڕەحمەتی خوای لێ گوشابێت

موبتەلا نەبن بە ڕەنجو ئازار

هەر لە خۆشیا بن صیغارو کیبار

ئیحتیاج نەبن بە پیاوی لاسار

قەت بە فەقیری نەبن گرفتار

مەحفووظ لە فیتنەو بەڵای ڕۆزگار

بینا بە خاتری ئەحمەدی موختار (ص)

خۆشیو بەشارەت وا کەوتە ناومان

وەک دەرهاتنی یوسف لە مەیدان

کە چووم گیسکەڕەش وا لەناو داڵان

دانیشتووە عەینەن هەر وەک خەرامان

هەر وەک قەمەرناز بە نازو عیشوە

جار جار بە نازۆ لێوی ئەبزوا

منیش تا توانیم زۆر بە ئیحتیرام

بە حەیاو ئەدەب لە دوور ڕاوەستام

گوتم گیسکەڕەش بەخێر بێیتەوە

خۆ تۆ مردبووی زیندوو بوویتەوە

وتی حەقیقەت خەریک بووم بمرم

بە جووت دەستانم بە گونانت بکرم

ئاخری وەک خەلیل کە خوا ئەمری کرد

لە بۆ سەربڕین ئیسماعیلی برد

بۆی پارانەوە هەموو کائینات

تا مەلائیکەی ئەرزو سەماوات

کوورەی ڕەحمەتی خودا جۆشی خوارد

بە لوتفو کەرەم خوا فیدیەی بۆ نارد

بۆی هات بەرانێ لە بۆ سەربڕین

بۆ فیدیەی کوڕی لە خولدی بەرین

کە سەری بڕی حەزرەتی خەلیل

ئەو کەبشە چاکە بە ئەمری جەلیل

ئەو جا ئیسماعیل لەو بەلای موبین

زوو نەجاتی دا رب العالمین

منیش هەروەها خودا ڕەحمی کرد

دەرگای ڕەحمەتی لە من گوشا کرد

ئەو گیسکە ڕەشە کە لە گەنگێ بوو

بە خەیالی تۆ خێری نەنگێ بوو

خوا بۆ فیدیەی ئەو منی دانابوو

ئەو مردوو شوکر من نەجاتم بوو

تەمەننا ئەکەم خوا بە ڕەحم بێت

بۆ مەخلوقی خۆی زۆر بە کەرەم بێت

سەیری ئەو حوکمە ها بە لایەوە

کەوا لە نەبوو منی دایەوە

ویصالی ئەبێ تۆ هەتا ئەمری

مل کەچ بی‌و موطیع دائیم بۆ ئەمری

چونکە هاتمەوە سەربەستو ئازاد

رەنجی پێشووی تۆ خوا نەیدا بە یاد

ئەبێ دەعوەتێ بکەی جێبەجێ

لە بۆ ماقوولو ناماقوولی دێ

لە رۆژێکی خۆش هەتاوو هەستاو

وە ئەهلی نەبێ بەجارێ بلاّو

کەللەیێ شەکرو ئەلیدرەم چا

قەراری بدە بۆ سەیری سارا

لە جێیەکی دەشت سەوزە گیابێ

ماستو کەرەو و هێلکەی تێدا بێ

بە شادیانەی گیسکەکەی مەلا

رۆژێ رابوێرین بە سەیرو صەفا

بە کوێری چاوی هەموو نەتەوێ

بەزمێ بگێرین بەزم خوسرەوێ

هەتا ئێوارە لە بۆ گیسکەرەش

کە لە گیای بەهار خوا نەیکا بێبەش

الحمدلله گیسکەرەش نەمرد

لە دەردوبەلاّ خوا مەحفووظی کرد

بە سەلامەتی خۆی هاتەوە مال

مالو منالی هەموو کرد خۆشحال

برا منو تۆ هەرچییە خەیال

موقەددەری خوا زوو نەیکا بەتال

ڕاستت پێ بڵێم برای پڕ کەماڵ

خوا نافەوتێنی ئەموالی حەڵاڵ

باقي والسلام ئەی برای عەزیز

هەرگیز لامەدە لە ئەهلی تەمیز

خۆت ل شەللاتی‌و بێ حەیا لادە

تا لەگەڵیان بیت ڕەنجت بە بادە

ئەی برای بەڕێز گوێ لە نەسیحەت

بگرە بەکار دێ لە بۆ قیامەت

ویصالی غایەی هەر نەسیحەتە

گەر بیگریە گوێت زۆر بە قیمەتە

هەرچەند موجریمین ڕوورەش‌و خەجڵ

بپاڕێینەوە بە ئیخلاصی دڵ

بیبێ لەگەڵمان لوتف‌و عینایەت

خوا لامان نەدا لە ڕێی هیدایەت

یا ڕەب بۆ خاتری شاهی مورسەلین

تالانمان نەکا شەیبتانی لەعین

یا ڕەب بۆ خاتری شاهی ئینس‌و جان

مەحفووظمان بکەیت لە سەلبی ئیمان

یاڕەب بۆ خاتری ساحێبی فتووح

فریامان کەوی دەمی نەزعی ڕووح

ظەفەریاب نەبێت ئیبلیسی مەلعوون

بۆ خاتری یەحیاو زەکەریاو شەمعوون

یا ڕەب بۆ خاتری شاهی ئەنبیا
له ڕۆژی حەشرا نەبین ڕووسیا
یا ڕەب بۆ خاتری (سید البشر)
مەمان سووتێنه به ناری سەقەر
هەر چەنده ئێمه که بێ پەیڕەوین
به گوێرەی حساب ئوممەتی ئەوین
خاریجمان مەکه له ئیمانو دین
پێمان خۆش مەکه شەیتانی لەعین
ببووره لێمان خودای تەنیاو تاک
لەبەر خاتری شای تەختی (لولاك)
نەمانخەیته ناو ئاگری جەهەننەم
لەبەر خاتری سەییدی خاتەم
هەر به ڕەحمی خۆت ئازادمان بکه
به دیاری حەزرەت شادمان بکه
ویصالی بەسیه ئیتر مەگەفه
له بۆ خاتری ئەو ذی شەرەفه
لێمان خۆش ئەبێت عەفوومان ئەکات
به نیعمەتی خۆی شادمان ئەکات

پاشبەند

لە کاتێکدا لە ئامادەکردنی ئەم دیوانە بوو بوومەوە چەند پارچە شیعرو چوارینم کەوتە بەردەست کە نەمان توانی لە شوێنی خۆیدا بڵاویان بکەینەوەو لەم بەشەدا کە ناومان نا پاشبەند بڵاومان کردنەوە ..

دوو چوارین

— ١ —

کاکە بۆ حیرص‌و طەمەع بەسیە ئیتر سوێنی درۆ
لادە لەم جادە کەچە وەرە هەستە ڕاست بڕۆ[1]
ئەی ویصالی قسەکەت سوودی نی‌یە ڕاست نەما
چون نەما ناوی خودا ئێستە بە ڕاس غەیری درۆ

— ٢ —

شەرابی جەننەتم ناوێ بە غەیری وەصلی مەعشووقان
کە بێ زینەت ئەمێنێ شەمعی لاچو مەجلیسی ڕەندان
ویصالی عاشقی یارە ، لە دووری یارە بیمارە
دڵی پڕ جۆش‌و هاوارە ، ئەڵێ یا ڕەب بەسە حیرمان

(١) کەچ :ـ خوار ، چەوت .

ڕەنگە هەندێ لە خوێندەواران سووکە ڕەخنەیەکی بێجێ لەوە بگرن کە لە هەندێ شیعرا چەند وشەیەکمان بە بۆشیی هێشتۆتەوەو لە دامێنیشەوە ئیشارەتم بۆ ئەوە کردووە کە بۆ [وتن ناشێ یان بۆم ساغ نەبووەوە یان کوژاوەتەوە] ، ئەم قسانە پێویستیان بە بەڵگە هەیە کە لە خۆمەوە ئەو قسانەم نەوتووە ، ئەمەش وێنەی چەند پارچە شیعرێکین کە کەلکیان پێوە نەماوەو نوسخەی تریشی نەبووە تا بە هۆیەوە ساغ بکرێنەوە ۰

وێنەی پارچە شیعرێکی پەرپووت

(١) فەرهەنگی دیوانی ویصالی

ساقی :ـ مەیگێر ، بە دەربڕینی متەصەوویفەکان
بە پیری تەریقەت ئەڵێن ساقی ·

جەور :ـ ناخۆشی ، زۆرداری ·

جەفا :ـ ناڕەحەتی ·

میحنەت :ـ مەینەتی ·

ئاسۆرە :ـ یەئازارە ·

کونجیئەحزان :ـ خەفەتخانە ·

قەدەح :ـ پەرداخ . ئەو پەرداخەی بۆ مەی خواردنەوە بەکار ئەهێنرێ·

خەریە :ـ کڕراو

ساغیر :ـ پیاڵەی شەراب ·

دەربان :ـ دەرگاوان . قاپیەوان ·

موزەییەن :ـ ڕازاوە ·

چنگ :ـ ئامێرێکی مۆسیقاییە ·

نەی :ـ شمشاڵ ·

خەمر :ـ شەراب ، مەی

یاقووت :ـ ماددەیەکی جوانی زۆر بە نرخە ·

نیهاڵ :ـ تازەنەمام ·

جەمەر :ـ بێنرخ ·

مەه :ـ مانگ ·

شەهدا :ـ لە زاراوەی گشتیدا بە هەنگوین ئەوترێ
شەهد . بەڵام ئەم وشەیە بەو ماددەیە

ئەوتــرێ کــە لــە شـــانەکەدا هێشتا ماویەتی
ببێت بە هەنگوینی تەواو ٠

ببۆسن :ـ ماچی‌کەن ٠

لەعلی‌مەیگون :ـ لێوی ئاڵی شەرابی ٠

سەحەر :ـ بارشێو ، پێش بانگی بەیانی

پەراگەندە :ـ بڵاو ٠

خومار :ـ سەرخۆش ٠

میهر :ـ ١ ـ ڕۆژ ٢ ـ خۆشەویستی ٠

موهر :ـ مایین ٠

مەهر :ـ مارەیی ٠

شەمع :ـ مۆم ٠

فەنەر :ـ چرا ، فانۆس ٠

شام :ـ نانی ئێوارە ٠

نەهار :ـ ١ ـ رۆژ ٢ ـ نانی نیوەڕۆ ٠

هیلالی حاجیب :ـ برۆ ٠

چەشمە :ـ سەرچاوە ٠

هارووت‌ومارووت :ـ ئەو دوو فریشتەیەن خوا غەزەبی
لێ‌گرتن‌و ئەڵێن لە بیرێکان سەرەوژێر
هەڵواسراون لە بابل ، لە ژێرەوە بە دووکەڵ قانگ ئەدرێن

چاه ١ ـ چاڵ ٢ ـ چاڵی چەناکە ٠

حەدداد :ـ ئاسنگەر

تاب :ـ گەرم ٠

ئاتەش :ـ ئاگر ٠

مورغ :ـ باڵندە ٠

خووبان :ـ ١ ـ جوانان ٢ ـ پیاوچاکان ، پیاوانی خوا ٠

گێسوو :ـ زوڵف ٠

صەییاد :ـ ڕاوچی ٠

بۆیی :ـ بۆنی ٠

تابان :ـ ڕووناک ٠

ئابیئاهوو :ـ مەبەست لە میسکی بۆنخۆشە ٠

هەمئاغۆش :ـ باوەش ٠

مانەند :ـ وەکو ٠

دەهان :ـ دەم ٠

چەمەن :ـ گولسناز

ئاهوو :ـ ئاسک ٠

حۆری :ـ پەری ٠

حۆری :ـ پەری ٠

نیەت :ـ جوانی ٠

بەدگۆ :ـ زمانبەد ، ئەوەی قسەی خراپ بەسەر زمانیا دێ ٠

نیثار :ـ پێشکەشکردن ٠

بەلقیس :ـ خێزانوحەرەمی حەزرەتی سولەیمان پێغەمبەر بووە ٠

تار :ـ ١ ـ تاریک ٢ ـ ئامرازێکی مۆسیقا ژەنینە ٠

هەوریزوڵف :ـ قژیڕەشی ٠

زائیل :ـ لاچوو ٠

دەمسازیغەم :ـ هاوجووت لەگەڵ غەم ٠

وەرد :ـ گوڵ ٠

خار :ـ دڕك ٠

جاهلا :ـ پایەوبولندی ٠

جەلال :ـ شکۆندی ٠

سەروو :ـ دارێکی بەرزی جوانی هەمیشە سەوزە

جۆبار :ـ جۆگە ، جۆگەلە ٠

هوزار :ـ بولبول ٠

لاله :ـ گولاڵەسوورە ٠

چو :ـ وەکو ٠

ئوفتادە :ـ کەوتوو ، داکەوتوو

سورشک :ـ فرمێسک ٠

صەهبا :ـ شەراب ٠

لەب :ـ لێو ٠

عەلیل :ـ دەردەدار ٠

خەیلی :ـ زۆر ٠

موژگان :

دیك ١ ـ کەلەشێر ٢ ـ دیزە [شاعیر مەبەستی واتای دووەمە]٠

جەریح :ـ بریندار ٠

چەقەنەونەی :ـ دوو ئامێری مۆسیقاییین ٠

جان :ـ گیان ٠

نوطق :ـ قسەکردن ٠

کەبك :ـ کەو ٠

خۆش‌خەرام :ـ خۆش‌ڕەوت ٠

دام :ـ داو

مورشید :ـ ڕێنیشاندەر ، پیری تەریقەت ، ڕابەری تەریقەت ٠

مورید :ـ ئەوەی لەسەر دەستی پیری تەریقەتا تۆبە ئەکات ، جا وشەی
(مورید) ئەوانەن کە خۆیان ئەدەنە دەستی شێخی تەریقەتـی
نەقشبەندی ، ئەوانەش کە خۆیان ئەدەنە دەستی شێخی قادری
پێیان ئەڵێن (دەروێش) ٠

ناتەمام :ـ ناتەواو ٠

طەلعەت :ـ دەرکەوتن ، دەرخستن ٠

خورشید :ـ ڕۆژ ٠

شمشاد :ـ داری شمشاد ٠

خەم :ـ غەم و پەژارە ٢ ـ چەماوە ٠

چۆگان :ـ گۆچان ٠

ئاسا :ـ وەکو ٠

پەروانە :ـ پەپوولە کە بە دەوری گڕا ئەسوورێتەوە تا ئەسووتێ ٠

پەیکان :ـ سەرەڕم ، سەرەتیر ٠

ئەفسووردە :ـ شێواو ٠

تیرئەنداز :ـ تیرهاوێژ ٠

بۆتە :ـ کاسەیەکە ئالتوونی تیا ئەتوێنرێتەوە ٠

شیفتە :ـ شێواو ٠

ئاشیفتە :ـ شێواو ٠

خونبار :ـ خوێناوی ، خوێنی لێ دێتە خوار ٠

دێوانە :ـ ١ ـ لە (دێڤـ)ەوە هاتووە ، لە زمانە کۆنەکاندا بـە

شێت وتراوه (دێڤ) ، دوایی بووه به دێو ، دێوانه ٠

٢ ــ یەکەسێکیش ئەوترێ خزمەتی مەزارگەی پیاوچاکێک یان قیسێک ئەکا ٠

زار :ــ لاواز ٠

غول :ــ شێت ٠

پەروا :ــ باک ٠

بوستەر :ــ سەرین ٠

شەوچراغ :ــ شەوچرا

جەبین :ــ ناوچەوان ٠

قەند :ــ شەکر ٠

نەدیمە :ــ نەدیو ٠

عەییار :ــ زۆرزان ٠

سەرشار :ــ بەخۆ نازین ٠

شیفتە :ــ شێواو ٠

پەژموورده :ــ سیس بوون ٠

مەهوەش :ــ وەکو مانگ ٠

تاتا :ــ داهێنراو ٠

زار :ــ زەلیل ، لاواز

پەشیز :ــ جۆرە پارەیەکی کۆنی ئێرانە ٠

ڕەستەخیز :ــ ڕۆژی قیامەت ٠

ئاهوو :ــ ئاسک ٠

غەزال :ـ ئاسک

نوما :ـ دەرخستن ٠

ڕوخ :ـ ڕوو ، چەهرە ٠

نەوەرد :ـ گەڕان ، خولانەوە ٠

صەحرانەوەرد :ـ چۆڵگەرد ٠

نەوید :ـ موژدە ٠

کام :ـ ئارەزوو ٠

ئەنگوشت :ـ پەنجە ٠

خەستە :ـ نەخۆش ٠

بێخود :ـ بێئاگا ٠

خورد :ـ خواردن ٠

جوز :ـ جگە ، بێجگە ٠

ئەختەر :ـ ئەستێرە ٠

سایە :ـ سێبەر ٠

بیمار :ـ نەخۆش ٠

ڕەعنا :ـ بەرز ، بالآبەرز ٠

نەخچیر :ـ نێچیر ٠

پارەپارە :ـ لەتلەت ٠

خەد :ـ خاڵی سەر گۆنا ٠

کیشوەر :ـ وڵات ، ولکە ٠

ناهیق :ـ ئەوەی ئەزمەرێ ٠

حاذیق :ـ شگارەزا ٠

خاریق :ـ لە عادەت بەدەر ٠

ڕوباب :ـ نامێرێکی مۆسیقایە

چەمەن :ـ گوڵزار .

طالیع :ـ بەخت .

فەیرووز :ـ پیرۆز .

جانسۆز :ـ گیانسووتێنەر .

کولاّغ :ـ قەلەڕەش .

ئاوێزان :ـ هەڵواسراو .

چەشمە :ـ سەرچاوە .

عەنقا :ـ باڵندەیەکە ئەڵێن لە کێوی قافدا ئەژی .

تریاق :ـ ئەم ماددەیە بۆ مارانگاز بەکاردێ ، وا باوە کە (گاکێوی) دوژمنی گەورەی مارەو بە هیچ کلۆجێ مار ناوێـری توختی بکـەوێ ، تەنانەت ئەگەر تاڵێ مووی گاکێوی بە هەر کەسێ بێ مار پێوەی نادا ، بەڵام مار تەنها ئەگەر بۆی بکرێ ئەدات بەسەری لووتییەوە ، چەنـد دلۆپێ فرمێسک لە چاوی گاکێوییەکەوە دێتە خوارەوە ، ئەو دلۆپـە فرمێسکانە ئەگەر بخرێنە سەر دەمی برینی مارانگاز یەکسەر چاک ئەبێتەوە ، وا باوەو وایشە کە گاکێوی مار هەڵ ئەلووشێ .

خاتیمە :ـ کۆتایی .

نێش :ـ پێوەدان .

ئیرەم :ـ بەهەشت .

واماندە :ـ تیاماو .

موهر :ـ خەتم .

مەمر :ـ مارەیی ٠

میهر :ـ ١ ـ خۆشەویستی ٠

٢ ـ ڕۆژ ٠

بەلعەم :ـ بەلعەمی بنی باعوورا ، لە زەمانــــی حەزرەتی مووســـادا بـــووە ٠ ئەوەندە پیاووچاک بووە وەکو حەزرەتی مووسا ئەچــووە شوێنـــی تایبەتــی خۆیی‌و لەخودا دەپاڕایەوە ، لە کاتێکا حەزرەتی مووســــا ویستی بچێ بۆ سەر قەومــەکــەی تــا بڕوای پــێ بهێنێ بــەڵام بــۆ پاراستنی زەعامەتی خۆیان داوایان لــە بەلعەم کرد دوعا لە حەزرەتــی مووسا بکا ، ماوەی چل ڕۆژ مووساو لەشکرەکەی نەیان توانی بچنــە سەر قەومەکەی ، تا حەزرەتی مووسا لە خوا پاڕایەوەو قســەی لەگەڵ خوا کرد ، خوا فەرمووی بەلعەم دوعای لێ کردووی ، ئەمجا مووساش دوعای لێ کردوو زمانی وەکــو سەگ هاتە دەرەوە لە کۆتایــیدا بـــە کافری مرد ٠ [ئەم سەرگوزشتەیەم لە مامۆســتا مــەلا عەبدولــڵای نووسەری حەزرەتی شێخ عوثمانی بیارە بیستووە] ٠

ئاستان :ـ سەردەرگا ٠

گوشا :ـ کراوە ٠

میکائیل :ـ فریشتەی ڕزقو ڕۆزی ٠

ناسووتی :ـ عالەمی مادە ٠

لاهووتی :ـ عالەمی موجەڕڕەدات ، ڕووت‌لەماددە

سەبووک‌بار :ـ بارسووک ٠

بەرزەخ :ـ ماوەی‌نێوان گۆڕو قیامەت ٠

خەسیس ـ پیس ٠

یەثریبوبەطحا :ـ شاری مەدینە ٠

خووەینی :ـ ناوی شارێکە لە ئێران مەلای چاکی زۆرە ٠

مەنسووخ :ـ بەتاڵ کراوە ٠

جان :ـ ڕۆح

جانان :ـ ڕۆحیڕۆحان ٠

تەلیسم :ـ زانستییەکی تایبەتییە ٠

ثەرا :ـ ژێرزەوی ، ژێر کوڕەی زەوی ٠

ثورەییا :ـ ئەستێرەیەکە لە ئەستێرەکان ٠

موطریب :ـ گورانیبێژ ٠

سەقف :ـ بنمیچ ٠

مەمدووح :ـ ستایش کراو ، پیاهەڵدراو ٠

تەسکین :ـ دامرکێنەرەوە ٠

ئارا :ـ ڕازاندنەوە ٠

شومار :ـ ژمارە ٠

بێشومارە :ـ نایەتە ژماردن ٠

جانستان :ـ گیان ئەسێنێ ٠

موهەییا :ـ ئامادەکراو ٠

زیبا :ـ جوان ٠

کڵێسا :ـ کەنیسە ٠

مەئوا :ـ جێگا ٠

دوود :ـ دووکەڵ ٠

چیز :ـ شتە

حەماقەت :ـ نەفامی ، بێ عەقڵی ٠

خضر :ـ خەرزینەه ۰

یونس :ـ حەزرەتی یونس پێغەمبەر کە حووت قووتی داو ماوەی چـل شەو لە زگیا مایەوەو دوایی داینا ، مەزارگـەی پیرۆزی لـە مووسڵە ۰

کەپەنك :ـ فەرەنجی کە شوان لە زستاندا ئەیدات بەسەر شانیا ۰

نائیل :ـ دەستکەوتوو ۰

طاقی‌کیسرا :ـ ئەو تاقە بەرزەیە کە ئێستا پاشماوەکەی لە سەلمـان پاك ماوە ، کاتی خۆی کیسرا ، شای فارسەکـان دروسـتی کردووە ۰

موطەههەر :ـ پاك ۰

موکەحەل :ـ چاوڕێژراو ۰

ئیقباڵ :ـ بەخت ۰

نەسل :ـ ڕەگەز ، وەچە ۰

میهمان :ـ میوان ۰

جورعە :ـ قوم ۰

مەعجوون :ـ شێلراو ۰

ئەن :ـ لەش ۰

سارا :ـ بیابان ، سەحرا ۰

پێرست

بابەت	لاپەڕە

بابەت	لاپەرە

بەشی نیشتیمان پەروەری

بابەت	لاپەڕە

بەشی ئایینیو پارانەوە

٥٤ـ چوارینەکان

بابەت	لاپەڕە

پێنج خشتەکی

لاپەڕە	بابەت

بەشی هەمەجۆرو هەمە بابەت